דבר

ההסתדרות הכללית של העובדים בארץ ישראל
דבר
עתון פועלי ארץ ישראל
מיסדו ועורכו הראשון ברל כצנלסון ז"ל
מאוחד עם למרחב

יום שישי, י"ח בתמוז תשמ"ו, 25 ביולי 1986 ● גליון 18868

היום 68 עמודים כולל „דבר־השבוע" ● המחיר 1.10 ש"ח, באילת 94 אג'

היום בדבר

- פיסגה באיפראן – חגי אשר, דן אבידן, יצחק בן־נר, גדעון קוץ, פאריס
- אמיר אורן מראיין את ג'יימס בייקר
- מאיר שמגר, אהרן ברק, מרים בן־פורת – דיוקנאות
- הקיץ הישראלי של דני קרמן
- „משא" לתרבות ולאמנות ו„דבר השבוע"

הטובים ביותר
LOBSTER
תוצרת יפן
מכשירי ניסים פניאומטי
ידני
HR-002
AR-011M
להשיג בחנויות מובחרות לציוד טכני וכלי עבודה
היזהרו מחיקויים זולים!!!

לחיצת יד במארוקו: ר"מ ישראל פרס והמלך חסן

צילום: נתי הרניק לע"מ

לשיחות במארוקו תהיה השפעה על מהות היחסים עם מצרים

מקורבי רה"מ מקווים כי עתה קרובה פגישת פרס ומובארק

מאת סופרו המדיני של „דבר"

פגישתו המוצלחת של המלך חסאן השני עם ראש הממשלה שמעון פרס עשויה להקל על נשיא מצרים חוסני מובארק לקבל את ההחלטה בדבר קיום פגישתו עם פרס במועד קרוב – כך מעריכים מקורבי ראש הממשלה לאחר השיחות במארוקו.

לדבריהם הפגישה באיפראן חילצה את מובארק מבדידותו בעולם הערבי והפגינה כי גם היו"ר התורן של הליגה הערבית מוכן להיפגש מול המצלמות עם פרס.

בלשכת ראש הממשלה הובעה אתמול תקווה כי בעקבות המפגש במארוקו יוחו עתה הטיפול בנושאי המחלוקת שטרם נפתרו בשאלת טאבה ומיד עם חתימת שטר הבוררות יעמוד הנשיא מובארק בהתחייבותו לקיים את הפיסגה.

היועץ המשפטי של משרד החוץ האמריקאי אברהם סופר קיים אתמול שיחות עם פקידים בירושלים והיום ייצא לקאהיר. בשבוע הבא ייפגשו מומחים אמריקנים, ישראלים ומצרים בטאבה לצורך סימון אזור המחלוקת, ובבירה מקווים כי ניתן יהיה להשלים את שטר הבוררות בתוך ימים אחדים.

מקור בלשכת רה"מ אמר כי הוירה האמריקנית לקידום תהליך השלום היא ביתוי ישראל עם מצרים וירדן, אך למפגש במארוקו יש השפעה חיובית חשובה ב„הכשרת הקרקע ושיפור האווירה".

ראש הממשלה ועוזריו דחו אתמול כתנוקי את הפרסומים כאילו הביקור הסתיים באכזבה ומר פרס חזר ממארוקו בידיים ריקות. לדבריהם יש חשיבות רבה בעצם המפגש עם חסן, בצורה פומבית. יחד עם הנכונות המארוקנית לפרסם הודעה משותפת.

מקורבי פרס רבוו אתמול כי בשיחות בעל פה ניתן היה להגיע ליתר הבנה עם המלך חסן מאשר בעת הדיונים על ניסוח ההודעה המשותפת. לדבריהם המחלוקת על הניסוח בה עסקו צוותי עבודה מטעם שתי הממשלות, היו רגעי מתיחות אחדים. אולם בסופו של דבר הושגה הבנה.

המארוקנים תבעו כי ישראל

[illegible]

ראה הנוסח המלא של נאום חסן בעמוד 4

המלך חסן מבקש לכנס ועידת פסגה ערבית כדי לדון בפגישתו עם פרס

במארוקו נמסר כי ימשכו המאמצים לשיפור ההבנה בין הערבים לישראל

רבט (סוכנויות הידיעות). – חסן מלך מארוקו שלח אתמול שדרים לכל ראשי מדינות ערב וביקש מהם לכנס ועידת פסגה, כדי לדון בתוצאות השיחות, שקיים עם ראש הממשלה שמעון פרס. מקורות מקורבים למלך מסרו, כי בשדרים ינמק חסן את מניעיו לשיחות וידווח על תוצאותיהן.

פקידים מארוקאים מסרו אתמול בתוך כך, כי חסן מתכוון להוסיף לחפש דרכים לשיפור ההבנה בין ישראל לערבים, למרות מה שהוגדר כ„סירובו של שמעון פרס" לקבל את הצעותיו בשני ימי שיחותיהם באיפראן. „המלך יוסיף להיפגש עם מי שהוא רוצה ומתי שהוא רוצה, וקביעה זו כוללת גם מנהיגים ישראלים", אמרו הפקידים. כזכור, השמיע שלשום חסן דברים על השיחות, בציינו כי נאלץ להפסיק, לאחר שפרס סירב להכיר באש"ף ולגלות נכונות לפנות את השטחים הכבושים בידי ישראל.

בתוך כך קרא אתמול ארגון אש"ף לכנס פסגה ערבית מיוחדת, כדי לדון בשיחות רבט וב„תוצאות ההרסניות שעלולות לנבוע מהן".

במחנה הפליטים נאהר אל־באריד שבטריפולי שבצפון לבנון, הפגינו אתמול אלפי פליטים פלשתינים נגד השיחות בין ישראל למארוקו וקראו למדינות ערב לנתק מיד את היחסים עם מארוקו. המפגינים, שבראשם עמדו ארגונים פרו־סוריים המתנגדים למנהיגותו של ערפאת, קראו סיסמאות גנאי למלך חסן ולפרס.

בסוריה עצמה המשיכו ההתקפות על המלך חסן. עיתונה הרשמי של המפלגה השלטת „אל בעת" הזהיר, כי „הבוגדים יוענשו לבסוף בעונשים החמורים ביותר". העיתון הרשמי למחצה „את'אורה" אמר, כי למלך המארוקאי צפוי גורלו של סדאת.

קונגרס העם הלובי יצא אתמול בגינוי חריף לחסן באומרו, כי השיחות הם פשע נגד רעיון הפאן־ערביות. עם זאת לוב לא הלכה בעקבות סוריה ולא נתקה את היחסים עם מארוקו.

ממשלות המדינות הערביות המתונות המשיכו לשמור אתמול על שתיקה רשמית.

מצוד אחר זורק הרימון ביריחו שלושה מבין הפצועים במצב קשה

ארגון המחבלים „החזית הדמוקראטית" של חוותמה נטל אחריות למעשה

הפצועים מובלים לבית החולים „הדסה" עין כרם במסוק של חיל האוויר.
צילום: חיים הררי

מאת אריאל בן עמן ויעל אדמוני, סופרי „דבר"

כוחות הבטחון ממשיכים במצוד אחר זורק הרימון שפצע אתמול במרכז יריחו 13 מטיילים. הפצועים נותחו בבית החולים „הדסה" עין כרם בירושלים. מצב שלושה מהם קשה ואילו שלושה פצועים קל שוחררו כבר לבתיהם.

אתמול סמוך לשעה שתיים־עשרה בצהריים הגיעה קבוצת המטיילים כשהיא רכובה על אופניים למרכז יריחו. הקבוצה שמנתה 25 מטיילים כבני 17–18 ושלושה מלווים, שכרה אופניים בחנות ביריחו ולאחר טיול בעיר שבה להחזירם.

בעת שיצאו מן החנות ועמדו לעלות על הטיולית שהמתינה להם בפתח החנות נזרק עליהם רימון פ–1 רוסי מגג בית סמוך. במקום פרצה בהלה גדולה. שנים־עשר מן המטיילים ומלוויהם נפצעו מן הרסיסים וכמו כן נפצע תושב יריחו שהיה במקום.

כוחות הבטחון שהגיעו לאיזור הטילו עוצר ופתחו בסריקות אחר זורק הרימון. הפצועים הועברו במכוניות משטרה וכלי רכב פרטיים למרפאה צבאית סמוכה לעיר וחלקם פונו לטיפול ראשוני בבית החולים הממשלתי ביריחו ומשם הוטסו במסוקים לבית החולים „הדסה" עין כרם בירושלים.

כוחות הבטחון מעריכים כי זורק הרימון המתין לקבוצה ולאחר שזיהה אותם בבירור כישראלים זרק את הרימון, כנראה מגג בית בן שתי קומות המשקיף אל חנות האופניים, ממרחק של כעשרים מטר מן המטיילים. הרימון נפל במרכז הקבוצה וגרם כאמור לפציעתם של שלושה־עשר בני אדם.

הרמטכ"ל רא"ל משה לוי ואלוף פיקוד המרכז האלוף אהוד ברק הגיעו למקום וקיבלו הסברים כשהם ניצבים על גג הבית שממנו הושלך הרימון.

אלוף פיקוד המרכז אהוד ברק אמר כי יש להתייחס לנושא כאל אירוע חריג, שכן באחרונה חלה ירידה בפיגועים ביהודה ושומרון. עם זאת ציין האלוף כי יתכן שזורק הרימון אתמול נימנה עם חוליית המחבלים שזרקה רימון על אוטובוס חיילים שנסע ביריחו לפני חודשיים.

כוחות הבטחון חקרו במהלך היום חשודים בעלי חנויות באיזור הפיגוע וכן עוברי אורח רבים. הם עצרו לחקירה עשרות חשודים. האלוף מסר אתמול כי עדיין אין קצה חוט לאיתור זורק הרימון.

יש לציין כי יריחו נחשבת לאחת הערים השקטות ביותר ביהודה ושומרון. אלפי מטיילים ודוחו ישראלים רבים פוקדים אותה מידי יום ובמקום מתנהלים יחסי מסחר ערים.

ארגון המחבלים החזית הדמוקרטית לשחרור פלשתין, בראשות נאיף חוותמה, פרסם אתמול הודעה בדמשק שלפיה הוא אחראי לפיגוע ביריחו.

קבוצת המטיילים הגיעה ליריחו במסגרת חוג סיור המתנהל במרכז ללימודי שדה בכרמיאל.

פצועי התקרית ביריחו

עדית האוסלר, בת 22 מכרמיאל, נפצעה קשה בחזה ובבטן ונותחה.

אלעד חבר, בן 18, ממשגב נפצע באורח קשה מרסיסים בריאות ונותח.

משה ארביב, בן 50, מקרית שמונה נפצע באורח קשה במפשעה ונותח. ארביב נהג במשאית הטיולים.

מירב פרין, בת 15, מכרמיאל נפצעה באורח בינוני ונותחה.

שאר הפצועים נפצעו באורח בינוני עד קל:
דב רזל, בן 18, מכרמיאל.
חיים ארביב, בן 25, מקרית שמונה.
אריה שחר, בן 22, מכרמיאל.
אחמד אל משעשע, בן 20, מיריחו. אל משעשע הוא בעל חנות האופניים ביריחו.
רוני לוי, בן 15, מכרמיאל.
דני גלעד, בן 16, מכרמיאל.
גיא שפילמן, בן 16, מכרמיאל.
איתי עסיס, בן 15, מכרמיאל.
סיגל פוסלי, בת 15, מכרמיאל.

עדות ראיה: „בדרך בין החנות לטיולית שמעתי פיצוץ גדול"

דני גלעד בן 16.5 מכרמיאל שנפצע קל ושוחרר אמש לביתו סיפר בחדר המיון של בית החולים „הדסה" עין כרם על טיול אופניים שהסתיים באסון:

„יצאנו אתמול בשעת בוקר מוקדמת מבית ספר שדה מעלה אפרים בטיולית לכיוון יריחו. שם שכרנו אופניים ורכבנו במשך כשעתיים באיזור. ביקרנו בארמון הישאם ואצל אשה הרוקחת משחות מצמחי פאפייה. בסוף הטיול חזרנו למרכז יריחו כדי להחזיר את האופניים לחנות. הטיולית שלנו חנתה במרחק של מטר אחד מהחנות ובדרך, בין החנות לטיולית, שמעתי פיצוץ גדול. אני נפצעתי ברגל. המשטרה הגיעה למקום מהר אבל האמבולנס לא הגיע. המדריך שלנו.

אבשלום שחר התחיל לחבוש את הפצועים. כעבור זמן מה פונינו למחנה 'חמן' ביריחו ומשם הובאנו במסוק לבית החולים".

המדריך, אבשלום שחר סיפר אתמול כי הטיול החל ביום ג' בסיור בואדי קלט. אחרי יריחו אמורה היתה הקבוצה לטייל במדבר יהודה. שחר אמר כי טיולי אופניים באיזור יריחו הם דבר מקובל ושגרתי וכי המשטרה נתנה את אישורה לטיול זה. לדברי המדריך לא הקפידו האחראים על נוהלי הפינוי הרפואי.

„הפיגוע התרחש במרחק של 500 מטר מהמחנה הצבאי ביריחו ופינוי הפצועים נעשה רק 40 דקות מאוחר יותר", אמר שחר.

ג'ורג' בוש יבקר את מלך מארוקו

מאת סופרו המדיני של „דבר"

סגן נשיא ארה"ב ג'ורג' בוש עשוי לערוך חניית ביניים קצרה במארוקו בעת מסעו למזה"ת בשבוע הבא, כביטוי להוקרת ממשל רייגן בכוונתו של המלך חסן השני להיפגש עם ראש ממשלת ישראל שמעון פרס.

מקורות מדיניים בירושלים מסרו אתמול כי אפשרות זו נשקלת על ידי פקידים בבית הלבן בעקבות פגישת פרס חסן. כזכור אמור היה חסן לבקר השבוע בוואשינגטון אך דחה את ביקורו כדי להיפגש עם פרס.

בקהיר סוכל נסיון לפגוע בשגרירות ישראל

כווית, (ע"מ) – העיתון „אלראי אלעאם" מוסר, כי משטרת קאהיר חשפה מזימה לתקוף את השגרירות הישראלית בבירת מצרים.

מקורות בטחוניים מסרו, כי סיור של משטרה הימית גילה סירת עץ חשודה, ובעת חיפוש שנערך בה הוא מצא בתוכה מרגמה.

מפקד הסיור חקר את דייגי האיזור, אם הסירה שייכת לאחד מהם וכולם השיבו בשלילה.

אל המקום חשו כמה מפקדים ומומחים לנפץ ושניים מהם קפצו לסירה. הם ערכו בה חיפוש ונתקלו במרגמה ובפגזים שלה שהיו חבויים בתוך הסירה. הפגזים כוסו בחלקים של רשת דייג קרועה ובבגדים ישנים.

נעצרו כמה דייגים, ואנשי בטחון קישרו בין מציאת המרגמה לבין העובדה ששגרירות הישראלית בקאהיר נמצאת בשתי הקומות העליונות של בניין הנמצא בקרבת מקום האירוע.

תיק המשפטים יימסר לשר שריר

מאת עליזה ולך, סופרת „דבר" לענייני מפלגות

שרי המפלגה הליברלית סיכמו ביניהם, כי תיק המשפטים יימסר לשר התיירות אברהם שריר כפיקדון עד הרוטציה. הודעה על כך נמסרה אתמול למלא־מקום ראש הממשלה יצחק שמיר.

ראש הממשלה שמעון פרס ימסור על כך הודעה לממשלה בישיבתה השבועית ביום א' הקרוב, והמינוי הזמני יובא לאישור הכנסת למחרת. שר האוצר משה נסים דוחה את ההצעה שהתיק יופקד בידיו זמנית, כדי למנוע מראש אפשרות שיתבקש להמשיך בכהונתו כשר משפטים אחרי הרוטציה. השר נסים מעוניין בהמשך כהונתו כשר האוצר.

הפנטגון ישחרר בימים הקרובים את החוזים המוקפאים ל„לביא"

מדובר בחוזים לקבלנים בסך 60 מיל' דולאר

מאת אמיר אורן, סופר „דבר" בארה"ב

ואשינגטון (מיוחד ל„דבר"). – הפנטגון נענה השבוע לדרישת ישראל וידירה בקרובים וישחרר בימים הקרובים את החוזים המוקפאים לקבלנים האמריקאים לתכנית המטוס „לביא" – כך מסרו אמש מקורות מהימנים.

ההתקשרויות המוקפאות הן בהיקף של כ־60 מיליון דולר.

עוד נודע, כי בסדרת פגישות, שנערכו השבוע בין פעילי ארגונים יהודיים לבין שר־ההגנה ג'ורג' שולץ ויועץ הנשיא לבטחון לאומי ג'ון פוינדקסטר לבירור עמדת הממשל בפרשיות משטיות שבהן מעורבת ישראל, הביעו שולץ ופוינדקסטר צער על שחקירות הפרשיות וביניהן יצוא טכנולוגיה לייצור פצצות המצרר „התגלגלו בעיתונות במקום באפיקים מוצנעים יותר".

שולץ שוחח השבוע עם שר המשפטים אדווין מיז לתיאום עמדת הממשל לקראת פרשיות דומות מסוג זה, אך עדכה טרם נמצא פתרון לבעיית צווי ההתייצבות לעדות, שנמסרו לישראלים בפרשת המצרר ושבבישולם מתנה ישראל את שיתוף הפעולה בחקירה. לפי אחד המקורות, דנו ראשי הארגונים היהודיים בסוגיה זו גם עם הנשיא רייגן, אך לא נודע אם הנשיא הביע דעה או הנחה את פקידי הממשל כיצד לנהוג.

פרקליטו של תא"ל (מיל.) אברהם ברעם אמר אמש, כי עדיין לא קיבל אישור סופי לידיעה על מות עד המדינה סירוס האשמי בלונדון וכי מאחר שלדברי התביעה בידיה נמצאות הקלטות של שיחות האשמי עם שותפי ברעם, אין בטחון בכך שמותו יפריע לתביעה. אך הפרקליט אמר, כי ברעם פגש בהאשמי רק פעם אחת, בפאריס, יומיים לפני מעצרו בברמודה וכי מאחר שברעם חף מכל פשע, אין בוונתו להודות בסעיפי אשמה קלים כדי לסכם עם התביעה עסקת טיעון.

ג'ון דמיאניוק יואשם בהשמדת עם והוא צפוי עפ"י החוק לגזור דין מות

בני משפחתו שהגיעו לארץ ביקרו אותו אתמול בכלא

מאת טובה צימוקי ונתן רועי, סופרי „דבר"

כתב האישום נגד הפושע הנאצי ג'ון דמיאניוק יוגש באמצע חודש אוגוסט לבית המשפט המחוזי בירושלים.

בכתב האישום יאמר כי דמיאניוק נאשם בהשמדת עם והוא צפוי לעונש מות כפי שמתאפשר בחוק לעשיית דין בנאצים ובעוזריהם.

ב־22 באוגוסט עומדים להסתיים שלושת חודשי הארכת המעצר שהתאפשרו בהחלטת בית המשפט העליון, לאחר שקודם לכן נסתיימו שלושה חודשי המעצר המותרים על פי חוק.

כתב האישום יגולל את פשעיו של „איוון האיום" במחנה טרבלינקה: הזרמת גז לתאי ההשמדה, עינויי יהודים ואף הריגת יהודים במו ידיו.

וירה דמיאניוק, רעייתו של איוואן דמיאניוק ביקרה אתמול יחד עם בתה, ותנה ונכדה את בעלה הכלוא באגף מיוחד בכלא איילון שברמלה. הפגישה נערכה בחצר האגף שבו הוא מתגורר ובין השניים הפריד שולחן וכסאות במרחק של 2 מטרים האחד מן השני.

בני משפחתו של דמיאניוק הגיעו כשהם מלווים בעורך הדין האמריקאי שלהם, מארק אוקונור. הפגישה ארכה כשעתיים רצופות ובמהלכה שוחחו בני המשפחה באוקראינית תוך שהם פורצים בבכי מדי כמה דקות. במהלך הפגישה צפו בבני המשפחה ובעציר סוהרים.

משפחת דמיאניוק בכלא איילון
צילום: סמיונסקי י.פ.פ.א.

מישהו טרח לתקן את התאריכים בפסק דין שנתן השופט חריש סמוך למינויו כיועץ משפטי

מאת נתן רועי, סופר „דבר"

פרוטוקול פסק דין שניתן על ידי השופט יוסף חריש, היועץ המשפטי לממשלה, תשעה ימים לאחר מינויו לתפקיד תוקן. זאת לאחר שמשרד המשפטים התבקש לאשר, כי השופט אכן נתן פסק דין זה לטובת עורך הדין ד"ר אמנון גולדנברג, שיצג את ד"ר ישראל פלד והוועדה המקומית לתכנון ולבניה ברמת־גן.

ד"ר אמנון גולדנברג יצג את ד"ר פלד והוועדה המקומית לתכנון ולבניה בתביעה אזרחית, שהגיש נגדם „האחים בכור".

השופט פסק לטובתם הוצאות משפט של 3,000 ש"ח עבור שתי ישיבות בתיק שהטיפול בו החל בשנת 1982 ונסתיים ב־9 ביוני 1986.

מבדיקה שנערכה התבררו הפרטים הבאים:

★ בפסק הדין החתום על ידי השופט יוסף חריש, סגן נשיא בית המשפט המחוזי בתל־אביב, נכתב כך (ראה מסמך „גרסה ראשונה"): „הודע היום ה־..... (ללא תאריך, במקור – נ.ר.) על מנת שהמועד לערעור יימנה מיום מסירת הפסק. עותק מוגה של הפסק הומצא היום ה־9.6.1986".

לאחר שב־17 ביולי 1986 פנתה כתבת „ידיעות אחרונות", שרה ארנון, למשרד המשפטים, כדי לקבל תגובתם, הופיע תיקון על גבי פסק הדין, שצולם ב־20 ביולי 1986 על ידי עיתונאים ונכתב כך: „הודע היום ה־19.3.86 על מנת שהמועד לערעור יימנה מיום מסירת הפסק. עותק מוגה של הפסק הומצא היום ה־1.6.86".

על התיקון הזה חתום השופט יוסף חריש, סגן נשיא בית המשפט המחוזי – ת"א. התאריך תוקן כאילו הומצא פסק הדין שמונה ימים מוקדם יותר משציין בגירסה א'.

על הדף הפותח של תיק התביעה הכספית נרשם: „9.6.86 ניתן פס"ד" וכך גם על טופס המשלוח שהועבר לעורכי הדין של הצדדים.

גורמים משפטיים הביעו השבוע תמיהה על כך שמתוך עשרות תיקים שהותיר אחריו השופט יוסף חריש נבחר דווקא תיקו של ד"ר אמנון גולדנברג.

בתגובה שנמסרה לעיתונאים נאמר על ידי דובר משרד המשפטים: „פסק הדין ניתן בהעדר שני הצדדים ב־19 במארס השנה, שלושה חודשים לפני שחריש נכנס לתפקידו, וזאת על מנת שהעתק המוגה יימסר לאחר זמן. ההעתק המקורי הוא מה־1 ביוני 1986. פסק הדין נלקח ב־9 ביוני להדפסה".

ובתגובה אחרת נמסר לעיתונאים: „השופט חריש לא כתב פסק־דין אחד לאחר מנויו".

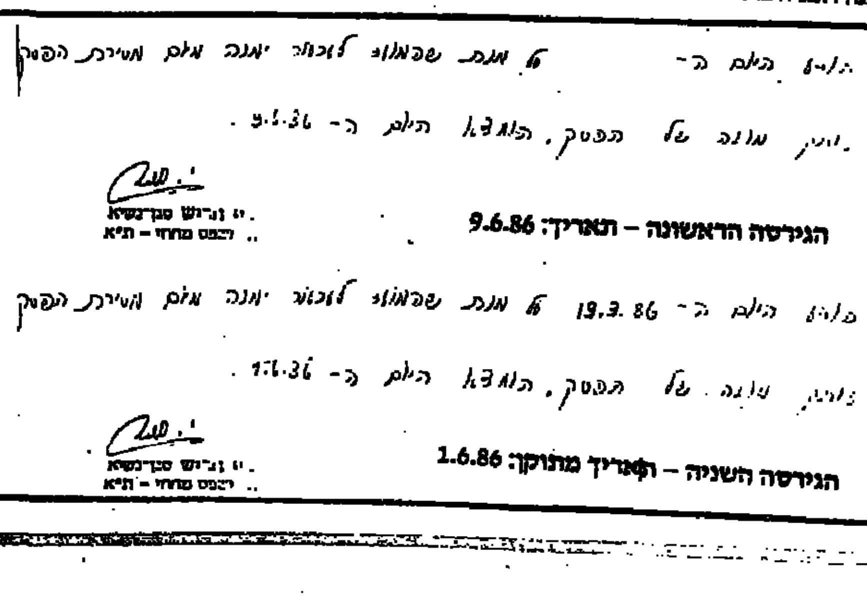
הגירסה הראשונה – תאריך: 9.6.86
הגירסה השנייה – תאריך מתוקן: 1.6.86

מכון לבון

מזכיר המדינה של ארה"ב ג'ורג' שולץ מציג מפה של דרום אפריקה בעת דיון בוועדה ליחסי חוץ של הסנאט. שולץ ביקש מהסנאט שלא לכבול את ידי הממשל בהחלטה על סנקציות נגד דרא"פ.

שולץ מגן על עמדת הנשיא רייגן להמנע מהפעלת סנקציות נגד דרא"פ

ארה"ב ממתינה בענין לתוצאות שליחותו של ג'פרי האו

(ע) שר החוץ האמריקאי, ג'ורג' שולץ, העלה ביום ה' אפשרות, כי ארצות הברית תנקוט צעדים חדשים נגד דרום אפריקה, אך הדגיש כי כל פעולה מסוג זה תוכל להעשות רק תוך תיאום עם בעלות בריתה של וושינגטון.

שולץ השמיע את דבריו במסיבת עתונאים שסודרה באמצעות לוויין למערב אירופה ולדרום אפריקה.

בדבריו במסיבת העתונאים הגן שולץ על עמדתו של הנשיא רייגן, המתנגד להטלת "עיצומי עונשין" על ממשלת פרטוריה – עמדה שעוררה ביום ד' תגובות נזעמות בקונגרס האמריקאי.

בתשובה לשאלות עתונאים השיב שולץ, כי למעשה כבר מפעילה ארה"ב היום שורה ארוכה של צעדים נגד דרום אפריקה, יותר מכל אחת מבעלות בריתה באירופה.

כאשר היפנו אליו העתונאים שאלות נוספות בדבר אפשרות של נקיטת צעדים אמריקאים נוספים נגד פרטוריה, השיב שולץ, כי ארה"ב למרה מזה זמן רב שיש צורך ב"פעולה מתואמת" על מנת שלא רק תוותר על יתרונות כלכליים, וכי ויתור זה ינוצל ע"י מתחריה המסחריים.

בחלק אחר של מסיבת העתונאים אמר שולץ, כי ארה"ב ממתינה עתה בענין רב לתוצאות שליחות השלום בדרום אפריקה של שר החוץ הבריטי, סר ג'פרי האו.

שולץ גם חזר והדגיש את נכונותו להפגש עם נציגים של "הקונגרס האפריקאי הלאומי" (תנועת מחתרת של השחורים בדרום אפריקה) בהוסיפו כי ארה"ב קיימה מגעים עם חברי הקונגרס הלאומי במדינה שלישית, מזה זמן מסויים.

עם זאת גינה את קשריו של הארגון למעשי אלימות, בקובעו כי בכל הסכם להשכנת שלום בדרום אפריקה, חייב להיות סעיף בדבר הפסקת לוחמת הגרילה העירונית. עוד אמר שולץ, כי השפעה סובייטית ניכרת על עמדתן של תנועות השחורים בדרום אפריקה, מהווה בעייה למדיניותה של ארה"ב כלפי דרום אפריקה.

שולץ חזר וקרא לשיחרורו של מנהיג הקונגרס הלאומי, נלסון מנדלה. שולץ תאר אותו כאדם נעלה, העשוי להיות דמות מפתח במשא ומתן חוקתי בדרום אפריקה בעתיד.

שר החוץ הבריטי ג'פרי האו (משמאל) יחד עם שניים ממנהיגי המפלגה הפרוגרסיבית בדרום אפריקה, שדנו עימו בדרכים לשים קץ לאפרטהייד. האו עזב אתמול את דרום אפריקה לאחר שנפגש גם עם הנשיא פ.וו. בותה והגיע ללוסאקה בירת זמביה, שם נועד עם הנשיא קנט קאונדה. האו מסייר באיזור במסגרת שליחות תיווך מטעם חבר העמים הבריטי והשוק המשותף. (צילום א.פ.)

הסורים מתגברים את נוכחותם במערב ביירות; מצוד אחרי רוצחי הרופאים

ביירות ("רויטר", עתיים ועיצ). – משטרת לבנון המחפשת אחר הטרוריסטים שרצחו 4 נוצרים, אנשי צוות רפואי מבי"ח במערב ביירות, מציעה פרס לכל מי שיביא מידע שיביא לגילוי הרוצחים האלה.

בינתיים נודע, כי הסורים שלחו תגבורות של צבא למערב העיר בנסיון לשמור על הסדר והשקט. לפי שמועות שונות, מתכוונים הסורים לפרוש את היחידות האלה בשכונות הדרומיות של ביירות, שהן מעוז המיליציה השיעית "אמל" וארגון השיעי הקיצוני "חיזבאללה".

לפי עיתוני ביירות, הגיעו שלשום 150 חיילים סורים נוספים לשם תגבור 350 החיילים המסיירים כבר ברחובות העיר. ביחד עמם הגיעו עשרות אנשי השירות הסורי החשאי. המאמץ הזה נעשה כדי "לנקות את הרחובות מאנשי המיליציות".

הפעולה הסורית להרגעת הרוחות ספגה מהלומה בשבת שעברה, כאשר טרוריסטים התמקמו במערב לאוטובוס של בי"ח האוניברסיטאי במערב ביירות, ריססו אותו באש מקלעים והרגו 4 נוצרים, ביניהם רופא ואחות.

מקורות משרד הפנים בלבנון מסרו, כי המשטרה הציעה פרס גדול לכל מי שיביא מידע שיסייע בתפיסת הרוצחים. מקורות בטחוניים אמרו, כי הפרס הוא בהיקף של 100,000 לירות לבנוניות (2,200 דולר).

העיתון "אלנהאר" כתב, כי 100 משקיפים סורים נוספים יגיעו בקרוב, כדי להבטיח את הבטחון במחנות הפלשתינים בורג' אל־ברג'נה ושתילה, שם נהרגו עשרות אנשים בקרבות בין המחבלים לבין המיליציה השיעית "אמל".

מנהיג "אמל" נביה ברי נפגש עם ראש המודיעין הסורי בלבנון, בריגדיר גאזי כנען ועם ראשי מיליציות אחרים, כדי לדון בהרחבת הסיורים של הסורים והצבא הלבנוני.

בינתיים כבר הודיע ארגון ה"חיזבאללה", כי הוא מתנגד לפריסה סורית בפרברים של דרום ביירות בטענה, ש"לא נדרשים שם אמצעי בטחון כמו ביתר חלקי מערב ביירות". אולם העיתון הביירותי בשפה הצרפתית "לאוריין לה ז'ור" מסר, כי כנען אמר לראשי ה"חיזבאללה" שסוריה מתכוונת להשליט סדר בפרברים הדרומיים.

הערכות ברומא: קראקסי יצליח להקים בקרוב ממשלה חדשה באיטליה

רומא (רויטר, עתיים עיצ). – ראש הממשלה המיועד במינוי קראקסי השלים אתמול התייעצויות עם ראשי המפלגות בפרלמנט האיטלקי על רקע הערכות אופטימיות, כי המשבר הממשלתי באיטליה, שנמשך כבר חודש ימים, עומד להסתיים.

קראקסי, מנהיג המפלגה הסוציאליסטית, שהשלים סיבוב שיחות ראשון עם המפלגות שהרכיבו את הקואליציה הקודמת, אמר לאחר־מכן כי השיחות היו "חיוביות במיוחד". "אני מאמין כי ניתן לראות פתרון חיובי למשבר", הוא אמר.

הצהרות אלה, נוסף על ההודעות האופטימיות מיום ד' מצד מדינאים של מפלגות אחרות, לרבות חברי המפלגה הדמו־נוצרית הגדולה, עוררו תקוות שסוף סוף ניתן לראות סוף למשבר.

היה זה קראקסי עצמו שגרם למשבר הממשלתי, כאשר התפטר מתפקיד ראש הממשלה ב־27 ביוני בגלל הצבעה נגד הממשלה בהצבעה חשאית בפרלמנט לאחר שקיבלה רוב יציב בבחירות גלויות. מאז קיים ויכוח בין הסוציאליסטים והדמו־נוצרים בשאלת הרוטאציה בתפקיד ראש הממשלה. הדמו־נוצרים דורשים, כי מנהיגם יהיה ראש הממשלה מתחילת השנה הבאה ועד כה התנגדו לכך הסוציאליסטים.

ברמזו לשאלה זו, אמר קראקסי, כי 5 המפלגות, שהרכיבו את הממשלה הקודמת, חייבות להחליט על מסגרת שתבטיח יציבות פוליטית ב־20 החודשים עד הבחירות הבאות לפרלמנט.

מנהיג המפלגה הדמו־נוצרית צ'ריאקו דה מיטה אמר לכתבים לאחר שיחתו עם קראקסי, כי מפלגתו לא תנקוט עמדות נוקשות נגד קראקסי אף שהסוציאליסטים חסמו את כל נסיונות הדמו־נוצרים ובעיקר את מאמציו של ג'וליו אנדראוטי, אף הוא מן המנהיגים הוותיקים של המפלגה, למצוא פתרון למשבר. "יש עתה נכונות כללית להגיע להסכם", הוא אמר.

אולם הוא שוב הדגיש את הצורך בהסכם ברור, שלפיו יעביר קראקסי את תפקיד ראש הממשלה לדמו־נוצרים באביב הבא, דרישה שהסוציאליסטים דחו אותה בתוקף עד עתה.

על אף התנגדות הסוציאליסטים, אמרו מקורות מדיניים ברומא, כי קראקסי רוצה להמשיך כראש ממשלה בתקופה הקרובה, אפילו אם ייאלץ ללכת לפשרה, על מנת לסייע בביצור עמדתו כמנהיג מפלגתו וכדי להימנע מבחירות כלליות מוקדמות.

מזג האוויר ביעדי הטיסה החשובים של סוויסאיר

אוסלו	18 – 11	מעונן
אמסטרדם	19 – 12	גשום
בואנוס איירס	18 – 6	בהיר
הלסינקי	22 – 18	בהיר
הונג קונג	30 – 26	בהיר
ז'נבה	29 – 17	מעונן
לונדון	21 – 10	בהיר
מדריד	31 – 16	בהיר
מונטריאול	27 – 16	בהיר
ניו־יורק	32 – 22	בהיר
סאן פאולו	17 – 12	מעונן
פאריס	23 – 12	מעונן
פרנקפורט	21 – 10	מעונן
ציריך	17 – 14	מעונן
ריו דה ז'נרו	19 – 10	מעונן
שטוקהולם	21 – 17	גשום
שיקאגו	31 – 17	בהיר

swissair

דבר DAVAR
מאוחד עם למרחב

העורכת: חנה זמר
משנה לעורך: דוד פדהצור
מנהל כללי: אהרן קרואס

המו"ל – "דבר" בע"מ
נדפס בדפוס "דבר" בע"מ
המערכת והמנהלה: תל־אביב, רח' שינקין 45, ת.ד. 199, מ. 65233
טלפון 286141 (6 קוים)
מחלקת המודעות: טלפונים ישירים: 281860, 298032
סניפים:
ת"א, בית "דבר" רח' שינקין 45 טלפון 286141, מיקוד 65233
ירושלים, רח' המלך ג'ורג' 16 בית מאוזה קומה ג' טל. 242203
חיפה, רח' הנביאים 27 טלפונים 3־2־642111, מ. 33104

פגיעה קשה של מונסון בהודו

(ע). – לפחות 71 בני אדם קיפחו את חייהם בגשמי מונסון כבדים במדינת אטאר־פראדש שבצפונה של הודו – על כך מסרה ביום ה' סוכנות הידיעות ההודית הממלכתית.

גשמי זעף גרמו למפולות־קרקע שהרגו 14 מבין הקרבנות. הגשמים גם גרמו לשטפונות שפגעו קשה בעדרי המקנה, שטפו עשרות בתים והותירו כמאתים אלף איש ללא קורת גג. ב־360 כפרים נפגעו שטחי עיבוד נרחבים.

פרויקט חקלאי של ישראל בקוסטה ריקה

(ע). – פרויקט משולב, לפיתוח איזור גואנה קסטל בקוסטה ריקה, המשתרע על כמיליון דונם שהוצע ע"י פרופ' פוהורילס, ראש מינהל התיכנון במשרד החקלאות, אושר על ידי נשיא קוסטה־ריקה אוסקר אריאס וממשלתו – על כך מסר לכתב עת"ם פרופ' פוהורילס שחזר בימים אלה מביקור בקוסטה ריקה, שם נפגש עם נשיאה.

בשלב ראשון, מדובר על 4000 הקטר (40 אלף דונם), לפיתוח תשתית חקלאית, המשלבת שירותים ותעשייה לעיבוד תוצרת חקלאית, על בסיס יישום ידע וטכנולוגיה ישראלית. הפרויקט משותף לארה"ב קוסטה ריקה וישראל.

שיפור ביחסים עם הונגריה

מאת דליה שחק, סופרת "דבר" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"דבר"). – היחסים הבלתי רשמיים בין ישראל להונגריה מתהדקים והולכים וימשיכו להתהדק, בעקבות הכרת ברה"מ, כי לא תוכל להשפיע על המהלכים במזרח התיכון, אם מדינות הגוש המזרחי לא יתקרבו לישראל – כך טוענים מקורות בלונדון.

חימום היחסים מתבטא בכך, שישראלים אינם חייבים להכין אשרות כניסה לפני נסיעתם להונגריה והם מקבלים את האשרות בנמל התעופה של בודאפשט. חילופי התרבות בין הונגריה וישראל כוללים תערוכה של הצייר יוסי שטרן בהונגריה והזמנת מיקי ברקוביץ לשחק שם.

אוטובוס פוצץ בצפון סרי־לנקה

(ע). – לוחמי עצמאות טאמיליים פוצצו אוטובוס בצפונה של סרי־לנקה ביום ה', זו הפעם השניה תוך שלושה ימים, וגרמו למותם של שלושים ואחד בני אדם ולפציעתם של 67 נוספים.

דובר צבאי מסר, כי פצצה שהוסתרה בחבילה התפוצצה באוטובוס באחד הכפרים, כ־200 ק"מ צפונית לקולומבו הבירה. הפיצוץ אירע לא הרחק מן העיירה וואוניאה, מקום שם התפוצץ ביום ג' מוקש מתחת לאוטובוס וגרם למותם של שלושים ואחד בני אדם ולפציעתם של 25 נוספים.

ההתקפה ביום ה' אירעה בשעה שנציגים פוליטיים של הרוב הסינגאלזי ושל המיעוט הטאמילי סיימו סיבוב דיונים בדבר תוכנית שלום, האמורה לשים קץ לסכסוך הדמים הבין־עדתי, אשר בו קיפחו את חייהם כארבעת־אלפים איש תוך שלוש השנים האחרונות.

ניתוח לב פתוח למזכיר האו"ם

מרכז או"ם ("רויטר" ועתי"ם). – מזכיר האו"ם חוויאר פרז דה־קויאר עבר ניתוח לב פתוח ומעקף בכלי הדם הכליליים שלו בבי"ח בניו יורק אתמול – כך הודיע דוברו כאן.

מזכיר האו"ם, בן 66, אושפז בביה"ח "הר סיני" ביום ד' ודוברו מסר אז, כי הוא יעבור "בדיקות שגרתיות בקשר למצב הלב שלו".

אסאד מתכוון להפטר מן הנשיא ג'ומייל

מאת דליה שחק, סופרת "דבר" בבריטניה

לונדון (מיוחד ל"דבר"). – הנשיא אסאד מתכוון להיפטר מהנשיא ג'ומייל, אחרי שהנשיא הלבנוני סירב לשתף עמו פעולה להקטנת השפעת הנוצרים בלבנון – כך טוענים מקורות מודיעין בלבנון.

אסאד נועד עם המדינאי הלבנוני עבדאללה אל־ריסי, יווני אורתודוכסי, התנגד של נשיא לבנון לשעבר סולימן פרנג'יה, במטרה לסלק את ג'ומייל. אל ריסי קרא להתפטרות ג'ומייל, אך לא קיבל את ההצעה לשמש כשר הפנים.

אותם מקורות מוסרים גם, כי הסורים מתכוננים לעלות על מחנות הפליטים של צידון, כנראה בהסכמה שקטה של ישראל וארה"ב.

אסאד מתעתד לבקר במוסקווה בקרוב עם רשימת קניות, הכוללת בעיקר מטוסים וכלי קרקע־קרקע אס.אס.20. המקורות הלבנוניים מאשרים, כי סגן נשיא ארה"ב ג'ורג' בוש לא יבקר בדמשק, על אף תוכניות קודמות לביקור.

מעלים האופרות של מאו כדי לטהר את שמה בסין

רעייתו של היו"ר מאו, האשה שהכילה את אימתה על סין, עשויה להשתחרר בקרוב מהכלא השמור ביותר בו היא מוחזקת מאז משפט "כנופיית הארבעה" ב־1980.

על שחרורה הצפוי של אלמנת מאו, צ'יאנג צ'ינג, ביקר כבר לפני זמן מה רדיו פקין, שסידר בפתיע את אחת האופרות "המהפכניות", שבהן התפרסמה צ'יאנג צ'ינג בתקופת המהפכה התרבותית, אז הושמעו אופרות אלה ברציפות בכלי התקשורת הסיניים. האופרות, שהתבססו על האופרה הסינית המסורתית, התרכזו בעיקר בתיאור מלחמת המעמדות.

לאחרונה שידרה גם הטלוויזיה את האופרות האלה. עיתון בקנטון, שסקר את השידור, הגדיר אותן כ"נפלאות ורבות הדר". אולם העיתון טען, כי צ'יאנג צ'ינג לא כתבה את האופרות לבדה ואף ציטט תגובות של מאזינים, ש"התמלאו חלחלה" למשמע יצירותיה של אלמנת היו"ר.

עם זאת, משקיפים מציינים, כי מחצית מחברי המפלגה הקומוניסטית הצטרפו למפלגה בימיה של צ'יאנג צ'ינג ונראה שהתמיכה בה עדיין חזקה מאוד, למרות מאסרה וההתקפות הרשמיות על פועלה. באוקטובר יציג הבלט הלאומי של סין את "פלוגת הנשים האדומה", אחת מיצירות המחול הידועות של צ'ינג ונראה, כי בכך יקבל תהליך הרהביליטציה של צ'ינג תנופה חדשה.

ויכוח בדנמארק: האם אנדרסן היה בנו הממזר של המלך הדני

קופנהאגן (א.פ.). – ויכוח ספרותי מר ניטש כעת בדנמארק לגבי אחד מגדולי סופרי האומה: לפי טענה שהועלתה לאחרונה הסופר הנודע האנס קריסטיאן אנדרסן היה בנו הבלתי חוקי של מלך דנמארק כתוצאה מהתקשרותו עם בת אצילים צעירה.

הוויכוח התעורר לאחר פרסום מאמר בעיתון צהוב בקופנהאגן, העיתון "בי.טי". במאמר נטען, כי מחברם של ספרים כגון "הברווזון המכוער" ו"בגדי המלך החדשים" היה בנם של המלך קריסטיאן השמיני ובתו של רוזן דני.

יאנס יורגנסן, מנהל בית־ספר וחוקר היסטוריה באוניברסיטת קופנהאגן, אמר במאמר כי הגיע למסקנה זו לאחר מחקר ארוך במסמכי משפחת אנדרסן. "בתחילה דחיתי את הרעיון, משום שהוא נראה לי מוזר. אבל כל העדויות הצביעו לעבר המסקנה הזו", סיפר יורגנסן.

אנדרסן נולד ב־1805 באודנסה שעל האי פין. עד כה היה ידוע, כי הוא היה בנם של סנדלר ועובדת נקיון עניים. הוא התחנך בבתי הספר הפרטיים היקרים ביותר בדנמארק ואף למד באוניברסיטת קופנהאגן – דבר שדלת העם אף לא הלכה עליו באותה תקופה. עוד בטרם מלאו לו 20, הוא קשר קשרים קרובים עם חצר המלוכה.

אולם לדברי יורגנסן, נמצאת בידיו עדות הבוכיחה, כי אנדרסן היה למעשה יוצא חלציו של הנסיך קריסטיאן, שהפך ב־1839 למלך קריסטיאן השמיני. אמו של אנדרסן לפי טענה זו היתה בתו בת ה־15 של רוזן דני. הילד הבלתי רצוי הופקד לאחר לידתו אצל עובדת נקיון עניה והיא שחינכה את אנדרסן הצעיר.

אך המומחה הדני הבכיר לקורותיו של אנדרסן הכחיש את הסיפור מכל וכל. נילס אוקסנוואד ציין, כי בת הרוזן הצעירה לא היתה יכולה להיות אמו של אנדרסן, משום שביום לידתו נתנה קונצרט סולו באחד התיאטראות בקופנהאגן. "האנס קריסטיאן אנדרסן היה ונשאר בן דלת העם", סיכם אוקסנוואד.

לשיחות במארוקו

(סוף מעמ' 1)

תסכים לכלול בהודעה המשותפת פיסקה העוסקת בפינוי כל השטחים, ניהול מו"מ עם אש"ף והקמת מדינה פלשתינאית עצמאית. הפקידים הישראלים דחו את הדרישות הללו בהסבירם: באנו למארוקו כדי לשוחח על תכנית פאס ולא כדי לקבל אותה. אי־אפשר להיכנס לפרטי הפתרון ללא מו"מ, ואתם הרי טוענים שאינכם מתכוונים לנהל עימנו מו"מ.

בשיחה בארבע עיניים שהתקיימה בסוף הפגישה השלישית והמסכמת בין חסאן ופרס אמר מלך מארוקו כי הוא מתכוון להמשיך במגעים עם ראש ממשלת ישראל לקידום תהליך השלום בדרכים שונות בכלל זה באמצעות חילופי שדרים.

האמריקאים לא תיווכו

מקורות בפמלייה של ראש הממשלה דחו אתמול בביטול טענה כי האמריקאים תיווכו או לחצו, כדי ששיחות איפראן לא יעלו על שרטון. "לארה"ב לא היתה כל מעורבות במהלך השיחות" אמרו.

פרס ועוזריו אמרו כי כל השיחות נסבו על תהליך השלום ולא נערכו דיונים בנושאים בילאטרליים כדוגמת שיתוף פעולה חקלאי.

שעות אחדות לאחר שובו ארצה שוחח אתמול פרס בטלפון עם ממלא־מקומו יצחק שמיר, המחלים בביתו לאחר ניתוח בעינו. השניים ייפגשו היום לשיחה בארבע עיניים, שבה ימסור פרס דיווח מפורט על השיחות.

משרד החוץ הפיץ אתמול הנחיות הסברה לנציגויות ישראל בחו"ל, בהן מודגשת חשיבות המפגש במארוקו כביטוי לסדקים הנבקעים בחומת הקונצנזוס הערבי.

ח"כ אדרי: לא היו ציפיות גדולות

עליזה וולך, סופרת "דבר" לענייני מפלגות, מוסרת:

ח"כ רפי אדרי, שנלווה אל ראש הממשלה בביקורו במארוקו השבוע, מסר אתמול ללשכת מפלגת העבודה סקירה על המסע. לדבריו, לא רק ישראל היתה מעוניינת בפומביות המסע, וכבר בשיחות ההכנה לביקור ראש הממשלה צוינו בני שיחו במארוקו כי גם הם מעוניינים שהביקור לא יהיה חשאי כדי שיהיה לו ערך כלפי העולם הערבי. בהקשר זה ציין ח"כ אדרי, כי יועצי המלך חסאן הדגישו בשיחות ההכנה, שהם מעמידים את שירותיהם למען השלום במזרח התיכון ולא למען יחסי ישראל־מארוקו.

עוד אמר ח"כ אדרי, כי היה ברור לראש הממשלה שבשלושה ימי ביקור לא מגיעים לחתימה על הסכם שלום ולכן ממילא לא טיפח ציפיות גבוהות. כשהתחילו להגיע למארוקו הידיעות על תגובתן הקיצונית של כמה ממדינות ערב, בין היתר ניתוק יחסים עם מארוקו, סיפר ח"כ אדרי, שאל פרס את המלך חסאן אם אינו מודאג מההתפתחות זאת. המלך השיב על כך, כי הביא את התגובות הללו בחשבון.

מודעי: חשיבות הביקור בעצם קיומו

ח"כ יצחק מודעי, שר המשפטים עד אמצע השבוע, הגדיר את ביקור ראש הממשלה במארוקו כ"ביקור חשוב", ש"עיקר חשיבותו בעצם קיומו".

ח"כ מודעי, שפתח את ישיבת מרכז המפלגה הליברלית אמש, הדגיש עם זאת, כי הוא אינו מעלה בדעתו, ש"ישראל יכולה לגלות גמישות מעבר להסכמי קמפ דייוויד לאחר ששילמה מחיר כבד בעד השלום עם מדינה הגובלת איתה".

מאת אמיר אורן, סופר "דבר" בארה"ב

וושינגטון, (מיוחד ל"דבר"). – ראש ממשלת ירדן ושר־התיכנון שלה הבהירו כי ירדן מתנה הזרמת כספים לעיריות בגדה המערבית במינוי ראשי־עיריות מקומיים.

בראיון ל"וושינגטון פוסט" שפורסם אתמול אמר ראש־הממשלה זייד א־ריפאעי, "אי־אפשר לטפל ברשות מקומית כלשהי המנוהלת בידי קצין ישראלי. אנו אומרים לאוכלוסיה בעיירות, 'אנו מוכנים לעזור לכם, ובכך תחליטו אם ברצונכם שקצינים ישראלים ימשיכו לנהל. ההחלטה בידיכם'".

ריפאעי הכחיש כי יש משמעות מדינית לתוכנית־הפיתוח הירדנית לגדה.

זכו בפיס

בהגרלת רב־פרס מצטבר של מפעל הפיס מס. 30/86 שהתקיימה ביום 24.7.86 זכו הכרטיסים הבאים:

בסך 160,000 ש"ח זכה המספר 596227.

כדור המזל לא עלה בגורל והפרס המצטבר בסך 360,000 ש"חים יתחלק בהגרלה הקרובה.

מקסימום פרס ראשון בשבוע הבא יהיה 250,000 ש"חים (כולל צבירה). (מינימום פרס ראשון 160,000 ש"חים).

בסך 10,000 ש"ח זכה המספר: 898365.

בסך 4,000 ש"ח זכו המספרים: 571245 538610.

בסך 250 ש"ח זכו המספרים: 007871; 050376; 093615; 172686; 210380; 273598; 310660; 468166; 549291; 622546; 780002; 819635; 184831; 235209; 276030; 325022; 528831; 616672; 729034; 783620; 831152; 869034; 897996; 200083; 247097; 308049; 402355; 539970; 620282; 750438; 803763; 840919.

בסך 120 ש"ח זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 2525; 8809.

בסך 20 ש"ח זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 494; 546.

בסך 12 ש"ח זכו הכרטיסים שמספריהם מסתיימים ב־: 031; 855; 977.

כל הכרטיסים שמספריהם מסתיימים בספרה 6 זכו בסך של 2 ש"ח.

בסך 4 ש"ח זכו המספרים התלת־ספרתיים: 020; 075; 140; 194; 199; 300; 307; 352; 364; 365; 369; 374; 387; 469; 496; 499; 548; 567; 588; 597; 671; 752; 832; 872; 936; 946.

בסך 2 ש"ח זכו המספרים הדו־ספרתיים: 05; 07; 12; 15; 27; 31; 34; 35; 37; 47; 53; 56; 57; 58; 63; 64; 67; 75; 82; 84; 89; 92; 95; 96.

רק הרשימה הכוללת של תוצאות ההגרלה מחייבת את מפעל הפיס.

השבוע הסיכוי גדול יותר כל כרטיס שני זוכה.

חשש בסינגפור ממיעוט ילודה ומחסור בצעירים פועלים וחיילים

הממשלה תבדוק מחדש את תכנית הגבלת הילודה

(ע). – ממשלת סינגפור בוחנת מחדש את מדיניותה בדבר שני ילדים בלבד למשפחה, בחשש שבקרוב לא יהיו מספיק צעירים לתמוך באוכלוסיה המזדקנת ולספק פועלים וחיילים.

שר הבריאות יאו נינג הונג אומר בראיון לעתון מקומי כי "עלולות להיות תוצאות מביכות מאוד לרמת הילודה הנמוכה בקרב 2.5 מיליון תושבי סינגפור".

ממשלת ראש הממשלה לי קואן יו הכריזה על מדיניות של תכנון המשפחה עוד לפני 20 שנים כדי למנוע התפוצצות אוכלוסין בעיר סינגפור ששטחה 620 קמ"ר בלבד.

עתה מסר השר ייאו כי ירד מספר המגוייסים בגילאי 19 לשירות הצבאי בשנה שעברה משום שרק קצת יותר מ־50,000 תינוקות נולדו ב־1967 ורמת הפריון תרד עד כדי 37,000 תינוקות בשנת אלפיים ו־29,300 בלבד בשנת 2030.

הכוחות הצבאיים של סינגפור יגבירו את המיכון עד כמה שאפשר, אולם יש תפקידים שרק בני אדם יכולים למלא אותם, אמר השר.

"אם שיעור הילודה שלנו לא יעלה בעשור הקרוב, הרפובליקה של סינגפור תצטרך לחפש אלטרנטיבות אחרות ופחות יעילות כדי למלא את המחסור בכוח האדם", הוא הוסיף.

עוד אמר שר הבריאות כי הממשלה נכשלה במאמציה לשכנע את אלה שיכולים להרשות לעצמם לגדל יותר משני ילדים. "במצב כזה, כצבר נבנית שאנו לא נהפוך למעטים על הילדים שלנו, כיצד נבטיח שיהיו לנו עובדי ייצור במספר מספיק ויהיו עוד תוצאות מביכות אחרות", הוא הוסיף.

ממשלת סינגפור הקימה משרד שידוכים ממלכתי ב־1984 כדי לשכנע נשים בוגרות אוניברסיטאות שנמנעו מנישואים להתחתן וללדת ילדים חכמים.

היחידה שהוקמה בשם היחידה לפיתוח סוציאלי מארגנת לזוגות מועמדים לנישואין, ארוחות ערב לאור הנר, ריקודים בשעות התה אחר־הצהריים וסיורים ב"ספינות אהבה". היחידה הודיעה בחודש שעבר כי 250 בוגרות אוניברסיטאות מצאו בני זוג ונישאו להם וכי מתקיימים נישואים כל 4 ימים בין 7,000 החברים שהצטרפו לארגון שהיחידה הקימה.

עדיין לא ידוע אם הזוגות האלה כבר הביאו ילדים לעולם ואם כן, כמה.

סליחה... טעות בכיוון

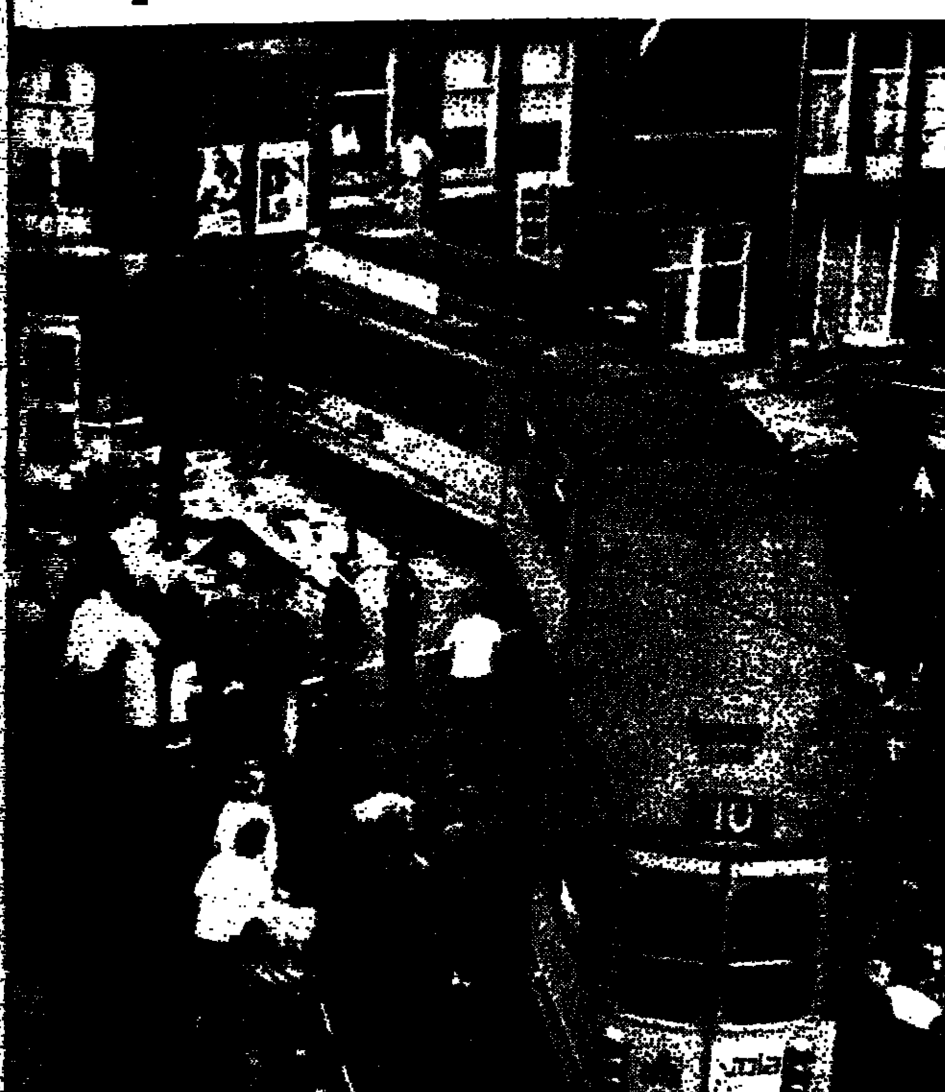

במקום לפנות ימינה פנתה רכבת הטראם של אמסטרדם שמאלה – ירדה מהפסים ונכנסה לחדר המגורים; איש לא היה בבית, למרבה המזל. צילום א.פ.

המשטרה לא תאפשר עוד להפגין ליד קולנוע היכל בפ"ת בימי שישי

הרב סלומון מבטיח כי ההפגנות ימשכו עד שייסגר הקולנוע

(עו). „הופעלו על המשטרה לחצים כדי להשפיע על בעל בית קולנוע היכל בפתח תקוה שלא יקרין סרטים בלילות שבת. המשטרה התנגדה לכך משום שאינה יכולה להיות שותפה להפעלת לחצים. אך היא תתייחס בכל התוקף, אם יהיו הפרות חוק, להבטחת הפעלת בית סבירי" אמר מפכ"ל המשטרה רב ניצב דוד קראוס אתמול במשטרת הרצליה. המפכ"ל השתתף בטקס הענקת הדגל הבאה, שנערך מטעם „המועצה לארץ ישראל יפה".

המפכ"ל ציין, כי לא רק גורמים דתיים הפעילו לחץ על המשטרה, אך סירב לפרט מי הם הגורמים. הוא אמר, כי לדעתו כל מי שרצה יכול היה למצות את האפשרויות למחות נגד הקרנת סרטים בלילות שבת, והמשטרה לא תאפשר עוד הפגנות בפתח תקוה עד שבית הדין הגבוה לצדק לא יקבע את עמדתו.

בתשובה לשאלות כתבים על ההידרדרות שחלה בשבוע שעבר בפתח תקוה לאחר שנעצרו ארבעה מפגינים, אמר המפכ"ל, כי אין זה תפקידה של המשטרה לאכוף את חוקי העזר של העיר, שבניגוד להם פועל הקולנוע, אלא לשמור על הסדר. לשוטרים אין ברירה והם חייבים לעשות את מלאכתם ולדאוג לסדר הציבורי.

היום צפויה הפגנה ליד קולנוע „היכל" בפ"ת. החוגים הדתיים הגישו בראשית השבוע בקשה להפגין ברשיון, אך המשטרה סירבה לאשר זאת. משטרת מרחב השרון נערכת בהתאם כדי למנוע הפרות סדר.

הרב ברוך סלומון, רבה הראשי של פתח תקוה, אמר בשיחה עם כתבת עתי"ם, כי הוא יפגין כדרכו כל שבת. בהתייחסו לדבריו של המפכ"ל, אמר הרב כי המשטרה אינה חייבת להפעיל כוח, היא צריכה רק להפעיל מפתח ולסגור את הקולנוע. „אי אפשר לקבוע את שעור המחאה. רצונם של המוחים הוא שקובע. והמחאה תהיה לפי תפיסתנו ולא לפי תפיסת המשטרה" אמר.

הרב סלומון ציין, כי היתה זריזות רבה במתן האפשרות לפתוח את בית הקפה ליד קולנוע „היכל". „שלומה האמיתי של השבת היא כאשר עומדים על כבודה ועל קדושתה", אמר.

בית הקפה של משפחת כהן, שנגדו הוצא צו סגירה מידי על ידי השופטת שרה פריש לפני שבועיים, משום שפעל ללא רשיון, נפתח ביום ו' שעבר לאחר שעירית פתח־תקוה העניקה לו רשיון כדין. בית הקפה נפתח לפני חודשיים ומהווה מוקד בילוי בלילות שבת.

לוח זיכרון על קברו של צדיק מחסידי שאץ־ויז'ניץ בחיפה הוסר והוחלף

על קברו של הרב אלתר הוצב לוח ועליו שמו של הדיין אברהם כלפון

(עע). – תעלומה אופפת נסיבות הסבתו של לוח זכרון על קברו של צדיק מחסידי שאץ־ויז'ניץ ללוח זכרון על שמו של צדיק אחר.

קבוצה של חסידי ויז'ניץ, בראשותו של הרב מנחם דוד הגר נדהמה לגלות השבוע, בעת שביקרו בבית העלמין היהודי הישן שברחוב יפו בחיפה, כי לוח זכרון שנקבע על קברו של רבי יוסף אלתר הגר מראדוביץ שהובא לקבורה בבית עלמין זה לפני כמאה שנה, נעלם בנסיבות מסתוריות. במקומו נקבע לוח זכרון אחר ועליו צויין שמו של הדיין אברהם רפאל כלפון.

כתב עתי"ם בחיפה מוסר, כי חסידי שאץ־ויז'ניץ עלו ביום הזכרון השנתי לקברו של רבי יוסף אלתר, כפי שהם נוהגים לעשות זאת מדי שנה בשנה, כדי לומר תפילת „יזכור" ולקרוא פרקי תהילים.

רבי יוסף אלתר מראדוביץ היה אחיו של האדמו"ר הראשון לבית ויז'ניץ ונקבר בבית העלמין הישן בחיפה, סמוך לקברו של הרב אבדימי מן חיפה המוזכר בתלמוד. הרב יוסף אלתר הגר, חי בצפת ונפטר בחיפה, שהיתה אז כפר דייגים קטן.

בידי חסידי ויז'ניץ תמונות המצביעות בבירור, כי במקום הובא לקבורה רבי יוסף אלתר. טרם ברורים נסיבות הסרת לוח הזכרון על שמו של רבי אלתר וקביעת לוח זכרון אחר על שם הדיין אברהם רפאל כלפון.

חסידי ויז'ניץ ערכו במקום את האזכרה עפ"י המסורת הנהוגה מזה שנים, אך הזדעזעו עד עמקי נשמתם ולא יכלו לתת הסבר לעקירת לוח הזכרון על שמו של רבי יוסף אלתר.

יו"ר המועצה הדתית בחיפה מר ישראל לבנון אמר, כי בית העלמין היהודי העתיק בחיפה מוחזק בידי מועצת בתי העלמין. ממועצת בתי העלמין נמסר לכתב עתי"ם, כי המקום מוחזק בידי המחלקה לאתרים קדושים, ובתי קברות עתיקים שליד משרד הדתות.

גם ממשרד הדתות לא ניתן היה לקבל הסבר לתעלומה זו והם סבורים שלוח הזכרון של דיין אברהם רפאל כלפון נקבע במקום בתום לב ובשגגה.

אמצעי הבטחון סביב מעון הקיץ של האפיפיור ברומא הוחמרו אחרי שאתמול נורה ונהרג ג'ילברטו פורפילי שזרק שקית אשפה לחצר הבית. (צילום איפי.)

מבצע הנחה מיוחד לקוראי „דבר"

אַטְלָס עֵץ־חַיִּים

תּוֹלְדוֹת עַם יִשְׂרָאֵל

מִבְּרִיאַת הָעוֹלָם וְעַד יָמֵינוּ

מאת הרב

רְפָאֵל הַלְפֶּרִין

האנצקלופדיה לשורשי עם ישראל הגדולה והמקיפה ביותר

14 כרכים מהודרים במבצע ענק

יצירת ענק מונומנטלית ★ אלפי ערכים ★ מאות מפות ★ מפתחות ומובאות

תוכן „אטלס עץ־חיים"

★ תאור מדוייק של כ־5,700 שנות היסטוריה על גלגוליה והבטיה.

★ אוצר בלום של מידע, מתאר בדייקנות את תולדותיהם ומסכת חייהם של כל גדולי ישראל וחכמיו - קדמונים אבות, שופטים, נביאים, תנאים אמוראים, גאונים, ראשונים ואחרונים, מפרשים, אדמו"רים ומנהיגים לדורותיהם, משפחותיהם, תלמידיהם וספריהם

★ כ־20,000 ערכים ורבבות פרטים, ביוגרפיים, מפתחות־עזר רבים.

★ 700 מפות ודיאגרמות ב־4 צבעים לכל כרך מצורפת מפת ענק צבעונית, המקפלת בתוכה תקופה ודורות

כרך ראשון	התקופה הקדומה – חלק א' – מבראשית עד ג' תש"ס מבריאת העולם עד לאחר חורבן בית ראשון
כרך שני	התקופה הקדומה – חלק ב' – מבראשית עד ג' תש"ס מבריאת העולם עד לאחר חורבן בית ראשון
כרך שלישי	תנאים ואמוראים – חלק א' – ג'תש"ס־ד'תש"י מהגולה עד שלהי תקופת הגאונים
כרך רביעי	תנאים ואמוראים – חלק ב' – ג'תש"ס־ד'תש"י מהגולה עד שלהי תקופת הגאונים
כרך חמישי	ראשונים – ד'תש"י–ה'רנ"ב בשלהי תקופת הגאונים עד גירוש ספרד
כרך שישי	אחרונים (א') – ה'רנ"ב–ה'ת"ח מגירוש ספרד עד גזירות ת"ח־ת"ט
כרך שביעי	אחרונים (ב') – ה'ת"ח–ה'תק"ב בגזירות ת"ח־ת"ט עד לראשית החסידות
כרך שמיני	אחרונים (ג') – חלק א' – התק"ב־התר"י חסידות בפולניה; חידוש הישוב בא"י; מרכזי תורה בגולה
כרך תשיעי	אחרונים (ג') – חלק ב' – התק"ב־התר"י חסידות בפולניה; חידוש הישוב בא"י; מרכזי תורה בגולה
כרך עשירי	אחרונים (ד') – חלק א' – התר"י־התרע"ה חסידות; תנועת המוסר; מרכזי תורה באירופה והמזרח
כרך אחד־עשר	אחרונים (ד') – חלק ב' – התר"י־התרע"ה חסידות; תנועת המוסר; מרכזי תורה באירופה והמזרח
כרך שנים־עשר	אחרונים (ד') – חלק ג' – התר"י־התרע"ה חסידות; תנועת המוסר; מרכזי תורה באירופה והמזרח
כרך שלושה־עשר	ספר המבוא חלק א'
כרך ארבעה־עשר	ספר המבוא חלק ב'

קנה היום ושלם עד 6 חדשים

המחיר הקטלוגי 456 ש"ח, המחיר לקוראי „דבר"

342 ש"ח ב־6 תשלומים שוים × 57 ש"ח

במזומן – 299 ש"ח כל 14 הכרכים

(כולל מע"מ) + 9 ש"ח אריזה ומשלוח

דעת מומחים

פרופ' ייר גילת – נמנה על היצירות הגדולות שבזמננו.
פרופ' א"א אורבך – עבודה גדולה בתכלית הדיוק.
פרופ' דניאל קרפי – עדיין אין לנו כלי עזר כסוג זה.
הרב עובדיה יוסף – בקיאות עצומה ודייקנות נפלאה.
האנציקלופדיה העברית – טרם היה כדבר הזה בספרותנו.

לכבוד ת.ד 199 ת"א

ח"כ שולמית אלוני שבה מביקור ביוון

מאת טובה צימוקי, סופרת „דבר" בירושלים

שולמית אלוני התרשמה שבממשל היווני יש רצון להדק את היחסים עם ישראל.

אלוני, ששבה אתמול מביקור ביוון כאורחת שר החוץ היווני אמרה, כי לדעתה נובע השינוי היווני ביחס לישראל משתי סיבות עיקריות.

התיירות היוונית הרגישה השנה לראשונה על בשרה את תוצאות הטירור בירידה תלולה במספר התיירים שבאו ליוון מארה"ב. שניה – ביוון יש חרדה מהנטיות התורכיות לספח איים יוונים נוספים ולהרחיב את הפלישה לקפריסין. יש חשש מתוצאות הפונדמנטאליזם המוסלמי – דבר הגורם להגברת שתוף הפעולה עם ישראל.

אלוני אמרה כי התרשמה שאחד הנימוקים לקור ביחסי המדינות השורר עדיין הוא העובדה שישראל מחזיקה שטחים כבושים. נאמר לה כי אם תכיר יוון בישראל דה יורה יש חשש שמדינות מוסלמיות תכרנה בפלישה התורכית לקפריסין דה יורה.

אלוני התרשמה מהשגי ארגון הנשים הפוליטי הקשור למפלגת השלטון הסוציאליסטי. לדבריה, הממשלה היוונית עגנה בחוק אפשרות לנישואין אזרחיים, דבר שריכך את עמדותיה של הכנסיה היוונית. כן הורחבה החקיקה לקידום נשים בעבודה ובחברה.

הממשלה תצמצם את מעורבותה בשוק ההון

מאת מוריה אבנימלך

הממשלה תצמצם מעורבותה בשוק ההון ולא תמחזר את כל החוב הפנימי. כך אמר סגן שר האוצר, עדי אמוראי בתדרוך לתא הכתבים הכלכליים בת"א.

אמוראי אישר, לראשונה באופן פומבי, כי אכן קיים עודף בתקציב, הנובע בעיקר מגידול של יותר מ־400 מיליון שקל מהכנסות ממסים על צריכה פרטית, שעלתה ב־8% בהשוואה לשנה הקודמת. עודף זה מאפשר לממשלה להקטין גיוס הון למימון התקציב, ולהקטין את חובה לציבור.

אמוראי מסר עוד כי מתוך בקשות להנפקת אג"ח לסקטור הפרטי בסך 880 מיליון דולר שהוגשו לאוצר, אושרו פחות מ־300 מיליון דולר ובוצעו כ־200 מיליון דולר. מתוך סכום של 626 מיליון דולר שבקשה התעשיה להנפיק, אושרו כ־220 מיליון דולר ובוצעו כ־165 מיליון דולר.

חקירת מסמכי ועדת בייסקי

(ע). – 40 ארגזים, גדושים באלפי מסמכים, נמצאים עתה בפני הצוות שמונה לבדיקת מסקנות דו"ח בייסקי. בעקבות מסקנות בייסקי, הוטל על הצוות במשרד המשפטים לבדוק אם בוצעו עבירות פליליות ואם יש מקום להעמיד לדין מעורבים לוויסות מניות הבנקים.

עקב הביקורת שהושמעה נגד היועץ המשפטי לממשלה יוסף חריש, כי הוא אטי בבדיקת מסקנות דו"ח בייסקי, הבהיר דובר משרד המשפטים אלישע צידון, כי מיחזור החומר ומיונו לעבירות, יקח פרק זמן של עד חודשיים ימים.

נמסר כי צוות של 4 פרקליטים בכירים עוסק עתה בבדיקת המסקנות ובבדיקת אפשרות להגשת כתבי אישום בעקבותיהם.

עוד נמסר, כי המחשב ששירת את ועדת בייסקי הועבר למשרד המשפטים ואנשי המחשב שעבדו במהלך חקירת הוועדה עובדים גם עתה במשרד המשפטים במלוא המרץ כדי לזרז עד כמה שניתן את בדיקת המסקנות וישומן.

הקיבוצים והמושבים מחוץ למעגל החמץ

מאת טובה צימוקי סופרת „דבר"

ועדת הפנים החליטה להוציא את הקבוצים והמושבים מתחום הישובים עליהם תחול הוראת חוק חג העדות לפיה לא יחזיק בעל עסק מוצר חמץ למכירה או צריכה בערב חג הפסח. בדיון בהצעת החוק אותה הגיש ח"כ אבנר שאקי (מפד"ל) התפתח ויכוח חריף בין ח"כ מרדכי וירשובסקי לבין ח"כ דב שילנסקי ואברהם ורדיגר בדבר גובה הקנס שיוטל על העובר על ההוראות בחוק.

ח"כ וירשובסקי בקש לקבוע בחוק שעוד קנס נמוך מזה הקבוע היום והעומד על סכום מירבי של 2,500 שקלים בחודש. הוא נימק זאת בחשש ששופט דתי עשוי לפסוק לחומרה. ח"כ דב שילנסקי מחא בזעם ובחריפות על הפגיעה בבית המשפט שהוא המוסד „היחידי במדינה האמין על כולם"

מחקר על קהילת השומרונים בשכם

מאת נתן רועי, סופר „דבר"

21 זוגות שומרונים תושבי שכם, מתוך 45 זוגות נשואים שנבדקו, נשואים לבני משפחתם ואילו 25 זוגות נשואים אחרים הם בני משפחות שונות. כך קובעים שני מרצים מאוניברסיטת אל נאג'ח בשכם, שערכו מחקר מקיף על הקהילה השומרונית בשכם.

„חדשות השומרונים" המצטט את המחקר טוען, כי הקהילה השומרונית בשכם מונה 265 נפשות, מהם 141 גברים ו־124 נשים. בסך הכל מנים החוקרים, ד"ר איאד אל בערותי והוסיין אחמד יוסף, 133 נפשות בקרב הדור הצעיר, 74 בנים ו־59 בנות שמהווים 50 אחוזים מכלל הקהילה השומרונית בשכם.

המחקר מציין, כי הגיל הממוצע הוא גבוה מן הגיל הממוצע של תושבי שכם הערביים. הנישואין, על פי המחקר, מוגבלים לפנים הקהילה ויש מספר גבוה מאוד של מקרי נכות בקרב בני הקהילה.

נאשם תקף שוטר בבית המשפט

(ע) אסון נמנע השבוע בבית־המשפט המחוזי בנצרת, כאשר נאשם בביצוע שוד שהגיע ממיתקן משטרתי מוגן, שלף לפתע סכין גילוח, התנפל על שוטר לשעבר ששימש כעד תביעה וניסה לחתוך אותו בפניו ובצווארו. שוטרים שהיו במקום, הצליחו להשתלט עליו ולהוציא מידיו את סכין הגילוח.

הנאשם שמשפטו מתנהל בפני השופט מיכה לינדנשטראוס, עמד לעבור בעת ההפסקה מאולם הדיונים לאולם אחר, כשלפתע הוציא סכין גילוח והתנפל על העד. תוך כדי כך נחתכה חולצתו. ההתרגשות באולם היתה רבה, אך שוטרי הליווי הצליחו להשתלט עליו.

דוברת משטרת מרחב העמקים מסרה לכתב עתי"ם, כי מונה קצין בודק, עליו הוטל לבדוק כיצד הגיע סכין הגילוח לידי הנאשם שהיה עצור במיתקן משטרתי.

חזי קוקה לא נבחר לועד הנדסה

מאת יעל אדמוני, סופרת „דבר" בירושלים

עובדי מחלקת ההנדסה בטלוויזיה שקיימו אתמול בחירות לועד ההנדסה, לא בחרו בחזי קוקה כחבר ועד.

בכך הצביעו למעשה אנשי ההנדסה הצבעת אי אמון בחזי קוקה ששימש עד עתה כיו"ר ועד ההנדסה.

קוקה עלה לכותרות בעת שהאפיל את המסך ומנע שידורה של כתבה שצולמה ע"י רשת טלוויזיה זרה אודות ביקור חברי ועדת הפנים של הכנסת בהר הבית לפני מספר חדשים. במעמדו של קוקה חל כרסום לאחר שבית המשפט העליון פסק כי אסור לראש ועד עובדים לנקוט בצעדים המשבשים את מהלך העבודה התקין מבלי להכריז על סכסוך עבודה ע"פ הנהלים המקובלים.

אחד מעובדי ההנדסה בטלוויזיה אמר אתמול בתגובה על אי בחירתו של קוקה כי אין מדובר פה באי אמון וכי נוצרו תנאים קשים במחלקת ההנדסה והיה צורך לרענן את חברי הועד.

אנשים • אנשים •

ראיה צלולה

מ"מ ראש הממשלה ושר החוץ יצחק שמיר (בתמונה) שוחרר שלשום בבקר מבית החולים לאחר שעבר ניתוח ירוד (קטרקט) בעינו הימנית. יועצו של שמיר לעניני תקשורת יוסי אחימאיר מסר כי שמיר עבד שלשום מביתו ושוחח טלפונית עם ראש הממשלה, שמעון פרס, ששב ממרוקו. שמיר שב אתמול לעבוד וקיים פגישה עם ראש הממשלה, שמעון פרס. הניתוח בעינו של שמיר בוצע ע"י פרופ' חנן זאוברמן. הוא ארך כשעה, ובמהלכו הוסר הקטרקט. הגורם לעכירות קרנית־העין והושתלה עדשה תוך־עיינית. בתוך מספר ימים תוסר מעל עינו של מ"מ ראש הממשלה הרטיה. פרופ' זאוברמן מסר, כי שמיר חש בטוב, וזהו ניתוח שגרתי לאנשים בני גילו.

יעל אדמוני

מיטה ומטבח

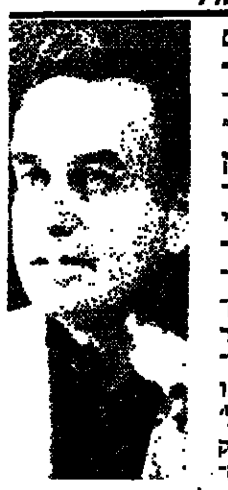

„אינני מסכים עם פרופ' ישעיהו ליבוביץ שכל היינו מתבצים במיטה ובמטבח" – אמר השבוע זלמן שובל (בתמונה) בעימות פומבי על יחסי חילוניים־דתיים מטעם בני־ברית, בתשובה לדבריו הפרובוקטיביים של הפרופסור חד הלשון. „אפילו הדשות הארצית שאנו מכנים 'מדינת ישראל' איננה יכולה לנתק עצמה מעניינים רוחניים"... „אנחנו לא יכולים – ואני גם מאמין שגם לא רוצים – להיות כמו שווייץ". גם בפוליטיקה אמר שובל, איננו מתנהגים ככל מדינה נורמלית אחרת, ודבר זה חל גם על המפלגות הדתיות. „החרדים מתחו יותר מדי את החבל והסטטוס־קוו הופר, לדעתי, דווקא, כאשר נכנסו אגו"י וש"ס לקואליציה. אני חושש שכניסתם לפוליטיקה סיבכה גם את המדינה וגם את הציבור החרדי שאינו רוצה לעשות את הפוליטיקה קרדום לחפור בה, בינתיים כולנו משלמים את המחיר".

פורץ הדרך

כישראלי פורץ הדרך הראשון לביקור במרוקו ובעל מהלכים בקרב הממשל שם, סבור שאול בן־שמחון כי לביקורו של פרס במרוקו חשיבות עליונה, הן כהמשך לתהליך שנפתח והן בתחומים כלכליים. מניסיונו האישי סבור בן־שמחון שהמלך חסן יתקשה לסטות מהחלטות ועידת פאס, וזאת בתור יו"ר הליגה הערבית ובתור יו"ר הוועדה לשחרור ירושלים, ובעיקר כשנושפים בעורפו קדאפי, ומנהיגי אלג'יריה, סוריה ועירק, ומאידך מנהיגי סעודיה, ירדן וכווית שומרות על שתיקה בלי לחייב את הביקור והמשתמע ממנו. בן־שמחון ממליץ שימשכו ביקורים הדדיים לרבות קשרי תיירות בין שתי המדינות, והוא דורש ניהול מו"מ להחזרת 42 גופות הנספים של ספינת „אגוז", שנשאה מעפילים וטבעה, לפני כ־25 שנה, בדרך ממרוקו לגיברלטר.

בעיה בוערת

בהצעה דחופה לסדר היום קורא ח"כ יוסי שריד (בתמונה) לחולל שינוי בעמדה הישראלית בשאלה הפלשתינאית. לדבריו, ביקורו של ראש הממשלה במרוקו מוכיח בפעם המי יודע כמה, כי בלי הכרה ישראלית בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלשתינאי, כל שיחה באזור, ותהיה הסטורית ככל שתהיה, תגמר ב„גוד ביי וסע לשלום". אלף נסיעות למרוקו או לכל מקום אחר לא יכבו את הבעיה הפלשתינאית. היא תכבה רק כאשר יכירו הישראלים והפלשתינאים אלה באלו.

טובה צימוקי

פרידה חגיגית

דון קינסלי, נספח העבודה בשגרירות ארה"ב בישראל, נפרד השבוע חגיגית ממזכירות מועצת פועלי תל־אביב, לאחר כהונה של ארבע שנות פעילות בישראל. בדברי ברכה שהשמיע תדי קאופמן, מזכיר המועצה, הוזכרו הקשרים ההדוקים בין קינסלי, ההסתדרות, ומועצת הפועלים. קינסלי, אמר תדי קאופמן, למד היטב את מפת ההסתדרות ועם התמנותו למנהל מחלקת נספחי העבודה במזרח התיכון ואסיה, טוב לישראל שיהיה לה שם ידיד בדמותו של דון קינסלי. בן עמי אריליך, חבר מזכירות המועצה ויו"ר הוועדה לקשרי חוץ, הוכיח את מעורבותו של קינסלי בכל תחומי חיינו. קינסלי היה למעריך הטעים שאכן הוא משאיר הרבה ידידים בישראל.

המנכ"ל המפוצל

המנכ"ל הותיק של משרד הפנים, חיים קוברסקי (בתמונה) יפרוש מתפקידו ב־1 באוגוסט. המנכ"ל המיועד אריה דרעי יכנס לתפקיד זה רק ב־1 באוקטובר, מועד בו ישתחרר משירותו הצבאי בן ארבעת החודשים. בינתיים ימלא את התפקיד המשנה למנכ"ל, יעקב מרקוביץ. דרעי החליט שלא לפצל את שירותו הצבאי לשניים, כפי שדובר בתחילה, מחשש שאחרי שייכנס לתפקידו לא יתפנה לשרת חודשיים נוספים בצה"ל, וכדי שמתנגדיו לא יבואו אליו בטענות בשל הפיצול. בינתיים צפויות למנכ"ל הפורש, חיים קוברסקי, מסיבות פרידה רבות רבות וביניהן מסיבה מטעם ראש עיריית ירושלים, טדי קולק, ומסיבה מטעם שר הפנים יצחק פרץ, במשכן הכנסת.

יעל אדמוני

הבעיה טאבה

שר הבריאות מוטה גור (בתמונה) מעריך כי ביקורו של ראש הממשלה שמעון פרס במרוקו חשוב כשלעצמו במסגרת יחסי ישראל עם העולם הערבי, אולם לדעתו לא תהיה לכך השלכה ישירה על מערכת היחסים עם מדינות ערב השכנות. „הנושא הראשון העומד כיום על הפרק במישור המדיני", אמר גור, „היא סיום הכנת שטר הבוררות על טאבה וזאת ניתן לסכם באופן מידי, על רקע ברכתו של הנשיא מובארק לביקורו של פרס במרוקו. על הממשלה לנצל את הרצון הטוב ששרר בפגישה היסטורית זו כדי לסיים את שלב הבוררות על טאבה ולפעול בכיוון של יתר נורמליזציה עם מצרים". בהתייחסו להכרזתה של סוריה כי היא מנתקת את יחסיה עם מרוקו בעקבות פגישת חסן־פרס – אמר גור: „הפזיזות שבה ניתקה סוריה את יחסיה עם מרוקו מצביעה על בדידותה בעולם הערבי. להערכתי, אין הצדקה מבחינת הסורים, ליזום כיום מלחמה עם ישראל מכיוון שהם מודעים לכך כי אנו ננצח אותם וגם מפני שברור להם שהעולם הערבי אינו הולך עמם".

אמיר רוזנבליט

המלאך המכהן

חולדה גורביץ שוכתה לכינוי „האמא של פצועי צה"ל" או „המלאך בלבן", על שום טיפולה המסור בפצועי צה"ל בביה"ח רמב"ם, הצטרפה בימים אלה למועצת עירית חיפה במקומו של זאב (ויילי) כץ מסיעת חרות שנפטר. עם הצטרפותה מכהנות עמה במועצת העיריה חמש נשים מתוך 27 אנשי המועצה. היה מי שחישב שהן מהוות 18.5 אחוז מחברי המועצה ובעיני הפמיניסטיות בעיר השואפות לייצוג של 50 אחוז לפחות אין די בכך. אולם הן מוצאות נחמה פורתא בכך כי לפי שעה עירית חיפה מובילה ביצוג הנשי בין הרשויות המקומיות בארץ.

אריאלה ראובני

א השנה התמישית ש„האגודה למען החייל" עורכת את המבצע הקייצי המסורתי שלה, קייטנת בני־חייל לאלמנות ויתומי חללי צה"ל בבית־גולדמינץ בנתניה. כל מחזור הוא בן שבוע ימים ומשתתפים בו 350 אלמנות ויתומים. בסך הכל ישתתפו השנה כ־1250 אלמנות ויתומים. בתמונה: הרמטכ"ל רב אלוף משה לוי ויו"ר האגודה למען החייל יוסף נבו בסיור בקייטנת בני־חייל בבית גולדמינץ.

צילום: שאול רחמים

המדור נערך היום ע"י אורה ורניצקי

חסן: „השיחות עם פרס נועדו לקבל מושג על כוונות ישראל"

תוכנית פאס מקובלת על העולם הערבי • רציתי להיפגש עם פרס לפני עליית הליכוד • הצעתי להכיר בישראל כבר ב־1965 • הערבים חייבים לשוחח ישירות עם ישראל, משום שישראל אינה ישות דמיונית

הנוסח המלא של נאום המלך חסן השני בתום השיחות עם פרס

בני עמי היקר:

נועדתי, כידוע לכם, עם ראש ממשלת ישראל, למשך יומיים. עם היוודע הדבר, מיהרו סוכנויות הידיעות למסור דיווחים על ברכות וגינויים. קודם כל ברצוני להרגיע, כי איני שם לב למי שגינה ולא למי שבירך וסיכם, שכן מעל לכל חשובים לי שביעות רצונכם, בני עמי, וכן הביקורת שלכם, נוכח למצפוני הספק. חשתי, כמו תמיד, כי עמי הבין אותי, הולך אתי בדרכי ומברך על מהלכי. הודות לכך, הצלחתי להעריך נכונה את התגובות השונות בהעולם, שכן אני שואב נחת רוחי משביעות רצונכם. כדי שתוכלו לשפוט את המהלך, אגולל בפניכם סיפור היסטורי זה, שיש לו חשיבות לגבי ההווה ולגבי העתיד.

אינני רוצה להחזיר אתכם, בני עמי, לעבר הרחוק, זאת אעשה בסוף נאומי.

נאומי מתחלק לשניים: 1. מדוע התרחש המפגש? 2. מדוע כעת?

מזה שבועות וחודשים פקדו מחשבות אותי ועדיין פוקדות אותי: ישנם שני מאורעות חשובים בתולדות הערבים מאז המפלה הגדולה שפקדה אותנו בשנת 1967. בטרגדיה זו איבדנו את סיני, עזה, הגולן, הגדה המערבית ולמרבה הכאב גם את ירושלים הקדושה.

מאז, כאנקים הערבים ומזילים דמעות, עד שהאל איפשר להם באוקטובר 73' להוכיח לעולם כולו ולאויבם בזירה, כי הם מסוגלים להבות ולהשיב מלחמה שערה וכן להיאבק ולמות מות קדושים. ירחם האל על נשמות החללים שנפלו.

לאחר מכן אירעו שני מאורעות:

הראשון, ברבאט, בשנת 1974, כאשר הערבים נועדו והחליטו פה אחד, כי אש"פ הוא הנציג הלגיטימי הבלעדי של הפלשתינים. החלטה זו נתפסה על־ידי חלק מהערבים כבעלת תוצאות חמורות, וחלק אחר סבר, שהתוצאות יהיו טובות. הדבר החשוב הוא, שמאז לא נשאר העניין הפלשתיני במערבולת של סיג ושיח ובתוך פרוזדורים המדינות. העם הפלשתיני לא היה צריך עוד לחפש מי ייצג אותו, ידבר בשמו ויבטא את מאווייו ודרישותיו. העם הפלשתיני קיבל מאז הנהגה מכובדת, שבה מכיר רוב מדינות העולם. הנהגה זו נתקבלה בהברה־מסקיפה באו"ם וחברה מלאה בליגה הערבית וכן בארגון האסלאמי ובתנועת הבלתי־מזדהות.

יש לי הכבוד לומר בענווה, כי עברכם הנאמן מילא תפקיד ראשי בעיצוב מעמדו של אש"פ כדובר וכאחראי בלעדי ולגיטימי בשם הפלשתינים.

המאורע השני התרחש בפאס בשני חלקים. פסגת פאס התחלקה לשני חלקים. בשנת 81' – למרות המיעוט או העדרות הדרג הגבוה של הצדדים הנוגעים בדבר – שיכנענו את אחינו, ראשי מדינות ערב, לעכב את הועידה בשנה כדי להשיג קוורום מלא (שלא היה אז) – לא מבחינה מספרית ולא מבחינה יצוגית.

תוכנית פאס – קונסנזוס ערבי ראשון

החלטות פאס הולידה, לראשונה, תוכנית ערבית מתוכננת כהלכה, יצוקה, מדוייקת וברת ביצוע. אין בה דמגוגיה או ססמאות ואין בה התלהבות או הפרזות פוליטיות. לראשונה שרר קונסנזוס ערבי על תוכנית, שהצלחנו להתחיל במימושה בחודשים שלאחר הוועידה.

בין מכלול ההחלטות שהתקבלו בוועידה, ישנה ההחלטה האחרונה וזו אומרת: „ועידת המדינות הערביות מטילה על מארוקו, אלג'יריה, תוניסיה, סוריה, ירדן, אש"פ וסעודיה – כינינו אותם „ועדת השבעה" – לפעול ולשכנע את המעצמות בדבר המעשיות של תוכנית פאס והאפשרויות שהיא פותחת בפני הפירושים הפוליטיים, שבעזרתן ניתן למצוא קץ לטרגדיה הערבית־ישראלית.

למשרתך, עמי, היה אז הכבוד לעמוד בראש הוועדה. הוועדה נסעה, בראשותי, לוואשינגטון ולאחר מכן נסעה בראשותו של אחי, המלך חוסין, ללונדון ופריס, מוסקווה ופקין.

הפסקה הזו בהחלטות פאס הכתיבה לנו כי הן המדינות, שאותן אנו מבקשים או שבהן החלטנו לבקר או להתקשר לצורך הבהרות והתייעצויות.

אולם, כפי שידוע לכם, בני עמי, מבחינה משפטית, כל דבר מותר, אלא אם כן נאסר במפורש. בהחלטות פאס לא נאמר, שהקשר עם ישראל, במסגרת ההחלטות או מחוץ להן, אסור. הוועידה החליטה בפנינו ליצור קשר, כוועדה, אך היא לא מנעה מאיתנו, בכל מקרה, להתקשר במסגרת החלטות פאס עם כל מדינה, שאנו חפצים ליצור עימה קשר.

איני מסתיר מכם, שהוועדה ביצעה פעולות חשובות וחיוביות. ברם, חלק מהמכשלות – ואיני אומר מאיזה כיוון הן באו – מנעו מאיתנו לא רק להמשיך בפעילותנו ובמעשינו, אלא גם להכין דו"ח כתוב. לשם הצגה בפני המלכים והנשיאים הערביים. דבר זה מעורר, עד עתה, צער ואני מספר לכם אותו בתוקף יו"ר הוועדה. נסיבות ותמרונים גרמו לוועדה לא לכתוב ולא להכין דו"ח, שיוגש בפני הפסגה הערבית, כדי שזו תדע אלו מדינות נענו לנו ואלו דחו אותנו.

מאז, עמי היקר, מצפוני אינו שלם, גם אם מארוקו מרוחקת 6,000 ק"מ ממדינות העימות ומזירת הקרב. מארוקו היא, בראש ובראשונה, חלק בלתי נפרד ממולדתה הערבית וממשפחתה הערבית. כל אימת, שמחנה ממחנות הפליטים בלבנון סבל, בכינו במארוקו וכל אימת שהתגברה ההתקפה על ריבונות לבנון סערה רוחנו כאן, במארוקו.

אמרתי: האם נישאר בחיבוק ידיים? האם אין לנו משימה ואחריות במסגרת החלטות פאס לצאת מהסחרחרת הזו.

פגישה עם פרס – לא לשם תיירות

אני סבור, שאתם, בני עמי היקרים, מכירים אותי, כפי שאני מכיר אתכם. כך חשתי לפני שלוש או ארבע שנים, כשאמרתי לראשונה כי אם פקיד ישראלי בכיר חפץ לבוא ולהיוועד איתי, הרי שהנסיעה לתיירות ולנופש במארוקו אסורה עליו, כפי שנסיעה כזו אסורה עלי לישראל. בפעם השניה שאלו אותי עיתונאים והשבתי להם, כי אני מוכן להיפגש עם ראש הממשלה הישראלי, אם יביא באמתחתו תוכנית מתקבלת על הדעת, שתתאים להחלטות פאס.

הפעם השלישית היתה לפני פסגת החירום הערבית בקזבלנקה, כאשר נשאלתי אם אני מוכן לפגוש את ראש הממשלה הישראלי. השבתי: לפני המפגש עדיף, שישגר אלי אגרת באמצעות מזכ"ל האו"ם.

האות והרמז האחרון מצדי היה במהלך הראיון, שערך עמי במאראקש ז'אן דניאל מ„נובל אובזרווטר". אמרתי, שאני מתפלא שעד עתה טרם נפגש מנהיג ערבי עם אחראי ישראלי, משום שאיננו נלחמים בתעתוע ובאויב מדומה, אלא באויב חי וקיים על אדמתנו, המגביר כל הזמן את שתצוותו, כאילו שכח, שהוא חי על אדמה כבושה והוא בונה על אדמה זו, כאילו ירש אותה מאבותיו ואבות אבותיו.

אמרתי: האם לא הגיע הזמן שמנהיג ערבי ייפגש עם מנהיג ישראלי, כדי להיוודע על עמדתו הפסגה הערבית. תשובתו היתה: אשוחח עמך במסגרת תכנית פאס, אך הדבר לא ימנע ממני להביא הצעות. אמרתי: טוב. כל עוד אשוחח עמו במסגרת החלטות פאס וכל עוד אני סבור שיש לי סמכות, מה גם שהנני מרוחק, נשוחח מנקודה זו ואילך. ואז אמר לי: הייתי מעדיף שניפגש באמריקה בעת ביקורך שם. תשובתי היתה, כי הפגישה חייבת להיערך במארוקו. אינני רוצה שתהיה בהשראת פלוני או אלמוני ולא תחת חסות של יבשת או מעצמה כלשהי ללא השניה, אלא מפגש זה חייב להיות מפגש חופשי, שיצטיין במימוש ריבונות מלאה וחופשית על מהלכו.

עדיף להיפגש במארוקו

בשל חשיבות העניין, העדפתי לוותר על הנסיעה לאמריקה, ביודעי כי שיחות מעין אלה, ולו רק לצורך היכרות, חשובות בהרבה לגורל האומה הערבית מנסיעתי לאמריקה. גם כשיש למארוקו אינטרסים משלה ועלי, כמלך מארוקו, להגן על ארצי, ואפילו שמצפוני הורה לי לצאת ולהגן קודם כל על ענייני ארצי.

ואולם אמרתי לעצמי: אם אסע (לאמריקה) ואפגש אחר־כך עמו (עם פרס) יאמרו: הלכת לקבל הוראות לפני שנפגשת עמו במארוקו... יש דבר יותר טוב. אני הרי עייף ותשוש וחייב ליטול כמה ימי מנוחה עד אשר תצטלל דעתי ואוכל לשאת באחריותי במאת האחוזים בפני ההיסטוריה של ימינו, בפני ההיסטוריה הקרובה ובפני ההיסטוריה הרחוקה, ולשאת בה אישית. לא הודעתי לאף נשיא מדינה ערבית על כך, ודע לך, עמי היקר, כי אמרתי לך שאבי עליו השלום אמר לי: נקודת היסוד בתהליך המדיני היא, כי לא תשקר לעולם לעמך, שכן זהו עם פיקח, שיגלה את כזביך ולא יוסיף להעריכך אם תשקר לו.

אומר לכם, בני עמי היקרים, כי לא מסרתי על כוונתי ורצוני לאף מדינה ערבית, אירופאית, אפריקאנית, אסיאנית, אמריקאית או דרום אמריקאית.

יתר על כן. בידי מברק מהנשיא רייגן שבו כתב: „הגיע לידיעתי" – וכאן למדתי, שהידיעה דלפה מהצד השני – כי תיוועד עם ראש הממשלה פרס ואני מבקשך, שמפגש זה יתקיים אצלי, כדי שאוכל לתת לו את מלוא התמיכה האמריקאית".

במישרין ולא באמצעות מתווכים, עם כל הוקרתי והערכתי למתווכים, בין אם אלה ראשי מדינות אמריקאיים, אירופאים, מאמריקה הלטינית או מברה"מ? הלא אין טוב יותר מדו־שיח ישיר.

שיערתי, כי לאחר הצהרה זו תבואנה כמה תגובות, מכמה מדינות ערביות, לפחות. אך לא שמעתי ולא קראתי מאז ועד היום שום ביקורת ושום תגובה. סברתי עוד לפני ארבע שנים, כאמרי לכם זאת ובהבהירי לכם את הדקויות והסימנים הללו, שהנכם בעלי ידע והבנה, ואכן הבינותם, שהרי אתם עם פיקח. גם סברתי, כי אנשים רבים, לאחר הפעם הראשונה, השניה והשלישית, יבינו לפחות בפעם הרביעית. והם, בין אם הבינו ובין אם לאו, אמרו... אך נניח לזאת.

החשוב הוא, כי שמעון פרס ביקש ממני שניפגש, ותשובתי היתה, כי לא נוכל להיפגש אלא על בסיס של לגיטימיות. ללגיטימיות זו שני חלקים: כללי ופרטי.

השבתי לו, כי לגבי החלק הפרטי סבורני, כי יש לי סמכות, מבלי לקבל ייפוי כח מאיש, לדון עמו בנושא זה, שכן עודני משמש כיו"ר מושב ועידת

תשובתי היא, כידוע לכם, שלא נסעתי לארה"ב, משום שאם אצליח – ההצלחה תהיה מנת חלקם של כולם ואם אטעה אני רוצה, שהטעות תהיה בלעדית לי ואשא בסבל ובאחריות של טעותי.

כך נפגשתי עם שמעון פרס ודנו יחדיו במסגרת תוכניות פאס. נפגשתי איתו, משום שאין מה שימנע ממני לפוגשו ומשום שלא קיימת החלטה של הליגה הערבית, מיום יסודה ועד עתה, המונעת ממדינאי ערבי כלשהו להיוועד עם מדינאי ישראלי. לא נפגשתי איתו בסתר, כפי שעשו אחרים.

הרשו לי לומר לכם, כי יש כאלה שהדיר גחל מהם מרוב תשוקה להיפגש עם שמעון פרס, אך לא רצו ללכת אליו ופחדו לבוא אליו בפומבי.

שמעון פרס שהה יומיים וסייר במארוקו ללא שמירה, משום שיש מי שישמור עליו והם – ההגיון המארוקאי, כובד הראש, האחריות והחינוך המרוקאים במשך 1,400 שנה.

מה שאני גאה בו, הוא שאתה (העם) ידעת במשך יומיים, ששמעון פרס נמצא כאן, ומה שאידע, אידע תוך ידיעתך שהמעשים נמדדים לפי תוצאותיהם, ושאתה מצפה לתוצאות הפגישה הזאת. אני אומר לך מה תוצאות הפגישה הזאת. אני אומר לך ובאמצעותך לכל אלה, שרצו להתגולל עלינו ביהדותם.

אתם אומרים: מדוע לא נפגשת עמו לפני שלושה חודשים או ארבעה, ומדוע לא דחית זאת לחמישה חודשים או שישה?

הסיבה נעוצה במצב העניינים הערביים הישראליים. אתם אומרים: מה עניינו של מצב העניינים בישראל? – עמי היקר: הבה נשוב מעט לאחור. כאשר היינו בגלות, וההרוגים נפלו והלאומנים נאסרו. האם לא התעניינו בוקר וערב בממשלה שתעלה לשלטון? האם לא חישבנו אפילו את הקולות אשר יגרמו לאדגר־פור לנצח או לאנייל להשאר בשלטון, או לגי מולה להיות מובס, או מישהו אחר לנצח? כולנו חישבנו זאת בפרוטרוט. איך יתכן שאנו ידענו יותר טוב מהצרפתים את שמות ציריהם.

לפני עליית הליכוד לשלטון

עמי היקר: אלו הם לקחי הסבל והאימפריאליזם, לא כמו אלה שאין הם יודעים דבר על המתרחש. כך היה עלי להביא בחשבון את האווירה בישראל. לדעתי האווירה תתהפך לחלוטין בעוד ארבעה חודשים.

שמעון פרס, כפי שאתה יודע, ימסור את השלטון למפלגת הליכוד, והיא המפלגה הימנית הקיצונית. חשבתי שהאדם צריך לדעת את מצבו ואת מצב אויבו. זה מן הבחינה הישראלית. לכן בחרתי את העיתוי הזה.

ואולם הסיבה כבדת המשקל האחרת, היא, שמזה שנתיים בקירוב, לא שמענו דבר כלשהו על הבעייה הפלשתינית. כל מעיינינו ומשאבינו מתרכזים בסכסוכים הבין־ערביים ובמלחמת עיראק־איראן.

אמרתי לעצמי: כיצד הגענו לידי כך, הרי אנו, כל הערבים אחראים לכך. מיעוט התודעה האחריות גורמים לנו למספר בעיות שוליות, המתבטאות בסכסוכים של עיראק עם סוריה, עיראק עם לוב, סוריה עם ירדן, וסכסוכי אש"פ עם סוריה ולוב, וכעת עם ירדן.

הערבים והמוסלמים מתים, ומספר ממדינות ערב תומכות באיראנים, בשוכחן את ההגנה המשותפת המתחייבת מאמנת הליגה הערבית. האם במצב זה הגיעה האווילות שלנו עד כדי כך, שאנו אובדי עצות ומחמיצים את ההזדמנויות שלנו, ומבטלים את זמננו במלחמות שוליות ושוכחים את הבעיות המרכזיות?

אמרתי לעצמי: אם אתחיל להניע מחדש את הבעייה המרכזית הזאת, הרי שהערבים, יהא המצב אשר יהא, יתכנסו פעם נוספת בעטיה, ואולי יפתרו בפגישה זו את הבעיות הקיימות בינם לבין עצמם, ויאחדו מחדש את כוחותיהם כדי לעמוד איתן.

מדוע? – מפני שהשטחים הכבושים אינם מעניינים אותי, כשם שמעניין אותי האדם הנתון תחת כיבוש.

האין זה הכל שאנו ממשיכים לכוף איש־את רעהו ולהתנצח בינינו לבין עצמנו, ואנו שוכחים את האדם הזקן בשטחים הכבושים, ואת האדם בגיל העמידה אשר היה בן שנה או שנתיים והנה עברו ארבעים שנה מאז והוא נתון תחת הסיוט, והתינוקות אשר התרבו ופתחו את עיניהם לתוך עבדות, דיכוי והשתעבדות?

האדמה אינה משנה את צורתה: היא נשארת כפי שהיא ללא שינוי. ואולם האדם משתנה.

כאשר נחזיר את האדמה והאדם, איזה אדם נחזיר? באיזה צורה? ערבי או מוסלמי או אפילו נוצרי, משום שאדמה זו היא אדמה עליה יושבים יחדיו בשלום, מפני שכולם ערבים. הערבים הם בראש וראשונה גזע מיוחד. כאשר באה היהדות, קיבלו אותה, כאשר באה הנצרות קיבלו אותה, וכאשר בא האיסלאם אחר־כך, קיבלו אותו. ואולם נותרו בין הערבים מי שהוא יהודי ומי שהוא נוצרי. הערבי אינו בהכרח מוסלמי.

כיצד יוחזרו אלינו הערבים שם על דתותיהם השונות, כאשר נחזיר את האדמה? באיזה מצב הם יהיו? זהו המבניע.

פקידים מרוקאים דיווחו על אווירה לבבית בשיחות

(צילומים: לשכת העיתונות הממשלתית)

אורי סביר (מימין) ונמרוד נוביק (עומד) בהתייעצות עם ראש הממשלה

פרס נהנה מהכנסות האורחים

مطابقة للأصل

המאמץ המיידי עזה תחילה

גבול בין־לאומי בין ישראל לרצועה • בטחון הפנים למצרים – מוקדי כוח מוגבלים של צה"ל באזורי בטחון בדרום • שלטון משולש ישראלי־מצרי־פלשתיני לטווח קצר – לטווח ארוך יקבעו התושבים עתידם, כולל הריבונות מתוך כל האופציות האפשריות פרט לסיפוח לישראל • פתרון הקבע יכלול גבול סגור ואי מעבר עובדים לישראל.

את ההצעה לפתרון שאלת רצועת עזה הכין סגן השר אברהם כץ עוז והוא מבקש להעמידה לדיון בוועדה המדינית של מפלגת העבודה.

סגן השר אברהם כץ עוז

הנחות יסוד

העמדות הפוליטיות המרכזיות של הגושים הגדולים בישראל – המערך בהצעת האופציה הירדנית הכוללת ואזורי בטחון בריבונות ישראל לעת שלום; והליכוד בתוכנית הסיפוח של יהודה שומרון ועזה – לא יצרו עד כה תמריץ די חזק לחוסיין להיכנס למהלכים מדיניים משמעותיים.

מצרים מצידה מקפיאה את תהליך השלום בהתאם לצרכיה הפנימיים ואינה נכונה לעשות צעדים נוספים שיש בהם כדי ללבות ויכוח בינה לבין גורמים בעולם הערבי.

יש הכרח להמשיך ביוזמות ומהלכים בכל קטע אפשרי של העימות בינינו לבין הערבים, כדי להצעיד את תהליך השלום קדימה. חוסר יוזמה וחוסר צעדים נוספים, כמשמע עצירה ונסיגה בתהליך השלום.

הניסיון לתת תשובה לכל הבעיות הטריטוריאליות ביהודה שומרון ועזה בבת אחת, וכמודל אחד, אינו מקל על הפתרון אלא מכביד עליו. יש צורך לתת תשובות שונות באזורים שונים בהתחשב בצרכים, ברצונות, בלחצים ובאפשרויות ואף בסיכונים בכל איזור בנפרד.

הזמן, בכל הקשור לרצועת עזה, אינו פועל לטובת מדינת־ישראל, אלא לרעתה.

בכל הנושאים המצריכים פתרון מדיני, רצועת עזה הינה הנושא הכאוב ביותר והדחוף ביותר. נתוני היסוד של הרצועה, היקף האוכלוסיה וגידולה, קרבתה למצרים, הנזק החברתי שהיא גורמת לישראל מחייבים אותנו למאמץ אינטלקטואלי ומדיני דחוף לפתרון הבעיה. תוך ויתורים מדומים על גאווה, כבוד ושכחים. ואף אי הצמדות לתוכניות הסטוריות ואשר יש בינינו שצמודים אליהם כאילו הן מתן תורה מסיני.

הפתרונות

הפתרונות המדיניים והפוליטיים מתבססים, לדעתי, כבעבר על העקרונות הבסיסיים כדלהלן:

• ביסוסה של מדינת ישראל בגבולות בני הגנה, תוך שמירת אופיה היהודי הדמוקרטי.
• שאיפה תמידית לשינוי מצב הלוחמה הארוכה בין יהודים וערבים – לשיתוף פעולה ושלום.
• בניית חברה המושתתת על ערכי העם היהודי, ערכי מוסר, הומניזם וליברליזם.
• המשך פיתוחה של ההתיישבות באזורי הבטחון הדרושים באמת לבטחון המדינה.

עיקרי ההסדר

ואלה עיקרי ההסדר המוצע:

• יש לנתק את השאלות הקשורות ברצועת־עזה – פוליטית וטריטוריאלית מן השאלות בהן עדיין מתלבטים לגבי יהודה ושומרון.
• יש לחתור ליצירת קשר מדיני וטריטוריאלי בין רצועת־עזה למצרים.
• על מצרים לשאת בנטל הפתרון לבעיית האוכלוסיה ברצועה לפחות כמו בישראל.
• יהיה צורך לקבוע גבול בין־לאומי חדש בין ישראל לרצועה אגב תיקוני גבול מועטים, על פי החלטת או"ם 242.
• יש לקבוע סידורי התרעה ובטחון לישראל בעיקר בדרום הרצועה.
• אזור הבטחון בדרום הארץ יהיה מבוסס על ישובי גבול רצועת עזה: איזור הבטחון הזה יחוזק בישובים וכמערך הגנה מרחבית.
• בכל הסדר והסכם יש למנוע כיום הקמתה של מדינה נפרדת – פלשתינאית – ברצועת עזה.
• הגבול בין רצועת עזה וישראל יסגר והמעבר לישראל וממנה יהיה מותנה באישורים אישיים מתאימים.
• יש לנו ענין במעורבות אמריקנים בפתרון.
• חשוב ליצור בגוון רחב של אפשרות לצרכי משאומתן עם מצרים וירדן.

מימשל משותף ל־25 שנה

יוקם לאלתר שלטון משולש ברצועה מורכב מנציגי ישראל, מצרים והאוכלוסיה המקומית.

ייקבע גוף מנהל משולש בן 15 איש. 7 ישראלים, 4 מצרים, 3 מקומיים, יו"ר אמריקאי – אשר יהיו לו אמצעים וסמכויות תקיפה, שיפוט ואכיפה.

• כל גופי המנהל המקומי יועברו לידי התושבים המקומיים (חקלאות, דת, מים, קרקע, תחבורה, תנועה, תעשיה, מסחר, כספים, משפטים, סעד, אנרגיה, פליטים, יצוא, יבוא, בנין, שיכון, חינוך) לניהול, תקצוב ומיסוי.

בטחון הפנים יועבר לאחריות מצרים.

מוקדי כוח צה"ליים יישארו באזורי הבטחון על־פי פריסה של ישראל, תוך מגבלת כוח מוסכמת.

פתיחת נתיב מים בין־לאומי מוסכם בין ישראל למצרים, לרבות נמל בעזה ליצוא וליבוא.

יוקם ברצועה משרד־עבודה ישראלי לצורך מתן רשיונות לעבודה בישראל (כרטיס ירוק) אשר יהוו אישור יציאה וכניסה בין הרצועה לישראל (במקביל יוקם משרד־עבודה מצרי לאותן מטרות לגבי מצרים).

שאלות ספציפיות כמו שאלת המוצא לים של תלת־הזמים ייפתרו כל אחת בנפרד (כמו ההכרת הסדרון יבשתי ממול חאן־יונס, והסדר חוזר על חלק מהשטח של הים־התיכון).

יוקם מחדש אזור הבטחון סביב רצועת עזה – אזור התיישבות מיד־מרדכי ועד ארז, נחל־עוז, כיסופים וכרם שלום. יבנה בו מחדש מערך ההגנה המרחבית כיאות.

יוסכם על פירוז רצועת עזה מנשק כבד, בכל עתיד נראה לעין.

יש לאפשר מגע ישיר ופתוח בגבול הרצועה עם מצרים וללא תיווך של צה"ל וישראל.

במידה וירדן תביע את רצונה להשתתף במסגרת המנהל המשותף תקבל אף היא מעמד בשלבי הביניים של ההסדר.

ההסדר לטווח ארוך – החלטת התושבים

מצרים, ישראל וארה"ב יתחייבו כי בתום תקופת 25 שנה (בשנת 2010) יועבר הניהול כולו לידי התושבים המקומיים אשר יחליטו על גורלם בהצבעה חשאית. בהכרעה זו של התושבים תיקבע אף הריבונות של האזור כאשר כל האופציות לריבונות פתוחות, למעט סיפוח למדינת ישראל.

נתוני רקע

רצועת עזה היא אחד האזורים המאוכלסים ביותר בעולם. הצפיפות בהם 1,391 תושבים לקמ"ר. אוכלוסיה זו המונה 510,000 נפש נחלקת לשתי קבוצות עיקריות:

• התושבים הקבועים, אשר ב־35 שנה גדל מספרם מ־75,100 (כולל בדואים) ל־331,600 נפש ב־1986 (למרות שחלק מאוכלוסיה זו נדד והיגר במשך 35 שנה. עיקרה של אוכלוסיה זו חי בחמישה ישובים חצי־עירוניים: עזה, רפיח, חאן־יונס, דיר־אל־בלח ובית־חנון. שאר האוכלוסיה הינו אוכלוסיה כפרית, העוסק בחקלאות ומפוזר.
• הפליטים – 178,400 נפש – המרוכזים ב־8 מחנות־פליטים.

הגידול הטבעי ברצועה מגיע לשיעור של 4.8% לשנה; משמע – האוכלוסיה מוכפלת כל 17 שנים, ולפיכך בשנת 2,000 תמנה האוכלוסיה כמיליון נפש. כל התושבים מקבלים חינוך חינם וחלקם אף מזון וביגוד.

מצבה המשפטי של רצועת עזה כיום בלתי־מוגדר. לא נקבעה ריבונות נוספת על אזור הרצועה (354 קמ"ר). בכל תקופת השלטון המצרי בעזה, עד 1967, לא סופחה עזה למצרים ולכאורה, נותרה חלק מפלשתינה – א"י המנדטורית.

שלא כמו ביהודה ובשומרון, מקבלים הפקידים המקומיים משכורתם רק ממדינת ישראל. ראש עיריית עזה לשעבר ראשד א־שאווה, טוען, כי קיבל את תפקידו רק לאחר אישור של אש"ף ולאחר שהוגשה עצומה למינויו ע"י התושבים. ראשד א־שאווה עצמו התפטר ב־1973 ונכנס לכהונה נוספת ב־1975, אולם בחירות של ממש לא נערכו בעזה העיר מאז 1946.

מנהיגים מקומיים מונו על־ידי המימשל המצרי עד 1967 וע"י ממשלת ישראל לאחר מכן.

עפ"י הנתונים הרשמיים, עובדים 39,700 מתושבי הרצועה בתחום מדינת ישראל, אך נתונים לא רשמיים קובעים כי המספר מגיע ל־55,000 עובדים המתפזרים בכל רחבי מדינת ישראל מאילת בדרום ועד לצפון הארץ, לרבות באזורי יהודה ושומרון, כשכירי יום.

פתרון הקבע ברצועת עזה פירושו בראש וראשונה יצירת קו גבול סגור ואי מעבר של עובדים. כל מי שחי במדינת ישראל ובעיקר באיזור הנגב רואה ומבין כי עבודתם ופעילותם של 50,000 עובדים מן הרצועה בתחומי מדינת ישראל גורמים נזק לבטחון המדינה בהיותם גורם המערער את היציבות החברתית, פוגע בתפישת ההתיישבות היהודית, פוגע בעבודה העצמית של המתיישבים ומביא בכך לבריחת יהודים מעבודת כפיים וליצירת דימוי חדש של החברה הישראלית בנגב ובישראל כולה.

בטחון ישראל והרצועה

תפיסת הבטחון הלאומי של מדינת ישראל כוללת, כמו בכל ארץ אחרת, מספר מרכיבים היוצרים תפיסה זו. בהם: העוצמה הצבאית של המדינה, יציבותה החברתית, מעמדה הכלכלי, היציבות המדינית באיזור, שטחי בטחון, הסדרי בטחון, ערבויות מקומיות ובין־לאומיות, יחסי־שכנות ועוד.

האם יש בטחון ברצועת עזה ומה הוא?

לאחר מלחמת ששת הימים, עוצבו מספר תכניות לרצועת־עזה, במטרה לבסס ולהעמיק את בטחון ישראל בחבל ארץ זה. התכנית הידועה שבהן, ידועה בשם "תקיעת האצבעות" (לתוך הרצועה).

על־פי תכנית ההתיישבות האחרונה מוקמו בדרום רצועת עזה סביב חאן־יונס מספר ישובים: מצפון לחאן־יונס (נצר חזני, קטיף וגניסל) ומדרום לחאן־יונס (גדיד, גן־אור וקטיף) ומרכז אזורי. כל אלו, על אדמות מדינה בחולות חאן־יונס נוסף להאחזויות נצרים, כפר־דרום ומורג.

בתקופת ממשלות המערך, הוכר שטח הבטחון כמרכיב חיוני להגנת דרום־הארץ בפיתחת ימית, תוך קביעת כל הגורמים הדרושים לה: שדות תעופה, מתקני־התרעה, מכשולים ומערך התיישבותי מגן. כל אלה יושמו בפתחת־רפיח והיוו, על כן, יסוד לתפיסת הבטחון. משפונה אזור סיני ופיתחת ימית והוחזר איזור הבטחון על פי תפיסת המערך, היה צורך להגדיר מחדש את איזור הבטחון סביב רצועת עזה ולא בתוכה.

לדאבון לב לא כך נעשה וישובים אשר מוקמו בתוך הרצועה קיבלו את התואר איזור ביטחון. ההצדקה היתה בתוכניות התיישבות ובקונספציות ישנות מן העבר.

הסכנה ליציבות החברתית

מבין כל המרכיבים של נוסחת הבטחון הלאומית, שאלת היציבות והמבנה החברתי הלאומי היא זו הרלבנטית לרצועת עזה והפתרונות הפוליטיים באזור זה.

היציבות החברתית היא השלד, העשוי להעניק לעמים קטנים הנמצאים במצב לחץ לאומי, את חוט השדרה ויכולת העמידה, גם אם המרכיבים האחרים של נוסחת הבטחון הלאומי נמצאים בחוסר יחסי. לדאבוננו, לא גדלו חוסנה ויציבותה של החברה הישראלית בשבע שנות הליכוד, ונראה כי יכולתנו החברתית כעת, קטנה בממדים מדאיגים לעומת השנים הראשונות של המדינה. ואין ספק, שהשקפות הליכוד, בנושאי חברה גרעו מן היציבות החברתית במדינה שכל כך דרושה לנו.

ובעוד אנו עוסקים בשאלות בטחון וצבא, נהרס לנגד עינינו המארג החברתי העדין והרגיש של היחסים שבין עמים, בין עדות, בין קבוצות ואנשים בישראל. כתוצאה מההשפעה ההרסנית של המעורבות החברתית בחיי העבודה ובחיי המסחר והפרנסה של תושבי רצועת עזה במגעי היום יום שלהם עם ישראל.

אם אם נהרס מבנה חברתי בריא, נוצרים מקצועות "לערבים בלבד", נוצרים מפעלים שבהם לא ייכנס יהודי לעבוד. המבנה של ההתיישבות, בעיקר בחלק מן המושבים, הולך ונהרס וחלקים נכבדים של קרקע ומים והון לאומיים מועברים חזרה לידי מי שהיו אולי פעם התושבים המקומיים והיום חיים במחנות ברצועת עזה.

המצעים של המפלגות הגדולות נותנים תשובות אחידות כוללות לכל הבעיות ולכל האזורים הפרובלמטיים. הנחה זו, שאם נכנס את כל הבעיות הן תיפתרנה, יותר קל אינה נכונה. צריך לפתור כל בעיה בכל אזור בצורה שונה וספציפית. לא ענין הגולן כענין יהודה ושומרון, לא ענין יהודה ושומרון כענין רצועת עזה, ואין לתת פתרונות כוללים אפילו אם הם מוגדרים כאופציה ירדנית מבית המדרש של מפלגת העבודה.

בעיה ייהודית נפרדת

אין אנו מעוניינים בקישור הבעיה של רצועת עזה לבעיית יהודה ושומרון מן האספקט המדיני (קישור הבעיה של עזה לגדה מנפח ומגדיל את הנושא במידה רבה) ואף לא מן האספקט הטריטוריאלי. אין לנו כל ענין ליצור גשר יבשתי בתוך מדינת ישראל, ואף לא להגדיל את כמות האוכלוסיה הפלשתינאית, אשר יש לתת לה פתרון והנמצאת ברובה ביהודה ושומרון.

רצועת עזה היתה בעבר והינה גם כיום יחידה נפרדת מהגדה מהבחינה ההיסטורית והפוליטית, ואין כל הגיון שדווקא אנחנו ניצור מהלכים המחברים את בעיות יהודה ושומרון לבעיות רצועת עזה.

בהסכם השלום קיבלה מצרים את כל מה שביקשה בלי שלקחה על עצמה מעורבות אמיתית ואחריות מעשית לפתרון בעיית הפליטים. עלינו לתבוע ממצרים לשאת בחלק מנטל זה ע"י קבלת אחריות לשאלת רצועת עזה ומתן פתרון משולב לישראל ולעזה, וזאת בלי להכביד על מצרים עצמה.

העברת איזור פיתחת רפיח – הישובים, שדות־התעופה והעיר ימית – חייבת להקל על מציאת פתרונות אפשריים על־ידי המצרים לבעיות הרצועה.

על אף חוסר רצונה של מצרים בעבר לקשור את רצועת־עזה, או להחיל עליה ריבונות מצרית, יש לראות את מצרים אחראית לאיזור הרצועה ואוכלוסיתו, ועל ישראל בעתיד להינתק, באופן מוחלט, מאזור זה, למעט תיקוני הגבול ההכרחיים.

מאזינים לחדשות מהעולם החיצון בארמון באיפראן

בגידת מדינות ערביות באחדות

ראשית כל: ההרמוניות של המצב הפנימי בישראל, ושנית, ערבים נכבדים: די הוזהרתם ודי לכם בסטיה מבעייתכם האמיתית. לא עזבתם רק את בעייתכם, אלא יש מי מביניכם אשר בגד, משום שהוא נלחם באחיו הערבי נגד אויב שאינו ערבי. לא רק סטינו מן הבעייה הראשית בלבד, אלא אירעה בגידה.

ואם כן, עמי היקר, השלמתי את שני החלקים – הראשון והשני – של נאומי. נותר החלק השלישי – הנוגע למגע בינו ובין ראש הממשלה הישראלי.

אני נפגשתי עם פרס ואולם אני, אפילו הייתי חותם איתו על הסכם כלשהו, שלפיו יחזיר את עזה, הגולן, הגדה המערבית או ירושלים, הרי הדבר לא יחייב אותו, ולא יחייב אותי, שכן מי שאיבד דבר אינו יכול לתיתו.

אני סבור, שאינני צריך להציג ראיות לערביותי ולקנאותי למען הערבים. מאידך גיסא ידוע, שאני לעולם לא אדון עימו אלא במסגרת תוכנית פאס. הלוואי שאלו אשר דנו אותנו לכף חובה, יסתכלו בנאום זה כדי לקבוע עמדה.

ואולם ההפכפכנות, קלות הדעת, התאוות ומאווי הלב – כל אלה מילאו תפקיד. דן אותנו מי שדן ופסק נגדנו מי שפסק. אני אומר להם: אין אתם שופטים.

ישפטו כפי שירצו, באופן אישי – תקרת ביתי ברזל ופינתו עשויה אבן.

אמרתי לפרס: לך לשלום

אמרתי למר שמעון פרס: מה עמדתך כלפי אש"ף? אמר לי: אינני מכיר בו. השבתי לו: הכיצד? מה תעשה איפה? עם מי תישא ותתן, אם אתה רוצה לסיים את הבעייה הפלשתינית? אמר: אני שואל אותך על מה אדון איתו, מפני שאנו מוצאים אותם בסוריה, ירדן ותוניסיה. אמרתי לו: האם יש לך מה לומר לנו בנושא השטחים הכבושים? עליך לסגת מכולם, אמר: לא, לעולם לא אפנה אותם.

אמרתי לו: לך לשלום. אני לא נפגשתי איתך, כדי לדון איתך על השטחים הכבושים ומתי תחזיר חלק זה או אחר ובאיזה מועד.

ברצוני לומר לך, כי עליך לסגת מהאדמות הכבושות, אלו הן החלטות פאס. עליך לנהל דו־שיח עם אש"ף, מכיון שהוא דרך־מעבר הכרחית. אם לא תקבל את שני התנאים הללו, לא נפסיד דבר ואני אומר לך – שלום. אתה תדווח לממשלתך, וכשיגיע הזמן, ואם אחד ירצה בכך, אני כמדינאי ערבי אמסור לערבים את תשובתך ואת פרטיה.

כל עוד אינך רוצה לסגת מהאדמות הכבושות, אין טעם לדבר על ירושלים או על תהליך השלום. אז לא נותר לי מה לומר לו, כל עוד הוא מתנגד לראות באש"ף נציג יחיד ולגיטימי ולהכריז על פינוי כל האדמות הכבושות.

אמרתי לו, אם כך הדבר אז שלום, שכל דבר חוזר לקדמותו. אני אעביר את הפרטים לכל מי שנוגע בכך, ובראש ובראשונה למדינות העימות ולכל האחים הערביים, כדי שידעו, לאחר התשובה שקיבלו אחיהם, מה עליהם לעשות ואלו תכניות העומדים יש לנקוט.

אמרתי לך עמי היקר בתחילת נאומי, כי פגישתי עימו לא נועדה למו"מ או לפתרון או להסכם אלא לקבלת משוב.

אני אישית סבור, כי אדם שאינו מנהל דו־שיח עם אוייב ויריבו – הוא פחדן. אנו חונכנו להיות אמיצים. בעיתונות נאמר, כי פעולת הסן השני היא פעולה אמיצה. אין ספק ש"חרב זו חזקה מהמקל", אשר לצעדי כשלעצמו, הרי הוא לא מעשה אמיץ. מעשה זה הוא תוצאה של החינוך והתרבות הלאומית שקיבלנו כולנו, ואשר מורינו בפוליטיקה לימדו אותנו, כמו אבינו המלך מוחמד החמישי ז"ל או מנהיגי מפלגותינו הפוליטיות או הניסיון הקשה אשר עבר עלינו. למדנו, כי לעיתים אנו יוצאים להפגנות ברחובות ולעיתים אנו יושבים לדון ולקיים מו"מ.

ולעמי היקר: לימוד לקח מזה. אין זו פחדנות, בושה או תבוסתנות שהאדם יפנה מזמן לזמן אל יריבו ואויבו, כדי לדעת את עמדתו וכוונותיו. שכן פחדנות, בושה ובגידה הם, כאשר האדם מניח את נשקו.

מאז הייתי למלך ועד היום הזה במשך כ־25 שנה בחנתי את המצב של "לא מלחמה ולא שלום". בעת עמי היקר אספר לכם דבר מה. במהלך השיחות בוועידת קזבלנקה ב־1965 נתבקשתי להביע את דעתי. והדעה עוררה סערה גדולה. אמרתי להם: לפניכם הברירה: או שתלחמו בישראל אפילו במקל, כיוון שאתם מונים שמונים מיליון נפש ואילו הם מונים רק 2.5 מיליון נפש. ולא עבר זמן ופרצה מלחמה והישראלים כבשו את סיני, עזה הגדה המערבית, הגולן וירושלים. הערבים אמרו: לא נוכל.

אמרתי להם: בחרו בדרך אחרת. הכירו בהם, הכניסו אותם אל הליגה הערבית והטמיעו אותם בקרב שמונים מיליון נפש. ואז התעוררה נגדי סערה גדולה.

צריך היה להכיר בישראל לפני 67'

מה מנע בעדנו מלהכיר בהם אז? ואז היתה להם רק חלקת אדמה קטנה והיו מקבלים זאת בשמחה רבה. אך הדבר לא קרה, והיו דיבורים ונאומים של שוקיירי להשליך אותם לים על שגירשו אותנו מאדמתנו, ואנו נותרנו נבוכים. אחרי הכל, אף אחד לא נפגע כמונו וכמו שאמרתי לך, עמי היקר, כל זה אירע מתוך קלות דעת וחוסר אחריות.

עלה בדעתי לשלוח אגרות לכל המלכים וראשי מדינות ערב, כדי להסביר להם את המניעים לפגישה שלי עם שמעון פרס ולהביא לידיעתם את הדברים שהביא אלינו, והתגובה השלילית לשתי הנקודות הבסיסיות בתוכנית פאס והם פינוי האדמות הכבושות והכרה באש"ף.

בטרם אסיים דברי רצוני כאן להדגיש שוב: אוהב את מי שאוהב ואשנא את מי ששונא, מארוקו היא ארץ ריבונית, ועליה לממש ריבונות זו במלואה ובחירות גמורה כדי שהאחרים לא יראו בה חולשה. המגבלה היחידה לחירות זו היא המחויבות שלה.

כאשר מדינה דבקה בהתחייבות, הרי התחייבות זו, מהווה ויתור על חלק מריבונותה. אבל במסגרת המחוייבות הזו, אינני רוצה שמישהו יכפה עלי עם מי אני אפגש ועם מי לא אפגש. שהרי אפילו אבי, ששקד על חינוכי בקפדנות רבה, כאשר עברתי גיל מסויים, השאיר לי חופש להתרועע עם מי שאני חפץ. ואינני רוצה שיגידו למארוקו להיפגש עם זה ולא להיפגש עם ההוא. אני דבק במחוייבות בתוך הליגה הערבית, ואין שום החלטה המונעת ממני לבוא במגע עם מי שאני רוצה. וזהו דבר חשוב מאוד וצריך לדעת אותו ולכבד אותו. מצד שני, עלולים לומר שפלוני עשה את מה שעשה סאדאת. אני אומר, שאין מקום כאן להשוואה ואין להשוות משום שקיים הבדל בין הדברים.

שהרי סאדאת המנוח – ארצו היתה כבושה והוא שחרר אותה. האם הוא שגה או פעל נכונה? הוא חתם על הסכם והחזיר חלק מן האדמה. אני, תודה לאל, אין לי אדמה לשחרר אותה. אילו היתה לי, לא הייתי ממתין עד היום כדי לשחרר אותה.

המפלה אירעה ב־1967 ועברו מאז כעשרים שנה. למי יש העזה להשאיר את אדמתו כבושה במשך עשרים שנה? זה דבר שאינו קיים אלא במזרח, ואני אומר זאת לבני המזרח: אתם אינם עירנים ואילו המארוקאים הם אמיצים ואף אחד מהם אינו משאיר את אדמתו כבושה למשך עשרים שנה. אם אתם רוצים ללמוד לאומיות וגבריות עליכם לבקש זאת אצלנו. אבל אני לא ארשה שהמזרחיים יתנו לנו שיעורים בלאומיות.

עמי היקר, לא אכפת לי הביקורת שלך על פעולתי או שביעות רצונך ממנה. מצפוני רגוע ואם המצפון שלך רגוע הרי מצפוני יהיה רגוע יותר.

הנביא עליו השלום אמר: "מי שמתאמץ ועושה את הדבר הנכון, מקבל שכר כפול ומי שמתאמץ ושוגה מגיע לו שכר אחד". אני מבקש מאללה ישתבח ויתעלה, שיעניק לי שכר כפול, ואם הוא לא יזכה לי זאת, הרי שכר אחד מאללה יספיק לי ואני שמח בחלקי.

את דברי אלה אסיים במאמר שלו ישתבח ויתעלה: "אתם עשו ואללה יראה פעלכם וכן הנביא והמאמינים".

שלום עליכם ורחמי האל.

60 שנה לרמת ישי

מאת ניסן פרידמן

בשבוע הבא יסעו ראש המועצה המקומית רמת־ישי, דרור פוגל וסגנו, אברהם לייבוביץ לצרפת ולאנגליה. הקהילות היהודיות בארצות אלה ביקשו להיפגש עם ראשי הישוב, כדי לקבל עליו פרטים מדוייקים עדכניים. אם יצליחו פוגל ולייבוביץ לגייס במהלך מסע הקליטה משפחות בעלות רצון לעלות לארץ, יהיה זה שי נאה ביותר ליום־ההולדת ה־60 של רמת־ישי.

„אופן הקליטה הנוכחי בישראל יכול להביא אולי עולים מברה"מ ואתיופיה אך אינו מתאים לקלוט יהודים מארצות הרווחה. לאלה מתאים ישוב כמו שלנו", אומר פוגל.

רמת־ישי הוא ישוב קהילתי או כפי שמציין פוגל – מושבה קהילתית. התבנית ההתיישבותית של ישובים קהילתיים מנסה להעניק לתושביה איכות חיים ומסגרת קהילתית חמה ונעימה בלי לוותר על מידה נחוצה של פרטיות.

בעבר הלא רחוק חסתה רמת־ישי בצילה של קרית טבעון הסמוכה. לעומת התדמית הטובה של הטבעונים, היתה לרמת־ישי תדמית של ישוב מרוחק וזנוח. על השינוי שחל בתפיסה לגבי הישוב מספר פוגל במשפט אחד: „היום לא תמצא דירה פנויה ברמת־ישי. המעוניינים יכולים למצוא שטחי קרקע פנויים לבנית דירות בשיטת „בנה ביתך". מחיר כל מגרש הוא 25,000".

הישוב הוקם בשנת 1925 על־ידי קהילת „ציון־אמריקה", כמרכז טקסטיל, מתוך כוונה לפתח במקום התישבות עירונית תעשייתית־חקלאית. השטח נקרא אז ג'דה, על־פי השם הערבי של המקום. עשר משפחות עלו לקרקע. רובן היו מעולי פולין, חלקן באו מנהלל ומיעוטן ממקומות אחרים בארץ.

קהילת „ציון־אמריקה" תיכננה להפוך את ג'דה לישוב ראשון בארץ־ישראל אשר ישלב לפרנסתו תעשיה וחקלאות. במשך השנים הראשונות פעל מפעל הטקסטיל בעצלתיים, ולא עמד בתחרות עם מפעלים בחיפה ונצרת.

בפרעות יוני 1938 ניסו פורעים ערביים מהגליל לכבוש את ג'דה. בליל חג השבועות התפתח קרב קשה בישוב. נוטרים הצליחו להדוף את המוני הפורעים, אך שילמו מחיר כבד: שריפת המפעל, כמה פצועים ונפילת סגן מפקד הנוטרים, צבי לוין. לוין עלה מפולין ב־1933 והתגייס לשורות בית"ר. השתתף בכיבוש אדמות באיזור הקריות, ונודע באומץ לבו. ב־1937 עלה לג'דה עם משפחתו, ונעשה נוטר. בן 24 בלבד היה במותו.

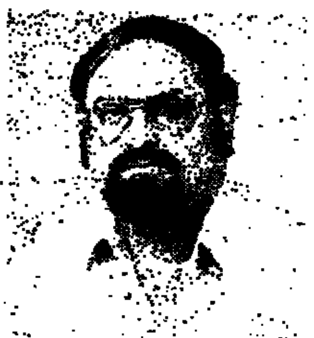

דרור פוגל
ראש המועצה המקומית רמת־ישי

לאחר הפרעות נטשו את הישוב כמה משפחות יוצאות פולין וחזרו למולדתן. הישוב ניצב על עברי פי פחת וסכנת התמוטטות איימה עליו יותר מתמיד. אם בשנות ה־30 עמדה לנגד עיני התושבים דמותו של לוין, הרי שבשנות ה־40 בא לעזרת הישוב, הנדבן היהודי, ישי (ישראל יהודה) אדלר.

אדלר, מראשוני התנועה הציונית ברוסיה, ומנושאי הרעיון הציוני ומגשימיו, היה מורה בתל־אביב והתגורר בבית מפואר עם אשתו, ברכה. חרה לו לאדלר, שישובים יהודיים רבים מוזנחים ונעזבים והוא גמר אומר לתמוך בישוב. הוא בחר לסייע לג'דה, ובכספו בנה שם עשר דירות שישמשו למגורי קבע למשפחות שיבחרו להתישב שם.

ב־1945, כשנחנכו הבתים החדשים, הוסב שם הישוב לרמת־ישי, על־שם הנדבן. דוד בן־גוריון הזדרז לשגר לאדלר מכתב ברכה ובו כתב: „להיות התורם של התרומה הגדולה ביותר לקרן היסוד, לא דבר קטן הוא וראוי לציון ולהוקרה מיוחדת. רמת־ישי תהיה לך יד ושם על פעולותיך בתנועה במשך הרבה שנים, ועל המעשה הנאה שעשית בזמן האחרון".

בשנות ה־50 התפתח הישוב עם גלי העליות החדשים. מעבר לכביש הראשי לטבעון, הוקמה

המשך בעמוד 8

רמת־ישי מראה כללי

השר משה קצב בביקור שערך ברמת־ישי. מימין לשמאל: סגן ראש המועצה אברהם ליבוביץ ראש המועצה דרור פוגל השר משה קצב

המגבית המאוחדת לישראל
קרן היסוד

למועצה המקומית רמת ישי
מיטב הברכות
ליובל ה־60

קרן היסוד גאה בחלקה ההיסטורי בהקמת היישוב.
מאז סייעה בפיתוחו באמצעות שני פרוייקטים:
„היכל התרבות – בית מרים"
ותרומת ציוד למגרש המשחקים.

עלו והצליחו!!

לרמת ישי
לנבחריה ולתושביה
בחגכם ה־60
שלוחה ברכת ידידים
להמשך הפיתוח הקידום ושגשוג הישוב
כה לחי!!
אילן גבריאלי
ראש המועצה המקומית
יקנעם
ותושביה

לראש המועצה המקומית
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה
ולכל תושבי רמת ישי
עם חידוש נעורי הקריה
שאו ברכתנו החמה לחגכם ה־60
משכניכם חברי
מושב בית שערים

לראש המועצה המקומית רמת ישי
לחברי המועצה
ולכל התושבים הנכבדים
שפע ברכות ואיחולים לבביים
לחגכם ה־60 עלו והצליחו!
מוחמד עלי זבידאת
ראש המועצה המקומית
בסמת טבעון
ותושביה

לידידנו **דרור פוגל**
ראש המועצה המקומית **רמת ישי**
לנבחרי הישוב ולכל התושבים
המשיכו לצעוד בדרך הפיתוח הקידום והשגשוג
הגבירו חילו!
שלמה בוחבוט
ראש המועצה המקומית **מעלות**
חברי המועצה ותושבי הישוב
מעלות – תרשיחא

לרמת ישי
במלאת 60 שנה ליסודה
ברכות להמשך שגשוג ופיתוח
מרכז השלטון המקומי בישראל

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה ולתושביה
לחגכם ה־60 שאו ברכה נאמנה
להמשך פיתוח שגשוג וצמיחה
יוסי גולדברג – יו"ר
אגוד מושבות הגליל
יבנאל — מטולה
יסוד המעלה — מנחמיה
כנרת — ראש פינה
כפר תבור — רמת ישי
מגדל

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לתושבים
ולנבחרי הישוב
שאו ברכותינו
בחגכם ה־60
מיובל ליובלות!
מוטי קירמאיר
ראש המועצה המקומית
בנימינה
חברי המועצה ותושביה

לדרור פוגל – ראש המועצה המקומית
רמת ישי
לתושבים ולנבחרים
שלוחה ברכה נאמנה לחג ה־60
שלום ברזילי
ראש המועצה המקומית
פרדס חנה — כרכור
חברי המועצה ותושביה

לרמת ישי
במלאת 60 שנה ליסודכם
מיטב האיחולים והברכות
בית עמיגור

עוף העמק
משחטה ומפעל לעיבוד בשר
בחג ה־60 להיווסדה של **רמת ישי,**
משפחת „עוף העמק"
שולחת ברכת שכנים ומיסדים
לגימלאי התאגיד הרבים החיים בישוב.
לתושבי רמת־ישי
למועצה המקומית רמת ישי ולפרנסיה
ברכת המשך פיתוח הישוב והחברה.
מי יתן ותהא החברה היושבת ברמת־ישי דוגמה איכותית
בדרך ובסגנון חיים לעמק ולמדינה כולה
חג שמח
יובל שושני
מנכ"ל התאגיד

המועצה האזורית
עמק יזרעאל
ויושביה
מברכת את
המועצה המקומית רמת ישי
ותושביה
לחג ה־60
מולה כהן
ראש המועצה

לדרור פוגל
ראש המועצה המקומית רמת ישי
לחברי המועצה
ולתושביה היקרים
שפע ברכות ואיחולים לבביים
בחגכם ה־60
שאול עמור
ראש המועצה המקומית
מגדל העמק
חברי המועצה ותושביה

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה
ולכל תושבי רמת ישי
איחולינו הלבביים
בחגכם ה־60
כה־לחי!
ד"ר יהודה לנקרי
ראש המועצה המקומית **שלומי**
ותושביה

לראש המועצה המקומית
דרור פוגל
ולרמת ישי
ברכותינו החמות
לחגכם ה־60
איחולינו להמשך עשיה ויצירה
מנחם אריאב
ראש עירית
נצרת עילית
נבחריה ותושביה

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה ולתושביה
שפע ברכות ואיחולים לבביים
בחגכם ה־60
איחולינו להמשך דרך צלחה בעתיד
א.מ.ג.ר גז בע"מ
סוכנות פזגז לטבעון והסביבה

המועצה המקומית ותושבי כפר תבור
שולחים ברכה חמה
לרמת ישי
נבחריה ותושביה
לרגל חג ה־60
מיכה גולדמן
ראש המועצה

60 שנה לרמת ישי

רמת ישי — עכשיו

רמת־ישי שוכנת על גבול הגליל התחתון. כשני ק"מ מצפון־מזרח לקרית־טבעון, על הדרך הראשית לנצרת. מסביב לרמת־ישי משתרעים שדות חרושים, כרמי זיתים וחורשות אורנים. נוף ארצישראלי מרהיב.

הישוב בן ה־60 מצטיין במראה צעיר מאוד בשל איזור הווילות של „בנה ביתך". כל מי שמתקרב לישוב מתפעל מן הבתים היפים החד־קומתיים עם גגות הרעפים — תמונה ציורית על רקע האורנים והברושים הירוקים. רמת־ישי משתרעת על פני 3000 דונם. „שטח כמו גבעתיים", מחייך פוגל, „אך איכות של קיבוץ".

איזור הבתים הישנים ושכונת „זוגות צעירים" נשארו כמזכרת לימים הרחוקים. בשל התפתחותה המהירה של המושבה, הוקמו בה שירותים ציבוריים וקהילתיים חדשים.

בשנת 1982 נחנך בית־התרבות החדש הכולל את מתנ"ס נאות־ישי (אין מופעים בליל שבת, בגלל הסטטוס־קוו עם הדתיים), רשת מרפאות (כללית, טיפת חלב ומרפאת שיניים), חדרי חוגים, מעון יום לצעירים, בנין החטיבה הצעירה, בריכת שחייה והמלה האחרונה — בית־ספר חדש שייחנך ב־1 בספטמבר עם תחילת שנת הלימודים.

תושבי המושבה מתפרנסים מעבודות חוץ בחיפה, נצרת והמפרץ, רובם משכילים, בעלי מקצועות חפשיים ועובדים בתעשיות עתירות ידע ואלקטרוניקה.

בניגוד לקרית טבעון השומרת על אופיה הותיק, נושבת ברמת־ישי רוח צעירה וחדשה. זוגות צעירים רבים בונים בה את ביתם.

תאגיד „עוף העמק" ברמת־ישי (היא - ג'דה) - ציוני דרך

מאת יובל שרשבי *

על סימלה של המועצה המקומית, רמת־ישי מופיע סרטוט „החאן" ההיסטורי – ללמדך שרמת־ישי, שורשים לה במורשת המפוארת של גאולת העמק. החאן נמצא בחצרו של תאגיד „עוף העמק". בנקודה הגבוהה ביותר בישוב בכניסה הראשית לרמת־ישי. הקשר בין „החאן", „עוף העמק" ורמת־ישי, איננו מקרי, הוא מבטא קשר עמוק בין מאמץ ציוני חלוצי לגאולת אדמות עמק יזרעאל על־ידי עבודה עברית באמצעות יצירת מקורות תעסוקה ליהודים שהגיעו מגלויות שונות ונשלחו לישב נקודות בעמק יזרעאל.

„החאן" נבנה בין השנים 1902 - 1896 על־ידי משפחת סורסוק מביירות, ושימש את האריסים של המשפחה שעבדו את אדמות העמק הסמוכות.

לאחר קניית האדמות שימש „החאן" את גדוד העבודה שהיה מועסק בסלילת כביש חיפה – ג'דה. „החאן" שימש גם אכסניה לאנשי השומר הצעיר, לאחר פירוק ביתניה עילית כאשר בין שוכניו היו מנהיגי התנועה ראז: דולק (דוד) הורוביץ – לימים נגיד בנק ישראל, אבא חושי – לימים ראש עיריית חיפה ויברל"א מאיר יערי. „החאן" הוא המבנה היחיד שנשתמר כמעט בשלמותו מכל בני הסמפלרים שנבנו בעמק.

כשנוסדה רמת־ישי, הוקם בסמוך ל„חאן" מפעל טקסטיל „הנול". המפעל נעזב ומבניו נרכשו על־ידי „תנובה" לעיבוד תוצרת חקלאית.

בראשית שנות החמישים עת גאו גלי העליה והוקמה מעברת רמת־ישי (ג'דה), היה צורך לדאוג למקורות תעסוקה לתושבי המעברה. בלחץ המוסדות המיישבים, נקנה הנכס מ„תנובה", מושבים וקיבוצים באיזור הקימו תאגיד לעיבוד עופות, „עוף העמק". מאז הוקם, גדל התאגיד, התרחב והפך לאחת המשחטות הגדולות בארץ.

בשנים האחרונות חלה תנופת פתוח שרמת־ישי לא ידעה בעבר. משפחות שבאו ממקומות שונים בארץ בנו את ביתן ברמת־ישי, ושיוו לישוב נופך כפרי/עירוני יחודי המצטיין באיכותו הגבוהה.

פיתוח ויחוד זה הכריח את הנהלות התאגיד להשקיע כספים רבים על מנת לפתור בעיות אקולוגיות הנובעות מעצם קיומה של תעשיה כדוגמת „עוף העמק": מקורות הרעש במפעל בודדו, הוקמה מערכת לסילוק שפכים ומניעת ריחות רעים – המשמשת מודל למידה למבקרים מכל העולם. המפעל נסגר בקירות דקורטיביים, התורמים לאיכות הכניסה לישוב.

* הכותב הוא מנכ"ל „עוף העמק"

לחברנו **דרור פוגל** ראש המועצה המקומית
ולתושבי רמת ישי

שאו ברכה לעת חגכם

„אומנה"
עמותה לחינוך, טיפול ושיקום

„אבן־חן"
הפנימיות ובתי הספר

תודות מאליפות לדרור על פעולתו
במסגרת עמותת „אומנה"

לתושבי רמת ישי
ולראש המועצה דרור פוגל

ברכות לחגכם השישים
מי יתן ותמשיכו לבנות ישוב לתפארת
כה־לחי!

מרדכי עמר
ראש המועצה המקומית
עתלית
חבריה ותושביה

לאחותנו רמת ישי

את היי לאלפי רבבה

שלום ואך
ראש המועצה המקומית
קרית ארבע
ותושביה

לדרור פוגל — ראש המועצה המקומית **רמת ישי**
לתושבים ולנבחרי הישוב

שאו מיטב הברכות
לרגל חגכם ה־60
המשיכו בהצלחה בפיתוח וקידום הישוב

ח"כ עובדיה אלי
ראש העיר
עפולה
חברי המועצה ותושבי העיר

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר דרור פוגל
לחברי המועצה
ולכל תושביה היקרים
של רמת ישי

לרגל חגכם — חגנו
שלוחה ברכתנו
להמשך הצלחה ופיתוח הישוב

עורלק בע"מ
טל' 04־932523

לאחותנו רמת ישי
בת ה־60

ברמותינו שתגיעי לגבורות
המשיכי בעשיה פוריה
בחברה, בבנין בקהילה ובתעשיה
כה־לחי!

עו"ד בן־זאב יהודה
ראש המועצה המקומית
בית שמש
חברי המועצה ותושביה

לדרור פוגל — ראש המועצה המקומית
רמת ישי
לתושביה ולנבחריה

ברכות נאמנות
לחג ה־60
כה־לחי!

מוסך שביט
רמת ישי
מוסך מורשה פורד
מכון מורשה לבדיקות
קניה ומכירה
שרות מהיר ויעיל
טל' 04–934933

לראש המועצה המקומית
רמת ישי
לחברי המועצה ולתושביה

במלאת 60 שנה ליסוד הישוב
כה־לחי!
עלו והצליחו!

נ. ברטוב

לדרור פוגל
לחברי המועצה
ולתושבי רמת ישי

מיטב הברכות בחגכם

„מיבר" —בריכות שחיה
קיבוץ יזרעאל

מיבר
ברכות שחייה
ומערכות מים בע"מ
קיבוץ יזרעאל

הרצליה פתוח, 46120
בית מרכזים, ת.ד.2020
רח' משכית /פינת גלים/
טל 052-555436,555244
המפעל: קבוץ יזרעאל
ד נ יזרעאל, 19350
טל. 065־94036

לחברנו **דרור פוגל**
ראש המועצה המקומית
ולתושבי רמת ישי

ברכות בחגכם

עמותת „רעים"
עמותה לקידום וטיפול ברווחת
האדם הפגוע בצפון

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
דרור פוגל
לחברי המועצה ולתושבים
ברכות חמות בחגכם ה־60
כה־לחי!

פרוספר אזרן
ראש העיר
קרית שמונה

עירית הרצליה

לראש המועצה ולתושבי רמת ישי
ברכות לחגכם

אלי לנדאו — ראש העיר
וחברי המועצה

לידידנו **דרור פוגל**
ראש המועצה המקומית **רמת ישי**
לחברי המועצה ולתושביה

ברכות בחגכם ה־60

שמואל בר לב
ראש המועצה המקומית
קצרין
חברי המועצה ותושביה

לרמת ישי, תושביה ונבחריה
ולדרור פוגל — ראש המועצה

ליובל ה־60
שאו ברכה מאחותכם הצעירה
אריאל
עיר הפיתוח אשר בשומרון

רון נחמן
ראש המועצה המקומית

לתושבי ולנבחרי
המועצה המקומית רמת ישי

בחגכם ה־60
שאו ברכת ידידים לפיתוח וקידום הישוב

שלמה בן לולו
ראש המועצה המקומית
בית שאן
חברי המועצה ותושביה

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר דרור פוגל
לחברי המועצה ולכל תושבי רמת ישי

מיטב הברכות והאיחולים לחג ה־60
איחולינו להמשך שיתוף פעולה־פורה בעתיד
כה־לחי!

אברמוביץ ביטוחים
שד' השופטים 7 קרית מוצקין טל' 04–710440

לרמת ישי
תושביה ונבחריה

מיטב ברכותינו
לרגל חג ה־60

הגבירו חיל!

אלקטרוחב"ש בע"מ
חומרי חשמל בסיטונות
חיפה, רח' הנמל 53, טל: 04־673308
חיפה, מפרץ חיפה שד' ההסתדרות 220
טל' 04־724422

לדרור פוגל
ראש המועצה המקומית **רמת ישי**
לחברי המועצה ולתושביה
שאו ברכות ליובלכם השישים
כה־לחי!
בברכת חברים

עזרה ובטחון — צבי בס
יצרן ויבואן

★ ערכות עזרה ראשונה לעיריות, למועצות, למוסדות, למפעלים, לבית, למקלט ולרכב.
★ ציוד עזרה ראשונה בתפזורת.
★ ציוד בטיחות למקלטים: אלונקות, תרמילי עזרה ראשונה, מיכלי מים, בתי שימוש כימיים וכיבוי אש.

כל הציוד לפי תקן הג"א

רח' רוטשילד 60 גבעתיים
טל: 03–878893, 03–876267, 03–582453
טלקס מס' 35317, פקסימיליה מס' 245194

לרמת ישי
נבחריה ותושביה
במלאת 60 שנה ליסוד הישוב
כה־לחי!

גיורא פישר
סגן ראש העיר חיפה
ויו"ר ועד קרית־חיים
חברי ההנהלה והמועצה

לראש המועצה דרור פוגל
ולתושבי רמת ישי

ברכות בחגכם
והמשך תנופה ופיתוח

בית"ר — הנהגה עולמית
בית"ר — הנהגה ארצית

לישוב — שגשוג
ולראש המועצה — עלה והצלח!

דפוס מאיר גנדלר
חיפה

לרמת ישי
החוגגת 60 שנה להיווסדה
המשיכו בדרך ההצלחה!
כה־לחי!

כל בו
מתנות

בן חיים

מרכז מסחרי מגדל העמק טל' 065–42064

מכיוון האושל

60 שנה לרמת ישי

לידידנו ראש המועצה המקומית
רמת ישי — מר דרור פוגל
לחברי המועצה
ולתושביה הנכבדים

ברכות חמות
לחגכם ה־60
איחולינו להמשך הצלחה
בדרככם הברוכה

יגאל יוסף
ראש המועצה המקומית
ראש העין
חברי המועצה ותושביה

לרמת ישי

ברכות חמות **בחגכם ה־60**

עלו והצליחו!

זיניוק את מיכלין בע"מ
כלבו לספורט נשק ועוד.
רח' העצמאות 55 חיפה טל' 04־640706

לראש המועצה המקומית
רמת ישי
ולכל התושבים
ברכות חמות לחג ה־60
וצילומים מוצלחים בעתיד

צמרת מעבדה לצילום
טל' 04־931804

ברכותינו
למועצה המקומית
ולתושבי רמת ישי
לחג ה־60 עלו והצליחו!

חיון מחשבים בע"מ
דרך יפו 30, חיפה, טל: 04־663353

(המשך מעמ' 6)

מעברה גדולה שממנה באו אחר־כך התושבים החדשים למגדל העמק ורמת־ישי.

ב־1957 הוכרזה רמת־ישי מועצה מקומית עצמאית. במושבה היו באותה עת 280 משפחות שמנו 1100 נפש. שטח שיפוטה כלל 2000 דונם. ב־1986 מלאו 60 שנה למושבה הותיקה, שעתה היא למעשה ישוב קהילתי צעיר. רמת־ישי של היום מונה 2500 נפש (1000 איש ב־1979) ושטח שיפוטה כולל כבר 3000 דונם.

בין הגורמים להתפתחות המואצת של רמת־ישי בשנות ה־80 אפשר למנות את יוזמתם של ראשי הישוב הנוכחיים. ראש המועצה, דרור פוגל הוא בן 36. פוגל נבחר לתפקידו בהיותו בן 28 בלבד. רעיתו, יעל, מרכזת החטיבה הצעירה בישוב. לרמת־ישי הגיעו בני הזוג הצעירים מחיפה, אחרי השירות הצבאי, בשנת 1971. שבע שנות שהייה בישוב הספיקו לבחור הצעיר והדינמי כדי לרכוש את אמונם של התושבים, אשר בחרו בו לראש המועצה המקומית. „הם הימרו עליי", מחייך פוגל „ואני מקווה שלא הצטערו".

פוגל, בן לאב פולני (מסתדר ביידיש) ואם צברית (דור שביעי בארץ) השקיע בפיתוח הישוב את כל מרצו וכישוריו. הוא מספר: „כשקיבלתי את המועצה ב־1978 היה תקציב המועצה במאזן שלילי של קרוב ל־1000 דולר. היום העריך שמאי את שווי המועצה בארבעה מיליון דולר, כולל נכסים, רכוש וכסף". יש לפוגל עוד ראיה לשינוי הגדול שחל במקום. הדירה שקניתי ב־1971 היתה שווה 50,000 ל"י ושילמתי 7,000 ל"י כדי להיכנס. היום מכרתי אותה ב־42,000 דולר והקונים עמדו בתור".

סגנו, אברהם ליבוביץ, בן 45, נכנס לתפקידו ב־1978 כמתנדב. הוא מתפרנס מעבודתו כטכנאי וסוכן טרקטורים. עלה מרומניה ב־1951, ונשא לאשה את מרים, שעלתה מתורכיה ב־1949. זו רק דוגמה אחת למיזוג הגלויות ולפתיחות השוררת ברמת־ישי.

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר דרור פוגל
ולתושבים היקרים

ברכות חמות
בחגכם ה־60
דרך צלחה!
איחולינו להמשך שיתוף־פעולה
הדוק גם בעתיד

שיווכל בע"מ
אביזרי צנרת ושסתומים
לקיטור, מים, דלק, אוויר וגז
חיפה, רח' חטיבת גולני 6,
טל' 04־674352 ת.ד. 33440
טלקס 46677 SHIVIL
חדרה, רח' הרברט סמואל 1,
טל' 063־32277, 063־31758
ת"א, רח' הפלד 22 אזור־התעשייה חולון,
טל' 03־5564121/6 03־5564424

לראש המועצה המקומית רמת ישי
מר דרור פוגל
לחברי הנהלת המועצה ועובדיה
ולכל תושבי רמת ישי

ברכות לבביות **בחגכם ה־60**
כה־לחי!

א.א.א. הדברות וחיטוי

לרמת ישי

החוגגת 60 שנה לעליה על הקרקע
שלוחה ברכה נאמנה
להמשך הדרך

א.ח.ק.
אגודה חקלאית שיתופית קישון בע"מ

לרמת ישי
תושביה ונבחריה
ברכות חמות לחגבם ה־60

טיטלבוים — פבריקנט בע"מ
(אופנהימר)
יבוא ושיווק נייר ומכשירי כתיבה
טל' 04־704048

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה
ולתושביה הנכבדים

איחולינו הלבביים
בחגכם ה־60
להמשך הצלחה,
שגשוג פיתוח ובנין הישוב
כה־לחי!

פרנקל את כץ
קבלני בנין ופיתוח בע"מ
רח' משה שרת 52, קרית חיים, טל' 04־725376

לדרור פוגל
ראש המועצה המקומית **רמת ישי**
לנבחרי הישוב ולתושבים
שאו ברכות נאמנות לחגכם

ש.א.ח.פ. בע"מ
בית מסחר לאביזרי צנרת למים, ביוב, קיטור ואויר
רח' הנמל 14, חיפה, טל' 04־674945/6

מנוי מביא מנוי

מביצע

...בוקר טוב עם עיתון טוב „דבר"...

מנוי מביא מנוי
למה שידידיך לא
ייהנו גם הם
מעיתון "דבר"?
אתה יודע כי „דבר" של היום
הוא העיתון הטוב ביותר.
צרף את ידידך לקוראי „דבר"
בתנאים מיוחדים של 50% הנחה
(10.80 ש"ח לחודש) ותקבל זוג כרטיסים להצגה
בתיאטרון הקאמרי לפי בחירתך.

...ערב טוב עם תאטרון טוב ה„קאמרי"...

במבצע מיוחד ניתן לך כל בוקר לביתך עיתון „דבר"
ב־50% הנחה ממחיר המנוי למשך חצי שנה הראשונה.
15% הנחה למשך 6 חודשים נוספים.
הוצאת עיתון „דבר" מתחייבת בזה שלא למשוך כספים מעבר לסכומים המגיעים לה.
עיתון „דבר" אגף השיווק שינקין 45
ת.ד. 199 מיקוד 61001 ת"א

לכבוד בנק ____ סניף ____
כתובת הסניף ____
אני/ו החי"מ ושם בעל/י החשבון כמופיע בספרי הבנק ____
הגר ים ב־רח ____ מס בית ____ מס כניסה ____
עיר ____ מיקוד ____ טלפון ____
מס זהות ____ נותן/ים לכם בזה הרשאה לחייב את חשבוני/נו הנ"ל

מספר חשבון בבנק	סוג חש	קוד מסלקה סניף	קוד מסלקה בנק

קוד המוסד	מס זהוי/מס מנוי/אסמכתא
1420	

[illegible]

תאריך ____ חתימת בעל/י החשבון ____

פרטי המחתים:
שם ____
משפחה ____
כתובת ____
טלפון ____

עיצוב סטודיו ליאור

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
מר **דרור פוגל**
לחברי המועצה ולתושביה היקרים

שאו ברכותינו הלבביות
בחגכם ה־60
איחולינו להמשך דרך צלחה בעתיד

שפע וטיב
חנות למוצרי בשר
רמת ישי

לראש המועצה המקומית **רמת ישי**
דרור פוגל
לחברי המועצה ולתושביה
שפע ברכות ואיחולים לבביים
בחגכם ה־60
כה־לחי!

שילובים — בני רוזן, מעצב
יצור מגרשי משחקים וריהוט רחוב
מפעל: אזור התעשייה מנחמיה
טל: 067־50747, 067־52446

לדרור פוגל — **ראש המועצה המקומית**
רמת ישי
לתושבים, לנבחרים ולעובדי המועצה
לדגל חגכם ה־60
שאו ברכת ידידים חמה להמשך
הפיתוח, הקידום ושגשוג הישוב

כהן חביב ואילן
את עומרי עבד
קבלני פיתוח, מים, ביוב, ניקוז וכבישים
מושב פרזון מס' 7 טל' 065־22168

חוזרים לעתונות טובה דבר

מאה שערים ● מאה שערים ● מאה שערים ●

מחזורים דלים ומסחר משעמם

מאת שמואל רוזנבלום

מגמת השיעמום במסחר הבורסאי חזרה לשרור בקרב מקורבי השוק והסוחרים. עודפי ההיצע והביקוש היו אפסיים בהיקפם הכספי והתיידו רישום של מסחר עם תנודות שער מיקריות לגמרי. ביומיים האחרונים חזינו בהתעוררות של בנק הפועלים במסחר, גורמים מוסדיים נוספים לא הצטרפו לפעילותו הדוגית של הפועלים. לאחר השחיקה שחלה במרבית הסקטורים בשוק ההון ניתן היה לצפות להתעוררות „הגדולים" בשוק ע"מ לאפשר לשוק לשוב לפעילות תקינה. חסרונו הבולט של כוח מוביל והנהגה בשוק מורגשת, וכל עוד לא נחזה בגוף מרכזי פעיל בלידר, ספק אם אפשר יהיה להנשים את הבורסה [illegible].

מוניה שפירא – כוכב עליון

סוחרי השוק והמקורבים מכנו „אליל" תורן – מוניה שפירא. באחרונה מתכר כמה כל שפירא כפעיל במניות מאגרי בניה מחוץ לפעילותו בחבן, מגור ואינקורה. קשה לדעת אם אכן שפירא פעיל במאגרי בניה, אין ספק שבתום הקייץ הבתים ובמסחר המשעמם והדליל הכנים שפירא מעט עניין בפעילותו „הבורסה". מניות חבן שעלו עד אתמול בתחילת החודש ב־64%, ובמהלך חודש יוני רשמו עליה של 96% וסה"כ 160% לערך, נהנו גם היום מעודף ביקוש ניכר 1659 ע.נ. ושערן עלה 10%. במצב הנוכחי ראוי להדגיש שוב שחברת חבן רווקה מהגרית – מציאה בורסאית. עיון בנתוני החברה מלמדנו שמדובר בחברה בינונית לגמרי. בכל מקרה צריך להבין שעם כל הכבוד למוניה שפירא הרי שהיקף פעילותו הבורסאית עדיין רחוק מהספקה או מהגדרה של גורם בעל השיבות גדולה.

המשך הצעים בחברה לישראל

במניות החברה לישראל, ספנות הספקה, קירור ומחסני ערובה נרשמו המשך הצעים כבדים. חלק ניכר במניות הקבוצה נרשם מוכרים בלבד בפעם השנייה וביום א' תנתר בהן תנודה חדה. מניות קרור ומחסני ערובה ידועות כחביבות הספקולנטים ומעניין לפיכך לעקב אחר התנהגותן בעת הקרובה.

המסחר בבנקאיות ובאג"ח

מניות פועלים ע"ש עלו 0.6% וכלל"ל עלו 0.5%, דיסקונט עלו סימלית 0.1%. הזכרנו בעבר שבתשואה הנעה סביב 14% לערך הבנקאיות הופכות לאפיק השקעה אטרקטיבי יותר. באג"ח שררה מגמה מעורבת תוך פעילות הקרנות בעיקר. מרבית הסדרות נסחרו בשינויים קלים למדי. הפדיונות בקרנות הסולידיות נמשכו כרגיל.

שינויי שער במסחר

הבינלאומי נהנו מעודף ביקוש 7223 ע.נ. ושערן עלה 2.8% במחזור חלקי 2369 ע.נ. הבנק פירסם מאזן סב"ד ביותר והודיע על חלוקת 30% דיבידנד מזומן. מניות פי.בי. עלו 1.1% בביקוש 2510 ע.נ. ובמחזור 2911. הסנה ירדה 1.3% בהיצע 9554 ע.נ. ומחזור 4760 ע.נ. מניות דלק נסחרו ב.ש וכמוהן מניות נכסים ובנין. קופסאות פח 1 עלו 0.5% ואריית עלו 2%.

ציפיות לשבוע המסחר הקרוב

מקורבי הבורסה מקווים להתייצבות בשערים ולגידול מסויים במחזורים. המצב הנוכחי בשוק מאפשר את יצובו עקב היקפו הכספי המצומצם וחוסר או הקטנת הסיכון שברכישת ני"ע עקב השחיקה בשערים. נראה לנו שצפויה פעילות דלה למדי בתקופה הקרובה, ביסודה על בסיס טכני, מלווה בשיפור שערים קל ביותר.

שינויי שער בקבוצת ני"ע כללית

א. מניות

שם המניה	שער המניה 1.7.86	שער המניה 23.7.86	הפרש ב־% (בעיגול)
אי.די.בי. פיתוח	3550	3310	-7%
דלק ע"ש	2665	2635	-1.1%
דיסקונט השקעות	2190	2050	-6%
להדיה 0.4	730	775	+6%
פריץ	3450	2990	-13%
ים המלח	41670	14010	-5%
קופסאות פח 1	1140	1050	-8%
חבן	5781	9493	(+64%)
מקור 5	350	524	(+50%)
בינלאומי	3448	3110	-10%
כלל תעשיות	1275	1199	-6%
ב. בנקאיות			
כלל	35700	34750	-3%
פועלים	55800	54650	-2%
מזרחי	33950	33115	-2%
ג. אג"ח מדדיות והדלריות			
גליל 3608	19753	19927	+0.9%
3556 80%	72525	72539	—
רשף 7001	239	241	+0.9%
רשף 7013	128.30	127.30	-0.8%
ד. קרנות נאמנות מניות ואג"ח			
אודם	1602.54	1537.81	-4%
סביון	436.10	426.93	-2.4%
כוכב	744.55	713.68	-4.1%
ססק	532.11	512.49	-4%
אופיר	1572.34	1563.30	+0.6%
יובל	654.86	645.47	-1.4%
תפוז	185.77	185.64	—

ניתוח הנתונים מלמדנו כדלקמן: א. במניות הכבדות נגרמו הפסדים של עד 10% לערך. ב. מניות חבן ומגור הניבו תשואה ריאלית אדירה הנעה בסביבות 48%–62% עד כה. ג. בבניות ובנקאיות נגרמו הפסדים בסביבות 3%. ד. האג"ח גרמו הפסדים זעירים. ה. קרנות המניות הניבו תשואה שלילית של 4% לערך, והקרנות הסולידיות גרמו הפסדים קטנים.

שערי החישוב הינם מתחילת החודש ועד ליום המסחר של 23.7.86 כולל.

שערי ני"ע הישראליים הנסחרים בארה"ב

(הנתונים נכונים לתאריך 23.7.86)

ראדא 7½
בייר ודרה 12⅛
אליאנס 2½
אלסינט 1¾
אלביט 7
אופוטק 7⅞
סאייטקס 5⅜
טבע 3⅞
תדר 3½
תעשיות לייזר 13⅞

שער אונקית זהב – 347.50, ירידה של 58.50 בשבוע האחרון

שער אונקית כסף 5.03, עליה קלה.

מדד דאו ג'ונס – 1797/1800, עליה קלה.

נתוני מטבעות זרים

שערי הדולר בלונדון
לי"ש 1.497 דולרים
מר"ג 2.120 לדולר
פר"ש 1.712 לדולר
ין יפני 155 לדולר
ראנד 0.389 לדולר

שערי ריבית בלונדון

לפיקדונות 6 חודשים:

דולר	לי"ש	מר"ג	פר"ש
6½	10	4½	4¾

* הכותב הוא יועץ השקעות

שערי המניות

בנקים מסחריים

שאינם בהסדר הצמדה

אגוד ש	16100	7.0			
המפות 0.1	1040				-7.0
המפות א 0.5	770	1566	+15	+1.5	+343
המפות אופ 2	723	1964			-869
כללי לא בהסדר		835	-26	-3.5	-1285
בנק צפ' אמריק 1.	25700	48.0	-250	-1.0	-67.0
בנק צפ' אמריק 5.	— הפסקת מסחר —				
בנק צפ' אמ אופ1	— הפסקת מסחר —				
הבינלאומי 5.0	3325	2369	+90	+2.8	+7223
פ.יב.י 0.5	3525	2911	+38	+1.1	+2510

בנקים בהסדר הצמדה

אידיבי רג 100.0	80900	452	+400	+.5	+838
אידיבי ב 100.0	80750				-1.0
אידיבי בכ א 2.0	495000				
אגוד ושה	59695	194			-192
דיסקונט ב	103100	2.0	+100	+.1	+2.0
דיסקונט א	103080	159	+580	+.6	+291
דיסקונט שה ב	12100	15.0			-16.0
המזרחי ש	39115	118			-58.0
המזרחי ב	33220	45.0	+119	+.4	+46.0
המזרחי שה 9	15150				
הפועלים מבב	116500	1.5	+2300	+2.0	+1.5
הפועלים ש	54960	879	+310	+.6	+1339
הפועלים ב	55000	116	+400	+.7	+136
כללי א 1.0	139800	11.0	+600	+.4	+152
כללי אופ 9	134200	4.0			-4.0
כללי שה 5	107350	11.0	-650	-.6	-28.0
כללי שה 7	6705				+30.0
כלל מגוג 100.0	34935	1278	+185	+.5	+2208
כלל שה 11	13230	64.0			-64.0
מימון ומסחר 1.0	48730				
מימון ומסחר 5.0	25801				-10.0

בנקים למשכנתאות

אדנים 0.1	12560		-40	-.3	-30.0
לאומי משכנתאו ש	4255	15.0	+50	+1.2	+125
לאומי משכנתאו מ	4260		+69	+1.7	+50.0
כרמל ש	4120	40.0	+60	+1.5	+40.0
כרמל שה 1	3060		+10	+.3	+200
בנין ב 5.0	6800	20.0	+185	+2.8	+14.9
פת מטב ש	1235	268	+10	+.8	+1352
משכן ב ש	2160	121			-163
עצמאות 0.1	6799	10.0	+99	+1.5	+10.0
טפחות מבוב ש	תב 13999	15.0	+934	+7.2	+23.0
טפחות רג ש	תב 11800	96.0	+800	+7.3	+161
טפחות שה 1	7900	38.0	+10	+.1	+38.0
טפחות שה 2	4000	77.0	+60	+1.5	+577
יעסוד 1.0	1600	2.0			+86.0
יעסוד 5.0	701	201			+583
מירב 1.0	4410	395	+210	+5.0	+1125

מוסדות מימון

שלמן א ש	335	1674			+1823
החקלאות מבוב א	— לא נסחר —				
החקלאות מבוב ג	— לא נסחר —				
לאומי העשיה א ש	4930	20.0	-40	-.8	-35.0
פתוח תעשיה מבב	— לא נסחר —				
פת תעש בב ג	— לא נסחר —				
פת תעש בב גג	— לא נסחר —				
פת תעש בב גגג	— לא נסחר —				
פת תעש בב ד	— לא נסחר —				
פת תעש בב דד	— לא נסחר —				
מרכז קבלנים 5.0	464	618	-11	-2.3	-1459
תיירות בב	— לא נסחר —				
כלל ליסינג א 0.1	11701	30.0	+1		+6.0
כלל ליסינג ב 0.5	9300	15.0			-10.0
כלל לסינג אג"ח	10923	30.0	-1		-28.0

ביטוח

איתנ וב' לביטוח	223	13921			-978
אררט 0.1	878	86.0	+8	+.9	+45.0
אררט א 0.5	410	[illegible]	-19	[illegible]	[illegible]
בטוח משנה 0.1	940	112	+40	+4.4	+358
בטוח משנה 0.5	תב 285	3510	-16	-5.3	[illegible]
הדר 1.0	309	[illegible]	[illegible]	-1.9	[illegible]
הדר 5.0	176.5	3402	-5.5	-3.0	[illegible]
הסנה ש	450	4760	-6	-1.3	-9554
הפניקס 0.1	615	300	-30	-4.7	-435
הפניקס 0.5	360	2675	-10	-2.7	-4284
המשמר-הראל 1.0	6330	10.0	-20	-.3	-10.0
המשמר-הראל 5.0	2500	200			-100
מגדל 1.0	תב 7300	13.0	-480	-6.2	-44.0
מגדל 5.0	3156	32.0	+66	+2.1	+32.0
סהר 1.0	3780	25.0			+25.0
סקורטס 0.1	2315	71.0	+50	+2.2	+204
צור ש	310	2538	-9	-2.8	-3886
ציון החזקות 1.0	16060				
ציון החזקות 5.0	3850	58.0	+50	+1.3	+167

מסחר ושרותים

מסחר

אינטרנאמא 1.0	4322				
אינטרנאמא 5.0	999	275	-1	-.1	-275
כאיר עורא 1.0	תב 3899	37.0	-300	-7.1	-43.0
כאיר עורא אופ 1	3950				+16.0
כתה 1.0	— הפסקת מסחר —				
כתה 5.0	— הפסקת מסחר —				
כלל סחר 1.0	תב 1030	2192	-55	-5.1	-3366
קריסטל 1.0	7200	71.0	-100	-1.4	-71.0
רפק 0.1	35000				
רפק 0.5	9150	42.0	-350	-3.7	-28.0
שופרסל א 2.0	4650	366			-84.0
שופרסל ב 10.0	3095	617	+15	+.5	+348

שרותים

דלק ב ש	2635	775			+141
הראל 1.0	— הפסקת מסחר —				
הראל 5.0	— הפסקת מסחר —				
סבנות הספקה 0.1	מב 13537		-713	-5.0	-117
סבנות הספ' א0.5	מב 4377		-230	-5.0	-2514
קמור 0.1	מב 2310		-121	-5.0	-2439
קמור 1.0	מב 358		-19	-5.0	-50982
חברת החשמל 0.1	— הפסקת מסחר —				
מוסכי ערובה 0.1	מב 4698		-247	-5.0	-4451
מוסכי ערובה 0.5	מב 1580		-83	-5.0	-31293
קונסודיטים 0.1	1827	200			+322
קונסודיטים 0.5	תב 1351	1104	+95	+7.6	+1947
קופל 1.0	— הפסקת מסחר —				
קופל אופ 1	— הפסקת מסחר —				

מלונות ואולמי תיירות

גלי זהר 1.0	10900	56.0	-400	-3.5	-35.3
גלי זהר 5.0	5560	54.0	-41	-.7	-14.0
מלונות דן 1.0	תב 3710	50.0	+200	+5.7	+50.0
מלונות דן 5.0	2400	10.0	+100	+4.4	+8.0
חוף ואלמנות 0.1	— הפסקת מסחר —				
כנס 1.0	2300				
מלונות ירדן 1.0	3250	27.0	+150	+4.8	+141
מלונות יהלום 1	— הפסקת מסחר —				

מחשבים ושרותי מחשב

דטה מיכון 1.0	3705	128	-195	-5.0	-81.0
ה.ל.ג. 1.0	12600				
יעצא 1.0	3501	20.0	+1		+10.0
יעצא אופ 1	3187	90.0	-173	-5.2	-90.0
כלל מחשבים 1.0	9200	92.0	+270	+3.0	+72.0
מ.ג.ל. 1.0	12450	42.0	+50	+.4	+42.0
מ.ג.ל. 5.0	4300				
משוב מחשבים 1.0	2500	90.0			+107
ניקוב מחשבים 1.	8220	36.0	-380	-4.4	-105
ניקוב מחשבים 5.	6390	179	-20	-.3	-239
חים מחשבים 1.0	1699	50.0	-1	-.1	-100
חים מחשב אופ 1	16700				

מקרקעין ופיתוח

נדל"ן בינוי ופיתוח

אבגדים גינרי 1.0	— הפסקת מסחר —				
אבגדים גינרי 5.0	— הפסקת מסחר —				
ארזך מבנים 1.0	921	1064	+31	+3.5	+889
ארזך מבנים 5.0	390	2293	+5	+1.3	+2169
אחרים 1 ש"ח	510	1951			-1145
אחרים אופ' ז	291	10853	+5	+1.8	+16012
אחרים אג"ח 8	93.5	24412			-7103
אילון 1.0	395	2041	-20	-4.8	-2971
אילון אופ 1	1639	50.0	-50	-3.0	-150
אל-רגב 1.0	3265	150	+5	+.2	+50.0
אמבנים 1.0	מב 2281		-120	-5.0	-1089
אפריקה 1.0שה	30200	45.0	-280	-.9	-45.0
אפריקה 5.0שה	20150	50.0	-200	-1.0	-37.0
אפריקה אופ 5	12980	23.0	-70	-.5	-46.0
ארזים 1.0	1950	50.0	-95	-4.7	-263
אזלדן 1.0שה	2150	374			-61.0

(המשך בנקים ואחרים)

אלארד 5.0	1121	269	+1	+.1	+61.0
אי-טק בת 1.0	3200	136	+100	+3.2	+230
ברנבוים 1.0	3070	14.0	-130	-4.1	-91.0
ברנבוים 5.0	1970				-50.0
דנקנר 1.0	3870	30.0	-30	-.8	-30.0
דזוקר 1.0	416				+506
דזוקר 5.0	328	500			-200
דזוקר אופ 1	225	300	-10	-4.3	-370
דזעד 0.1	מב 5985		-315	-5.0	-20.0
דזעד 0.5	תב 3720	105	-277	-6.9	-85.0
הסלול 1.0	— הפסקת מסחר —				
הסלול 5.0	— הפסקת מסחר —				
תל.ב. 0.1	— הפסקת מסחר —				
תל.ב. 0.5	— הפסקת מסחר —				
נכסים ובנין 1.0	2365	400			-179
גב-ים 0.1	3717	67.0	-150	-3.9	-125
גב-ים 0.5	2190	60.0			-60.0
הכשרת הישוב 1.0	43300	25.0			-39.0
ישפרו 0.1	תב 2628	860	+239	+10.0	+1024
ישראלום 1.0	1235	150	-20	-1.6	-250
ישרס 10.0	11087	4.0			+4.0
כתן פיתוח 1.0	6500	19.0	-50	-.8	-36.0
כלל בדלק 0.1	330	4426			-3112
לומיר 1.0	3700				
לומיר 5.0	1440		-40	-2.7	-320
מ.ת.ב. 1.0	280	4646	-14	-4.8	-8363
מאגרי בניה 1.0	637	7365			-4337
מאגרי בניה אופ	476	5560	+16	+3.5	+14169
מגדל כמון 1.0	— הפסקת מסחר —				
מישגאל 5.0	263	900	-7	-2.6	-85.0
מגרב 5.0	690	1401	-20	-2.8	-2064
מר-לו 1.0	510	490	+4	+.8	+10.0
לוינשטין 1.0	403	39.0	+3	+.8	+561
לוינשטין 5.0	110.0	1589			-488
ליפסיץ 1.0	950	325	-12	-1.3	-698
ליפסיץ 5.0	440	1932	+3	+.7	+802
נאות אביב 0.5	4810	276	-70	-1.4	-232
נכסי אחדים 1.0	623		+5	+.8	+250
סהר החזקות 1.0	9520				
סהר החזקות 5.0	6950	10.0	-51	-.7	-10.0
סתף 1.0	3759				
סתף 5.0	2270				
עמר הלוע 1.0	640	1030			-48.0
עוד 3.0	— הפסקת מסחר —				
קיסריה 0.1	1550	75.0	+50	+3.3	+195
קיסריה 0.5	713	235			-135
רוזובסקי 1.0	3080	373	+140	+4.8	+350
רוזובסקי 5.0	1910	670	+20	+1.1	+219
רסקו כלל	— הפסקת מסחר —				
רסקו רג	— הפסקת מסחר —				

ברתואקס 1.0	7070	2.9	-70	-1.0	-2.9
ברתואקס 5.0	2240		-40	-1.8	-55.0
בל.ב 1.0	851	65.0	-39	-4.4	-65.0
בל.ב 5.0	544		-6	-1.1	-100
כחול הסק בתעש	4500	29.0			-7.0
מתאיקה ולפבן 1	— לא נסחר —				
מתאיקה ולפבן 5	13800				

חקלאות

מטעי הדר 0.1	2596	362	+76	+3.0	+262
מטעי הדר 0.5	1865	220			-120
כהודין 0.1	6500	120	+200	+3.2	+83.0
נכסי הדרים 1.0	980	459			-459
פרי אור 0.5	2450	32.0	-5	-.2	-32.0
פנ-הר 5.0	16120	73.0			-16.0

תעשייה

מזון וטבק

אסאס 1.0	1358	103	-40	-2.9	-235
גולדפרוסט 1.0	2520	100			-21.0
גולדפרוסט 5.0	תב 1735	811	+145	+9.1	+683
גולדפרוסט אופ 1	* 1320	214	+21	+1.6	+394
* ביצוע חלקי 55.60%					
דובק מב ש	3290	63.0			-39.0
דובק מב מ	3240	174			+126
וולכל 1.0	תב 540	310	+40	+8.0	+326
וולכל 5.0	תב 371	438	+24	+6.9	+537
פרי-זה 1.0	1800	440	+49	+2.8	+262
פרי-זה 5.0	1361	70.0			+130
סממי בירה 1.0	14700	142			-90.0
סממי בירה 5.0	10400	171			-96.0
יכוד 1.0	תב 1540	550	+112	+7.8	+587
יכוד א 5.0	תב 857	621	+52	+6.5	+596
מן 1.0	תב 8100	50.0	-900	-10.0	-52.0
מן 5.0	4800				-15.0
סנפרוסט 1.0	7180	57.0	+80	+1.1	+63.0
עלית 0.1	12250	30.0	-58	-.4	-53.0
עסיס ב 0.5	תב 34434	34.0	+3130	+10.0	+70.0
שלמה אנגל 1.0	2000				+296
שמן מבוב ש	6650	54.1	-50	-.8	-52.5

טכסטיל והלבשה

אדמר 1.0	790	300	+30	+4.0	+255
אופים 1.0	880	155	+30	+4.8	+507
אומגת לבד 1.0	2590	908	+90	+3.6	+73.0
אומגת לבד 5.0	1510	287			+43.0
אפרו 1.0	— הפסקת מסחר —				
אפרו אופ 1	— הפסקת מסחר —				
ארגמן רג ש	11250	30.0			-54.0
דלתא-גליל 1.0	תב 3630	251	+180	+5.2	+722
דלתא-גליל א 5.0	2880	130	+100	+3.6	+230
מטוויות מאוחד 1.	1690				
מטוויות מאוחד 5.	860		+10	+1.2	+200
מטוויות אופ 1	684		-3	-.4	-100
דיסלנו 1.0	3500	178	-100	-2.8	-208
דיסלנו 5.0	2875	20.0	-35	-1.7	-50.0
הדיגנד 1.0	תב 4534	827	+412	+10.0	+885
דיקה 1.0	3800	130	+99	+2.7	+195
דיקה 5.0	2985	374			-448
טיב-טכ 1.0	— הפסקת מסחר —				
טיב-טכ אופ 1	— הפסקת מסחר —				
להדיה 0.1	1700		-20	-1.2	-155
להדיה 0.4	750	1003	-25	-3.2	-1060
ליבנה 1.0	527	5211	-20	-3.7	-2609
מים גליקו 1.0	675	80.0	-25	-3.6	-326
מקס 0.1	תב 20555	38.0	-1945	-8.6	-40.0
מקס 0.5	10600	34.0			-14.0
ענט 1.0	10000	37.0			-17.0
ענט 5.0	5290	30.0	+30	+.6	+20.0
עסק 1.0	1625				
פולגת א 0.1	2910	1094	-35	-1.2	-975
פולגת ב 0.4	1755	841			+59.0
פוליגון א 0.5	7000	50.0	+200	+2.9	+87.0
פרגוד 1.0	תב 1799	130	+149	+9.0	+1630
גיבור סבריה	11600	25.0	+100	+.9	+34.0
תעש רוגוזין 1.0	3170	71.0			-43.0

מתכת ומוצריה

אקסטרן 5.0	תב 2286	697	-220	-8.8	-838
אורדן 10.0	8904	39.0			-60.0
אורדן 50.0	7750				
אלומית 1.0	4690	40.0	-5	-.1	-60.0
אלומית 5.0	3200				
כבלים ש	תב 12258	15.0	+1058	+9.5	+23.0
התכוף 1.0	7000				
התכוף 5.0	3730	38.0	-20	-.5	-38.0
זיקה 1.0	5300	35.0	-100	-1.9	-35.0
זיקה 5.0	2785	200			-57.1
קופסאות פח 1.0	1055	828	+5	+.5	+702
קופסאות פח 5.0	790	267	+10	+1.3	+628
מתכת טרום 1.0	2300	50.0			+184
כבלי ציון 1.0	2200	820			-195
כבלי ציון 5.0	900	488			+885
כבלי ציון אופ 3	תב 545	450	-60	-9.9	-450
מורגן 1.0	— הפסקת מסחר —				
מורגן אופ א	— הפסקת מסחר —				
קרמבי 1.0	856	300	-30	-3.4	-560
קרמבי 5.0	428	1147	-22	-4.9	-851
מתשטן 0.1	14690	60.0	-10	-.1	-26.0
מתשטן 0.5	6085	94.0	-65	-1.1	-46.0
פקר פלדה 1.0	6110	10.0	-100	-1.6	-75.0
קינג 1.0	1103	60.0			-75.0
קינג 5.0	620				
קליל 1.0	4200	39.0			-37.0
קליל 5.0	תב 2000	100	+110	+5.8	+100
שלדות 5.0	2062				-24.0
תעשיות לכיש 1.0	1055	353	-60	-5.4	-763
תעשיות לכיש 5.0	540	125	-10	-1.8	-175

חשמל, אלקטרוניקה ואפטיקה

אלביט 3.0	374800	7.0			-4.0
אלקו 0.1	תב 6200	149	-625	-9.2	-219
אלקו 0.25 ש	2905	57.0	-5	-.2	-73.0
אלקו 0.25 ב	2955				-120
אלקטרה 0.1	תב 14300	30.0	+1300	+10.0	+33.0
אלקטרה א 0.5	6600	117			-12.0
אלרון 3.0	300000	2.0			+2.0
אורית 0.02	24990	117	+490	+2.0	+60.0
כלל תעש אלקטרו	2000	488	-20	-1.0	-467
מפקטרוניקס 1.0	1940	527	-49	-2.5	-1787
מפקטרוניקס 5.0	1200	1046	-20	-1.6	-906
מיינטנגר 1.0	2150	215	+100	+4.9	+256
מיינטנגר 5.0	1130	160	+15	+1.4	+76.0
ציקלון 1.0	2280	42.0	-80	-3.4	-42.0
ציקלון 5.0	1000	150			-180
קנבסקין אלד 1.	4890	10.0	+41	+.9	+10.0
קנבסקין אלד 5.	3190	23.0			-23.0
ת.א.ת. 1.0	3999	307			-32.0
ת.א.ת. 5.0	1500	136	+37	+2.5	+218
ת.א.ת. אופ 1	12001	8.0			-8.0
תדיאה 1.0	4640	44.0	-209	-4.3	-44.0

מוצרי בניה

אי.מ.בלל בנין 1.	749	500	+9	+1.2	+490
אי.ב. אופציה א'	318	8506	-11	-3.3	-17160
אי.ב. אג"ח כר א	92.5	39260			-26703
אלקול 5.0	10598	19.0	-2		-119
אקרשטיין 1.0	1610	215			-195
אקרשטיין 5.0	1190	50.0	+50	+4.4	+27.0
כשן תריד 1.0	10200				
כשן תריד 5.0	— הפסקת מסחר —				
בר-כון 1.0	1155	156	+15	+1.3	+130
בר-כון 5.0	תב 403	2616	+35	+9.5	+2582

כימיה, גומי ופלסטיק

אבן 5.0	17800	108			-130
אליאנס ב 200.0	קן 2941		+140	+5.0	+1161
גל תעשיות 1.0	10600	29.0	-100	-.9	-30.0
גל תעשיות 5.0	5400	144			-63.0
דקסטר 1.0	3249	43.0	-60	-1.8	-36.0
דשנים 0.1	4695	1.0	-240	-4.9	-89.0
דשנים 0.5	1210	839	+40	+3.4	+1211
חיפה כימיקל 10.0	460	3240	-10	-2.1	-3693
כבע ש	48101	63.0			-1.0
כבע אופ 4	43050	2.0			-2.0
ליספק 1.0	1340	265	-10	-.7	-243
ים המלח 0.1	14010	329			-81.0
פטרוכימיים 10.0	519	10306			-7382
מקסימה 1.0	6750	21.0	-100	-1.5	-21.0
מקסימה 5.0	2380	116	+30	+1.3	+37.0
נקה כימיקל 1.0	3290				-48.0
סנו 1.0	8522	35.0	-134	-1.6	-10.0
סנו 5.0	5355		-20	-.4	-20.0
קום כימיקל 1.0	תב 5602	100	-560	-9.1	-120
ת.ב.ל. 1.0	תב 4400	163	+550	+14.3	+737
ת.ב.ל. 5.0	קן 3418		+163	+5.0	+471
תיא 5.0	7650	85.0	+30	+.4	+92.0
פרוטארום 10.0	9080		-21	-.2	-10.0
תרד א 5.0	* 4221	210	+201	+5.0	+163
* ביצוע חלקי 91.70%					

עץ ומוצרי נייר ודפוס

דפרון 1.0	5000	10.0			+10.0
דפרון 5.0	2880		-40	-1.4	-25.0
ח.ב.ק 1.0	תב 10343	390	+850	+9.0	+659
יעה 1.0	3335	25.0	-80	-2.3	-25.0
לבידי אשקלון 1.	420	273	-9	-2.1	-17
לבידאשקלון אופ1	660	193			-45.0
כולב ב 0.5	22700	5.0	+400	+1.8	+10.0
כפעלי ניר 10.0	189200	51.0			+37.0
מקאביה 1.0	3310	193	+10	+.3	+56.0
רים 0.1	4650				-105
רים 0.4	2300	663	-60	-2.5	-261
העל ב 0.2	10830	70.0	-120	-1.1	-11.0

תעשיות שונות

אבירן 1.0	תב 3400	30.0	-243	-6.7	-30.0
אבירן 5.0	1900	264	+50	+2.7	+422
הכימיה יהד 1.0	— הפסקת מסחר —				
פולק 1.0	6400	25.0	-110	-1.7	-65.0
פולק 5.0	3660	144	-40	-1.1	-44.0

השקעות תעשיה

כרמית ב 0.1	6000	99.0	+60	+1.0	+57.0
כור כני 1.0	4790000	.4	+97000	+2.1	+2
כלל תעשיות 1.0	1199	4213			-2246
מאגרי טכנולוגיה	401	1195	-6	-1.5	-820

חברות להשקעה

השקעה ואחזקה

אמיקר ש	תב 4410	64.0	-300	-6.4	-64.0
אידיבי פתוח 2.0	3310	670			-204
אינקובה 0.1	1624	142	-74	-4.4	-675
אינקובה 0.5	760	410			-48.0
אלגר ש	6100	13.0	-120	-1.9	-13.0
אלגר ב	6410	13.0	-140	-2.1	-13.0
אלרן ש	תב 2360	1727	-130	-5.2	-1947
אלרן ב	2622				
אמישר בכ' 1.0	— הפסקת מסחר —				
אפיק 1.0	— הפסקת מסחר —				
אפיק 5.0	— הפסקת מסחר —				
בתלת 1.0	1300	30.0	+30	+2.4	+40.0
חברה לישראל 1.0	תב 6840	1374	-826	-10.8	-2906
חברה לישראל 5.0	תב 4275	1580	-475	-10.0	-3224
חלפבן 0.1	114000	1.0	+3000	+2.7	+2.0
הלפמון ש 1.0	23300	10.0			-5.0
אמפא א 0.5	11270	6.0	-220	-1.9	-6.0
פועלים הסק ש	4900	726			-131
לאומי הסק 0.1	— הפסקת מסחר —				
דיסקונט הסק ש	2049	1627	-1	-.1	-1355
מזרחי הסק ש	14800	38.0	[illegible]	[illegible]	+22.0
כור הסק אגח 124	9950				+95.0
הדרין 1.0	* 1708	60.0	+82	+5.0	+302
* ביצוע חלקי 73.20%					
הנגן 5.0	660	1500	+19	+3.0	+945
ישוב החזקות בעמ	240	18043	-2	-.8	-15622
יצוא ש	9240	36.0	-50	-.5	-61.0
ירדן א 0.1	4000	240			+29.0
כלל ישראל 10.0	700	2460	-5	-.7	-2710
כלל ישראל 50.0	578	13.0	-2	-.3	-259
לגיקו 0.1	8030	30.0			+18.0
לגיקו 0.5	2484	300			+92.0
בגוד 0.1	906	11109			-5993
בגוד א 0.5	524	3438			+88.0
עוז הסק ב 0.1	— הפסקת מסחר —				
עוז הסק ג 0.5	— הפסקת מסחר —				
פז הסק ש	5450	114			-91.0
פנה א 0.1	8750				-2.0
פנה 0.5	4542	162	-20	-.4	-176
פריון ב 2.5	2900	377	-90	-3.0	-589

מחקר ופיתוח

אבנעים מתוחכמים	— הפסקת מסחר —				
גליל טכנולוגיות	425	1210			-710

דלק ונפט

דלק חיפושינפט1.	3524	409			-25.0
דלק חיפושינפט5.	1601	133			-33.0
דלק נפט אופ 2	965	856			+346
פז חיפושי נפט	12230	16.0	-20	-.2	-26.0
סראויל 1.0	1863	30.0	+30	+1.6	+30.0
סראויל 5.0	940				
י.ג.א.ל 5.0	1395	107	-12	-.9	-220
מ.ג.נ 1.0	2868	13.0	-12	-.4	-256
מ.ג.נ 5.0	1225	226	-25	-2.0	-641
פראויל ב 0.3	4500	120	+200	+4.7	+104
צפון אמר נפט 1.	תב 270	3564	+15	+9	+2906
צפון אמר נפט 5.	164.0	1401			
צפון אמר נפט אופ2	431	409			+946
נפבא ש	מ1600000	2.0	-50000	-8.6	-3.0

נסחרות במט"ח

גזית מ	228				+10010

שערי מטבע חוץ ביום 24.7.86

המטבע	השינוי	בנקנוטים לאומי קניה	לאומי מכירה	הפועלים קניה	הפועלים מכירה	דיסקונט קניה	דיסקונט מכירה	העברות והמחאות לאומי קניה	לאומי מכירה	הפועלים קניה	הפועלים מכירה	דיסקונט קניה	דיסקונט מכירה	שער יציג
1 דולר ארה"ב	-0.005	1.46	1.53	1.46	1.52	1.46	1.53	1.4842	1.5028	1.4813	1.4997	1.4808	1.4994	1.4912
1 לי"ש	-0.003	2.15	2.26	2.17	2.26	2.17	2.28	2.2196	2.2474	2.2108	2.2384	2.2152	2.2430	2.2282
1 מארק גרמני	-0.003	0.69	0.72	0.68	0.72	0.68	0.72	0.6976	0.7064	0.6961	0.7048	0.6961	0.7049	0.7004
1 פרנק צרפתי	-0.001	0.21	0.22	0.21	0.22	0.21	0.22	0.2160	0.2187	0.2158	0.2165	0.2157	0.2154	0.2171
1 גולדן הולנדי	-0.002	0.61	0.64	0.61	0.64	0.60	0.64	0.6157	0.6264	0.6180	0.6257	0.6177	0.6255	0.6219
1 פרנק שוויצרי	-0.004	0.85	0.89	0.85	0.89	0.84	0.89	0.8647	0.8755	0.8627	0.8735	0.8629	0.8737	0.8678
1 כתר שוודי	-0.001	0.21	0.22	0.21	0.22	0.20	0.22	0.2108	0.2135	0.2105	0.2131	0.2105	0.2131	0.2119
1 כתר נורבגי	-0.001	0.20	0.21	0.19	0.20	0.19	0.20	0.1990	0.2014	0.1957	0.2011	0.1985	0.2010	0.2000
1 כתר דני	-0.001	0.16	0.19	0.18	0.19	0.18	0.19	0.1556	0.1580	0.1553	0.1576	0.1555	0.1575	0.1566
1 מארק פיני	-0.001	0.29	0.30	0.28	0.30	0.28	0.30	0.2942	0.2979	0.2937	0.2974	0.2933	0.2970	0.2957
1 דולר קנדי	-0.007	1.05	1.10	1.05	1.10	1.04	1.09	1.0670	1.0804	1.0659	1.0791	1.0642	1.0776	1.0729
1 דולר אוסטרלי	-0.024	0.85	0.94	0.88	0.94	0.88	0.95	0.9113	0.9227	0.9099	0.9212	0.9094	0.9209	0.9160
1 ראנד דרא"פ	-0.006	0.41	0.45	0.35	0.60	0.37	0.51	0.5915	0.5989	0.5903	0.5976	0.5923	0.5997	0.5942
10 פרנקים בלגיים	-0.002	0.33	0.34	0.33	0.35	0.32	0.34	0.3345	0.3387	0.3368	0.3410	0.3374	0.3417	0.3397
10 שילינגים אוסטריים	-0.005	0.97	1.02	0.97	1.02	0.97	1.02	0.9911	1.0035	0.9887	1.0010	0.9883	1.0007	0.9955
1000 לירטות איטלקיות	-0.004	0.99	1.05	0.99	1.06	0.99	1.05	1.0155	1.0283	1.0145	1.0271	1.0121	1.0248	1.0207
100 ינים יפניים	-0.004	0.94	0.98	0.93	0.97	0.93	0.97	0.9502	0.9621	0.9465	0.9583	0.9468	0.9587	0.9551
1 דינר ירדני	-0.015	4.26	4.52	4.07	4.33	4.07	4.31	—	—	—	—	—	—	4.2499
10 לירות לבנוניות	-0.001	—	—	—	—	0.20	0.30	—	—	—	—	—	—	0.3314
1 לירה מצרית	-0.001	0.79	0.84	0.78	0.83	0.76	0.82	—	—	—	—	—	—	0.8052
1 "סלי" (ECU)	-0.016	—	—	—	—	—	—	1.4852	1.5038	1.4798	1.4982	—	—	1.4881

דולר יציג: 1.4912 **דולר נוסעים: 1.77** **דולר שחור: 1.58–1.59**

שערי אגרות חוב

הסידרה	השער	השינוי בנקי
4% מלווה פיתוח (ב־100% הצמדה)		
4001	569675.0	
4002	535479.0	
4003	525302.0	
4004	509339.0	
4.25% מלווה בריבה (הצמדה)		
ק-301 3.63% תשואה		
4101	305.1	-3
ק-302 4.23% תשואה		
4102	116.8	+1.1
4103	115.3	+1.1
4104	111.5	+1.1
ק-321 4.73% תשואה		
4201	108.9	+.8
4202	99.0	+.8
4203	97.0	+.8
4204	93.5	+.7
4205	91.7	+.8
4206	89.9	+.8
4301	113.5	
ק-341 4.32% תשואה		
4302	105.8	+.2
4303	105.0	+.2
4304	103.3	+.2
3% מלווה מדינה (גליל)		
ק-201א' 2.47% תשואה		
3601	33478.0	+15.0
ק-201ב' 2.58% תשואה		
3602	30824.0	+72.0
ק-202א' 2.38% תשואה		
3603	29381.0	+38.0
ק-202ב' 2.59% תשואה		
3604	26175.0	+55.0
ק-203א' 2.73% תשואה		
3605	23759.0	+13.0
ק-203ב' 2.72% תשואה		
3606	22389.0	-7.0
ק-203 ג' 2.50% תשואה		
3607	20997.0	+98.0
ק-203ד' 2.52% תשואה		
3608	19853.0	-74.0
ק-204 2.65% תשואה		
3609	18803.0	-152.0
3610	16956.0	-140.0
3611	16377.0	-139.0
3612	15899.0	-137.0
ק-205 2.58% תשואה		
3613	15007.0	+22.0
3614	14404.0	+20.0
3615	13565.0	+19.0
3616	12418.0	+19.0
ק-206 2.57% תשואה		
3617	11717.0	+52.0
3618	11118.0	+50.0
3619	10231.0	+46.0
ק-207 2.61% תשואה		
3620	9650.0	+1.0
3621	9166.0	
3622	8266.0	
ק-208 2.50% תשואה		
3623	7806.0	+4.0
3624	7351.0	+4.0
ק-209 2.75% תשואה		
3625	6626.0	+4.0
3626	6128.0	+3.0
3627	5799.0	+4.0
ק-210 2.80% תשואה		
3628	5322.0	+2.0
3629	4986.0	+2.0
3630	4714.0	+3.0
ק-211 2.75% תשואה		
3631	4343.0	+2.0
3632	4089.0	+2.0
3633	3863.0	+2.0
ק-212 2.55% תשואה		
3634	3444.0	+54.0
3635	3258.0	+52.0
3636	3138.0	+51.0
ק-213 2.87% תשואה		
3637	2888.0	+35.0
3638	2668.0	+32.0
3639	2511.0	+30.0
ק-214 2.82% תשואה		
3640	2075.0	+1.0
3641	1798.0	+1.0
ק-215 2.64% תשואה		
3642	1627.0	-19.0
3643	1412.0	-16.0
ק-216 2.74% תשואה		
3644	1250.0	
3645	1127.0	
4.25% מלווה בריבה (גליל)		
ק-231 4.00% תשואה		
3701	* 909.3	+26.9
ק-232 4.52% תשואה		
3702	671.6	+.4
ק-233 4.20% תשואה		
3703	608.0	+.3
3704	536.3	+.3
ק-251 4.29% תשואה		
3751	280.8	+6.5
ק-252 4.30% תשואה		
3752	109.4	+1.9
3753	108.2	+1.9
ק-253 4.75% תשואה		
3754	94.8	+1.1
3755	91.1	+1.1
3756	87.9	+1.1
3757	86.1	+1.0
3758	84.4	+1.0
ק-271 4.73% תשואה		
3826	95.9	+.8
3827	94.0	+.8
3828	90.7	+.8
3829	88.9	+.8
3830	87.1	+.8
3901	104.4	+.5
ק-291 4.65% תשואה		
3902	97.0	+.4
3903	96.2	+.4
3904	94.6	+.4
4% מלווה פיתוח (80% הצמדה)		
3109	— הפסקת מסחר —	
3110	247500.0	+300.0
3111	242000.0	+1000.0
3112	236500.0	
3113	238601.0	+100.0
3114	231800.0	
3115	229900.0	+1100.0
3116	220001.0	+100.0
3117	230200.0	+100.0
3118	221550.0	+50.0
7%–6%–4% מלווה פיתוח ומדינה (80% הצמדה)		
3201	192600.0	
3202	193000.0	
3203	190800.0	
3204	185500.0	
3205	185100.0	
3206	180300.0	
3210	177000.0	
3211	178445.0	
3212	169487.0	-12.0
3213	161600.0	
3214	158900.0	
6%		
3501	160150.0	+150.0
3502	158100.0	
3503	141800.0	
3504	139600.0	
3505	135715.0	
7%		
3521	134500.0	+700.0
3522	129300.0	+500.0
3523	120950.0	
3524	121200.0	-500.0
3525	118500.0	-1000.0
3526	118750.0	
3527	116250.0	
3528	113300.0	+350.0
3529	112300.0	+300.0
ק-704 3.19% תשואה		
3530	110302.0	+71.0
3531	114898.0	+84.0
3532	111534.0	+82.0
3533	111367.0	+82.0
3534	105031.0	+77.0
ק-705 2.85% תשואה		
3535	105905.0	+56.0
3539	99774.0	+53.0
ק-706 3.05% תשואה		
3536	105352.0	+275.0
3537	105239.0	+276.0
3538	99055.0	+259.0
3540	98864.0	+267.0
3541	95528.0	+258.0
3542	95395.0	+264.0
3543	90747.0	+252.0
ק-707 3.04% תשואה		
3544	90888.0	+154.0
3546	88648.0	+153.0
3547	88457.0	+154.0
3548	88360.0	+153.0
3550	83742.0	+148.0
3551	83424.0	+148.0
ק-708 3.15% תשואה		
3545	88209.0	+48.0
3549	83319.0	+45.0
3552	76469.0	+41.0
3554	76315.0	+41.0
3555	76315.0	+41.0
ק-709 3.20% תשואה		
3553	75957.0	+41.0
3571	65848.0	+36.0
ק-710 3.23% תשואה		
3556	72578.0	+39.0
3558	72468.0	+39.0
3559	69906.0	+37.0
3560	66155.0	+36.0
3561	65974.0	+36.0
ק-711 3.10% תשואה		
3557	73273.0	+39.0
3572	66620.0	+36.0
ק-712 3.00% תשואה		
3573	66445.0	+586.0
3574	61271.0	+542.0
3577	63890.0	+561.0
3578	59027.0	+521.0
ק-713 3.18% תשואה		
3575	60762.0	+233.0
3576	60596.0	+233.0
3579	58381.0	+227.0
ק-714 2.97% תשואה		
3580	54660.0	+232.0
3581	49716.0	+216.0
3582	45854.0	+204.0
3583	42620.0	+194.0
ק-715 2.95% תשואה		
3584	40565.0	+151.0
3585	38466.0	+146.0
3586	34838.0	+135.0
3588	34792.0	+137.0
ק-716 3.05% תשואה		
3587	34805.0	+195.0
3591	31718.0	+182.0
3592	31683.0	+182.0
3593	31632.0	+182.0
ק-717 3.10% תשואה		
3589	31605.0	+265.0
3594	30131.0	+257.0
3596	28796.0	+252.0
3597	28702.0	+252.0
ק-718 3.05% תשואה		
3590	31538.0	+16.0
3595	30053.0	+16.0
5% מלווה פיתוח ומדינה (סדירה באזרה צמודה)		
2001	130100.0	+100.0
2002	130400.0	
2003	124774.0	
2004	125900.0	+100.0
2005	118500.0	
2006	117856.0	
2007	115387.0	
2008	114900.0	+744.0
2009	116000.0	
2010	114900.0	
2011	112500.0	
2012	111700.0	
2013	113200.0	
2014	109800.0	+100.0
2015	110022.0	
2016	110250.0	+150.0
ק-108 3.15% תשואה		
2017	107718.0	+256.0
2019	110930.0	+276.0
2020	107682.0	+268.0
ק-109 2.95% תשואה		
2018	108754.0	+477.0
2021	108664.0	+491.0
ק-110 3.07% תשואה		
2022	101574.0	+428.0
ק-111 3.05% תשואה		
2023	102304.0	-158.0
ק-112 3.05% תשואה		
2024	95564.0	+51.0
2027	92161.0	+49.0
2031	85298.0	+46.0
ק-113 3.10% תשואה		
2025	96003.0	-157.0
2026	95691.0	-157.0
ק-114 2.50% תשואה		
2028	93785.0	+48.0
2030	89228.0	+47.0
ק-115 2.80% תשואה		
2029	88050.0	-1236.0
2033	81069.0	-1218.0
2035	74425.0	-1158.0
ק-116 3.08% תשואה		
2032	85721.0	+46.0
2034	80974.0	+44.0
2036	74320.0	+39.0
ק-117 3.08% תשואה		
2037	70290.0	+257.0
2052	58978.0	+227.0
ק-118 3.15% תשואה		
2038	70635.0	+131.0
2040	68002.0	+129.0
2051	64321.0	+124.0
ק-119 3.10% תשואה		
2039	67674.0	+36.0
2041	64049.0	+34.0
ק-120 2.18% תשואה		
2053	60877.0	+27.0
ק-121 -0.91% תשואה		
2054	ב 63101.0	-1691.0
2056	ב 58568.0	-1615.0
2058	ב 53439.0	-1514.0
2060	ב 49450.0	-1440.0
ק-122 1.64% תשואה		
2055	58962.0	-1336.0
2057	54612.0	-1273.0
2059	49700.0	-1192.0
ק-123א 2.06% תשואה		
2061	34253.0	+17.0
ק-123ב 1.16% תשואה		
2062	32303.0	+15.0
ק-123ג 1.20% תשואה		
2063	30786.0	-681.0
ב 17	103.7	
ב 18	101.0	+.4
ב 19	100.5	+1.9
ב 20	101.5	
ב 21	102.0	
21 פריון	— הפסקת מסחר —	
ב 22	102.0	-.4
ב 23	95.0	
ש24	92.4	23/07/86
ש25	94.0	21/07/86
ש26	94.0	23/07/86
ש27	90.7	23/07/86
ש28	91.1	+1.2
ש29	92.4	21/07/86
ש30	100.0	
ש31	100.5	25/07/86
32	95.2	
33	95.5	23/07/86
3	94.9	10/07/86
34 בנ"ג	103.0	+.5
מב"ב 24 ש	84.7	23/07/86
מב"ב 25 ש	89.3	22/07/86
מב"ב 26 ש	89.3	22/07/86
מב"ב 28 ש	87.3	22/07/86
מב"ב 30 ש	84.5	
אגרות חוב צמודות לדולר (100% הצמדה)		
ק-601 6.25% תשואה		
סד' 2501	154.3	-.5
סד' 2502	151.6	-.6
סד' 2503	146.8	-.5
ק-602 6.21% תשואה		
סד' 2504	146.2	-.4
סד' 2505	140.6	-.4
ק-603 6.25% תשואה		
סד' 2506	135.8	-.5
סד' 2507	131.0	-.5
ק-604 1.32% תשואה		
סד' 2508	* 108.0	+2.8
יתובורי-צמוד דולר ריבית קבועה		
ק-901 7.97% תשואה		
7001	234.1	-6.9
7002	226.9	-6.8
ק-902 7.65% תשואה		
7003	219.0	+1.6
7004	202.0	+1.5
ק-903 6.75% תשואה		
7005	200.4	+.5
ק-904 7.62% תשואה		
7006	184.0	-.3
ק-905 7.80% תשואה		
7007	170.6	+.4
7008	162.2	+.5
ק-906 7.78% תשואה		
7009	157.2	-.5
ק-907 7.06% תשואה		
7010	149.0	+1.1
ק-908 7.97% תשואה		
7011	139.4	-.4
7012	134.5	-.4
ק-909 8.02% תשואה		
7013	126.9	-.4
ק-910 8.00% תשואה		
7014	110.6	-.5
ק-911 8.00% תשואה		
7015	94.9	-.3
7016	94.2	-.3
7017	93.5	-.3
7018	93.3	-.3
7019	93.7	-.3
7020	93.5	-.3
7021	92.7	-.3
7022	92.3	-.3
ק-951 7.72% תשואה		
7201	92.5	-.3
7202	94.0	-.3
7203	93.8	-.3
7204	94.2	-.3
7205	94.3	-.4
יתובורי צמוד דולר ריבית משתנה		
ק-801 2.48% תשואה		
6101	12209.0	-42.0
ק-802 2.50% תשואה		
6102	7464.0	-25.0
ק-803 2.70% תשואה		
6103	6627.0	-23.0
ק-804 2.75% תשואה		
6104	6094.0	-82.0
6105	5777.0	-79.0
ק-805 2.70% תשואה		
6106	5615.0	-20.0
6107	5407.0	-19.0
ק-806 2.70% תשואה		
6108	3909.0	-13.0
6109	3715.0	-12.0
6110	3651.0	-12.0
ק-807 2.83% תשואה		
6111	3040.0	-10.0
6112	2950.0	-10.0
ק-808 2.93% תשואה		
6113	1997.0	-7.0
ק-821 3.30% תשואה		
6151	798.6	-2.8
6152	764.5	-2.6
ק-822 3.40% תשואה		
6153	659.7	-2.3
6154	648.1	-2.2
ק-823 3.38% תשואה		
6155	419.7	-1.3
ק-824 3.57% תשואה		
6156	343.1	-1.1
ק-825 3.40% תשואה		
6157	254.2	-.9
6158	240.9	-.9
ק-826 3.35% תשואה		
6159	204.6	-.4
ק-827 3.44% תשואה		
6160	190.6	-.7
6161	184.1	-.7
ק-828 3.43% תשואה		
6162	166.4	-.5
ק-829 3.23% תשואה		
6163	158.9	+1.3
6164	152.5	+1.2
ק-830 3.20% תשואה		
6165	143.7	+1.5
ק-831 3.44% תשואה		
6166	133.1	-.5
6167	130.2	-.4
6168	128.2	-.5
ק-832 3.39% תשואה		
סד' 6169	121.2	-.4
ק-833 3.27% תשואה		
6170	115.2	+.8
ק-834 3.20% תשואה		
6171	82.8	+1.1
6172	81.7	+1.0
ק-851 1.63% תשואה		
6801	96.3	-.4
אי-אם 86	941.0	
אלביט 85	206.9	
אלתא 85	1231.0	
אלטכס 83	— הפסקת מסחר —	
דאיסקם 85	780.0	-6.0
הדיראן 84	96.1	+.3
הדיראן 85	400.1	
הכשר הישוב 5	193.5	
העוש ביטון 1	191.6	+1.9
העוש ביטון 2	117.5	+3.1

שערי קרנות נאמנות

שם הקרן		
אב	3717.59	3703.17
אבוקה	28656.94	28373.20
אגוז	200.40	196.46
אדיר	1331.12	1304.80
אודם	1544.23	1514.04
אופיר	1566.05	1546.49
אור	405.55	397.03
אורנן	153.04	149.92
אורלי	205.25	203.81
אורן	600.45	588.65
אייל	2989.13	2930.95
איילת	3520.58	3445.36
אירוס	3901.26	3822.79
איתן	577.91	565.86
אלון	511.81	501.14
אלמוג	582.59	575.38
ארז	610.48	594.48
אש	104.87	102.53
אשל	163.66	160.42
אתרוג	191.34	189.44
בדולח	1595.04	1563.97
ברוש	368.65	361.39
ברק	373.91	365.48
ברקת	763.30	748.27
גבים	1121.64	1099.59
גביע	850.40	837.76
גורן	582.02	570.73
גיא	7663.01	7549.41
גיל	2155.07	2113.18
גלית	511.28	504.94
דובדבן	268.42	265.78
דוכיפת	532.15	521.68
דולב	195.99	191.84
דורון	1229.37	1205.31
דותן	218.62	214.40
דליה	398.82	391.72
דרור	3223.98	3160.70
דקל	251.58	246.64
הדס	277.76	275.21
הוד	401.32	394.11
זהבית	2494.68	2443.02
זוהר	16073.93	15835.52
זיו	15186.50	14961.25
זמיר	613.52	601.67
זמרת	131.80	128.88
חליפין	112.28	111.8
חלמיש	563.75	552.63
חן	110.58	110.14
חצב	1200.32	1172.67
טל	4125.90	4101.16
יובל	649.02	636.38
יהלום	1469.75	1440.95
יסודות	30386.89	30107.16
ישרה	554.44	546.96
כוכב	714.57	700.50
כחל	117.55	115.23
כלנית	439.56	432.21
כספית	622.17	615.84
כרמל	116.69	114.33
כתר	902.57	884.89
לקום	3363.15	3297.80
למשקיע	96999.70	95284.14
לפיד	9952.54	9760.25
לקט	1487.95	1457.49
לשם	808.67	792.18
מבטח	970.64	951.71
מגבה	2808.90	2783.1
מגבר	199.47	197.5
מגוון	2577.80	2554.6
מגל	615.12	603.15
מגן	1092.20	1077.00
מורן	626.21	620.35
מכבה	24333.36	23637.17
מיתר	745.05	730.57
מעוף	2985.50	2928.50
מעיין	654.33	641.89
מקסה	821.56	817.62
מרגלית	949.80	931.31
מרום	956.96	938.27
נגה	20715.72	20408.64
נטיף	580.71	569.67
נבע	374.51	367.16
נילי	3697.09	3642.76
סביון	426.85	419.08
סגולה	120.79	118.37
סלע	830.91	814.31
סנונית	566.73	559.75
סער	603.60	592.31
ספיר	520.35	517.75
עדיף	624.05	612.02
עידית	1575.62	1544.51
עידן	5835.91	5753.37
ענבר	1177.16	1150.97
עבת	1931.37	1913.04
עפרוני	538.77	531.47
ערמון	143.68	140.86
פרא	1199.12	1175.74
צבר	519.56	509.15
צופית	523.59	513.29
צוק	100.74	100.35
צביר	855.36	836.85
צבעוני	6214.65	6126.95
צמרת	1509.54	1479.80
קלע	1655.30	1647.03
קדמית	15069.20	14941.78
קשת	517.65	509.32
רקיע	657.40	643.19
רביב	640.35	632.49
רותם	845.07	824.68
רמה	302.37	300.22
שמיר	300.35	296.59
שהם	530.68	523.14
שחק	515.57	503.06
שקד	163.04	159.79
תאנה	170.57	168.92
תבור	758.03	749.75
תדהר	340.86	339.17
תהילה	90.05	88.19
תירוש	411.62	406.79
תפוז	185.85	182.22
תפוח	177.50	176.18
תרשיש	1263.12	1247.44
תשרי	380.38	375

עובדי התעשיה האווירית מקיפים את הלביא אחרי טקס הגלילה הפנימי בהשתתפות ראש־הממשלה שמעון פרס, שמפאת נסיעתו למארוקו לא יכול לבוא לטקס הרשמי בערב.

חוששים מדליפת סודות ה„לביא" דרך האמריקאים

ארנס: הפנטגון מסתמך על „נתונים סינתטיים"

מאת אריה ארד

ישראל מסרבת למסור לאמריקאים פרטים על מערכות סודיות, שפותחו בארץ ל„לביא", ללא קשר עם ארה"ב. לסופר „דבר" נודע, כי גורמי הבטחון חוששים, שסודות שימסרו לאמריקאים, עלולים למצוא דרכם לערבים ולסובייטים. משום כך קיימת נטיה לנהוג בזהירות במידע, שאין הכרח למסרו.

גורמי תעופה צבאיים מסבירים, כי אחד היתרונות הגדולים של ה„לביא" טמון בכך, שלראשונה מאז הקמת המדינה לא יידעו אויבי ישראל סגולותיה של מערכת נשק שברשותה. זו גם הסיבה לכך, שישראל מסרבת להתיר לפנטגון לפרסם נתונים חסויים, שנמסרו לנציגיו.

ישראל נקטה מתחילה דיסקרטיות יתירה כלפי האמריקאים, עד ששר־הבטחון הקודם משה ארנס הפסיד את החשאיות במידה רבה. עתה מאשים השר ארנס, הנחשב לאבי ה„לביא", את הפנטגון בהצגת „נתונים סינתטיים" על עלות ה„לביא". בפגישה סגורה עם כמה כתבי תעופה זרים וישראליים אמר השר, כי עוזר תת־שר־ההגנה האמריקאי בר זקהיים הגיע לתחשיביו תוך שימוש במודלים לקוחים מתעשיית התעופה האמריקאית. אולם, מסביר השר, מודלים כאלה אי־אפשר להעביר ממדינה למדינה בכל תנאים חברתיים, שיטות מחקר ופיתוח ונוהלי עבודה שונים.

להמחשת דבריו הזכיר ארנס, שבתחילה העריך הפנטגון, כי פיתוח ה„לביא" עלה 10 מיליון דולר. עתה מודה משרד־ההגנה האמריקאי, כי טעה וכי עלות הפרוייקט תהיה פחות מרבע מאומדנו הראשון. „מכום כך אין לי כל סיבה לקבל את הערכת הפנטגון בדבר עלות הייצור ויש לי יסוד להניח, שבעוד זמן שוב יודה הפנטגון בטעותו", אמר השר. „אני מקבל את התחשיבים שלנו".

פרס מקווה: יצוא

השבוע סיימו נציגי מבקר המדינה האמריקאי את בדיקת תחשיבי ה„לביא" על־פי בקשת הקונגרס. בצאתם מהארץ אמרו, שיגישו ממצאיהם תוך חודש. על פי רמזים ממקורות אמריקאיים מקווים, כי ממצאי המבקר יהיו קרובים יותר לנתונים הישראליים מאשר להיכובי הפנטגון.

לסופר „דבר" נודע, כי לבחנים האמריקאיים הוצגו גם ההערכות, שאליהן הגיעה חברת „גרומן" באורח עצמאי לקראת הגשת הצעתה להצטרף לפרוייקט. כפי שכבר נמסר ב„דבר", „גרומן" מעריכה, כי מחירו של „לביא" יהיה 17 מיליון דולר, מעט יותר מהאומדן הישראלי. ראשי „גרומן" סבורים, כי במחיר זה עדיין יהיה המטוס תחרותי לא רק מבחינת חיל־האוויר הישראלי, אלא גם לייצוא. בתשובה על שאלת סופר „דבר" הביע ראש־הממשלה שמעון פרס תקווה בטקס הגלילה הפנימי, שאם אכן יצליח ה„לביא", יימצאו לו שוקי יצוא.

> **„רוצה בשינוי?"**
> במפעלי „גרומן" בלונג איילנד ראיתי את הפוסטר הבא:
> „בודד? רוצה לפגוש אנשים חדשים? רוצה בשינוי? רוצה בתנאי עבודה חדשים? כל שעליך רק לסובב את הבורג סיבוב אחד מיותר".

מקורות הבקיאים במהלך השיחות, שנערכו השבוע על הצטרפות „גרומן" לפרוייקט, אמרו לסופר „דבר", כי כבר הושגה התקדמות רבה. כפי שנודע, ההלוצץ מנכ"ל התעשיה האווירית משה קרת באוזני נשיא „גרומן" ג'ורג' סקורלה, כי „אחרי ס'דבר' דיווח, שהשיחות יסתיימו לפני טיסת־הבכורה, עלינו לעבוד בלוחזמנים זה כדי לא לפגוע באמינות העתון". מקורות בכירים באשרים, כי אכן זו כוונת שני הצדדים.

רבין תקיף עוד יותר בשיחות פרטיות עם המשלחת, שבאה לטקס גלילת ה„לביא" ולפתיחת הכו"מ הרשמי על ההצטרפות לפרוייקט, נכנו מלבד הנשיא סקורלה גם נשיא החטיבה הבין־לאומית מייקל פלהך – שהיה בזמנו ראש מינהלת פרוייקט ה„אף 14" – נשיא החטיבה לבניית כלי־טיס תומס מקגראת וסגנו דונלד שלגל. בין היתר נפגשה המשלחת עם שר־הבטחון יצחק רבין, שהביע עמדה תקיפה בהרבה מעמדתו הפומבית בזכות השלמת פרוייקט ה„לביא".

אנשי „גרומן" התרשמו מאד מהמטוס ורואים במערכות האלקטרוניות והאוויוניות שבו קפיצת־דרך של ממש. במהלך קבלת־פנים מצומצמת, שנערכה שלשום בערב בבית־אסיה בתל־אביב מטעם נציג החברה בארץ לורנס קלנדר, נראו נשיא „גרומן" ומנכ"ל התעשיה האווירית מסתודדים שעה ארוכה ולבסוף נפרדו בחיבוק עז.

ראשי „גרומן" שבו שלשום לארה"ב. בשבוע הבא תבוא לכאן משלחת טכנית להמשך השיחות. לסופר „דבר" הוסבר, כי התפקידה הראשון של המשלחת יהיה „להרגם את הלביא לשפת 'גרומן'".

ירידה בתיירות אפילו מגרמניה

מאת דויד מושיוב

מערב־גרמניה עומדת במקום הראשון במספר התיירים הבאים לישראל מארצות אירופה, למרות שחלה ירידה ניכרת במספרם. במחצית הראשונה של השנה באו לישראל 74,300 תיירים מגרמניה. זו ירידה בשיעור 7 אחוזים לעומת התקופה המקבילה אשתקד. ירידה של 7 אחוזים חלה גם במספר התיירים מצרפת – 65,700.

לעומת זאת חלה עלייה של 2 אחוזים במספר התיירים מבריטניה, שממנה באו לישראל 64,000 תיירים.

מסלול חדש למסע אבובים

מסלול חדש למסע אבובים נפרץ באחרונה על־ידי קיבוץ שדה־נחמיה בנהל הדכון בקטע שבין החוף של כפר סולד ושפך הדן והכפל. המסלול החדש, העובר בקטע מרהיב ביופיו, שהיה עד בה חסום למעבר אבובים, מצטרף ל־12 מסלולי האבובים שמציע קיבוץ שדה נחמיה למטיילים בצפון הארץ.

לקראת עונת טיולי האבובים הוקמו מזנון קבוע, מקלחות ושירותים מסודרים. אפשר ללון על המדשאות והוכשר חניון רכב. על המדשאה ועל החניון הרכב מופקדת שמירה כל שעות היממה.

13 מסלולים האבובים מחולקים לשלושה – מסלול לילדים, מסלול למבוגרים ומסלול לנועזים. משך מסעות האבובים נע בין 40 דקות ויומיים. כן מוצע לשלב מסע אבובים עם טיול רגלי.

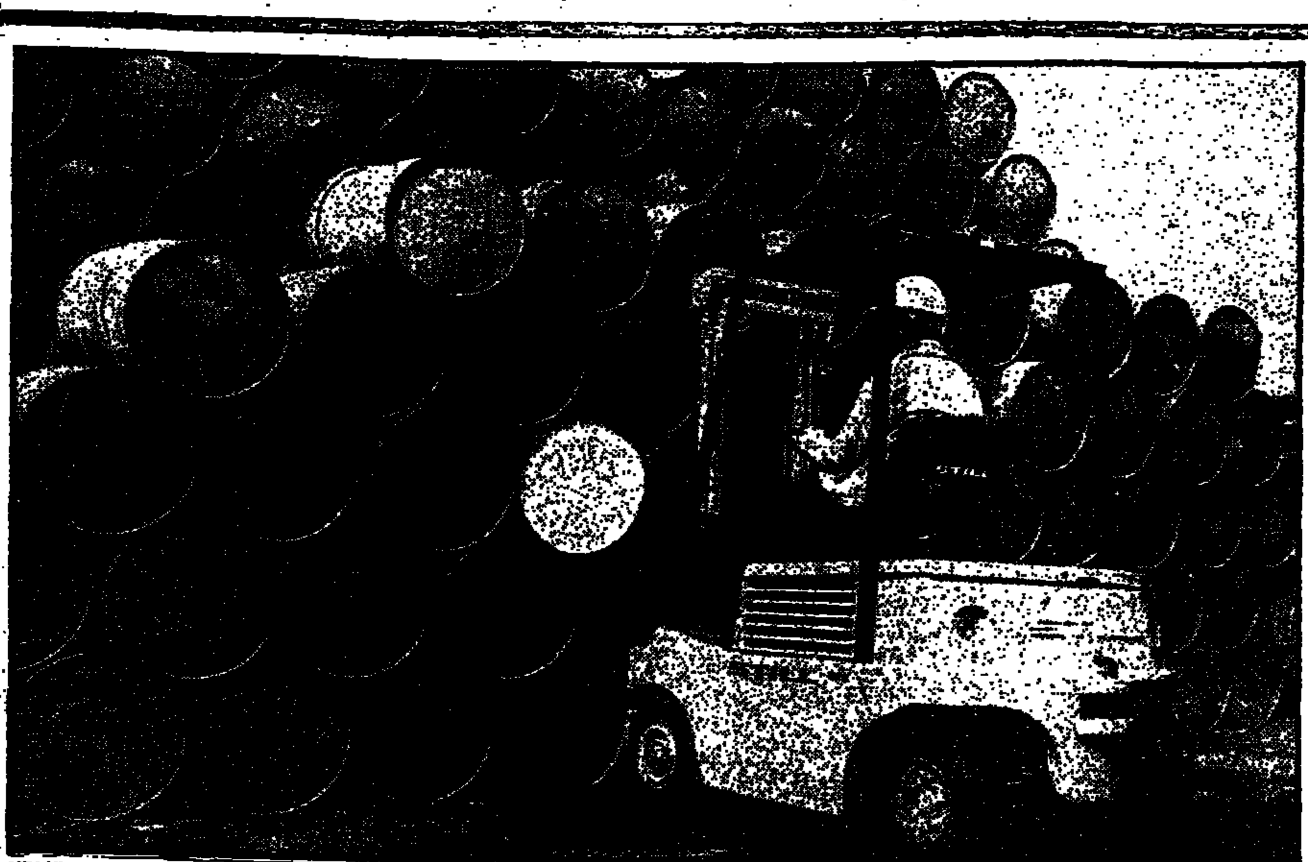

מלגזה חדשנית, שמנוע הדיזל המותקן בו מניע גנרטור, המספק את הכוח הדרוש לפעולת המלגזה עצמה – משווק זה זמן מה בארץ על־ידי חברת „אמקול". למלגזה, „סטיל R 70", כושר הרמה של 1.5 טון. צריכת הדלק שלה קטנה ב־40 אחוז מן הדגם המסורתי. פירוש הדבר, שבשמונה שניה של שימוש רגיל מסתכם החסכון ב־20,000 ליטר דלק, שהם 100 חביות.

חלום הנופש ★ פלמחים ★ נס הרים ★ מלון קמפינג ★ בידור ★ ספורט ★ אירועים ★

וילגה אילן בע"מ – כפרי נופש וקמפינג

חלום הנופש הישראלי

3 אפשרויות נופש חלומיות לבחירתך

1
חופשה 5 כוכבים על גלגלים
מלון קמפינג נייד
(בשיתוף "חגור" תעשיות תיקים, ספורט ומתבאות)

חופשה מסוג שונה עם הלהיט החדש מלון קמפינג נייד, מעתה תוכלו לצאת לחופשה בכל מקום בארץ, כשאתם לוקחים עמכם ציוד נופש מלא במכוניתכם.

הציוד מטיב מעולה, מתאים ל־4 נפשים ונישא על גגון מכונית כפול בו 2 מארזים קלים ונוחים.

הציוד כולל:
■ אהל הרמון מפואר (3x3) מתוצרת „חגור" ■ 4 מיטות ■ (4 מזרנים משולבים ב־4 שקי שינה) ■ 2 כסאות נוח ■ 4 כסאות רגילים ■ שולחן ■ שמשיה ■ מזוודות גריל ■ כירת גריל כפולה ■ אמצעי תאורה ■ תיק עזרה ראשונה ■ כלים להקמת האהל ■ גלגל הצלה.

3 אפשרויות לבחירתכם
רכישת הציוד בנוסף מבצע 1499 ש"ח
או ב־4 תשלומים שווים של 479 ש"ח
שכירת הציוד עם אפשרות להסיעו במכוניתכם לשבוע 250 ש"ח
שכירת הציוד + רכב צמוד (מסוג A) – לשבוע בשיתוף „אוויס" – השכרת רכב 620 ש"ח
(קילומטרז' חופשי, לא כולל דלק וביטוח)

מתאים למוסדות, קיבוצים ומושבים, ועדי עובדים המעות לקניה או לשכירות בבוכו

סוכן ראשי באילת: שחר, מרכז טולל בונה שד' התמרים 477/1, 75005, 059-75553

הזמנות: במשרד הראשי תל־אביב טל. (03)296351/2

מלון קמפינג נייד, כולל את כל הציוד לנופש

2
כיף חיים בפלמחים
כפר הנופש פלמחים
★ במחזורים של 3 ו־4 ימים ★

מחירים אטרקטיביים:
33 ש"ח לילד כולל מ.ע.מ
46 ש"ח למבוגר כולל מ.ע.מ

הזמנות:
כפר הנופש פלמחים בקיבוץ פלמחים טל. (03)958958-64
במשרד הראשי תל־אביב טל. (03)296351-2

באו לקחת חלק בנופש ים־תיכוני, על־חוף ימה המקסים של פלמחים, במקום שהוא מרכז חי ותוסס של בילוים:
■ מגורים בבתי נופש
■ צוות מדריכים מעולה
■ חמש ארוחות ביום, תפריט עשיר ומגוון

אטרקציה:
רכיבה מודרכת על סוסים וסוסי פוני

גלשנים ■ משחקי כדור ■ מחול אירובי ■ ריקודי עם ועמים ■ שירה בציבור ■ מוזיאון ארכיאולוגי ■ סיורים בקיבוץ ■ סרטים ■ קשת וחץ ■ סגלשות

מוריאל תקשורת

כפר הנופש פלמחים אל מול החוף המקסים

3
נס־הרים שלווה בנוף מקסים
מרכז הנופש והבידור נס־הרים

מחירי מבצע:
(יולי אוגוסט ותנים)
יום כיף למבוגר – 10 ש"ח
לילדים – 8 ש"ח
יום כיף כולל ארוחת צהרים 18 ש"ח
לינה וארוחת בוקר 19 ש"ח –
לקבוצות ולנוערים בלבד!!

הזמנות:
נס־הרים, טל' 02-914170, 02-914171
ובמשרד הראשי תל־אביב 2 03-296351

יום של כיף במקום היפה ביותר בארץ ליד מערת הנטיפים - בהרי ירושלים. קחו את משפחתכם, במרחק נסיעה קצר מירושלים ומהשפלה ובואו לבלות במרכז נופש בלב שמורת טבע (עם או בלי לינה).
■ נופש באוירה כפרית ■ בריכה מקסימה
■ בריכת ילדים ■ משחקי כדור ■ מגלשות מים ספידלה וקמיקז ■ פינת משחקים לילדים
■ מסעדה יחודית (מתקבלות הזמנות לארועים ומסיבות)

כנס עולמי של סטודנטים יהודים „אקסטרא וגנזה" יתקיים בתאריכים 8.5 – 5.8. בתאריכים הנ"ל מרכז הנופש יהיה סגור לציבור הרחב.
סטודנטים הרוצים להשתתף באירוע מוזמנים להתקשר לחטיבת הסטודנטים, טל' 02-668992, 02-240050.

נס הרים – מרכז נופש בלב שמורת טבע

המשרד הראשי:
וילגה
מפעלי מתנאות וקיט בע"מ
רחוב אליהו ספיר 14, תל־אביב
טלפון 2/(03)296351

משלחות תעופתיות זרות עולות לרגל ל„אל־על"

מאת רחמים בז

משלחות תעופה זרות עולות השבוע לרגל אל מרכז „אל־על" בנמל בן־גוריון כדי לשכנע את הנהלת החברה לרכוש מוצריהן במסגרת תכנית ההצטיידות הקרובה.

ראשונים הגיעו נציגי יצרן המטוסים האמריקאי „מקדונל־דאגלס" ובהמשך באים נציגי „בואינג" וכן נציגים של יצרני המנועים „פרט אנד ויטני" ו„רולס רויס". נראה, כי ההבדלים בין המנועים שוליים וההכרעה ביניהם תיפול בעיקר על־פי מחירם. אולם ספק אם תוכל „אל־על" להחליט בעניין זה, לפני שתקבע באילו מטוסים היא רוצה.

„מד־88" במקום „בואינג 707"

נציגי „מקדונל־דאגלס", שכבר ביקרו בארץ בחודש שעבר, מציעים ל„אל־על" להצטייד בשמונה מטוסי „מד־88" במחיר 25.5 מיליון דולר האחד, במקום ששת מטוסי ה„בואינג 707", העומדים לצאת מהשירות תוך 18 חודש, ובמקום שני מטוסי ה„בואינג 737" הקטנים יותר. מבחינת „אל־על" האלטרנטיבה היא הצטיידות במטוסי „בואינג 757", שמחירם 40 מיליון דולר האחד או ב„בואינג 767", שמחירם 50־70 מיליון דולר האחד, בהתאם לדגם. ב־707 כ־160 מושבים וב־737 כ־110. ב„מד־88" כ־150 מושבים בשוואה לכ־180 ב־757 וכ־220–270 ב־767. הצעת „מקדונל" כוללת שתי חלופות: רכישה או חכירה.

המשלחת האמריקאית מפרטת את הצעתה לגבי מספר המטוסים הדרושים לדעתה ל„אל־על" במקום שמונת המטוסים שיש להחליפם. כן מדווחת המשלחת על האפשרויות לבצע שינויים ב„מד־88" לפי צורכי „אל־על". למשל מדובר בהוספת בתי־שימוש, שכן הישראלים ידועים בהזדקקותם המרובה למיתקנים אלה בזמן הטיסה, הרבה מעבר למקובל בקווים אחרים. כן מדובר בתוספות מסויימות על־פי סדרי הבטחון המיוחדים הנהוגים במטוסי „אל־על".

תחרות קשה במחירים

אנשי המשלחת היו גם אמורים להודיע על תוולה מסויימת של המטוס כדי לעשות את מחירו מושך יותר. האמריקאים מבינים, כי יהיה עליהם להיאבק קשות כדי לחדור ל„אל־על", המצויידת כיום רק במטוסי „בואינג". „בואינג" עשויה לעשות מאמץ גדול כדי למנוע כניסת יצרן אחר למוביל הישראלי, שיוקרתו חורגת מגודלו או מעוצמתו המסחרית והפיננסית.

שר־התחבורה חיים קורפו אמר לסופר „דבר" ערב חידוש השיחות, כי תכנית ההצטיידות תובא לממשלה, רק לאחר ש„אל־על" תסכם את פרטיה המודרניים, לרבות סוגי המטוסים, שהיא מבקשת לרכוש כעת, ומספרם.

25 שנה לטיסות הישירות של „אל־על"

ב־16 ביוני 1961 נפלה הפתעה בעולם התעופה האזרחית: „אל־על", אז חברה קטנה יחסית, הפעילה את הטיסה הארוכה ביותר בעולם – ניו־יורק–תל אביב ללא חניית־ביניים. ל־150 הנוסעים שבאותה הטיסה ב„בואינג 707" דיווחו הקברניטים תומס ג'ונס ודניאל רוזן, כי לא רק שהשתתפו באחת הטיסות ארוכות־הטווח בתולדות התעופה האזרחית, אלא גם עברו את המרחק של 9,126 ק"מ במהירות־שיא של 9 שעות ו־33 דקות.

מאז הפכו הטיסות הישירות של „אל־על" בין ניו־יורק וישראל לדבר שבשיגרה. ב„אל־על" מעריכים, שב־25 השנים שחלפו, הפעילה החברה מעל ל־10,000 טיסות ישירות, בהן הובילה יותר מ־4 מליון נוסעים. הקיץ תגביר החברה את תדירותן של הטיסות הישירות בין ארה"ב וישראל בשל הביקוש הרב של האמריקאים לטיסות ללא נחיתות־ביניים באירופה.

האורחים עשויים לגרור הישראלים להישגים בא"ק

מאת ניסן פרידמן

אליפות היובל של ישראל באתלטיקה קלה, תיפתח מחר בשעה 19.00, בתקוה לתוצאות טובות של האתלטים הישראלים ואולי אף שבירת שיאים לאומיים או לפחות שיאי נוער.

ראשי ענף האתלטיקה הביעו תקוה זאת, לאור היכולת הטובה שהפגינו ספורטאי הצמרת שלנו בתקופה האחרונה. האליפות תהווה יחד עם זאת מדד להתקדמות האתלטים, במסגרת תכנית עונתית של הספורט הישראלי. גם השתתפותם של 15 אורחים מצטיינים מחו"ל בתחרויות, עשויה לגרור את הישראלים ליכולת גבוהה מהרגיל.

את האליפות תיפתח תצוגת ראווה חסרת תקדים בקפיצה במוט. שלושה קופצים אמריקאיים מהמעולים בתבל ידמו את הרף לגבהים שלא נראו כמותם בארץ. לקהל הישראלי תהיה זו חוויה לראות את סים ברייס (5.70 מ'), סקוט דיוויס (5.70 מ') וקורי פרפינג (5.65 מ').

אליפות היובל של ישראל באק 1986

בזריקת דיסקוס. אילן גולדווסר עשוי סוף סוף לשפר את שיאו הישראלי בריצת 110 מ' משוכות, ולמשוך ב-400 מ' משוכות את יהודה מודלי לשיפור שיא הנוער.

עוד שיא נוער עשוי לקבוע יואב שרון בריצת 100 מ'. לעמי בן תקוה לקבוע שיא חדש בהטלת הכידון החדש. קרב אדיר צפוי בקפיצה משולשת בין השיאן גיל למל, וילד סרן ועמו רוגל שחזר כאתתנה.

בין הנשים מסוגלת צביה וייספלד לשפר את שיאה הלאומי בהטלת כידון. עניין מיוחד תעורר דליה נבות הכשרונית, שתשתתף בשבעה מקצועות. קרב מרתק נוסף בתחרויות הנשים יעניק בוד הקפיצה לגובה. נבות תנסה לנצח את גבי רוזן. בריצת 1500 מ' עשוי להתפתח מאבק איתנים בין שלמה. אולאי המצוי בכושר טוב לאחרונה לבין השיאן רוני מעוז, שחזר לעצמו לאחר תקופה ארוכה, ובתחרויות המוקדמות שנערכו ביום שלישי, הפגין יכולת בבטיחה. בריצה זו ינסה להפתיע גם דב קרמר מאילות.

בהפסקת התחרויות מחר ייערך טקס הכתרת אלופת ישראל לאגודות, הפועל ירושלים.

טבלת שיאי ישראל

גברים

100 מ'	מני רוזנברג	10.71 ש'	(1980)
200 מ'	מני רוזנברג	21.00 ש'	(1980)
400 מ'	יואב מקל	48.13 ש'	(1984)
800 מ'	עוז כץ	1:47.80 ד'	(1983)
1500 מ'	רוני מעוז	3:43.07 ד'	(1984)
5000 מ'	יובל ויסינגר	13:39.80 ד'	(1974)
100 מ' משוכות	אילן גולדווסר	15.11 ש'	(1984)
400 מ' משוכות	שמואל איס	51.97 ש'	(1984)
קפיצה לגובה	גדעון הרמס	2.17 מ'	(1981)
קפיצה לרוחק	צבי עמלי	7.53 מ'	(1973)
קפיצה משולשת	גיל למל	15.47 מ'	(1984)
כדור ברזל	יאיר מקלד	18.34 מ'	(1980)
זריקת דיסקוס	גדעון אריאל	52.78 מ'	(1964)
הטלת כידון	עמי בן	60.02 מ'	(1986)

נשים

100 מ'	אסתר רוט	11.45 ש'	(1972)
200 מ'	אסתר רוט	23.57 ש'	(1975)
400 מ'	אביבה בלס	55.27 ש'	(1971)
800 מ'	אביבה בלס	2:05.80 ד'	(1972)
1500 מ'	ענת מאירי	4:15.01 ד'	(1980)
100 מ' משוכות	אסתר רוט	12.93 ש'	(1976)
400 מ' משוכות	דלית בונק	60.80 ש'	(1985)
קפיצה לגובה	גבי רוזן	1.79 מ'	(1984)
קפיצה לרוחק	סיגל גונן	6.46 מ'	(1986)
כדור ברזל	מירה בלבנה	13.96 מ'	(1978)
זריקת דיסקוס	מירה בלבנה	46.20 מ'	(1981)
הטלת כידון	קלרה סימון	45.64 מ'	(1981)

לישראל תקוות גדולות בבוד הקפיצה לרוחק. בין הנשים, הפכה סיגל גונן היפה לסינדרלה המלכה. שיאה הטרי, 6.46 מ', נחשב להישג בינלאומי מכובד. היא עשויה להפגין כושר גבוה ביום האשה כשלצידה שתי ... מצוינות... שקבעו 6.70 מ', יסמין פייגה וכריסטינה ווסיק.

הנער רמי לבין (16.5), נכשל אמנם באליפות העולם לנוער באתונה, אך נחשב לאחד הכשרונות המבטיחים והמרתקים באתלטיקה שלנו. האם קופץ לרוחק נרמני בעל שיא אישי של 7.80 מ' יכול למשוך ... עופר גרשון, ששב גם הוא מאתונה, מועמד לשבור שיא נוער.

הטניסאי דקל ניצח בגרמניה

הטניסאי ניר דקל זכה בתחרות בינלאומית, שנערכה בגרמניה, כשגבר על חברו גיא אייל 3:6, 6:4, 3:6.

זו הזכיה השלישית של דקל בסדרת תחרויות זו.

בין הבנות סיימה מרי דרוויש במקום השלישי.

קנדה החליטה להשתתף במשחקי חבר העמים הבריטי

שר הספורט של קנדה, גלינק, עודד את נציגי משלחת הספורט של ארצו (286 איש) לאחר שהוחלט על הופעתם במשחקי חבר העמים הבריטי שנפתחו אתמול באדינבורו.

השר אמר: "אין לערבב ספורט בפוליטיקה. אם נעשה זאת תהיה בושה וכלימה והספורט יהיה קרבן שווא לפוליטיקה".

כעבור כמה שעות הודיעה ברמודה על החרמת המשחקים וכך עלה מספר המדינות שפרשו ל־32. יוצא איפוא, שרק 26 מדינות יטלו חלק במשחקים.

את המשחקים ה־13 במספר, פתח הדוכס מאדינבורו, בעלה של מלכת בריטניה. בטקס נטלו חלק 9000 איש, ספורטאים, מלווים ומתעמלים צעירים שהפגינו תרגילי קרקע שונים ונתקבלו בתשואות סוערות על־ידי אלפי הצופים.

1500 ספורטאים ישתתפו במשחקים, מתוך 2200 שאמורים היו להופיע. מתוך 130 מתאגרפים שנרשמו למשחקים, נותרו 56.

האלוף האולימפי והשיאן העולמי במשחים המעורבים, הקנדי אלכס באומאן, בן ה־22, יליד צ'כיה, סובל כאבים בכתפו, אך ינסה בכל זאת להיאבק על שתי מדליות הזהב ב־200 ו־400 מטר במשחים בהם זכה בתואר האולימפי.

ראפיד – אדמירה 4:4

בפתיחת משחקי הליגה באוסטריה, סיימו ראפיד ואדמירה־ואקר בתיקו 4:4, בדרבי הוינאי. האלופה אוסטריה וינה, השיגה נצחון חוץ על ספורטקלוב וינה 3:5.

במפגש העולות, הביסה סירול את וינה 0:5. תוצאות נוספות: פאסט לינץ־אייזנשטאדט 1:3, לאסק לינץ־קלאגנפורט 0:1, שטורם גראץ־גאק 0:1.

מאיוט נוצח

הטניסאי האמריקאי טים מאיוט, שיצג את ארה"ב בגביע דיוויס נגד מקסיקו, נוצח בסיבוב הראשון בלורינגטון, ניו־ג'רסי, על־ידי הניגרי נדוקה אודיזור 6:4, 6:2.

בראד גילברט גבר על בוב גרין (שניהם זכו בטורנירים ברמת השרון בשנים האחרונות) 3:6, 3:6, והדרום־אפריקאי קרייסטו ואן רנסבורג גבר בסיבוב השני על פול אנאקון בארה"ב 4:6, 6:3, 3:6.

בבאסטאד חולל האיטלקי פאולו קאנה הפתעה, כשגבר בסיבוב הראשון על השוודי הבכיר יוהאקים ניסטרום 6:2, 4:6, 4:6.

סיול מאודגן של מרטינה

מרטינה נוורטילובה עשתה אתמול הסבה מקצועית והפכה למורת דרך. מאחר שהאמריקאיות נהגו אתמול מיום מנוחה במסגרת משחקי גביע הפדרציה לקחה נוורטילובה, ילידת צ'כיה, את חברותיה לנבחרת לסיור מקיף בפראג, ובעיירת הולדתה רבינץ השוכנת 30 קמ' מהבירה.

בשני משחקי רבע גמר שנערכו אתמול הבטיחו לעצמן צ'כיה המארחת וארגנטינה מקום בחצי־הגמר.

הצ'כיות גברו על האוסטרליות לאחר שהלנה סוקובה ניצחה בקושי רב את אליזבת מינטר 4:6, 6:3, 4:6 וחנה מנדליקובה גברה על וונדי טורנבול הוותיקה (33) 1:6, 6:3, 1:6. הצ'כיות ניצחו גם בזוגות.

מרצדס פאז העניקה יתרון לארגנטינה כשניצחה את האוסטרית יהודית פולול 4:6, 2:6. גבריאלה סאבטיני התאמצה יותר לפני שניצחה את פטרה הובר 2:6, 7:5, 4:6. גם בזוגות היתה ידן של הארגנטיניות על העליונה.

היום ישחקו ארה"ב נגד איטליה ומערב־גרמניה נגד בולגריה.

הינו ניצח בקבע ה־20

הצרפתי ברנאר הינו ניצח אתמול בקבע ה־20 של הטור דה פראנס כשעבר 58 קמ' בסס. אס־ין בזמן 1:15.38 שעה, אך לא הצליח להדיח את האמריקאי גרג למונד המוליך בסך הכל הכללי.

למונד שסיים שני פיגר ב־25 שניות אחרי הינו מוליך עדיין לפני חברו לקבוצה ביותר משתי דקות.

שלישי סיים הספרדי ג'וליאן גורוספה שפיגר אחרי הבנצח ב־2:01 ד'.

פאז עבר לאיטליה

רובן פאז מכוכבי נבחרת ארגנטינאי בגביע העולמי, הועבר אתמול מקבוצת פורטו אלגרה הברזילאית בה שיחק לשירות ברשיה האיטלקית תמורת 500.000 דולאר.

פאז נרכש ע"י ברשיה במקום הברזילאי ברנקו שסירב לקבל את הצעת הקבוצה האיטלקית שהעפילה השנה לליגה הראשונה.

הישג לגולש אברהם בצרפת

הגולש גד אברהם זכה במקום נאה בפתיחת "הטור דה פראנס" כשדורג בתום היום הראשון במקום השביעי, הטוב מבין הישראלים. בתחרויות משתתפים 85 גולשים. עוד משתתפים עופר בוצר, אביר ארד והאחים עמית ועדן ענבר.

● כ־280 שחיינים מסניפי מכבי בכל הארץ נוטלים חלק באליפות מכבי שתחל הבוקר בבריכת מכון וינגייט.

היום יוכרע היכן ישחק זלוטיקמן

מאת משה כהן

שופטת בית המשפט המחוזי בחיפה ביהודה גילאור תפסוק היום היכן ישחק חיים זלוטיקמן בעונה הקרובה.

אתמול נערך דיון ארוך שבו העלו קבוצת הפועל ת"א וחולון את טענותיהם.

יו"ר מחלקת הכדורסל של הפועל ת"א, עו"ד רוני קורן, טען שקבוצתו פעלה בהגינות ובתום לב ואם זלוטיקמן לא ישחק בשורותיה יגרם לה נזק רב. קורן טען שההחזה עם זלוטיקמן נחתם בתחילת חודש יוני וחולון הסכימה להשוות את תנאי קבוצתו רק לפני שבוע. "היכן היתה חולון כל הזמן?" שאל קורן.

מזכיר הפועל חולון, מישקה לפרדון, טען שמהרגע שהוצג בפני הנהלת הקבוצה החוזה, החליט מיד על מימוש האופציה של קבוצתו להשוות את תנאי השכר לאלה שהציעה הפועל ת"א.

עו"ד מיכאל באירסון שייצג את חיים זלוטיקמן הצהיר שמרשו מעוניין לשחק בהפועל ת"א. זלוטיקמן עצמו נכח במשפט, אך לא התערב במהלכו.

השופטת החליטה לדחות את החלטתה להיום בצהריים.

הגבלת תשלום מונעת הבאת מאמן זר לנבחרת הכדורגל

מאת אשר גולדשלגר

החלטת ועדת הספורט של ההסתדרות להגביל את התשלום עבור מאמן זר עד לסכום של 75.000 דולר ברוטו לעונה, הביאה את ראשי הפועל בהתאחדות לכדורגל להחלטה שאין טעם בחיפוש מאמן זר, שכן במחיר שנקבע אין לדעתם אפשרות למצוא מאמן בעל שעור קומה.

גם ראשי מרכז הפועל, סבורים כי הצעתו של חיים הברפלד בוועדת הספורט של ההסתדרות להגביל את התשלום עד 75 אלף דולר חיסלה למעשה את הסיכויים להבאת מאמן. עתה קיים חשש בהפועל בשל מגבלות כספיות, מתגובות שליליות כלפי ראשי הפועל בהתאחדות לכדורגל, כתוצאה מאי־הבאת מאמן זר.

יו"ר ההנהלה שאול סירי הבהיר לא אחת כי הוא כבול להחלטות ההסתדרות ואין הוא יכול לחרוג מהן. עמיתו מילצ'ן הודיע כי אם בעייה כספית תמנע את ההתמת המאמן הזר, הוא אישית יפרוש מהוועדה שמטפלת במציאת מאמן.

בתנאים שנוצרו, בעיקר בעקבות הלחץ מצד ראשי ההסתדרות, העדיפו ראשי הפועל בהתאחדות לכדורגל לרדת מהנושא של מאמן זר. גם הירוש עבודת הוועדה לקביעת המאמן נעשה לדעת רבים על־מנת לשמור על שלום בית בהתאחדות לכדורגל.

משה ולדמן חבר הועדה המרכזת ויו"ר ועדת המשנה של ועדת הספורט בהסתדרות שהמליצה על מאמן זר, אמר אמש, "הוועדה המליצה על מאמן זר ולא הגבילה העסקתו בסכום כספי. מאוחר יותר החליטו בוועדת הספורט של ההסתדרות שאין מקום להעסקת מאמן זר בסכום של 6 ספרות".

רוזין עשוי לאמן באליצור רמלה

מאת משה כהן

קבוצת אליצור נוהה דוד רמלה מהליגה הארצית בכדורסל סיכמה בע"פ עם המאמן הוותיק יהושע רוזין שיאמן אותה בעונה הקרובה.

נודע שרוזין עדיין לא חתם על חוזה איכון כיוון שהופנו אליו הצעות נוספות והוא מעדיף להמתין עד כמה שניתן.

אליצור רמלה גם סיכמה עם כוכב הפועל ר"ג בעונה שעברה סטיב בנט על חוזה לעונה הקרובה.

האחראי על הכדורסל במרכז אליצור שלום גרינבויים אמר אמש: "נסייע כמיטב יכולתנו לאליצור רמלה להעפיל לליגה הלאומית. אני מקווה שהסיכומים עם רוזין ובנט יבוצעו".

הלוח הכללי • ידיעות אחרונות • הלוח הנפוץ ביותר

רשות שדות התעופה בישראל
לעבודה בטחונית בנמל התעופה אילת
דרושים
יוצאי יחידות קרביות
בנתונים הבאים:
* לוחמים בוגרי קורס פיקודי יוצאי יחידות שדה לאחר שירות מלא;
* 12 שנות לימוד;
* גיל – עד 27;
* פרופיל 82 ומעלה (למרכיבי משקפיים – חובה עדשות מגע רכות);
* תחילת העבודה מותנית במעבר קורס בשכר.
תנאי שכר טובים למתאימים
ועדות קבלה לקורס תתקיימנה בנמל התעופה בן־גוריון, בבניין הטרמינל, קומה ג' – אגף כח אדם, חדר 321.
על הפונים להצטייד בתעודת זהות, פנקס מילואים, תעודת שחרור מצה"ל, פנקס שבוי ושלוש תמונות.
במועדים הבאים:
בימים ראשון ושני 27.7.86–28.7.86 בין השעות 09:00–13:00

למלון 5 כוכבים במרכז
דרוש/ה
מנהל/ת כח־אדם
מועמדים/ות רציניים/יות בעלי נסיון בניהול כ"א יפנו בכתב יד לת.ד. 3036 ת"א.

לקפה פילץ
דרושים
טבחים
קונדיטור
* בעלי נסיון
* המלצות
טלפון – 03-662200
03-652778

תלמה
למפעל "שפע" בערד
דרוש (ה)
טכנולוג(ית) מזון
הכישורים הדרושים:
• בוגר(ת) הנדסת מזון.
• יתרון לבעלי נסיון קודם בתעשיית המזון.
• ידיעת השפות עברית ואנגלית.
• נכונות להעתקת המגורים לערד.
המעוניינים מתבקשים להתקשר בימי א'–ד' בין השעות 08.00–16.00 לטל' 057-958049 או 057-957860

למפעל בתחום האלקטרוניקה ברמת־גן
דרוש
מחסנאי־מפ"ט
יוצא חיל־אויר לעבודה במחסן חלקי חשמל ואלקטרוניקה. ידיעת אנגלית, נסיון בעבודה עם מחשב, 5 ימי עבודה בשבוע 8.00–16.45
לפנות בכתב יד לת.ד. 859 גבעתיים 53108 עבור מחסנאי.

למפעל ותיק ומתפתח בענף המתכת
דרושים
חרט מעולה
כרסם מעולה
מסגר מעולה
תנאים מצויינים למתאימים
08-221053 03-708357

דרוש מהנדס
למפעל בענף המתכת
לעבודת פיתוח וקידום מוצרים
נסיון בנושאי הידראוליקה ופנאומטיקה
לפנות בכתב יד ל"מטר" גבעת ברנר 60948 טלפון 08-441911

לקבוץ עין הכרמל
אחות מוסמכת
5 שנות ותק לפחות.
מגורים במקום
להתקשר בשעות העבודה לטלפון 04-844211 עד 16.00 אח"כ לטלפון 04-844412

אנשי שוק נמרצים
• יוצאי/ות צבא עד 28
• דינמיות
• חריצות
• נכונות לעבודה קשה
• בשעות בלתי שגרתיות
○ משכורת ○ עמלות ○ קידום
מסע לארה"ב בתום 6 חודשי העסקה
ת"א 03-812193 • חיפה 04-524505
ירושלים 02-246044 • ב"ש 057-72039

לחברת בניה י. מרון בע"מ ברמלה
דרוש/ה
אדריכל/ית הנדסאי/ת
רמלה הרצל 79
08-221285

"כרכום"
שקילה אלקטרונית
עם הרחבת פעילות החברה והחדרת מוצרים חדשים לשוק
מנהל מכירות אזורי
אדם נמרץ, דינמי שאינו חושש מעבודה קשה בעל נסיון מוכח במכירות. מגורים באזור המרכז הכרחיים.
לשלוח קורות חיים בכתב יד ולציין לידי המנכ"ל "כרכום" בע"מ, כפר־סבא מיקוד 44427

לחברה בינלאומית
לשיווק מוצרי טיפוח והיגיינה
דרושים
אנשי מכירות נמרצים
1. איש מכירות לרשתות השיווק הגדולות (רצוי – בעל קשרים עם הקניינים)
2. איש מכירות לחנויות פרטיות (בתי כל־בו) במרכז ובצפון
נא לפנות בכתב, בצרוף קורות חיים לת.ד. 16658 ת"א
רק בעלי ניסיון מוכח – יענו

לאגף אחזקת מטוסים באיזור ת"א
דרושים:
* מכונאי מטוסים
יוצאי ח"א, בעלי נסיון של 3 שנים לפחות.
* רפד
בעל נסיון.
נא לפנות ביום א' 27/7/86 בין השעות 08.30–15.45 לטל. 421537

למשרד לעמילות מכס
דרוש
מנהל חשבונות עצמאי
לניהול מערכת ממוחשבת
03-230613 בין השעות 15.00–18.00

לחברה גדולה בת"א
דרוש
עמיל מכס
לעבודה במשרה מלאה.
לפנות לת.ד. 11202 ת"א.
סודיות מובטחת

למפעל תעשייתי בענף המתכת במרכז הארץ
דרוש
מנהל רכש
לטיפול בכל מגוון נושאי הרכש מספקים בארץ ובחו"ל
נסיון רב שנים בנושאי רכש פנים ארציים ובינלאומיים, בקיאות בנושאי מכס ושיחרור סחורות, ידיעת השפות עברית ואנגלית על בוריין, שפות נוספות – יתרון. נכונות לעבודה בשעות לא מקובלות.
רישיון נהיגה חובה
נא לפנות בצרוף קורות חיים ונסיון לת.ד. 16310 ת"א

לנציגות של קונצרן בינלאומי ברמת־השרון
דרושה פקידה
לעבודות פקידות כלליות. הדפסה בעברית וידע בשפה האנגלית. למשרה מלאה.
נא לפנות בכתב בצירוף קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 116 רמת השרון 47100

דרושים
מקדמי מכירות
למפעל מזון באיזור המרכז
טלפון 08-436011

למוסד ציבורי בירושלים
בעל/ת השכלה אקדמאית
דרוש/ה עובד/ת
(רצויה השכלה בכלכלה)
וידיעת השפה האנגלית
פרטים — טלפון 02-558358

למפעל תעשייתי באזור חולון
דרושים
בחורים צעירים
אשר יוכשרו לתפקיד מפעילי מכונות
הכישורים הדרושים:
* השכלה בת 10 שנות לימוד
* רקע טכני
* נכונות לעבוד במשמרות (לא כולל שבתות וחגים)
* מגורים בחולון או בסביבה הקרובה
מיקמדים מתאימים יפנו טלפונית 03-806181—7 (אל חדוה) לשם קביעת מועד לראיון אישי

קוסמיק טלקס בע"מ
דרוש ה
נציג/ת מכירות
* נסיון במכירות
* רכב — חובה
נא לפנות לינצחק הלאי טלפון 03-...

למפעל בענף הטקסטיל בדרום
דרושים: בחורים חרוצים
לעבודה במשמרות (גם ללא נסיון) תנאי שכר טובים למתאימים.
טל. 051-49802-3

למפעל מתכת באיזור התעשיה החדש בראשל"צ
דרוש
אחראי מח' מכבשים
אקסנטריים/הידראוליים
★ בוגר בי"ס מקצועי.
★ בעל נסיון בעבודה דומה.
5 ימי עבודה בשבוע
תנאים סוציאליים מלאים
נא להתקשר: 03-9610838

למוסד ציבורי
דרוש/ה
עובד/ת סוציאלי/ת
לתפקיד בעל אתגר בתחום התעסוקה
היקף המשרה 5 .0.
נדרשת בעלות על רכב.
טלפון: 03-... או 03-... לאילנה.

CNC
ADVANCED TECHNOLOGY MARKETING LTD
לתפקיד איש מכירות
דרוש
מהנדס/הנדסאי מכונות
עם ידע במכונות CNC
גיל 25—35
לפנות לרגינה טל. 03-773021

מכבי שפרינג ספורט ונופש
לקאונטרי קלאב החדש של הרצליה דרושים
* עובדים/ות לפארק המים
* אנשי אחזקה
* חשמלאים
* עובדים כלליים
מתאימים בלבד אחרי שרות צבאי יפנו ל־... 052-547733

למפעל כימי בבית־שמש
דרוש
אחראי לייצור
1. נסיון קודם בניהול צוות־עובדים, רצוי בתעשיה הכימית.
2. בוגר בית ספר ביקורי או הנדסאי בכתות בניה.
מגורים בית שמש.
לדובר אנגלית גרמנית — יתרון.
נא לפנות בצירוף קורות חיים לת.ד. 116 רמת השרון 47100

"הבונים" מוצרי צנרת
רח' החשמל 33 ת"א
דרושה
* מזכירה ליבוא ויצוא
נסיון במזכירות וטיפול בבנקים שליטה באנגלית ליום עבודה מלא
03-613853 03-623294

למשה לרר
משתתפים באבלך על מות רעייתך
רותי
אהרן להב, יעקב ברוש
ברוך שיינברג

להברת מחשבים
דרושה
מזכירה מעולה
* ידע וניסיון בניהול משרד
* הדפסה עברית/אנגלית רצוי מעבד תמלילים
* יחסי אנוש מעולים, יכולת יצירת קשר עם לקוחות.

משרה מלאה (08.00—17.00), 5 ימים בשבוע.
תנאים טובים למתאימה.
לפנות לאורנה מיום א'
טל': 709354, 03-709352.

ליגד — בחזית טכנולוגיית המחשבים
דרושות
מזכירת הנהלה
דרישות התפקיד:
נסיון רב בניהול משרד הנהלה. ידע באנגלית. הדפסה עברית/אנגלית. משרה מלאה (08.00—17.00) — 5 ימי עבודה. (משרה 401)
פקידה למחלקת שרות
דרישות התפקיד:
12 שנות לימוד. ידע וניסיון בעבודות משרד. משרה מלאה (08.00—17.00) — 5 ימי עבודה. (משרה 402)
תנאים טובים למתאימות.
נא לפנות מיום א' לטל: 03-9243555
בציון מס' משרה.

א.ר.ל. ארוזיה ותבניות בע"מ (1986)
רחוב הנגר 10 אזור-התעשיה חולון
דרוש
לעבודה מיידית
כרסם ברמה גבוהה
עם ידע בנושא תבניות לפלסטיק
משכורת גבוהה. תנאי עבודה מצויינים.
אפשרות חוזה אישי לטווח ארוך.
טלפון: 03-5591838
03-5592104

אסטרונאוטיקס

תכנת - אחראי מערכת
SYSTEM MANAGER —
להפעלה, פיקוח ותחזוקת UTILITIES תחת מערכת הפעלה VMS
* הכרת מערכת הפעלה VAX/VMS
* 3 שנות נסיון.
* יכולת עבודה עצמאית.

5 ימי עבודה
המשרה מיועדת לנשים וגברים כאחד. תנאים נאותים למועמדים המתאימים. סודיות מובטחת.
לפנות לאסטרונאוטיקס, אגף הארגון, רח' הירקון 23 בני-ברק, ת.ד. 882 או טלפונית: 03-784212.

לתעשיות פרדסיה בע"מ
דרושים
1. **קבלני משנה**
להרכבת נגרות ו/או מסגרות בנין
2. **נגרים**
3. **מסגרים/רתכים**
4. **תמחירנים**
לעבודות נגרות ו/או מסגרות

נא לפנות לקביעת ראיונות
053-88406-7-8 לגב' לילי

תנובה רחובות
דרושים/ות
מפיצי/ות תוצרת
* בעלי רשיון נהיגה ג' * השכלה תיכונית
המעוניינים יפנו טלפונית בלבד 08-487337, 08-487339 בין השעות 7.30—15
קבט/ית
בעל רקע בטחוני — מגורים באשקלון
מועמדים העונים על הדרישות יפנו בכתב יד בלבד (לא טלפונית) ת.ד. 2 רחובות בציון קורות חיים ונסיון קודם בעבודה. רק מועמדים מתאימים ייענו

לחברה גדולה בדרום
דרוש
מהנדס אזרחי צעיר
ניסיון קודם לא הכרחי.
מקום מגורים אשקלון
המועמדים מתבקשים לפנות בכתב לת.ד. 67 באר-שבע.

להברה המובילה בתקשורת עסקית
דרושים/ות:
נציג/ות מכירות
גיל 23-35, כושר ניהול מו"מ
ברמות גבוהות. הופעה נאה. רכב.
תנאים טובים למתאימים.
המעוניינים יפנו בכתב יד לתא' אופיס טכנה, קרליבך 39, ת"א.

לבית אופנה צעיר המתפתח
מנהל/ת שווק
תחומי העיסוק: ניתוחי שוק, קביעת מדיניות שווק ומחירים, פיתוח שווקים חדשים, הפעלת סוכנים.
דרישות העיסוק: מועמד מתאים חייב להיות בעל רקע קודם בשוק של מוצרי אופנה. יזום ונמרץ המסוגל לתרום להתפתחות החברה ולהשתלב בהנהלה.
המועמד המתאים יפנה בכתב יד בצרוף קורות חיים וניסיון לבית האופנה ת.ד. 29808 ת"א מיקוד 61296
— סודיות מובטחת —

למשתלת בונסאי ישראל בע"מ
במושב בני ציון
דרושות
* **מוכרות במשתלה**
* **עובדות בחממות גידול** של עצי בונסאי

עבודות משתלה מגוונות — מינימום 30 שעות עבודה בשבוע
תתקבלנה עובדות מאזור השרון בלבד.
ראיונות יתקיימו ביום ד' 30.7.86
בשעות 17.00—19.00 במשרד המשתלה בבני ציון
לקבלת פרטים נוספים להתקשר בימים א'—ה' בשעות 09.30—12.30 טלפון: 052-441586.

האגודה לקידום החינוך
הפנימיה ע"ש מיי בויאר — ירושלים
דרושים:
* **מדריכים/ות חברתיים**
(מגורים במקום)
בעלי השכלה ונסיון בחינוך פנימייתי
* **מזכירה כתבנית**

לעבודה זמנית
המעומדים יפנו לטל. 02-420297
בכל שעות היום.

ג.ב.י.מ. תעשיית מערכות בע"מ
כפר-סבא
דרוש
מנהל ייצור
שישא באחריות כוללת לניהול הייצור ולתכנון ההנדסה במפעל.
המועמד יהיה בעל רקע טכני ונסיון בתחומים המוגדרים ויהיה מסוגל להנהיג צוות באווירה יעיל וברוח טובה.
לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים ת.ד. 87 כפר-סבא

למפעל בפתח-תקוה
דרושה
פקידה
לעבודות משרדיות מגוונות
כישורים נדרשים:
בגרות תיכון
הדפסה עברית/אנגלית
מוטיבציה גבוהה
נסיון קודם — יתרון.
רצוי תושבת האזור
מועמדות מתאימות יפנו לברוך בטלפון: 03-916333

לחברה למתן שרותים רפואיים
דרושה
מנהלת שיווק
לאזור תל-אביב
הכישורים הדרושים:
* השכלה תיכונית מלאה
* נסיון בשיווק רצוי בחברה למתן שרותים רפואיים
* מרץ ורצון לעבוד בשעות לא מקובלות.
* הופעה נאה ויכולת שכנוע
* רצוי בעלת קשרים אישיים עם מוסדות הארגונים
* גיל 30—40

מובטחת הכנסה גבוהה למתאימה לתפקיד
נא לפנות בכתב לת.ד. 2144 ת"א
— סודיות מובטחת —

אורדן תעשיות בע"מ
למפעלנו מ.ת.ח. — בכרמיאל
דרושים/ות
מהנדסי מכונות
בעלי נסיון בתעשיה למספר משרות
תנאים טובים למועמדים המתאימים
בחברה צעירה ודינמית.
* * *
נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים למחלקת משאבי אנוש אורדן תעשיות בע"מ ר"ח הפלדה נתניה 42378
ו/או לטלפון 053-38071
לקביעת ראיון
— סודיות מובטחת —

רמבו כימיקלים בע"מ
ייצור חומרי ניקוי ואחזקה
דרושים
מקדמי מכירות
לכל חלקי הארץ
(בעלי נסיון)
055-21774 055-21402 ,055-24911

למפעל תעשייתי גדול באשדוד
דרוש
חשמלאי רכב
מנוסה במתח גבוה, לאחזקה שוטפת
* ידיעה טובה באנגלית — חובה
* נסיון באחזקה

לבקש את יהודה מכח אדם
בשעות העבודה: 055-32435
בערב בין 19.00—22.00, 03-5565622

לחברת בניה במרכז ת"א
דרושה
מזכירה עברית בכירה
* נסיון של 10 שנים לפחות
* שליטה מלאה בעברית כולל הדפסה
* נכונות לעבודה בשעות נוספות
* תושבת גוש דן בלבד

המשרה לאיוש מיידי!
המתאימות בלבד יפנו לטל. 627800 לענת, החל מיום א', לשם קביעת ראיון.

למפעל מזון
דרוש
טכנולוג מזון
בעל יכולת פיתוח מוצרים ופיקוח איכות
מגורים בצפון הארץ, יתרון
נא לפנות לת.ד. 3171 תל-אביב

לתשלובת אופנה במרכז הארץ
דרוש
מנהל מחלקת גזירה
* ידע בתהליכי גזירה
* נסיון בניהול צוות עובדים

לפנות בכתב בציון קורות חיים ונסיון לת.ד. 4496 ת"א
עבור „גזירה".

לחברה גדולה בת"א
דרושה
חברת שליחים אמינה
* דרושים 10 שליחים על קטנועים
* בנוסף — שליחויות רבות לפי קריאה טלפונית.

טל. 03-280191 לדוד

לבית ספר תיכון בתל-אביב
דרוש/ה
רכז/ת
לחינוך חברתי
(12 ש"ש)
● בעלי נסיון בריכוז חברתי והמלצות יפנו לטלפון 201169 תל-אביב

ל-מרקנוע בע"מ
דרושים:
מקדם מכירות
בעל נסיון מוכח בציוד חקלאי ונכונות לעבודה קשה בכל רחבי הארץ.
מכונאי אחראי
לעבודה באזור התעשיה חולון
(נסיון בטרקטורים הכרחי)
מחסנאי מנוסה
לניהול מחסן החלפים
(עדיפות ליודע גרמנית/אנגלית)
לפנות טלפונית: 806735, 03-806707 מיום א'.

לענף ההבראה במרכז קופת-חולים
דרושים
לבית ההבראה אשקלון (טל' 051-36434)
* סגן/ית למנהל מטבח
* אחראי לחדר אוכל
* טבח
* גנן ראשי

לבית הבראה בית יערי (טל' 053-96778)
* סגן/ית למנהלת מטבח

לבית הבראה מעלות (טל' 04-979881)
* טבח מקצועי

על המעוניינים המתאימים להתקשר ישירות למוסדות או לטל' 03-433442 לרחל קפה.

למכון מחקר
דרוש
סטטיסטיקאי/ת
לתכנון וביצוע סקרים.
הכישורים הדרושים:
— תואר שני בסטטיסטיקה (או בשלבי סיום לימודים).
— נסיון בעבודה מעשית בסקרים
— הכרת תוכניות מחשב סטטיסטיות
נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים לת.ד. 9180 ת"א 61090.

למלון 5 כוכבים בהרצליה
דרושה
מנהלת למחלקת משק בית
נסיון של 3 שנים במלונאות רצוי
לפנות בכתב יד בציון קורות חיים והמלצות לת.ד. 729 61007
משרה מס' 37

דרוש
מנהל - חשבונות
* סוג 2
* שנתיים נסיון ברישום פקודות והתאמות
* ש"ע 8.00—14.00

לפנות בכתב יד לת.ד. 37728 ת"א 61376. נא לציין על המעטפה: לידי המנכ"ל

למרפאת שיניים גדולה
בפתח-תקוה
דרושה
מנהלת מרפאה
הכישורים הדרושים:
* השכלה תיכונית מלאה
* נסיון של 3 שנים לפחות בניהול מרפאה גדולה
* יכולת ליצירת קשרים עם מתרפאים.
* נסיון בניהול צוות עובדים
* גיל 30—40

נא להתקשר טלפונית: 03-255188
264241/2/3, 03-268667

לחברה אירופאית העוסקת בהיקף נרחב בעבודות אזרחיות הבניה, במפר ומזרח אפריקה דרוש מיידית
מהנדס בכיר
בתפקיד מהנדס ראשי.
נסיון מינימום 15 שנה
נא לשלוח קורות חיים בכתב יד בשפה האנגלית כולל נסיון מקצועי ורשימת ממליצים, לחברת: ד.ל.ב. רחוב זמנהוף 5, הרצליה ב' מיקוד 46582

למשרד שמאי ביטוח בת"א דרושים
* **שמאי אלמנטרי**
* **כתבנית עברית**

נא להתקשר טל. 03-287683

הכפר הירוק ע"ש לוי אשכול
דרושים
מורים
למתמטיקה פיזיקה
מדריכים חברתיים
לפנות בכתב בצרוף קורות חיים, נסיון והמלצות לכפר הירוק, ת.ד. 47800 או טל. 03-472231-2

לחברת אלקטרוניקה דרוש
הנדסאי/טכנאי אלקטרוניקה
לפיתוח מערכות
* בעל נסיון קודם בתחום הסיפרתי.

נא לפנות בכתב יד, בצרוף קורות חיים לת.ד. 5914 הרצליה מ. 46101, בציון המשרה המבוקשת.

למפעל מהגדולים בישראל
באזור המרכז
דרושים
1. **מנהל/ת שרותי שיווק**
תפקיד מטה, אחראי על תחזיות לטווח הקצר והארוך, נתוח מכירות, מחקרי שוק וסיוע שיווקי למערכת.
תנאים: * תואר שני במנהל עסקים * התמחות בשיווק * נסיון של שנתיים לפחות בעבודה דומה * גיל עד 35 * רצון לעבוד קשה ולהצליח.
2. **סגן מנהל/ת יצוא**
למחלקת היצוא המתרחבת דרוש סגן מנהל המיועד להחליף את מנהל היצוא בעתיד.
תנאים: * תואר שני במנהל עסקים * התמחות בשיווק * נסיון של שנתיים לפחות בעבודה בתחום השיווק * שליטה מושלמת באנגלית (רצוי שפת אם) * גיל עד 35 * נסיון קודם ביצוא יתרון.

***
המעוניינים מתבקשים לפנות בכתב תוך ציון קורות חיים ונסיון תעסוקתי קודם לת.ד. 6335 תל-אביב 61061, בציון המשרה המבוקשת.
רק מועמדים העונים על הדרישות הנ"ל ייענו.
— סודיות מובטחת —

לחברת מזון ידועה
מנהל מכירות
כישורים נדרשים:
1. נסיון בענף המזון
2. כושר אירגון
3. ניהול ופיקוח על צוות מכירות

נא לפנות בכתב יד לת.ד. 33263 ת"א עבור מס' 95

למשרד ראשי של קונצרן תעשייתי גדול
דרוש/ה
רואה/ת חשבון צעיר/ה
לתפקיד סגן מנהל חשבונות ראשי
לפנות בכתב-יד בצרוף קורות חיים לת.ד. 33263 ת"א עבור מס' 75
— סודיות מובטחת —

לחברה מסחרית גדולה בתל-אביב
דרוש:
איש אחזקה
הכישורים הדרושים: בעל נסיון באחזקת מבנים ומחסנים גדולים הכוללים מערכת קירור, מיזוג אוויר, חשמל ואינסטלציה, ציוד אחסון ואחזקה כללי.
בעל כושר מו"מ עם ספקים וקבלנים ויכולת ניהול ופיקוח על עבודותיהם. בעל רשיון נהיגה ורכב. גיל עד 40 שנה. מגורים באזור תל-אביב.
על המעוניינים לפנות בכתב יד בלבד בצירוף תולדות חיים ונסיון מקצועי לת.ד. 866 תל-אביב 61008 עבור מס. 511.

לחברה ליבוא ויצוא
לתפקיד שיווקי בתחום האופנה
דרוש/ה
מזכשר/ית
* אנגלית — הכרחית
* גרמנית — יתרון

*
פקידת יבוא-יצוא
* נסיון בדוקומנטציה וידע באנגלית — הכרחי.
* גרמנית — יתרון.

נא לפנות בכתב יד, בצרוף קורות חיים לת.ד. 1193 ת"א, מ. 61020

למפעל להלבשה דרוש
טכנאי יצור מנוסה
לפנות בכתב יד עם פירוט קורות חיים לת.ד. 110243 תל-אביב מיקוד 61110 (עבור טכנאי יצור בהלבשה).

למוסד קשישים דרושים/ות
* **כוחות עזר**
* **מחלקת אוכל**

לפנות אישית בין השעות 9.00—12.00 לבית-אבות „נוף-חוף" שרת 38 ר"ג

לרם שרותי טלקס
דרושים
1. **איש מכירות דינמי**
זריז + נסיון קודם במכירות.
רכב פרטי חובה.
2. **בחור/ה מגיל 25**
לקבלת קהל + עבודת ניירת
+ ידיעה טובה בשפה האנגלית.
שעות העבודה מ-3 אחה"צ עד 11 בלילה.
טלפון: — 233558 — 241888

דרושים
לקר-און תל אביב דן השרון דרושים:
א. טכנאי קירור
למערכות קירור מרכזיות. בעל נסיון של 3—5 שנים.
ב. נגר מנוסה
ג. חשמלאי
— בעל נסיון כולל מערכות פיקוד — מקום העבודה אזור התעשיה. ביאנור.
לקבלת פרטים וקביעת ראיון התאמה נא להתקשר לאוריה בטלפון 03-5560722.
ד. קצבים
מנוסים ומתלמדים לעבודה באזור גוש דן רבתי.
בדבר פרטים נא לפנות לקר-און תל-אביב דן השרון, רחוב תוצרת ישראל 13, גבעתיים, בין השעות 08.00—13.00 ניתן לקבל פרטים בטלפון 03-779141 קו פנימי 279.
תנאים סוציאליים מירביים
והטבות נוספות. טוב לעבוד בקר און!
קר-און רשת הריבוע הכחול
109 סופרמרקטים וסופרשוקים מהחדרה ועד אילת

למפעל תעשייתי באזור תל-אביב
דרוש/ה
משרה מס' 2650
מהנדס/ת יצור
דרישות המשרה:
רקע ונסיון ביצור מתכת וידע בניהול ובהפעלת מערכות ממוחשבות לנהול יצור. עדיפות תינתן למועמדים בעלי נסיון קודם ב-M.R.P.
משרה מס' 2660
מתכנת/ת
דרישות המשרה:
הכרת מערכת מחשב S/38 ושפת RPG III רצויה הכרת מערכות ממוחשבות בתעשיה.
מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב לת.ד. 32385 תל-אביב, מיקוד: 61321
נא לציין מספר תקודה וחזות ומספר המשרה המבוקשת.

המערכת ללימודי מבוגרים אורט
לבי"ס תיכון בוקר ברמלה
דרושים
מורים
למקצועות הבאים:
* ספרות * מתמטיקה * אנגלית * גיאוגרפיה.

לפרטים נא לפנות: רח' קרן היסוד 1 רמלה, טל': 08-226125

לבי"ס תיכון בוקר בנתניה
דרוש/ה
מורה
למתמטיקה
לפרטים נא לפנות: רח' ירושלים 1 נתניה, טל': 053-32127

דרוש
מנהל מחסן
לניהול מערך מלאי בחברה דינמית ומתפתחת בענף האלקטרוניקה.
* נסיון מוכח של 5 שנים לפחות בניהול מחסנים במפעל תעשייתי בתחום האלקטרוניקה.
* הכרה יסודית של תהליכי ניהול מלאי
* יכולת ארגונית וכושר לקבוע ולהפעיל נהלי עבודה בתחום המלאי.
* נכונות לעבודה מאומצת בשעות בלתי-שגרתיות.
* גיל מעל 28.

נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים לת.ד. 43256, ת"א 61430.

למפעל באזור התעשיה בחולון דרושות:
1. **מזכירה**
5 שנות נסיון, ידע באנגלית ובהפעלת טלקס, נסיון בניהול משרד
2. **מזכירה**
3 שנות נסיון, ידע בהדפסה, משרה מלאה
לטלפן 03-350047, 03-359759

ליפאורה בע"מ
יצרני שוופס ומיץ פז רחובות
דרוש/ה
מפעיל/ת מחשב
* י.ב.מ. 36 כולל ידע בקלדנות
* העבודה במשמרות.

נא לפנות לדב נבו
טלפון: 08-467151/61

הלוח הכללי

הד כפול ומכופל

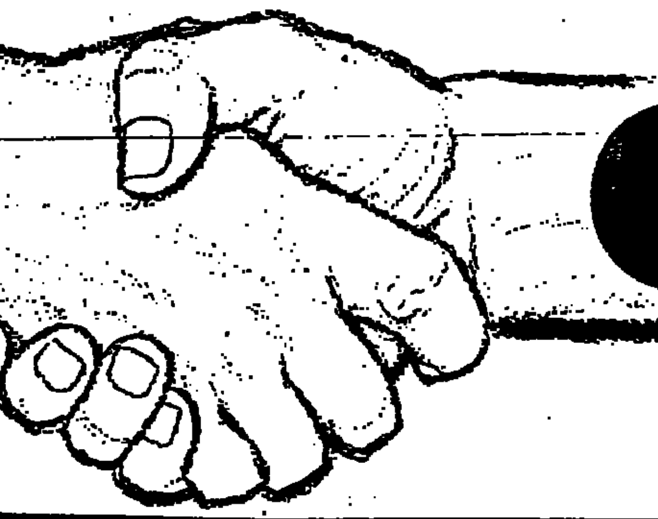

ביצועיסט/ית שגעון
למחלקת הגראפיקה במשרד פרסום
03-244176

למפעל מזון באיזור המרכז
דרושים
• מנהל עבודה
• פקיד
לטיפול ביבוא, יצוא, רכש ומלאי
הכישורים הדרושים:
נסיון קודם של שנתיים לפחות בתפקידים הנ"ל.
בפרטים נא לפנות בכתב-יד בצרוף קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 2136 תל-אביב 61020 עבור "מפעל מזון".
- סודיות מובטחת -

בוגר/ת שווק לפרסום אריאלי
אם תחום הפרסום מושך אותך, בוא להשקיע במשרד אשר יכניס אותך חזק לעניינים.
פנה בכתב יד בצרוף קורות חיים לת.ד. 7095 ת"א 61070. עבור בוגר/ת שווק
סודיות מובטחת

U-MAN
עבור חברת שיווק וותיקה ומובילה בענף
דרושים/ות
מקדמי/ות מכירה
מרץ רב, הופעה נאה והתמדה – הכרחיים. עבודה מעניינת, עם אפשרויות להכנסה גבוהה מאד למתאימים/ות.
להתקשר בטל. 03/292949 לשוש, או להגיע למשרדי ימאן, פינסקר 7 ת"א (ליד מוגרבי).
(2) מישלוח 11–42

לפרסום וימר טמיר כהן (יעקבסון)
דרושים:
ביצועיסט/ית לסטודיו
רק בעלי נסיון קודם במשרד פרסום
יטלפנו ל: רותה
כתבנית מנוסה למעבד תמלילים
לטלפן ל: מלכה
טלפון 268251

פטרוגז
אנשים חמים
דרוש
מחסנאי
בעל ידע ונסיון מעשי בתפעול מחסן ורישום מלאי ידני וממוחשב.
עדיפות תינתן לתושבי ראשון לציון והסביבה.
בפרטים נא לפנות לאריק טלפון 03/995995 בין השעות 08:00-16:00 או בשעות הערב לטלפון 03-948790
טל. 03-995995
ת.ד. 714 ראשון לציון 75106
PETROLGAS פטרוגז

אינטרנשיונל מנג'מנט סרוויסס אינק
International Management Services Inc.
דרושים
◄ מנהל אולם תצוגה בענף ריהוט הבית
◄ איש מכירות בתחום הבנין
◄ כתבנית
◄ מנהל חשבונות סוג 3 עם ידע בתמחיר
◄ פקידת יצוא שליטה בשפה האנגלית
להתקשר לטל. 03-245222
רח' זלטופולסקי 24 ת"א
תנאים מעל ומעבר למקובל

לחברה מסחרית
פקידה רצינית
ידע בהנהלת חשבונות, הדפסה עבר' ואנגלית
+ תעודת בגרות.
ידע במחשב — יתרון.
03-204033

דרוש
כימאי
לעבודה מעניינת בפרוייקט מחקר ופיתוח תהליכי סינטזה אורגנית תעשייתית.
העבודה באזור תל-אביב
כתובת למשלוח פרטים: ת.ד. 39462 ת"א 61393

לחברה תעשייתית
דרוש
איש מכירות
* נסיון קודם של 5 שנים לפחות במכירת מוצרים טכניים לתעשיה
* מקום מגורים במרכז הארץ
* בעל רשיון נהיגה
תנאי העסקה על בסיס משכורת + אחוזים ורכב צמוד.
בפרטים נא לפנות בכתב יד בציון קורות חיים ונסיון קודם לת.ד. 2036 בני-ברק 51120. – סודיות מובטחת –

חברה תעשיתית ליצוא מערכות
הפקת חשמל מאנרגיה סולרית
דרושים
סגן חשב
למחלקת הנהלת חשבונות
תאור התפקיד:
- פיתוח ואחריות על מערכת הדו"חות הכספיים המאוחדים כולל תזרים המזומנים, התקציב והתמחיר.
- הכנה, עריכה והצגה של הדו"חות, תחזיות וניתוחים פיננסיים.
- תמיכה בהסדרים הפיננסיים הנדרשים לפעילות החברה.

הכישורים הנדרשים:
- רואה חשבון בעל נסיון של מעל 10 שנים; עדיף בחברות תעשייתיות רב לאומיות.
- כושר ניהול והשתלבות אפקטיבית במערך קבלת החלטות.

רואה חשבון בכיר
למחלקת הנהלת חשבונות
הכישורים הנדרשים:
- בעל נסיון בעריכת דו"חות כספיים וניתוחים פיננסיים לפי עקרונות חשבונאיים אמריקאיים וישראליים.
- בעל הכרות מערכת המסוי בארה"ב לשם השתלבות בתכנון המס.
- נסיון בתחום בחברות תעשייתיות – יתרון.
- כושר ניהול לעבודה בצוות.
- שליטה מלאה באנגלית ובעברית.

כלכלן
למחלקת התכנון העיסקי
הכישורים הנדרשים:
- השכלה אקדמית בכלכלה או במנהל עסקים.
- נסיון של לפחות 2 שנים.
- רקע קודם בחשבונאות, נתוח פיננסי ויישומי מחשב.
- שליטה מלאה באנגלית ובעברית.

מתאם קבלני משנה
למחלקת הרכש
הכישורים הנדרשים:
- בעל נסיון של מעל 5 שנים בתאום קבלנות משנה.
- בוגר ביה"ס מקצועי במגמת מכונות.
- הכרות רכש בתחומי המתכת, האלקטרוניקה והאופטיקה.
- נסיון בעבודת קניינות — חיוני.

משרות אלו מיועדות לנשים ולגברים כאחד
מקום העבודה ירושלים
נא לשלוח פירוט קורות חיים למחלקת כוח אדם, חברת לוז, ת"ד 7929 ירושלים 91079
LUZ INDUSTRIES ISRAEL

חברת נסיעות גדולה פותחת בהרשמה ל:
צוערים
המעוניינים ללמוד את מקצוע התיירות ועונים על הדרישות הבאות:
* השכלה גבוהה
* ידיעת השפות עברית אנגלית – שפה נוספת יתרון
* לאחר שירות צבאי
* אישיות נעימה ויחסי אנוש טובים
* הכנה ללמוד ולהשתלב במקצוע
* עד גיל 30
המועמדים שייבחרו יעברו קורס הכשרות וישולבו בצוות העובדים (בסניפים ירושלים תל-אביב, רחובות – רצוי מגורים באותן ערים). הם יצטרכו להתחייב על הכשרות ושירות של שנתיים לפחות.
רק העונים על הדרישות הנ"ל יפנו בכתב, בצירוף פרטים מלאים, לת"ד 582 תל-אביב 61004, עבור "צוערים".

פילת
למפעל תעשייתי בענף המתכת בקרית-גת
אנו מחפשים
מנהל חשבונות ראשי
מועמד מתאים יהיה בעל סוג ד' בהנה"ח, כעשר שנות נסיון בתעשיה, וכושר לארגון ולניהול צוות עובדים.
המודעה מיועדת לנשים וגברים כאחד.
נא לפנות בכתב בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה, לפילת בע"מ, דרך פתח-תקוה 53, תל-אביב 67138.
נא לציין על המעטפה: "מנהל חשבונות ראשי", מס. משרה 1610.
סודיות תשמר בקפידה

יחידת האבטחה במסופים בגבול ישראל-מצרים
דרושים
בחורים ובחורות לתפקידי בטחון
שכר: החל מ-600 ש"ח לחודש + הטבות רבות נוספות, כגון דיור, ארוחות, נסיעות ומענקים.
הכישורים הדרושים:
★ אחרי שירות צבאי ★ פרופיל 82 ומעלה ★ בוגרי/ות 12 שנות לימוד, דוברי/ות השפה האנגלית (שפה זרה נוספת – יתרון) ★ עבר ללא דופי ★ עד גיל 27 ★ הופעה נאה.
ועדת קבלה תתקיים במשרדי חברת "השמירה" בע"מ, ברח' בן-יהודה 77, תל-אביב, קומה ג', ביום שלישי (29.7.86) בין השעות 09.00-13.00
על המועמדים להצטייד בתעודת זהות, פנקס מילואים, תעודת שחרור, פנקס שבוי ו-2 תמונות.

לבי"ס יסודי באיזור טבריה
דרושים:
1) מורה למתמטיקה לכתות ה', ז', ח'.
2) מורה לטבע לכתות ז', ח'
3) מורה למלאכה (נגרות עץ)
לפנות במשך היום לטלפון 067-50018 בערב 067-58550.

לעבודה באפריקה דרושים
1) מנהל עבודה לעבודות עפר
2) מנהל עבודה לסלילה ואספלט.
נא לשלוח קורות חיים, פירוט נסיון מקצועי, וממליצים לפי הכתובת: די.אל.סי., רחוב זמנהוף 5, הרצליה ב' מיקוד 46392.

מנהל עבודה/מפעל
(עם אופציה לשותפות)
דרוש למפעל באיזור ת"א לעיבוד שבבי מדויק בבעלות אמריקנית המעסיק 20 עובדים. המשרה לבעל מקצוע מעולה, 10 שנות נסיון בעיבוד שבבי ברמה תעופתית, תכנון מתקני דפינה ובתכנון סי. אן. סי. ונסיון בהערכת זמנים ובניהול.
אפשרות לשותפות מינימלית החל בהשקעת 70,000 דולר.
נא לפנות בכתב יד באנגלית בפרטים מלאים על השכלה, נסיון וכו' לת.ד. 866 ת"א 61008 עבור סל' 512.
סודיות מוחלטת מובטחת

דרוש
מהנדס/טכנאי
לפיקוח והשבחי כמויות בעבודות פיתוח
טלפון 03-458994

בוחנים מנוסים
למשרד רואה חשבון ברמת גן
התמחות אפשרית.
טלפונים 03-7512377 03-7515501

פ. מ. צביקה זכניר שיווק בע"מ דרושים סוכנים
בכל חלקי הארץ.
עדיפות לבעלי רכב.
לקביעת ראיון נא להתקשר 03-775741 03-781473

למושב צפר בערבה
דרושים:
* מגיל לתודשים אוגוסט עד אוקטובר
* פקידה לעבודה משרדית — בית אריה.
לפנות לטלפון: 057-81483 בבוקר

ההד ארגון עובדי פרקיפרט
כיפה מצלמה דיגיטלי זיהות אלקטרוני.
קריאת שרשום חובה.
03-5515951

להב' פרסום ושווק ארצית
דרושים/ות:
* אנשת יחסי ציבור — לעבודה עם חברות ופרסומאים.
* מקדמי/ות מכירות היילות, בעלי הופעה נאה, עבור פרוייקטים שווקים.
* למתאימים הכנסה גבוהה.
* לפרטים טלפון 03-942010

דרושה מזכירה
לעתון יומי
לעתון יומי, דרושה מזכירה, היודעת להדפיס בעברית (והיודעת לשוחח ולקרוא באנגלית) לעבודה ל-2–3 לילות בשבוע משעה 7.00 בערב עד 5 בבוקר.
לפנות: רק משעה 7 בערב ועד 5.00 בבוקר (החל ממוצאי-שבת) בטלפון 03-212321.

איגוד ישראל
המערכת לדימוס מבוגרים
דרושה
פקידה
* השכלה תיכונית מלאה.
(רצוי אקדמאית)
* הדפסה עברית ואנגלית.
לפרטים נא לפנות: למלי: 03-234507

למשרד מהנדסים דרוש
מהנדס בניין
מנוסה לעבודות תאום ופיקוח באזור המרכז.
טלפון: 057-36889

לחברת מחשבים
דרושה
מזכירה למנכ"ל
הכישורים הדרושים:
* נסיון קודם
* ידיעת השפה האנגלית.
* יכולת ניהול משרד
* נסיון בהנהלת חשבונות.
מועמדות ברמה גבוהה ליום עבודה מלא מתבקשות לפנות בכתב יד לת.ד. 50156 תל-אביב מיקוד 61500.

לבית חולים אסותא
דרוש
חצרן
לעבודה ליום שלם.
לפנות לדפנה
03-240185

לחברה מסחרית בענף הרכב
דרושים:
איש מכירות מנוסה
* מעל גיל 28
* בעל רקע טכני
* ידיעה טובה באנגלית — צרפתית
מזכירה מעולה
* ידיעה בהדפסה וכושר אירגון בניהול.
* 12 שנות לימוד לפחות.
נא לפנות לטל. 9-779111

לחברת יפאורה רחובות
דרוש:
פקיד
* חרוץ
* שעות בלתי שגרתיות.
* יכולת עבודה עם אנשים.
* מגורים באזור רחובות.
לפנות לחנה טלפון: 08-467151

למצבעת טקסטיל באזור ת"א
דרושים:
* מנהל אחזקת מכונות
* אחראי מכמרת סוללים
* צבע טקסטיל
* מזכירה השולטת באנגלית והדפסה
ידע בסיסי בהנהח"ש — רצוי
רק מועמדים/ות בעלי נסיון מתבקשים להתקשר בשעות העבודה
רוני — 809682, 803111

דרוש שותף פעיל
לחברה מבצבגת בתחום השרותים מתאים מאוד לקצין בעל נסיון ניהולי
השקעה דרושה: 125,000 דולר
לפרטים: ת.ד. 28005, ת"א.

דרוש מנהל
לחברה בתחום השירותים
וכהוזי נסיון ניהולי מוכח
הכנסה טובה + שותפות ברווחים
לפרטים: ת.ד. 50372, ת"א.

דרוש:
מנהל עבודה לבנין
עבודה במרכז הא"ץ.
הכישורים הדרושים:
נסיון רב בעבודות גמר.
לפנות בכתב לאב-יהי מדפים, שד' בן-גוריון 78, תל-אביב

לחברה בתאום המחקר והפיתוח
דרוש/ה
מזכיר/ה עברית-אנגלית
(שפת אם אנגלית)
לעבודה 5 ימים בשבוע, 9.00—17.00
עדיפות לבעלי/ות נסיון בעבודה על מחשב.
טל. 655805 657655

למחלקת הנה"ח
במשרד רואה חשבון
דרוש
מנה"ח מנוסה
נסיון של שנתיים לפחות
טל. 625972

לבית חולים אסותא
דרוש/ה
טבח/ית
למשרה מלאה או חלקית.
לפנות לגבי הילדה החל מיום ב'
טל' 03-248185

להב' פרסום ושווק
דרוש
סוכן למוצרי חשמל
רכב + נסיון
04-727094 גידי

לישגם
חדרי ילדים ונוער
דרושים
1. מנהל מח' אספקות
נסיון של 5 שנים לפחות בעבודות מסירות וארגון צוות עובדים.
2. עובדים בלתי מקצועיים
אזור מגורים חולון בת-ים, ראשל"צ
טלפון: 03-9612351 — 9611941

לבית מרס
דרוש/ה
מוכר/ת
עם נסיון בענף הרהיטים
לפנות לאבי טל': 03-836285, 810673

למפעל "שלוחי אספקת מזון 1984 בע"מ
במלון דרושים:
* מבחים
* נהגים
03-847416, 291949
מנוי 6912

דרוש/ה
מדריך/ה לרכז קן הנוער במושב טל-שחר
אפשרות למגורים במקום
פניות בכתב בלבד למזכירות טל-שחר ד.נ. עמק-שורק 76805

לחברה רצינית ומבוססת
דרושים
מוכרים/ מוכרות
בעלי נסיון במכירות — רצוי ידע בדפוס
(רשיון נהיגה חובה)
לפנות בכתב יד לת.ד. 50019 ת"א 61500

לעבודה בשדה התעופה
"עטרות" בירושלים
דרושים
עובדים
(גברים)
למשרה חלקית. לעבודה מגוונת במשמרות גמישות
כישורים נדרשים:
* יוצאי צבא עד גיל 28
* בעלי תעודת בגרות
* דוברי אנגלית ברמה טובה
* שפות נוספות — יתרון
ועדת קבלה למועמדים מתאימים תערך ביום ד' 30.7.86 בבנין "כלל" משרד ארקיע בין השעות 13.30—15.30. נא להתקשר לקביעת ראיון לטלפון: 02-851677.

לכפר הנוער ניר-הדסה
דרושים:
מדריכים חברתיים
+ נסיון. מגורים במקום חובה.
053-97154, 053-98196 בשעות הבוקר.

למפעל באזור התעשיה ביהוד
דרושים
1. מסגר מכני מקצועי
5 שנות נסיון, לעבודת הרכבה
2. חווט לוחות
עם 5 שנות נסיון בחיווט כח ופיקוד
3. חשמלאי תעשיה
עם נסיון בהרכבות תעשייתיות וגנרטורים
לטלפן 03-350847, 03-359759

למלון דיפלומט ת"א דרושים:
פקידה למחלקת כח-אדם
בעלת נסיון
חשמלאי מוסמך
טכנאי קרור מזג אויר
ע' טבח
חדרניות
המעוניינים יפנו למלון דיפלומט ת"א מחלקת כח-אדם טל': 294422.

אוניברסיטת בן-גוריון בנגב
מכרז 41/86
שם המשרה:
עובד/ת מעבדות הוראה ומחקר
במחלקה לביולוגיה.
תאור התפקיד:
סיוע לחברי הסגל בהכנת חומר למעבדות הוראה וסיוע במחקרים.
הכישורים הדרושים:
1. טכנאי מוסמך.
2. תואר B.Sc. בביולוגיה. יועדף בעל נסיון בגנטיקה ובביוכימיה.
הדרגה:
5–7 בדרוג מח"ר, או בדרוג מקביל.
היקף המשרה:
75%.
פניות בכתב בצרוף קורות חיים, יש לשלוח למחלקת כח-אדם, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ת.ד. 653 באר-שבע, עד לתאריך 3.8.86 עבור מכרז 41/86.

הלוח הכללי | הלוח הנפוץ ביותר | טלפון 261211

שירות התעסוקה

מחפש/ת עבודה?

אנו נעזור לך בעבודה, ייעוץ תעסוקתי, והכוונה לקורסים מקצועיים. גם אתה תוכל למצוא עבודה מתאימה לך, במגוון ההצעות שבידינו.

הזדמנות שווה לכל

שירות התעסוקה לשירותך

רוצה לעבוד? יש עבודה!!!

כל הצעת עבודה המנוסחת בלשון זכר, מכוונת גם ללשון נקבה ולהיפך.

טדירת מס' 33

הזדמנות שווה לכל

מעסיק או משרות — תוכל להציע משרות פנויות

מנהל חשבונות ראשי

מלונות **מוריה** אילת

למלון מוריה אילת

דרוש

שף קונדיטור

בעל נסיון של 5 שנים

לפרטים לפנות: „מוריה אילת" ת.ד. 135 אילת

טלפון: 059-72151

לחברה ותיקה בענף המתכת

דרוש:

איש מכירות

לציוד וחומרי ריתוך

נסיון הכרחי.

לפנות בכתב לת.ד. 32193 תל-אביב

סודיות מובטחת

למפעל תעשייתי של חב' „המשקם" בע"מ בנהריה

דרוש

מנהל אחזקה

תאור התפקיד:

— אחראי על מערך האחזקה של המפעל

— אחזקה שוטפת של מכונות ייצור אוטומטיות מורכבות

— ניהול צוות אחזקה

דרישות התפקיד:

— מהנדס או הנדסאי מכונות

— נסיון של 5 שנים לפחות באחזקת מכונות כנ"ל

— ידיעת השפה העברית על בוריה וידיעה טובה של השפה האנגלית.

לפנות בצירוף קורות חיים לת"ד 4922 תל-אביב עד 8.8.86

למשרד אדריכלות נוף

1. **אדריכלים/ות** עם 3 שנות נסיון מוכח.
2. **מזכירה בכירה** לניהול משרד

5 ימי עבודה בשבוע

03-297242, 03-290742

לחברה מובילה בענף ההלבשה

ד ר ו ש

מוקדם מכירות

לאזור המרכז

* בעל נסיון קודם במכירות (לא חובה בענף ההלבשה)
* בעל רכב

נא לפנות לאיריס — מלכה

בטלפון 242328/9, 230703

עירית אשקלון

חב' מוסדות חינוך ותרבות ותתקלשות תשפונות באשקלון.

ד ר ו ש

ראש צוות תכנון עירוני

תאור התפקיד: —

ראש צוות תכנון עירוני שיתאם בין הצרכים הפיזיים לצרכים החברתיים, ותיאום בין הצרכים השכונתיים לצרכים הכלל־עירוניים, ויעסוק בתכנון לטווח הקצר ולטווח הארוך של פיתוחה הפיזי והחברתי של העיר אשקלון.

צוות התכנון יכלול: —

מתכנן, עובד מידע וסטטיסטיקה ואחריות להפעלת עובדי חוץ בתחום התכנון הפיזי והחברתי.

השכלה וכישורים: —

א. בעל תואר שני בסוציולוגיה ותכנון ערים או תואר ראשון בסוציולוגיה ותואר שני בתכנון ערים.

ב. נסיון מוכח של 5 שנים בתכנון ערים ובתכנון חברתי.

תנאי שכר: — תנאים מצויינים למועמד המתאים.

בני וקנין

מ"מ ראש העיר אשקלון

יו"ר מועצת המנהלים — חברת מוסדות חינוך ותרבות.

NCT LTD

לחברה העוסקת בפיתוח מרכזי עיבוד ממוחשבים

דרוש

מהנדס בקרה

עדיפות לנסיון בתחום המכונות CNC

לבקש את אורנה

למלון טל תל-אביב ****

ד ר ו ש

שף

בפרטים נא לפנות לגבי

טל': 03-455281 מיום א'

מכון התקנים הישראלי

ד ר ו ש י ם

1. **ראש ענף ראשי** למוצרי בית במעבדה לחשמל

הכישורים הדרושים:

— מהנדס חשמל בעל וותק מקצועי של 10 שנים לפחות.

— נסיון בניהול צוות עובדים.

— כושר ניהול מו"מ.

ידיעת השפה העברית והאנגלית.

מתח דרגות 11—10—9 בדרוג המהנדסים

2. **פקידה למשרד כח־אדם**

ידע בהדפסה.

בדבר פרטים נא לפנות למכון התקנים הישראלי רח' האוניברסיטה 42 רמת־אביב.

סמל המחוגה סמל האיכות

אבגא

פרזול לבניה בע"מ

ד ר ו ש י ם

עובדי ייצור — במכבשים

לעבודה במשמרות

רח' העבודה 49 בת-ים

טלפון 5519516 5519333

גרבי דלתא DELTA Socks

ד ר ו ש /ת

פקיד/ת תפ"י

(מחלקת תיכנון הייצור)

לטיפול בניירת, מחשב, קשר עם גורמי חוץ ופנים.

* השכלה תיכונית — חובה
* ידיעת השפה האנגלית
* העבודה במישרה מלאה ; 6 ימים בשבוע.

מקום העבודה — ת"א.

נא לפנות ליעל טל' (03)663633.

לסטודיו **יוסף בבל**

דרושות

תופרת בכירה

ידע ונסיון בתדמנות.

כושר ארגון.

תדמנית

ידע בתפירה עילית ובמדידות.

נסיון הכרחי.

תנאים טובים למועמדות המתאימות

לחברה פרטית בפתח-תקוה

דרושה

מזכירה לניהול משרד

* כתבנות עברית אנגלית
* ידע בהנהח"ש

פרטים נא לפנות לטלפון 03-9233054

Tedea Ltd.

Excellence in Load Cells

לתדאה בע"מ

דרושים:

עובדים לבית מלאכה להפעלת מכונות C.N.C.

ל-3 משמרות

הכשרה תינתן במקום.

5 ימי עבודה.

מגורים: הרצליה רעננה, כפר סבא.

המשטרה אתגר

* מעוניין/ת בתפקיד לא שגרתי?
* מעוניין/ת בתפקיד עם אתגר?
* מעוניין/ת במקום עבודה קבוע עם שכר ותנאי שרות הוגנים?

אם הנך בעל 11 שנות לימוד לפחות לאחר שרות צבאי, בריאותך תקינה, וגילך עד 35.

משטרת ישראל מעוניינת בך!

סודיות מובטחת

למוסד ממלכתי

דרושים

קציני מילואים

בדרגות: סגן, סרן, רב־סרן

אנו מציעים לך –

* עבודה בעלת ענין ואתגר, הכרוכה בניידות.
* לימוד השפה הערבית.
* תנאי שכר טובים ותנאי שרות מיוחדים (לרבות רכב צמוד בתום ההכשרה).
* עבודה קבועה.
* מסלול קידום רחב ואפשרויות להתפתחות עפ"י כישורים.

פונים מתאימים ייענו.

מלונות **דן**

למלון דן תל-אביב

דרושים/ות

שף קונדיטור

שף דה פרטי

טבחים/ות למטבח קר

חדרנים/ות יום וערב

שוער/ת פרחים

פקיד/ת קבלה

קופאי/ת לילה

למכינה הקדם אקדמאית

ד ר ו ש י ם

מורים לאנגלית, גיאוגרפיה ותנ"ך

נסיון קודם בהכנה לבחינות בגרות

למחלקת הפרסום של הירחון "טכנולוגיות"

דרוש/ה

איש/ת מכירות מעולה

אוניברסיטת תל-אביב

בית הספר להנדסאים

דרושים להדרכה

מהנדס/ת אלקטרוניקה

הנדסאי/ת אלקטרוניקה

המשטרה אתגר

דרושים

מדריכים בבית ספר לנהיגה משטרתית

סודיות מובטחת

לחברת תקשורת

דרושה/ה מיידית

מהנדס/ת אלקטרוניקה

באזור תל-אביב

משרד הבריאות

אחות מוסמכת

בוגרת קורס השתלמות בחדר ניתוחים

לחברה מסחרית

דרושה

מזכירה

14.30-19.00

לעוסקי ציבורי דרושים

כותבי בחינות

מלונות **מוריה**

מלון מרחצאות מוריה ים המלח

* **שף מטבח קר**
* **שף מטבח חם**
* **קצב**

הדסה נעורים

דרושים/ות:

* **מורה למתמטיקה**
* **מדריך חברתי בפנימיה**
* **מהנדס/הנדסאי אלקטרוניקה** – להוראה

מדריך העסקים המרכזי

באם הינך מעוניין/נת ללמוד או להסב את מקצועך

אנו מציעים בחברתנו הכנסה כתמורה למאמץ. משכורות בסיסית + החזר הוצאות וכב, אוירה נעימה בחברה צעירה. אפשרויות קידום

דרושים/ות לנו בתל-אביב-ירושלים נציגי/ות מכירות

בעלי רכב פרטי * כושר שכנוע * השכלה תיכונית * יוזמה וחריצות

המעוניינים יפנו החל מיום א',

ת"א-ירושלים: 03-7514786/5, 7512418

מלון השרון הרצליה

דרושים

— סו שף
עם נסיון של 3 שנים במלונאות

— סגנית מנהלת משק בית
עם נסיון בעבודת מלונאות של 3 שנים לפחות

— מפקחת קומה
נסיון במלונאות — רצוי

ראיונות יתקיימו במחלקת כח אדם החל מיום ב' שעה 09.00 במחלקת כח-אדם

יש יתרון לעבוד בשרון

א שופר-סל

דרושים/ות

* עובדי/ות מאפית
לסניף רמת השרון
רח' סוקולוב 48

* עובדות מעדניה
למשרה חלקית, לסניף עמק הברכה
נחלת יצחק ת"א

* עובדות מאפית ומעדניה לסניף נוה ת"א
רח' ארלוזורוב 57

מועמדים מתבקשים לפנות למנהלי הסניפים במקום.

יותר טוב מנפאואר

לסניף תל־אביב
המחלקה הטכנית
בן־יהודה 12, א'-ה', 08:00—14:00
טל: 284128, 03-298877

דרושות

מלחימות/מחווטות

* נסיון שנתיים לפחות.
* ליום עבודה מלא.
* שכר גבוה!
* לעבודה באזור פתח-תקוה.

פני אלינו בהקדם, כדאי לך!

מנפאואר MANPOWER
החברה הגדולה בעולם לעבודה זמנית
ירושלים • תל אביב • חיפה • באר שבע • רחובות

לפרויקט פרסום חדשני דרושות בכל הארץ

נציגות מכירה

נאות, כושר ניהול מו"מ, נכונות לעבודה קשה ורצון עז להצליח.

אנו מבטיחים:
* שכר בסיסי
* עמלות גבוהות ובונוסים
* הדרכה ועבודה באוירה נעימה

לקביעת ראיון נא לפנות: 03-5463912

למרפאה שיניים לב דיזנגוף
דרושים
רופאים מנוסים
03-287403

למנופי אבי
דרוש
מכונאי לרכב כבד.
רצוי עם ידע במסגרות
03-5563077

לקיבוץ ניר עם
דרושה
אחות מוסמכת
מגורים במקום
טלפון 051-99946 ביום, 051-99914 אחה"צ וערב

"אשרי"
עיבוד נתונים בע"מ
דרושים

1) אנשי מכירות
בעלי כושר ניהול מו"מ ונסיון במכירות תוכנה. עצמאות בביצוע התפקיד.

2) מתכנתים
בעלי ידע בקובול למחשבי איי.בי.אם. סי.סי, ו־36 לעבודה בסניף תל־אביב ובסניף ירושלים.

3) קלדניות
בעלות נסיון בעבודה עם מסופים.

נא לפנות בכתב יד בצירוף קורות חיים ונסיון קודם ל"אשרי" רח' פנקס 30 ת"א מיקוד 62661.

לפוליגון מצבעת טקסטיל חיפה בע"מ
דרוש/ה
מנהל ייצור

תחומי פעולה:
אחריות על מחשב, אחריות על מחלקת תפ"י, תיאום וקשר בין מחלקות המפעל.
הכישורים:
* מהנדס תעשיה וניהול
* נסיון בתפקיד דומה בתעשיה של 3 שנים לפחות.

לפוליתם
דרוש
מכונאי מכונות תפירה
נסיון של 3 שנים לפחות בעל רכב
נא לפנות בכתב ת.ד. 4011, חיפה.

למשרד בפתח־תקוה
דרוש/ה
הנדסאי/ת ארכיטקטורה
עם נסיון
טלפון: 03-911614

RICOH QUARTZ

שעון לכל זמן!!!

דרושים
סוכנים
בכל הארץ
עם נסיון מוכח במכירת שעונים

"סיגל" בע"מ
טלפון: 03-664536

יותר טוב מנפאואר

לסניף תל־אביב
המחלקה המשרדית
בן־יהודה 12, א'-ה', 08:00—14:00
טל: 284128, 03-298877

דרושים

* מנהלי חשבונות
סוג 2, 3, עצמאיים ו/או מדופלמים, בעלי נסיון, ליום עבודה מלא, לתקופה ממושכת.

* מרכזניות תדקס
בעלות נסיון של שנה לפחות, בוגרות תיכון, יוצאות צבא.

* קלדנית (מסוף)
בעלת נסיון של שנה לפחות בהעברת חומר של הנה"ח, לעבודה של 6 שעות לפחות ביום.

פנו אלינו בהקדם, כדאי לכם!

מנפאואר MANPOWER
החברה הגדולה בעולם לעבודה זמנית
ירושלים • תל אביב • חיפה • באר שבע • רחובות

ש. אנגל מהנדסים בע"מ
למשרדנו בתל־אביב
* מהנדס/ת בנין
* הנדסאי/ת בנין
לתכנון קונס. בעלי נסיון של 3 שנים לפחות יפנו לטלפון 03-233374.

למלון דן פנורמה תל-אביב
מלונות דן

דרושים/ות

* מלצרים/יות מקצועיים/יות
* מלצר/ית ראשי/ת
* בר־מן/ית מקצועי/ת
* חדרנים/יות

מתאימים/ות בלבד יפנו למח' כ"א טל' 03-663311

למתנ"ס יהוד דרושה
רכזת לתוכנית הט"פ

הדרישות:
1. השכלה אקדמאית B.A. בתחום מדעי החברה, חרות ועבודה סוציאלית. רצוי בוגרת תוכנית שורש.
2. נסיון בעבודה בגיל הרך.
3. נסיון בהדרכת מבוגרים.
4. נסיון בניהול ובהדרכת צוות.
היקף משרה ½

המעוניינות יפנו טלפונית למתנ"ס יהוד טלפון 03-354035 או 03-362578.

לפרויקט מגורים ונופש ליד הכנרת
דרוש
נציג מכירות
באיזור המרכז

* נסיון במכירת נדל"ן
* עבודה בשעות אחה"צ והערב
* תנאים טובים

לפנות בכתב: ת.ד. 3307 סביון

קיבוץ ברעם
מחפש
מורה
לכתה ז'
במקצועות ההומניסטיים
לפנות אל אביבה טל: 069-88235 אחה"צ

לחברה קבלנית
דרוש
מנופאי
לעגורן נייד
לעבודה במרכז הארץ
טלפון: 03-9230060

למושב תקומה
דרוש
מדריך קומונר
בחצי משרה
* דתי בוגר תנועת בני-עקיבא
* נסיון בהדרכה ובריכוז סניף
* מגורים במקום
* רצוי בעל משפחה
טלפון 057-942932 בערב.

למפעל ולעיבוד בזל בנין
בקרית־אריה פתח־תקוה
דרושה
פקידת חשבונות
ליום עבודה מלא. רצוי נסיון קודם, בענף הברזל
טלפון: 03-9232021 לרחל

לחברת נוער בקיבוץ דרוש
מדריך חברתי
בעלי נסיון קודם בעבודה עם נוער
(שעות העבודה בעיקר אחה"צ וערב)
להתקשר לקודר 053-82713 או 053-82872

למפעל מזון מתפתח
דרושים
מקדמי מכירות
לאיזור המרכז והצפון

בעלי נסיון בשיווק לפנות בכתב בצירוף קורות חיים לת.ד. 30466 ת"א עבור "מקדם"

מהנדס מכונות

לתפקיד מהנדס ראשי
בעל נסיון רב בתעשיה פרטית
דרוש למפעל תעשייתי פרטי גדול בחולון.
מועמדים מתאימים מתבקשים לכתוב בפירוט קורות חיים ונסיון לת.ד. 2905 ת"א 61028
– סודיות מובטחת –

משאבי אנוש
ניוס והערכת מנהלים בע"מ

אודי כץ

לקוחתנו - חברה בינלאומית
מחפשת

★ מנהל פרויקט בנייה בארה"ב

תאור התפקיד: אחריות מלאה לביצוע פרויקט לבניית בתי מגורים החל משלב התכנון, הכנת התקציב, יצירת קשר עם קבלני משנה ועד שלב המסירה ללקוח.

כישורים: מהנדס בניין בעל ניסיון מוכח של 5 שנים לפחות בניהול פרויקטים רבי היקף.
(עדיפות לנסיון בחו"ל, דובר אנגלית רהוטה).

★ LAND-DEVELOPER בארה"ב

תאור התפקיד: איתור קרקעות לבנייה, בדיקות כדאיות, מו"מ לרכישת הנכסים, קבלת אישורי בנייה וקיום קשר עם מודדי תכנון.

כישורים: המועמד המתאים יהיה בעל השכלה אקדמית רלוונטית, יזם, בעל חוש מסחרי, ידע בניתוח כדאיות פרויקטים ונסיון באיתור קרקעות ובניהול מו"מ לרכישתן. שליטה מלאה באנגלית הכרחית. ניסיון דומה בארה"ב חשוב.

המועמדים המתאימים יפנו בכתב יד בצירוף קורות חיים
לת.ד. 189 רמת גן 52 101 - סודיות מובטחת.

למפעל גדול בתל־אביב
דרוש
חשמלאי מכונות

בעל רשיון ונסיון במנועים וקריאת תוכניות.
– העבודה במשמרות –
לפנות בכתב בצרוף קורות חיים לת.ד. 109 ת"א ולציין "חשמלאי"

למחלבת תנובה תל-אביב
דרוש
מהנדס תחזוקה

הכישורים הדרושים:
* בוגר מוסד אקדמי מוכר בהנדסת מכונות
* נסיון מעשי של 5 שנים לפחות
* התמחות ונסיון בניהול תחזוקה במפעל תעשייתי

מועמדים מתאימים מתבקשים לפנות בכתב לת"ד 282 תל-אביב למחלקת המנגנון ולצרף אישורים על הכשרתם המקצועית ופירוט בכתב-יד של קורות חייהם ונסיונם המקצועי.

– סודיות מובטחת –

למפעלי אלון ב"ש דרושים
מכונאי
בעל תעודה לניהול מוסך
בוחני רישוי
שכר לפי כישורי המועמדים
טלפון בעבודה: 35987, 057-78832
בבית: 413605, 057-418143

כפר הנוער קדמה
קהילה חינוכית המטפלת בנערים ונערות מנותקים
אנו מזמינים אותך להצטרף
כמדריך/מדריכה טיפולי/ת חינוכי/ת
עבודה מעניינת, קשה ומעלת אתגר. מגורים במקום.
נא להתקשר: לאבי קורן 055-82009 055-82126

אחים חכמוב השקעות ונכסים בע"מ
פרסומליס בע"מ חברה לבנין

להשלמת שלב ב' בפרויקט
פואבלו אספניול
ותחילת שלב ג'
בראשון לציון

דרושים

מנהלי עבודה מוסמכים לעבודות שלד
בעלי נסיון של 10 שנים לפחות, בעלי רכב.

את ההצעות יש לשלוח בכתב יד בצרוף והמלצות לרח' זלמן שזר 18 נווה־יהודית ראשון־לציון, מיקוד 75700.

מחלק עתונים ברמלה

לשעות הבוקר המוקדמות בעל אופנים או קטנוע מתאים לסטודנט או פנסיונר.
טל': 08-240771 לבוריס בשעות הערב

לחברה מסחרית באזור ראשון- לציון
דרוש
מנהל/ת חשבונות

* בעל/ת נסיון במערכת הנהח"ש ממוחשבת.
* רצוי בעל/ת סוג ג' בהנהח"ש.

בפרטים נא לפנות בכתב-יד, לת.ד. 11029 תל-אביב 61110 עבור מנהל חשבונות

לחברה עתירת ידע
העוסקת בעיבוד מידע דרוש
מהנדס אלקטרוניקה

בכיר ומנוסה, המכיר ציוד צבאי תעשתי לתפקיד ניהולי למספר פרויקטים בתחום אלקטרואופטיקה, מכ"ם, ל"א, הנחיה, תקשורת וכו'.

עבודה במשרה מלאה, באוירה נעימה 5 ימים בשבוע.

נא לפנות בכתב יד לת.ד. 1033 חולון ולציין על גבי המעטפה "אישי".

דבר
חדשות
מאמרים
ושל פיוטת
הגלום
כל מוקד המיתב

פילת

לחברה דינמית מהגדולות בתחומה העוסקת בייצור ובשיווק בארץ ובחו"ל של מוצרי ביגוד אופנתיים

דרוש

מנהל בכיר

שיעסוק בניהול רשת בתי־מסחר ארצית גדולה, תכנון השיווק באמצעותה, תוך עמידה בתכנית העבודה, המעלה שוטפת של הרשת הכוללת מאות עובדים.

מועמד מתאים יהיה אדם נמרץ, בעל השכלה אקדמית בתעשיה וניהול, עם נסיון בניהול רשת שיווק והפצה, בעל כושר ניהולי וחוש מסחרי.

מקום העבודה - אזור המרכז.

המודעה מיועדת לנשים וגברים כאחד.

נא לפנות בכתב יד בפירוט מקסימלי של השכלה ונסיון בעבודה, לפילת בע"מ, דרך פתח־תקוה 53, תל־אביב 67138.

נא לציין על המעטפה: "מנהל בכיר", מס. משרה 1600.

סודיות תשמר בקפידה

המוכשרים להצליח

אם אתה בוטח בעצמך ויכול להוכיח שאתה מסוגל להצליח ולעבור את המיון הקפדני, יש לך הזדמנות להצטרף לקורס המקצועי של מגדל

ללמוד ביטוח חיים וגם ביטוח כללי

לעמוד במבחני רישוי מתמחה של משרד האוצר, להתמחות כסוכן ביטוח במגדל ליהנות מהכנסה חודשית הולמת מסיום הקורס.
והעיקר – להצליח ולהגיע לעצמאות.
טלפון ל־לבנה: 03-647240

מגדל חברה לביטוח בע"מ
דבר אחד בטוח.

International Management Services Inc.
אינטרנשיונל מנג'מנט סרוויס אינק

דרושים
* חרטים וכרסמים אוניברסלים
* מפעילי CNC
* משחיזן כלים
* מבלטנים
* רתכי שריון
* מחווטות

להתקשר לטל. 03-245222
רח' זלטופולסקי 24 ת"א

תנאים מעל ומעבר למקובל

מזכירה

משוחררת (מהצבא)
אוהבת (את העבודה)
טובה (ביחסי אנוש)
דרושה (אחריות).
ל- 5 ימי עבודה בשבוע
08:30 - 17:00.
התקשרי לשושי, טל. 662411
תל-אביב.

בינג'ליניאל

הצטרף לנבחרת של מלון ספורט באילת.

למלון החדש והמפואר
דרושים
* קופאי לילה לקבלה
* עוזרי טבחים
* אחראי משמרת קבלה
* טבחים מדופלמים עם תעודות

מועמדים בעלי נסיון בתחום זה מתבקשים להתקשר למחלקת כח-אדם במלון, טל' 059-79102-4

ישרוטל ניהול מלונות בע"מ

דבר
המוסף הסטירי
הקולע בוקר
דבר אחד

התק"ם יקים רק ישוב אחד בשנה עקב קשיי תקציב

באוקטובר יוקם הקיבוץ נוה חריף בדרום הערבה

מאת ארנון מגן,
סופר „דבר" לענייני התיישבות

ההחלטה להאיט קצב ההתיישבות החדשה, שהיא חריגה בתולדות התנועה הקיבוצית, התקבלה אתמול בישיבת מרכז התק"ם, שהתכנס בקיבוץ חולדה.

לפי ההחלטה, המאשרת המלצה של מזכירות התנועה, יוקם בעתיד הקרוב רק ישוב אחד בשנה, במקום שניים, כפי שנאמר בתוכנית המקורית, שנתקבלה לפני פחות משנה בוועידת התנועה בגבעת־חיים. הצמצום בקצב ההתיישבות נומק בעיקר בקשיי תקציב, מפני שרוב המימון להתיישבות החדשה בא ממקורות עצמיים, לפחות עד שמגיעים – בדרך כלל באיחור רב – התקציבים המובטחים ממחלקת ההתיישבות של הסוכנות היהודית, ממשרד השיכון ומגורמים אחרים.

לפי התוכנית המצומצמת יוקם באוקטובר השנה הקיבוץ נוה חריף (על שמו של מוסה חריף ז"ל) בערבה הדרומית, על־ידי „חבורות" של עירונים המקבלים את הכשרתם במרכז המיוחד להכשרה להתיישבות שבקיבוץ נחשולים, שאליהן יצטרף גם גרעין של תנועת הנוער העובד. במארס 1987 יבוא גרעין קבע של מתיישבים להר עמשא בדרום הר חברון, על „הקו הירוק", המוחזק היום בידי גרעיני בנים מקיבוצים ותיקים. ב־1988 תאוזרח בית־הערבה שמצפון לים המלח, שהיא היום היאחזות נח"ל (על שם ישוב בעל שם זהה באיזור, שהוקם בשעתו על־ידי הקיבוץ המאוחד והיה הכרח לפנותו בזמן מלחמת העצמאות). המרכז גם החליט לתמוך בהקמת משק שיתופי ברמת ציפורים שבנגב המרכזי, על־שם בן־גוריון, בתנאי שיגיע המימון המובטח, בשיעור של 10 מיליון דולר, מן המועצה הציבורית להנצחת זכרו של בן־גוריון.

מאידך, הוחלט לפנות את קיבוץ מעלה צביה שבגליל המערבי, המוחזק היום בידי גרעיני בנים, ולהחזירו לטיפול הסוכנות היהודית, מתוך תקווה שבבוא הזמן יוקם שם ישוב הקרוב ברוחו לתק"ם, כשכן לקיבוץ התק"ם לוטם.

המרכז גם אישר את המלצת המזכירות לקבל לשורות התק"ם את המשק השיתופי שורשים באיזור תפן, שרוב חבריו הם אקדמאים מארה"ב המתפרנסים בעיקר ממפעלים עתירי ידע. שורשים הוא היישוב ה־177 של התק"ם והמשק השיתופי השביעי בתנועה.

המרכז גם קרא למוסדות המיישבים להיחלץ להקלת עולם הכספי של הישובים הצעירים הקיימים.

בדו"ח שלו מסר מזכיר הפנים של התק"ם, רן כנהו, על הפיכת כ־200 פעילים של התק"ם, בעיקר אנשי מקצוע כגון עובדים סוציאליים, לעובדים בשכר, שעבודתם תמומן על־ידי הקיבוצים הזקוקים להם.

אמש נערך במרכז דיון מדיני, שנפתח על־ידי שר הקליטה יעקב צור ועל־ידי סגן שר החקלאות אברהם כץ־עוז. בישיבת המרכז היום יידונו נושאים הנוגעים למבנה הפנימי של מוסדות התנועה.

(יקיר צור). – שלוש יונים המסמלות שלום, שוויון והשתלבות במרחב, הופרחו אתמול מול משרד ראש הממשלה על־ידי נציגי תנועת „המזרח למען השלום". חברי התנועה באו אתמול להביע הזדהות עם ראש הממשלה שמעון פרס. יו"ר התנועה, שלמה אלבז, אמר כי „זה יום חג בשביל הקהילה המרוקאית ואנו מבקשים לעלות על הגל החוויתי ולהעביר את המסר שלנו של שלום, שוויון והעלאת קרנה של המזרחיות בציבור" (צילום: יצחק הררי)

1000 נערים עובדים־לומדים קופחו בגלל „בעיית טכניות"

מאת יעל פישביין,
כתבת „דבר" לענייני חינוך

בבדיקה פנימית שנערכה באחרונה במשרד החינוך התגלה שכ־1000 נערים עובדים, המשתתפים בלימודי ערב, קופחו בקבלת שכר־לימוד בגלל בעיות טכניות.

זה כחמש שנים מפעיל אגף הנוער במשרד החינוך תוכנית לימודים לנערים עובדים. מימון הלימודים נעשה באמצעות אשראי ומדי פעם הופסקו הלימודים של עשרות נערים בגלל היעדרם. ראש אגף הנוער, עודד כהן, פנה מדי פעם אל אנשי האוצר ודרש מהם לתקן את ההפליה הקיימת כלפי הנערים העובדים ולממן את לימודיהם בתוקף חוק חינוך תיכון חינם. אך נציגי האוצר טענו שמאחר שהנערים אינם לומדים בבתי ספר תיכוניים רגילים, לא ניתן לתת להם את המגיע על פי החוק.

בבדיקה שנערכה בימים אלה על ידי מרכז הנהלת משרד החינוך, ד"ר דב גולדברגר, התברר כי המניע העיקרי לדחיית התשלום על ידי האוצר הוא טכני בלבד. כדי להעביר את שכר הלימוד לנערים העובדים, הלומדים במסגרות שמחוץ לבתי הספר, היה צורך להקים באורח פורמלי „בית ספר ארצי לנערים עובדים" בחסות רשת החינוך של „עתיד", או יסכים האוצר להעביר את שכר הלימוד המגיע על פי החוק לנערים העובדים.

ממצאי הבדיקה הובאו לפני שר החינוך, יצחק נבון, שקיבל לפגנת ועדה להחלת חוק חינוך חינם לנערים עובדים, שתביא לכך שהנערים שקופחו בעבר לא יקופחו בעתיד. כדי למנוע קיפוחם של נערים כאלה, הלומדים במסגרות חינוך של משרד העבודה, עיבד באחרונה מזכ"ל ההסתדרות, ישראל קיסר, הצעת חוק לפיה יהיו הנערים העובדים זכאים ליהנות משכר לימוד מלא בדומה לתלמידי תיכון רגילים. לפי החוק הקיים היום נערים אלה, הנחשבים „תיכים" בשונה מתלמידי תיכון רגילים, אינם זכאים ליהנות משכר לימוד מלא ושירותי החינוך הניתנים להם יוצאים נפסדים עקב כך.

כינוס חירום של ראשי הבדווים בצפון החליט:

הריסת מבנים לא חוקיים תיתקל בהתנגדות בכוח

מאת מוחמד חלילה,
סופר „דבר" לענייני ערבים

ראשי השבטים הבדווים בצפון, שהתכנסו אתמול לכינוס חירום בבשמת טבעון, החליטו לצאת למאבק ציבורי ואף להתנגד בכוח לכל ניסיון של הריסת מבנים ללא רשיון שנבנו בשטחים הבדווים.

„מאז קום המדינה קשרנו את גורלנו עם גורלה של מדינת ישראל, שירתנו ומשרתים בכוחות הבטחון ונכרתה בינינו ברית דמים, אך ישובינו עדיין מופקרים ולא נסכים לכך יותר", אמרו הדוברים בכינוס.

הכינוס בחר ועדת מעקב המייצגת את כל השבטים בצפון והיא הוסמכה לנהל את המאבק של הבדווים ולקיים פגישות עם הגורמים הממשלתיים, לרבות ראש הממשלה וממלא מקומו והשרים פרץ ווייצמן. ראשי השבטים תובעים מהממשלה להקים עוד ארבעה ריכוזים בצפון שיזכו למעמד של ישובי קבע בנוסף ל־14 הריכוזים הקיימים. כך, לדעתם, תיפסק הבניה הבלתי חוקית בישובים הבדווים.

סופר „דבר" מוסר שכוחות המשטרה ממשיכים לסייר בערב על זבידאת ועורכים מעצרים של חשודים בהתפרעויות שהיו ביום שני. אתמול שוחררו יותר מ־40 איש ונשארו במעצר כ־50.

גידול ב–16.5% ביצוא מפעלי איגוד התעשייה הקיבוצית

מאת סופר „דבר"

מנתוני יצוא חצי־שנתיים של התעשייה הקיבוצית, שפורסמו אתמול, עולה כי בינואר עד יוני השנה חל גידול של 16.5 אחוז ביצוא של מפעלי איגוד התעשייה הקיבוצית. היצוא של מפעלי הקיבוץ הארצי גדל בתקופה זו ביותר מ־25 אחוז.

היצוא בתקופה זו גדל לא רק בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד, אלא גם למחצית השניה של 1985 (יולי עד דצמבר), שהם בדרך־כלל חודשים שבהם מתרכז עיקר היצוא. לגבי תקופה זו חל גידול של 2.7 אחוזים.

רפי בנשלום, מנהל מחלקת היצוא במפעלי „תכן", המפרסם נתונים אלה, אומר כי באף לא אחד מענפי התעשיה של הקיבוץ הארצי לא היתה ירידה ביצוא, אלא בכל הענפים נרשם גידול ביצוא בחצי השנה האחרונה.

ענפים שבהם נרשם גידול מיוחד: רפואה וכימיקלים (73.4 אחוז) ומפעלי מוצרי גומי ותכשיטים – 71.7 אחוז. גידול מועט ביותר חל בענף המזון (5.1 אחוזים).

עיקר היצוא של מפעלי הקיבוץ הארצי הוא לאירופה, למרות שיש ירידה של 6.4 אחוזים לאיזור זה לעומת השנה שעברה. גידול משמעותי נרשם ביצוא לאוסטרליה ולניו־זילנד (4.4 אחוזים). נתון מעניין אחר הוא בעליה בכמוי אחוז ביצוא לאפריקה וירידה ביצוא באותו שיעור לדרום־אפריקה. כמה מפעלים של הקיבוץ הארצי החליטו לא לייצא לשם בגלל מדיניות האפרטהייד.

קבלת מודעות 24 שעות
ב דחוף
מודעות משפחתיות דחופות
וכל יתר סוגי המודעות ל־
הלוח הכללי
דבר
מתקבלות
24 שעות ביממה
ב' דחוף דיזנגוף
רח' דיזנגוף 118
(מול כסית)
טל. 239952 248518

שוד בתחנת דלק בטבריה

מאת שמעון וייס,
סופר „דבר" בצפון

שוד אירע שלשום בשעת לילה מאוחרת בתחנת דלק בטבריה. צעיר כבן 30 הגיע במכונית „חלבד" ירוקה לתחנת הדלק „מצפה גולף" ביציאה המערבית מן העיר. הוא ביקש מעובד התחנה למלא את המיכל וכאשר זה סיים וביקש כסף, הוציא הנהג ממכוניתו רובה „אם 16" ותוך איומים הוביל את העובד אל משרד התחנה, ניתק את הטלפון, כלא שם את העובד ונמלט. השוד התגלה רק כשהגיעה מכונית נוספת לתדלוק והנהג מצא את הכלוא.

עיני ילדים נפגעו מפקקי בקבוקי משקה

מאת סופר „דבר"

בחודש האחרון נזקקו שמונה ילדים לניתוחי עיניים או לטיפול בהן לאחר שפקקים של בקבוקי משקאות תוססים מפלסטיק עפו בעת פתיחתם. שניים מן הילדים נפגעו בצורה חמורה ביותר ויש חשש למאור עיניהם – מסר פרופ' אוהד ריחני, מנהל מחלקת עיניים בבית החולים נהריה.

פרופ' ריחני הוסיף כי בעוד שבעבר נפגעו ילדים ומבוגרים מהתפוצצות בקבוקי משקה שהיו מזכוכית, הרי מאז מייצרים בקבוקים מחומר פלסטי, פחות במידה ניכרת סוג זה של פציעות. אולם בכל זאת, כאמור, יש בבקבוקים שלחץ המשקה בהם גורם למעופם של הפקקים שפגעו בעיני הילדים.

יועצם בעבר של בגין וקוץ' יערוך סקר על עליה וקליטה

מאת יקיר צור, סופר „דבר"

מחלקת העליה של הסוכנות היהודית עומדת לשכור את שירותיה של חברת היעוץ האמריקאית של דייוויד גארט לביצוע סקר מקיף בנושאי עליה וקליטה. גארט נחשב כאחד מטובי המומחים לתקשורת בארה"ב והיה בעבר יועצם המיוחד של מנחם בגין וראש עירית ניו־יורק אד קוץ'.

הסקר, שיבוצע במקביל בארה"ב ובישראל, יעלה כמה עשרות אלפי דולרים והוא אמור לבדוק כמה שאלות יסוד בנושאי עליה וקליטה בקרב עולים פוטנציאליים ועולים שכבר הגיעו לארץ.

ראש מחלקת העליה חיים אהרון אישר לסופר „דבר" כי ההסכם עם גארט עומד בפני חתימה. לדבריו נחיצותו של הסקר הורגשה כבר לפני זמן, אולם בגלל התנגדותם של גורמים שונים החוששים שהסקר יגלה „כל מיני אמיתות לא נעימות", נדחה ביצועו.

הסקציה האמריקאית של ההנהלה הציונית אשרה אף היא את ביצוע הסקר. לשאלה האם בתקופה של קיצוצים תקציביים בתקציב הסוכנות יש מקום להזמין סקר בסדר גודל כזה, ענה אהרון כי המימון הוא מתקציב ההסתדרות הציונית העולמית ולא מתקציב הסוכנות.

הפקת נפט מפצלי שמן פחות כדאית עקב הירידה במחירי הנפט

מאת אמיר רוזנבליט סופר „דבר"

„הירידה במחירי הנפט בשוק העולמי הופכת את הפקת הנפט מפצלי שמן לפחות כלכלית", אמר אתמול דובר משרד האנרגיה והתשתית, אבישי אמיר, בשיחה ל„דבר".

מומחי משרד האנרגיה סבורים כי כמות פצלי השמן שהתגלו עד כה במרבצים בארץ עשויים לספק רבע מתצרוכת הדלק של מדינת ישראל במשך 35 השנים הבאות. רוב הרזרבות המוכחות, בכמות של 10 מיליארד טונה, טמונות בקרקעות הנגב הצפוני ומכמות זו ניתן להפיק כ־500 מיליון טונה נפט.

אמיר אמר עוד כי חברת פמ"א (פיתוח משאבי אנרגיה) ממקדת כיום את מירב מאמציה בהקמת תחנת כוח נסיונית במישור רותם להפקת חשמל מפצלי שמן, במטרה למצוא פתרון טכנו־כלכלי להפקת נפט ממחצב זה.

פצלי שמן הם גושים גיריים הספוגים בחומר אורגני דמוי־נפט. על ידי חימום הגושים בטמפרטורה של יותר מ־400 מעלות צלזיוס מופרש חלקם המירבי בצורת נפט וגז.

חנות ראשונה למכירת מוצרי „המשקם" בלבד

מאת סופר „דבר"

חנות ראשונה מסוגה בארץ, שתמכור רק את מוצרי חברת „המשקם" תיחנך עם צאת השבת בבנין הרכבת בנהריה.

החנות, שתופעל על ידי יזם פרטי, תמכור את כל מוצרי „המשקם" המיוצרים ב־21 המפעלים התעשייתיים של החברה, כמו: חיתולים חד־פעמיים, תחבושות היגייניות, מוצרי נייר וקרטון, צעצועים ועוד.

בחברת „המשקם" עובדים כ־5000 איש – נכים, מוגבלים וקשישים – המופנים אליה על־ידי המדור למוגבלים בשירות התעסוקה, לשכות הרווחה של הרשויות המקומיות ואגף השיקום של משרד הביטחון.

מנכ"ל „המשקם", דוד ראם, אמר כי הכוונה היא לפתוח רשת חנויות מעין זו שתיפתח בנהריה, בכל הארץ. בשבוע הבא תיפתח חנות במעלות, ובאוגוסט – בעכו.

לחברתנו לילי אביעם
אתך באבלך במות
אביך ז"ל
בנק הפועלים בע"מ
סניף מרכזי
ההנהלה והעובדים

לחברתנו ורד שמואל
אתך באבלך על מות
אביך ז"ל
בנק מסד בע"מ
ההנהלה והעובדים

במלאות שלושים לפטירת
אמנו וסבתנו היקרה
מרים ורטהיים ז"ל
תתקיים אזכרה וטקס גילוי מצבה
ביום ראשון כ' בתמוז תשמ"ו, 27/7/86, בשעה 16.30
בבית העלמין במושב בארטוביה
המשפחה

ויצמן יבדוק מצב ערביי יפו

מאת נתן רועי,
סופר „דבר"

השר עזר ויצמן הבטיח אתמול לנציגי ארגון „הרביתא", הוועד הנבחר של תושביה הערביים של יפו, כי ישלח נציג מטעמו שיבדוק את תנאי חייהם שלהם.

השר ויצמן היה אתמול אורחם של נעמ"ת, ארגון „הרביתא" ו„הוועד היהודי־ערבי" של יפו. במהלך הביקור ביפו הסבירו נציגי ארגון „הרביתא" כי קשיי התושבים נובעים בעיקר מנסיון בכירי עיריית תל־אביב להזיל את תוכנית „מדרון יפו" ונמל יפו על ערביי העיר ולהעבירם ממקומות מגורים.

ויצמן הודיע כי יעשה לבדיקת הנושא ולקידום מצבם התרבותי והפיסי של ערביי יפו.

שחל מציע לשחרר מניות „אגד" ממס רווחי הון

שר האנרגיה והתשתית, משה שחל, מציע לשחרר מניית חבר אגודה שיתופית, כגון זו של חברת „אגד", מתשלום מס רווחי הון ובתנאי שפדיון המניה נעשה אחרי 25 שנות עבודה באגודה.

השר שחל אמר דברים אלה בעת סיור שערך אתמול במיתקני „אגד" בתל־אביב.

השר ציין שפתרון זה יש בו משום עשיית צדק עם חברים באגודה שיתופית שמניית החברות שלהם אינה מעניקה להם רווחים מהון שנצבר באגודה. חברים אלה, אמר שחל, מקבלים עם פרישתם ערך שווה לקרן ההשקעה בתוספת הצמדה בלבד ללא רווח ואין זה מוצדק להטיל מס על החיסכון שלהם.

ועדת השרים לחקיקה קיבלה, בהסכמת האוצר, את הצעתו של שחל לדון מחדש בעמדת האוצר מתוך מגמה חיובית לפטור מניות אלה ממס רווחי הון.

הוועד בקמ"ג נגד פיטורים

ועד העובדים בקריה למחקר גרעיני בנגב הביע אתמול התנגדות לכוונת ההנהלה לפטר עובדים ותבע לחילופין לבטל ההתקשרויות של הקריה עם קבלנים.

יו"ר הוועד, מאיר אלקיים, הודיע כי יפנה לראש הממשלה ולמזכ"ל ההסתדרות ויבקש את התערבותם למניעת הפיטורים לאחר שבאיזור הנגב יש להם משמעות חמורה ביותר מבחינה חברתית, בגלל האבטלה באיזור.

הרשות להגנת הצרכן: חוזים מעל לחוק

תוך כדי בדיקת חוזים אחידים של חברות המספקות קירות למעליות, נתקלה הרשות להגנת הצרכן בהסתדרות בסעיף 9 הקובע: „מוסכם בזה בין הצדדים כי הקפאת מחירים על ידי תקנה או צו או הוראה מינהלית לא תחול על יחסי הצדדים להסכם זה". סעיף זה, מציינת הרשות, מטובה ביותר שכן הוא מנסה לקבוע שחוקי מדינת ישראל לא יחולו על הצדדים המתקשרים בחוזה זה. להוראה כזאת, טוענת הרשות, אין תוקף כלשהו.

הסעיף עלול להטעות את ציבור הצרכנים שאינו יודע על בטלותה של הוראה זו.

כ־2550 בני נוער משתתפים הקיץ במחנות לנוער שוחר מדע. זהו גידול של פי ארבעה במספר המשתתפים במחנות בהשוואה לשנים האחרונות.

(אמיר רוזנבליט). – „באר־אברהם", אחד מאתרי התיירות המרכזיים בבאר־שבע, מהווה מוקד משיכה לתיירים. באחד מימי השבוע הגיעה למקום קבוצה של תיירים, אולם לאכזבתם הרבה האתר נסגר, ללא כל הודעה או דברי הסבר. הם לא אבדו את העשתונות, טפסו על הקירות החוצצים ביניהם לאתר והצטלמו על רקע הבאר העתיקה (צילום: דוד גרינשפן)

זעם בישובי הגולן – עיכוב בהעברת הסיוע מהממשלה

מאת שמעון וייס,
סופר „דבר" בצפון

בישובי רמת הגולן שוררת התמרמרות רבה מפני שלמרות החלטת הממשלה מלפני כחודש והבטחתו של שר האוצר משה נסים בביקורו בגולן לפני שבועיים, עוד לא הועבר חלקו הראשון של הסיוע בסך 27 מיליון דולר.

השר נסים הבטיח כי סכום זה יועבר תוך ימים ספורים אך עד כה לא זז דבר, קובלים אנשי הגולן. לטענתם מערים משרד האוצר קשיים מכוונים על העברת סכום ההלוואה ומנסה להשהות את העברת הכסף המובטח.

„באוצר אין מוטרדים כלל מחומרת מצבם של ישובי הגולן", התלונן אתמול איתן ליס יו"ר המועצה האיזורית רמת הגולן באזני סופר „דבר". לדבריו הריבית על החובות ממשיכה לרוץ וקיים חשש כי יקרה לסיוע הנוכחי מה שקרה לסיוע בשנה שעברה בסך 90 מיליון דולר שתועלתו הממשית הגיעה לפחות מחצי כאשר הועבר הסכום לישובי הגולן.

בינתיים נודע כי ישובים רבים בגולן מתלבטים אם לחתום על קבלת ההלוואה לטווח ארוך מהממשלה מחשש כי הכספים הללו יועברו לכיסוי גרעונות של ארגוני קניות, בעיקר ארגון מושבי הצפון, ולא יגיעו לישובים. „אם זה יילך לארגוני הקניות, לא נראה עוד את הכסף ובפעם הבאה לא יאמינו לנו ויהפכו אותנו לסחטנים", אמר ליס.

חובות ישובי הגולן מגיעים לכ־220 מיליון דולר ועדיין לא ברור כיצד תתפרש יתרת החוב בסך 190 מיליון דולר. בימים אלה נוטשות את הגולן 100 משפחות שכבר הודיעו על עזיבתם במרוצת השנה בשל המצב הכלכלי הקשה.

„אם אני יכול – אז כל אחד יכול"

מאת אמיר רוזנבליט, סופר „דבר"

יעקב סבח, בן 38, תושב באר שבע, הוא הנכה הראשון בארץ המקבל תעודה של גולש ממצוקים („סנפלינג"), לאחר שבאחרונה סיים קורס לגלישה ממצוקים המתקיים מטעם רשות שמורות הטבע.

סבח, נכה ברגלו השמאלית כתוצאה משיתוק ילדים, אמר אתמול: „אם אני יכול, אז כל אחד יכול".

סבח, מסגר מכבי, נשוי לדינה, אף היא נכה, העובדת כמזכירה בבית ספר בבאר־שבע. חרף מגבלותיהם הפיזיות עוסקים השניים בפעילות ספורטיבית נמרצת: יעקב נמנה על שחקני קבוצת הכדורסל של נכים של באר־שבע. יחד עם רעייתו ובנו בן ה־5, הם מבלים את חופשותיהם בטיולים ובמסעות רגליים ברחבי הארץ. באחד הטיולים האחרונים, בנחל ערוגות ובנחל דוד, עשה יעקב כברת דרך ארוכה כשעל גבו נשא חבר נכה הנזקק לכסא גלגלים. „הטיול הזה אמנם נמשך שמונה שעות במקום כשעה וחצי, אבל נהננו בו בכל רגע", הוא אומר בחיוך.

„לפני כחודשיים, כשביקש להצטרף לחוג לגלישה ממצוקים, התקבל יעקב בספקנות רבה על ידי מדריכי רשות שמורות הטבע. עד מהרה הוכיח את יכולתו הגבוהה וביצע היטב את מה שהוטל עליו. באחרונה אף פנו אליו שלושה גולשים הנוהגים לגלוש במדבר יהודה בהצעה שיצטרף אליהם כשותף בין שווים במסגרת פעילותם הספורטיבית. יעקב, כמובן, נענה לאתגר.

גידול באשראי החופשי לציבור נרשם במחצית הראשונה של 86

הסטה של מקורות במשק מהשקעות ופיתוח לצריכה

מאת שלמה קימר,
סופר „דבר"

גידול מדאיג באשראי השקלי החופשי לציבור של למעלה מ־40 אחוז נרשם במחצית הראשונה של שנת 1986.

הגידול באשראי הכולל היה בשיעור משמעותי של 7 אחוזים.

באשראי המוכוון המהווה אשראי לפיתוח והשקעות חלה ירידה וירידה ריאלית נרשמה גם באשראי העסקי.

סופרנו מוסיף כי באוצר ובבנק ישראל הבחינו בעבר שלהתרחבות האשראי במשק השפעה ברורה על הגידול בצריכה הפרטית אך מן הנתונים הכוללים מסתבר שהסטת אשראי מכוון ועסקי לאשראי החופשי הינה באופן ברור למדי הסטה של מקורות במשק מהשקעות ופיתוח לצריכה.

הירידה בהשקעות במשק ברבע הראשון של השנה היתה בשיעור של 10 אחוזים בהשוואה לתקופה המקבילה אשתקד. על כך מסרה אתמול הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

סופרנו מוסיף כי מצמצום זה בהשקעות עומד בניגוד למגמות ומטרות הממשלה ללכת לקראת צמיחה וגידול ביצוא.

הירידה בהשקעות היתה במכונות וציוד (והיינו תעשיה בעיקר) ירידה בשיעור של 9.7 אחוזים והיתה גדולה במיוחד בבניית בתי מגורים ירידה בשיעור של 19.1 אחוז.

המזכיר הארצי של איגוד מפעלי הניקיון, גרשום הרפנס, הודיע אתמול ליו"ר הארגון הארצי של קבלני הנקיון כי ההסתדרות מבטלת את הסכם העבודה הקיים בינה לבין ארגון זה, בגלל סירובו לנהל מו"מ עם האיגוד המקצועי על חידוש הסכם העבודה שתוקפו פג ב־31.3.80, כלומר לפני שש שנים.

טבע תעשיות פרמצבטיות בע"מ.
TEVA

בתי מרקחת ליום שישי

תל־אביב
שור (ברודס) – פנקס 27 – 441449
בס – פרישמן 66 – 237326
ירושלים
אסותא – המלך ג'ורג' 12 – 224872
חיפה
נוה שאנן – התיכון 37 – 235530
פתח־תקוה
קופת חולים כללית – חיים עוזר – 905271
בני־ברק – רמת־גן
רמת־יצחק – דרך ירושלים 96 רמת־גן – 777506
בת־ים – חולון
מזור – הבנים 20 בת־ים – 583360
הדרום – כפר ויצמן חולון – 845236
רחובות
האחדות – בנימין 23 – 457991

בתי מרקחת ליום שבת

תל־אביב
בס – פרישמן 66 – 237326
בבלי – עוזיאל 1 פינת טולדנו 10 בבלי – 440552
בס – פרישמן 66 – 237326 – מוצ"ש
בבלי – עוזיאל 1 פינת טולדנו 10 בבלי – 440552 מוצ"ש
ירושלים
מרפאת רוממה – הגנ' 28 – 523191
מני – יפו 102 – 223048 – מוצ"ש
חיפה
הכטיא – שד' הכטיא 33 – 333312
פתח־תקוה
קופת חולים כללית – חיים עוזר – 905271
בני־ברק – רמת־גן
הגפן – ביאליק 30 רמת־גן – 723674
בת־ים – חולון
עצמאות – בלפור 75 בת־ים – 865583
קופת חולים – עין יהב 4 חולון – 884854
ד"ר הורי – סוקולוב 70 חולון – 842433
רחובות
כללית – בני משה – 452381

מוקד מידע טלפוני של קופת חולים הכללית המוסר אינפורמציה על מרפאות קופת חולים של ההסתדרות, בתי־חולים, עזרה ראשונה, מרפאות הפתוחות בשבת ובחג וכן אינפורמציה על הגורמים הרפואיים בישראל.

בתל־אביב: בימים א' עד ה' מ־8.00 בבוקר עד 20.00 בערב. ביום ו' מ־8.00 בבוקר עד 15.00. [illegible]
[illegible]
רחוב [illegible] – [illegible]
בימים א'־ה' בין 21.00 עד [illegible]
[illegible] בין 18.00 עד 24.00
[illegible] בין 15.00 עד 21.00
חיפה
רחוב הנביאים 26, קומה ג' – [illegible]
יום יום כולל ערבי שבתות [illegible] וחגים מ־20.00 עד 23.00

זמני הדלקת נרות
פרשת השבוע
י"ה בתמוז תשמ"ו – פרשת פנחס
זמני הדלקת נרות
שישי:
ירושלים – 7.05
תל־אביב – 7.22
חיפה – 7.17
מוצ"ש:
ירושלים – 8.22
תל־אביב – 8.20
חיפה – 8.25

החל מיום שישי 25.7.86
מס' הטלפון בסניף „דבר"
ירושלים
242203

יקירנו
דוד מילגרום ז"ל
מנהל „מבטחים" חיפה לשעבר
איננו
ההלויה תתקיים היום, יום שישי, י"ה תמוז תשמ"ו, 25.7.86
ב־11.30 לפני הצהריים בבית העלמין בכפר־סמיר חיפה.
אוטובוס יצא בשעה 10.45 משדרות הנשיא 46, חיפה ליד
בית המנוח ויתעכב ברחוב הרצליה 22 ליד „מבטחים"
וברחוב השרון 22 בתל־אביב.
המתאבלים:
בתו: עדנה נגיד וב"ב
בנו: תובל מילגרום וב"ב
אחותו: נושקה אמרנט וב"ב
אחותו: הלה סטרדוביץ' וב"ב
וכל המשפחה
חיפה – נצרת עילית – קיבוץ [illegible]

בית „מבטחים"
אבל
על מותו של חברנו היקר
דוד מילגרום
לשעבר מנהל מחוז מבטחים חיפה
איש רב הפעלים ומראשוני העובדים של מבטחים.
תנחומים לבני המשפחה
הנהלת „מבטחים" והעובדים

אלמקס
לכל המשפחה!

אפיק לגיטימי להידברות / חגי אשד

ההיתר הכללי של המלך חסן

מפגש פרס־חסן העניק לישראל אופציה נוספת. עתה היא מחזיקה בשתיים – אחת העוברת דרך רבת־עמון, השנייה דרך רבאט

בלי לגרוע כהוא זה מכבודם של הפרשנים הישראלים והמארוקאים, לא נטעה אם נאמר שהפרשן המוסמך ביותר לכוונותיו של המלך חסן, הוא המלך חסן עצמו. ועל כן הפרשנות החשובה ביותר לפגישה במארוקו, היא זאת שהשמיע המלך חסן עצמו בנאומו אל בני עמו.

בנאום זה, על רקע הפגישה הפומבית בין המלך חסן לשמעון פרס, נפתחו אפיקים חדשים להתקדמות לקראת שלום, גם מהצד הערבי וגם מהצד הישראלי. עכשיו השאלה היא אם אכן תהיה התקדמות כזאת. זה תלוי עכשיו גם בישראל וגם בירדן ובפלשתינאים שהם בעלי הדבר העיקריים, וגם בנשיא מובארק במצרים שפגישה בינו לבין שמעון פרס היא הצעד הצפוי הבא. עוד יהיו הרבה תגובות ותמרונים, וגם ישמעו קולות צורמים מכאן ומשם, כמנהג האיזור שבו אנו חיים.

המלך חסן דיבר אל בני עמו, ודרכם עם העולם הערבי כולו, לא כפורש מן הציבור הערבי, ולא כמי שמנסה לעשות עוד „שלום נפרד" עם ישראל. להיפך. המלך חסן הדגיש כי נפגש עם ראש הממשלה שמעון פרס בכוח החלטות הפיסגה הערבית ב„ועידת פאז", מלפני ארבע שנים. הוא עושה זאת כמי שעומד בראש הליגה הערבית ובראש „ועדת השבעה", שעליה הטילה „ועידת פאז" לקיים את החלטותיה. המלך חסן, כבעל הסמכות הערבית העליונה, קבע הלכה חשובה מאד. לפי החלטות „ועידת פאז", אמר חסן, אין שם איסור להיפגש עם ישראל. מה שלא נאסר במפורש – מותר. זה, היתר כללי וגורף, שהמלך חסן נטל קודם כל לגבי עצמו, בשם „פיסגת פאז", בבחינת „נאה דורש ונאה מקיים". הוא הטיל אותו גם על כל גורם ערבי אחר שירצה בהיתר זה. – גם על המצרים, שבכך הוסר מעליהם באורח עקרוני החרם הערבי, עקב מגעיהם והסכמיהם עם ישראל; גם על המלך חוסיין הירדני וגם על נציגים פלשתינאים, שיהיו מקובלים על אש"ף.

המלך חסן, איזכר את החלטות „ועידת רבאט", משנת 1974, שאש"ף הוא הנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלשתינאי. הוא עשה זאת בנימה שהסתיימה במעין סימן שאלה. כמי שאומר – לאן הגעתם מאז ועד הלום בכוח ההחלטה ההיא? הוא אמר שהיו ויכוחים שמנעו התקדמות, כמי שאומר למבקריו הפלשתינאים והערבים: עד שאתם באים לבקר אותי על פגישתי עם שמעון פרס, פשפשו בכשלונות עצמכם והדרך שהלכתם בה. אתם לא השגתם כלום. מה שאני מנסה להשיג עשיו, נוכח כשלונכם, הוא גם דרוש וגם מותר לפי „החלטות פאז", שלא אסרו על שום מגע עם ישראל, כאמור. ההדגשה החוזרת ונשנית של המלך חסן על „החלטות פאז", ודרישתו משמעון פרס לקבלן היתה הדגשה חיונית, למען לגיטימציה ערבית כוללת לפגישתו של המלך חסן עם שמעון פרס, ואף להמשך המגעים והפגישות עם ישראל מצד כל גורם ערבי אחר.

בכך נפתח אפיק לגיטימי להידברות עם ישראל מנקודת המוצא של „החלטות פאז". ברור מאליו, כדרך כל משא־ומתן מאז ומעולם, שנקודת מוצא איננה מיועדת לשמש כנקודת סיום. בפגישת פרס־חסן קבעו שני הצדדים את נקודות המוצא של שניהם ואת אפיקי ההתקדמות מנקודות מוצא אלה, זה לקראת זה. הצד הישראלי שולל את „החלטות פאז". כך הודיע שמעון פרס למלך חסן, באורח ההחלטי ביותר. אבל בעמדת ישראל – כפי שנקבעה על־ידי ממשלת בגין מלפני הסכמי קמפ דייויד ועל־ידי כל הממשלות לאחריה יש אפיקים פתוחים להידברות עם העולם הערבי כולו וגם עם הפלשתינאים. אין התנגדות ישראלית לוועידה בין־לאומית, בהרכב מוסכם כזה או אחר, בתנאי שלא תבוא במקום משא־ומתן ישיר בין הצדדים, אלא רק תשמש כפתיחה למשא־ומתן כזה. כך קרה בוועידת ז'נווה בדצמבר 1973 וכך הסכימה ממשלת בגין באוקטובר 1977.

יתר על כן. שר החוץ משה דיין, מסר בשם ממשלת בגין על ההסכמה להשתתפות של משלחת ערבית אחת, שבה ישתתפו נציגים פלשתינאים, שאינם נציגים מובהקים של אש"ף. כלומר – אם נפרש, כפי שעשה המלך חסן לגבי „החלטות פאז" – מה שלא נאמר במפורש הריהו בגדר מותר. מותר לנציגים אלה להיות חברי אש"ף, ואף מקובלים על אש"ף מטעמיו ונימוקיו הוא. זה לא נאסר על־ידי ממשלת בגין וגם לא על־ידי ממשלת האחדות הלאומית, שהתחייבה לקיים את כל החלטות קודמותיה.

דוברי הליכוד נוהגים לטעון כי הסכמי קמפ דייויד ביטלו את ההסכמות הקודמות של ממשלת הליכוד. טענה זאת היתה יכולה להיות תקפה אילו הסכמי קמפ דייויד היו מתגשמים כל סעיפיהם. אבל לא כך קרה. המשא ומתן הוקפא, כידוע. יתר על כן. גם לאחר ביקור סאדאת בירושלים הסכימה ממשלת בגין להשתתף בוועידת קאהיר, שכינסה מצרים בהתאם לוועידת ז'נווה, ואף בתוספת של ייצוג לאש"ף. אש"ף מצידו החרים את הוועידה, אבל ישראל הסכימה. זו עובדה.

דוברי הליכוד מצידם יכולים להתכחש להחלטות של ממשלות הליכוד הקודמות, אבל בכך יפרו את ההסכם, שלפיו הוקמה ממשלת הליכוד הלאומית, בו נקבע כי יש לכבד החלטות אלה. דוברי הליכוד לא יוכלו גם לטעון שהמערך הפר הסכמים כדי לפוצץ את הסכם הרוטציה ברגע האחרון. יתר על כן. ראש הממשלה שמעון פרס כבר עשה כמה צעדים נוספים באותו כיוון של קודמיו. ישראל הסכימה מחדש בצורה כזאת או אחרת לוועידה בין־לאומית („ליווי בין־לאומי", „פורום בין־לאומי" וגם במפורש, „ועידה בין־לאומית"). על כל אלה נמסרו הודעות חוזרות לכנסת. ישראל חזרה והסכימה למשא־ומתן עם משלחת ירדנית־פלשתינאית, בהשתתפות נציגים פלשתינאים המקובלים על אש"ף.

כל אלה יכולים עתה לשמש נקודות מוצא להתקדמות נוספת לקראת שלום. בעקבות ההיתר של המלך חסן לכל גורם ערבי, ובכלל זה לנציגים פלשתינאים, להפגש עם ישראל – וההתחלה יכולה להעשות בוועידה בין־לאומית בהרכב מוסכם ובתנאי מוסכם, שלאחר הפתיחה יתחיל משא־ומתן ישיר בין הצדדים. הצד הערבי יגיש כנקודת מוצא את „החלטות פאז", וישראל מצידה תציג כנקודת מוצא את כל ההחלטות של ממשלות ישראל הקודמות והנוכחית. יש החלטות רבות כאלה לגבי נוהל המשא־ומתן והרכב המשתתפים, וגם לגבי פתרונות זמניים וקבועים בכל הנושאים שנכללו בהסכמי קמפ־דייוויד – עתיד השטחים לאחר האוטונומיה או לפניה, פתרון הבעיה הפלשתינאית על כל היבטיה והסכם שלום עם ירדן.

משא־ומתן כזה לא יפתח מהיום למחר. יש עיכובים מהצד הערבי לא פחות מאשר מהצד הישראלי. הממשלה תספיק להתפלג ולהתפרק במהלך המשא־ומתן אם וכאשר יתנהל. בינתיים יש בעיות קשות ופילוגים מכאיבים בצד הערבי. גם בתגובה על פגישת שמעון פרס עם המלך חסן.

אש"ף היום מסוכסך, מפולג ומפוזר, יותר מאשר אי פעם מאז היווסדו. המלך הוסיין רוצה לנצל את מצבו של אש"ף כדי להחזיר לעצמו את עמדות ההשפעה שהיו לו בקרב תושבי השטחים. גם הסורים מעדיפים את השפעת חוסיין על שליטת ערפאת.

המלך חסן העמיד את הירדנים הסורים ותושבי השטחים בפני דילמה. יוזמתו עלולה לחזק את מעמדו של אש"ף כשותף למשא־ומתן בהתאם להחלטות פאז. המלך הוסיין חושש, כנראה, שישראל תמצא לה אפיק הידברות בנושא הפלשתינאי, שאיננו עובר דרך רבת־עמון אלא דרך רבאט בירת מרוקו. המלך חוסיין והסורים חוששים מתמיכת מארוקו ומצרים באסר ערפאת, שעכשיו הוא שנוא נפשם ואויבם המשותף.

כך נקלעה ישראל לדילמה מעניינת. מול המחלוקות בעולם הערבי ניצבת עתה ישראל עם שתי אופציות לקידום תהליך השלום ולפתרון הבעיה הפלשתינאית. האחת היא „האופציה הירדנית", שמתנהלת בחשאי ובעקיפין, בשטחים, בידיעת ישראל ובהסכמתה, גם אם בצורה אטית מדי ועקיפה מדי. השניה היא „האופציה המארוקאית", שנפתחה בגלוי על־ידי המלך חסן. אופציה זאת חיזקה את מעמדה של מצרים בעולם הערבי, סיום פרשת טאבה והחייאת הסכם השלום הישראלי־מצרי. והיא זקוקה עתה לחיזוק גומלין מצד הנשיא מובארק. מה שנדרש עכשיו, באורח מיידי הוא פגישת שמעון פרס עם הנשיא מובארק בהקדם האפשרי תבטיח לעין כל את קיום שתי האופציות לקידום השלום במזרח־התיכון, שנפתחו על־ידי פגישת שמעון פרס עם המלך חסן. זו תוכל להיות התוצאה הראשונה של הפגישה באיפראן.

צאתך לשלום / דן אבידן

צמצם רווחים, סגור שורות

הפגישה באיפראן הדגישה את מידת האחדות בעולם הערבי. כולם מאחורי תוכנית פאז

המלך חסן אמר שלשום בנאומו לסיכום ביקור פרס במארוקו, כי שיחותיו עם ראש הממשלה השתבשו והופסקו אחרי שפרס דחה את הצעותיו בדבר הכרה ישראלית באש"ף כנציגו המוסמך של העם הפלשתינאי, הסכמה לפינוי כל השטחים שנכבשו ב־1967, לרבות את מזרח ירושלים, כעמדת התחלה למשא־ומתן מדיני בין ישראל לערבים על בסיס תוכנית פאז. המלך אמר: „בעקבות תגובותיו השליליות של פרס להצעותי אלה לא היה לי יותר מה לשוחח איתו ולכן אמרתי לו: „צאתך לשלום". אין ספק כי הסיבה שבגללה נקט המלך חסן בלשון בוטה זו היתה נעוצה בתגובות המסוייגות שנשמעו בעולם הערבי כלפי פגישתו עם פרס. אמנם חסן אמר מלכתחילה כי שיחותיו עם פרס לא היו בגדר משא־ומתן אופרטיבי לקידום מהלך מדיני, אלא יותר בגדר שיחות לצורך השמעת עמדות ו„גישוש כוונות"; אולם עתה ברור כי אכן, המלך הופתע מהתגובות השליליות בעולם הערבי ליוזמתו ועובדה זו גרמה לו להציג את המפגש עם פרס ככשלון. אפשר להעריך כי חסן הופתע במיוחד מהתגובה הירדנית המסוייגת משיחותיו עם פרס, שכן הוא קיווה שירדן, המדינה המעוניינת בקידום התהליך המדיני במזרח התיכון, לא תתייצב במחנה מותחי הביקורת על יוזמתו.

אולם חוסיין נתן להבין באמצעות דוברי משטרו ואמצעי ההסברה הירדנים, כי יוזמת חסן איננה מקובלת עליו. עמדתו זו של חוסיין נובעת משתי סיבות. ראשית, חוסיין הניח מלכתחילה ששיחות חסן־פרס לא יצמיחו שום יוזמה קונקרטית לקידום משא־ומתן מדיני בין ישראל לערבים. בהכירו היטב את עמדות ההנהגה הפוליטית בישראל ובפרט את עמדותיו המדיניות של פרס, שעימו נפגש הוסיין בחשאי גם בעבר וגם בהווה, ידע המלך הירדני שאין כל בסיס לגישור בין עמדות אלה לבין התוכנית המדינית הערבית שגובשה בפסגת פאז שאותה עתיד להציג חסן בפני פרס כבסיס למשא־ומתן המדיני. בנוסף לכך לא ראה חוסיין בעין יפה את נסיונו של חסן לשכנע את פרס להידבר ישירות עם אש"ף ולהכיר בו כנציגם המוסמך והבלעדי של הפלשתינאים במשא־ומתן מדיני בשעה שירדן פועלת לגימוד מעמדו של אש"ף. זאת ועוד, לפי כל הסימנים לקח חוסיין בחשבון שמהלכו הנוכחי של מלך מרוקו יגביר את הפיצול בזירה הערבית, ויגרום נזק ישיר לתהליך ההתקרבות הנוכחי ביחסי ירדן־סוריה ולמאמציו של המלך חוסיין לפייס בין סוריה ועיראק, שנועדו לחזק את יוקרתו כמי שפועל לאיחוד השורות בעולם הערבי. לכן לא היה צפוי מצידו של מלך ירדן איתות חיובי כלשהו כלפי הזמנת פרס למארוקו.

המלך חסן הופתע לא רק מהעמדה הירדנית אלא גם מעמדתם המסוייגת של שאר המדינות הערביות הפרגמאטיות, וסעודיה בראשן, לפגישה עם פרס. יתכן שחסן ציפה שגם אש"ף, בראשות ערפאת, יגיב באיפוק יותר, או ישמור על עמדת שתיקה כלפי יוזמתו, מתוך הנחה שאש"ף צריך להיות מעוניין לא להפריע לפעולה שאין בה משום חריגה מעמדות הקונצנסוס הערבי והחותרת להשיג את הסכמתו של פרס להידברות ישירה עם ערפאת ולכינון בראשות אש"ף מדינה פלשתינאית עצמאית שבירתה מזרח־ירושלים. אולם אש"ף בראשות ערפאת לא יכול היה, גם אילו רצה, לפגר בתגובותיו השליליות כלפי יוזמת חסן אחרי תגובת ארגוני הסירוב הפלשתינאים, וו היתה אחת הסיבות שבגללה יצאה הנהגת אש"ף, קצת באיחור אמנם, בהודעה השוללת את יוזמת חסן. התגובות החריפות של סוריה ומדינות הסירוב הערביות גם הן הפתיעו את חסן, ושוב צומצם מרחב התמרון הפוליטי של מלך מרוקו בשיחותיו עם פרס.

תגובות סוריה ובנות בריתה בחזית הסירוב הערבית מבטאות את התנגדותן המוחלטת של מדינות ערב הרדיקליות לכל מגע בין מנהיג ערבי כלשהו למנהיג ישראלי. הן שוללות כיום, לפחות באופן תאורטי, כל יוזמה מדינית כל עוד לא הגיעו הערבים לכלל איזון אסטרטגי עם ישראל. הודעות הגינוי הסוריות החריפות נגד חסן וניתוק כל הקשרים בין סוריה למארוקו שיקפו גם את חרדות הנשיא אסד, שמא יוזמת חסן תוביל למשא־ומתן ישראלי־ערבי נוסף ביוזמה אמריקאית נוסח יוזמת סאדאת. אסד יכול להצביע עתה על הצלחת מדיניות התקרבותו לירדן. מדיניות זו הביאה לתגובה הירדנית המסוייגת כלפי יוזמת חסן והפכה אותה למעשה ליוזמה חסרת כל משמעות מדינית. חוסיין אף אמור להיוועד בקרוב עם הנשיא אסד בדמשק לתאום פעולות ובשאלה כיצד להתמודד עם היוזמה המרוקנית האחרונה.

אף כי חסן מלך מארוקו הופתע מהתגובות הערביות המסוייגות כלפי יוזמתו, קרוב לוודאי שגם הוא עצמו לא ציפה מלכתחילה שיוזמה זו תסלול ישירות את הדרך לפתיחת מהלכים מדיניים אופרטיביים בין ישראל לערבים. הזמנת פרס למארוקו היתה קשורה אפוא בראש ובראשונה באינטרסים פנים־מארוקניים ובאינטרסים של מארוקו כלפי ישראל, כלפי העולם הערבי בכלל וארצות־הברית בפרט. מבחינה פנימית היה לחסן ענין לקיים את המפגש עם פרס כהיענות להפצרות מצד מנהיגי יהדות מארוקו ויוצאי מארוקו היהודים. קיום הפגישה יחזק איפוא את מעמדו של המלך בעיני נתיניו היהודים שכמה מהם מהווים חלק מעמודי התווך של משטרו. יחסיו הטובים עם יהדות מארוקו מסייעים לחסן לטפח מערכת יחסים הדוקה בין מארוקו למדינות המערב, ובעיקר צרפת שבתחומיה מתגוררת אליטה אינטלקטואלית וכלכלית של יהודים יוצאי מארוקו שיש להם מהלכים גם בחוגי הממשל בצרפת. מישראל יכול עתה חסן לצפות לתמורה בתחום היחסים הבילטרליים. יוזמתו היתה ללא ספק מכוונת לסייע לשיפור תדמיתו של פרס בדעת הקהל בארץ ובעולם. חסן עצמו העיד בנאומו האחרון כי אחת ממטרות יוזמתו היתה לחזק את מעמדו של פרס לקראת חילופי השלטון בארץ, והעברת ראשות הממשלה לידי „המפלגה הימנית הקיצונית" – הליכוד. סיבה נוספת להזמנת פרס למארוקו היתה רצונו של חסן להעזר בהנהגת ישראל במאמציו לגייס סיוע כלכלי וצבאי רחב יותר לארצו בארצות־הברית במהלך ביקורו הקרוב בוואשינגטון. לחסן [illegible] סיוע צבאי וכלכלי מארצות־הברית: נוכח מעורבותו הנמשכת במלחמת הסהרה המערבית העולה לקופת האוצר המארוקאית למעלה ממיליון דולר ביום ובשל המשבר הכלכלי הפוקד את מארוקו והחוב החיצוני הגדול שלה. ממשלת ישראל – גם תחת שלטון הליכוד שהביע הערכה כלפי יוזמת חסן – יכולה עתה לסייע למלך מארוקו על ידי הפעלת השפעתה על הלובי היהודי בוואשינגטון, וכך לנסות ולמנוע הכשלת עיסקות נשק וסיוע כלכלי בין ארצות־הברית למארוקו.

לסיכום נראה כי פגישת חסן־פרס הוכיחה דווקא את מידת האחדות – ולא הפיצול – שבעולם הערבי. מדינות ערב כולן ואש"ף איתן התייצבו מאחורי התוכנית המדינית של פסגת פאז ומעמדו של אש"ף כנציגם המוסמך של הפלשתינאים לכל משא־ומתן מדיני עם ישראל. מכיוון שמדינת ישראל איננה רואה בתוכנית פאז בסיס למשא־ומתן מדיני עם הערבים, הרי שהסיכויים לקידום התהליך המדיני במזרח התיכון נראים קלושים יותר אחרי פגישת חסן־פרס מאשר לפניה.

אללה גדול וגם רפי אדרי / גדעון קויץ, פאריס

מרוקו ציפתה להצעות מעשיות

בתקופה האחרונה עשה אדרי את הדרך ירושלים־רבאט הלוך ושוב שבע פעמים. האכזבה שמגלים מקורות מרוקאים היא אכזבה בערבון מוגבל

ראש הממשלה שמעון פרס ועוזריו לא נזקקו, יש להניח, לדרכונים, בבואם ובצאתם. אנשי העתונות הכתובה שהושארו מחוץ לתמונה נזקקו בהחלט ל„דרכונים נכונים". „אילו הממשלה שלכם היתה דואגת לכם – לא היתה כל בעייה להעניק לכם אשרה", השיבו גורמים מרוקאים לכתבים ישראלים בעלי דרכון ישראלי בלבד. וכך פתחו עתונאי ישראל בחיפוש אחר בעלי אזרחות זרה לייצג אותם במרוקו. על הפגישה ההיסטורית של ראש ממשלת ישראל דיווחו איפוא לעתונות שלה עתונאים שמבחינת המרוקאים, לפחות, אינם ישראלים. ומכיוון שעיקר משמעותה של הפגישה היה, כך נראה עכשיו, בהיבט הסימלי שלה, הרי שעובדה זו גרעה בסופו של דבר מערכה.

סופר „דבר" בצרפת, שנאלץ להסתפק הפעם בתאום ואיתור הכתובות והטלפונים הנכונים מפאריס – דבר שהתברר בדיעבד כמדיניות מוצלחת לאור ה„האפלה" בה היו נתונים הכתבים במקום – נהנה, בכל זאת, לפני שבועות אחדים מן האפשרות לבקר במרוקו, במסגרת משלחת ישראלית מצומצמת, רשמית, אם־כי פחות או יותר חשאית, ולהיות עד, פחות או יותר פאסיבי, להתפתחות המאמצים לעריכת הפיסגה. ביוולי תוכלו לכתוב בחופשיות על הביקור שלכם, נאמר לנו שם ביוני. עם זאת, הביקור ביוני – קבוצה של ארבעה עתונאים ושני אנשי אוניברסיטה – יכול לספק תשובות לשאלות המנקרות באמצעי התקשורת הבין־לאומיים בדבר כשלונו היחסי של השיחות. יחסי ישראל־מרוקו קיימים כבר שנים רבות וידעו עליות ומורדות. הביקור שלנו, כך ניתן היה להתרשם, תפס, לפחות בתחילתו, את העניינים ב„מורד" זמני, במשבר מסויים במערכת היחסים המסובכים בין ראשי הקהילה היהודית לבין בית המלוכה, וגם בתוך הקהילה עצמה, אם־כי המלך חסן לא איבד את תקוותו לכנס פיסגה ערבית לפני שינקוט בצעד הפגנתי כהזמנת פרס. המקורות המרוקאים הרשמיים אליהם ניתן היה להגיע במאמץ, גרסו שהתמעטו סיכויי תיווך מרוקאי גלוי בשיחות שלום. הכינוס העולמי של ארגון יוצאי מרוקו והשתתפות הנציגים הישראלים בטקסים הרשמיים, פרט לטקס הדתי של ההילולה, בוטלו. ראשי הקהילה היו מתוחים. לנו המליצו לעסוק בעיקר ב„תיירות", עניין מהנה בארץ היפה ובעלת איכות החיים הזאת. ואז חל שיפור: מנכ"ל משרד הפנים, אותו פגשנו לבסוף, סידר לנו פגישות עם ראשי התקשורת.

בתקופה הזאת שמרו רק שניים על אופטימיות, חבר הכנסת רפי אדרי ורובר אשורף, מראשי הקהילה ומנכ"ל הקונצרן הכלכלי שבבעלות בית המלוכה.

כתבתי כבר על מידת הסבלנות שראיתי אצל אדרי גם ברגעים הקשים. מאז עשה את הדרך ירושלים־רבאט הלוך ושוב שבע פעמים, רובר אשורף תרם את חלקו בשלבים האחרונים. האם היה כדאי? מקורות מרוקאים רשמיים עמם שוחחתי אמרו לי שמרוקו ציפתה להצעות ממשיות משמעון פרס. בעת הביקור שאל אותי אחד מראשי יהודי מרוקו: „האם האמין המלך, באמת, כי קהילה יהודית קטנה אחת תשפיע על מדיניות ממשלת ישראל?" ובכל זאת ניתן להתרשם כי מעל לפני השטח, לפחות, ציפה חסן למחווה שלא באה – להצעות חדשות אותן יוכל להציג לעולם הערבי. זה שורש האכזבה המרוקאית. אך זו אכזבה בערבון מוגבל. „המלך" אמרו לי אותם מקורות, „נאלץ לשאת נאום נוקשה באזני העולם הערבי". כאשר אירחה מרוקו את המשלחת שלנו, פירסם חסן הודעה בעניין ירושלים. המשמעות של פגישת איפראן היא על־כן, בראש ובראשונה, פסיכולוגית. אלא שהפסיכולוגיה היא חרב פיפיות. חסן הראה לערבים את הדרך אל ההידברות. אבל כשהוא אומר אחר־כך, שהתברר שאין על מה לדבר – יש עידוד לשוללי ההידברות. שני האגפים יטענו עכשיו – אמרנו לכם שמהלך של שיא במצב העניינים הנוכחי, עלול ליצור חלל ריק.

הבעיה במקרה זה אינה יחסי ישראל־מרוקו, אלא הסיכוי לקידום הפתרון במשבר העובר על ארצנו, בגבולותינו, ולא בהרי האטלאס. לפגישה עם שליט מזרחי, ובעצם עם כל שליט באים עם מתנה (ולו גם מילולית). פרס, כך נראה, לא חשב על מתנה. אין ספק שהעובדה שלחסן לא היה מנדט מטעם הליגה הערבית לא סייעה לכך. גם לא הנסיבות הפוליטיות בישראל. הפגישה הזאת מאירה, אולי, באורח מעט טראגי את מצבו של שמעון פרס בחיק ממשלת האחדות. היום הוא יכול להגיע למרומי האקרובטיקה הפוליטית, אך יכולתו להעניק לתפקידו טקסט דראמטי מוגבלת. אשר למרוקו צריך לומר, ששום דבר לא נסגר. נכון שמקורות מרוקאיים אומרים עכשיו שלא תהיה פגישה נוספת במתכונת זו: והמלך חסן אמר „כל אחד ישוב לביתו". אך כולם יודעים שהתבטאויות כאלה אינן סופיות. אללה גדול וגם רפי אדרי.

פתח תקווה / יצחק בקנר

אחרי החאפלה

איך יודעים מה היא הצלחה, איך קובעים מהו כשלון, אחרי פיסגת מארוקו? אולי על־פי פניו העייפות והנפולות ומילותיו הזהירות של ראש הממשלה, אתמול בבוקר, בשובו משם? ואפשר שלפי הכותרות הזועקות בעתונים שלא הושג דבר, או על־פי עדותו של הפארטנר־המארח, שהפגישה היא, בעצם, כשלון? תגובות הביטול מצד הליכוד – המתנהג בכל הקור למגעי השלום כאילו שהמישחק הוא מישחק של המערך בלבד – יכולות אף הן לספק מדד מסויים. שמיר, שנשאל אם המהלך נעשה בידיעתו ובברכתו, הקפיד להשיב „בידיעתי". ארנס, לעומתו, קבע שתוצאות הפגישה ייבחנו בשאלה אם מארוקו תקיים מעתה יחסים דיפלומטיים עם ישראל ותשלח לנו שגריר. טוב שהמלך חסן לא נדרש גם להסכים להחלת החוק הישראלי על יהודה ושומרון.

אך אפשר גם להעריך בדרך שונה את שהתרחש, מתוך מעט הגלוי ומתוך הנסתר המשוער, הרב פי כמה. אפשר להשוות תוצאות לכוונות ולקבוע שחשיבותה של ההתוועדות היא בכך שהיתה גלויה וישירה (אף כי הוטל איפול מוחלט על תוכנה ומהלכיה), חרף איומים ועל אף ניתוק יחסים שבהם שילם המלך חסן על תעוזתו; וגם בכך שקבלת הפנים היתה ידידותית ושהוצגו עמדות ברורות ומוגדרות על־ידי שני הצדדים ושני המנהיגים הצליחו, אם בכוחות עצמם ואם בעזרתם הסמויה של האמריקאים, להתגבר על סכנת פיצוץ המפגש עוד בתחילתו. גם העובדה שמדינה ערבית נוספת נכנסה למאגר הדל של מדינות ערביות המוכנות לשוחח עימנו בגלוי חשובה היא. והעיקר, ברכת הפרידה, בנוסח „שלום ולהתראות" שנקט המלך המארח בסיום המפגש, לשון המשאירה, חרף אי ההסכמות, פתח לבאות: פתח לתקווה.

הספקות והפיקפוקים בתוצאות הממשיות שתניב הפגישה רבים הם. עושה רושם, על פי הגלוי, שעבודת המטה לקראת פיסגת איפראן לא נעשתה כראוי. שאם לא כן, מדוע נאלץ פרס לשמוע שוב את פרטיה המוכרים־לעייפה של תוכנית פז הערבית ומדוע המלך חסן השני נדרש להאזין שוב בסבלנות לסעיפי העמדה הישראלית הישנה. מדוע לא נקבעו שתי העמדות הידועות הללו, בתיאומים המוקדמים, כעמדות־פתיחה? כלומר, מתחילים בהסכמה שאין הסכמה – וגם זה משהו. – כדי להגדיר את הכיוון ואת נקודות המחלוקת ואת היעדים המוגבלים המשותפים שניתן בכל זאת להשיג בתום פגישה אחת. שכן, גם חסן השני, המחוייב להוכיח נאמנות לאחיותיו הערביות, וגם פרס, החושש מזעם הליכוד, באו, שוחחו (ולא בארבע עיניים), מדגישים הכל. האם היה השש מהגורם האנושי, מן ה„כימיה" ההדדית? ונפרדו, מבלי שאיש מהם העז לזוז, ולו גם כמלוא הנימה, מן העמדות שייצג (והכל יסכימו, שאיש משניהם לא מסכים בלב ולבו לכל נקודה בעמדות אלה, שכמו נכפו עליו להציגן).

יהיו כמובן חכמים שימהרו להורות לנו שהנה העולם הערבי התאבן בעמדותיו וכל החידוש שבפגישה האחרונה הוא בטקטיקה, לא במהות. אבל גם אנחנו, ואילוצינו הפנימיים עימנו, מאובנים מאד. האם מישהו מעז לבחון מחדש, בפיכחון עובדתי ואובייקטיבי, עניינים שיש עליהם טאבו. כ„אין הידברות עם אש"ף" וכ„לא נסכים לוועידה בינלאומית בחסות המעצמות"? האם מישהו העריך את האפשרות שבמהלך האחרון אולי הקשינו על חוסיין מירדן, הפועל מצידו בדרך מחושבת, עקב לצד אגודל, להקטנת השפעתו של אש"ף בשטחים, וגם עושה לצינון־מה של הסורים ולקבלת גיבוי מסויים של אסאד ולהתעטפות באיצטלה של עושה שלום בין מדינות ערב לבין עצמן. האם האסטראטגיה ההאשמית הזאת, בחשבון ארוך, אינה לטובתנו – ואם כך, האם המפגש באיפראן לא הזיק יותר מאשר הועיל? ובחשבון ארוך, האם המיפגש לא יירשם ככשלון בחשבון החובה של מלך מארוקו וירתיע אותו ומנהיגים מתונים אחרים באזור מכל נסיון נוסף שכזה?

שאלות כבדות משקל – ובנגדן, בעצם, עומד על כף המאזניים השניה רק המפגש עצמו, פנים אל פנים, עמדה מול עמדה, בגלוי ולמישרין. והמיפגש עצמו מכריע. נפרץ עוד מחסום בדרך העקלקלה והאין־סופית אל השלום. מה שיבוא בעתיד יהיה לאחר המפגש הזה, בין אם יכנוהו היסטורי ובין אם לאו. והפריצה הזאת, חרף ההתבצרות בעמדות הישנות, חרף החשש מה יגידו בבית, תירשם בהחלט לזכותו של שמעון פרס. ההישג הוא הישג גדול, אפילו אם יצחק שמיר, לאחר ניתוח קל בעיניו, אינו מצליח לראותו עכשיו יותר משהצליח קודם.

פיסגה באיפראן

פוליטיקה רפובליקאית. דמות־מפתח / אמיר אורן, וושינגטון

בלעדי

נחתום הדולרים

„כרגע איני צופה קיצוץ משמעותי בסיוע לישראל". „המכס אינו נטפל אליכם – פרשת המצרר נודעה לי אחריכם". „יוזמות מדיניות – רק לאחר הכנה מדוקדקת". ג'יימס בייקר, שר האוצר האמריקאי, דיוקן וראיון

האיש החתום על הדולרים האמריקאיים, מאז 1985, התרחק קמעא אשתקד מהבית הלבן. ג'יימס בייקר היה ראש־המטה של רונלד רייגן בארבע שנות נשיאותו הראשונה. כשהתחלף בתפקידו עם דונלד רייגן, דילג בייקר מעל למשעול המפריד בין הבית הלבן לבין משרד האוצר שממשרדו, קרוב יותר ללשכת הנשיא מכל שר אחר מאז עקרו משרדי החוץ, המלחמה והימיה שממערב לבית הלבן למעונים מרוחקים יותר. בייקר ויתר בכך על מקצת מהשפעתו המרכזית בממשל רייגן, אך ביסס את מעמדו האישי, הוכיח את כושרו באחד מארבעת המשרדים הוותיקים והחשובים, והיטיב להיערך לקראת מעבר לאחר משלושת התיקים הנותרים, הקוסמים לו (חוץ, הגנה, משפטים). בייקר, שהנהיג מטקסאס כבן־חסותו של ג'ורג' בוש הנהסה בממשל פורד כסגן שר המסחר, ונכשל בנסיונו היחיד להתמודד בקלפי על כהונת התובע הכללי של טקסאס, מול המושל הנוכחי מרק ווייט – עודנו מזוהה עם בוש. הוא מייעץ לסגן הנשיא, החשוד בעיני שמרני המפלגה הרפובליקאית כנציגו המתווכם ביותר של האגף המתון בתנועתו. במפלגה מניחים כי אם יתמנה בוש למועמדה לנשיאות ב־1988, ויפגר במערכה מול המועמד הדמוקרטי חודש וחצי לפני הבחירות, יפרוש בייקר מהקבינט או מהעסקים הבין־לאומיים, שאולי יתמסר עד אז לניהולם, וינצח על מתנה בוש, כדרך שעשה במוקדמות נגד רייגן ב־1980.

אך בוש שוב אינו פטרונו הבלעדי של בייקר, ובייקר אינו בארכותו של בוש. אפשר שתפקידו של בייקר בפוליטיקה האמריקאית מובטח אף יותר מזה של בוש, שאישיותו שעבדה לרייגן עד כדי מחיקה. בוש אינו מזוהה עם נושא או מאבק כלשהו; אף לא יוזמה ממשלית אחת נקשרה בשמו. ננסי רייגן אימצה לעצמה את המאבק בהתמכרות לסמים והיא יכולה לטעון שהמדיניות האמריקאית להפעיל סיוע צבאי לבוליביה, הושפעה מן המהלכים שלה. בוש מסתמך על נאמנות לרייגן, בלי ערובה לכך שזו תהיה נכס גם בעוד שנתיים או שחסידי הקוסמדריגן ירדו בעלייתו. הוא מנופף גם בגליון התפקידים שמילא בעבר, בעת שפרשנים מכירים כי האמריקאים מצביעים בעד אישיות ולא בעד תולדות־חיים. אם ייבחר בוש למועמד ואח"כ לנשיא, יוכל בייקר לקטוף לעצמו את תיק החוץ בממשלו, את ראשות הסי.איי.אי או כל תפקיד אחר. אם יכעד בוש בהתמודדות עם יריביו במפלגה, יפוצה מתנהו במינוי בייקר לסגנו המיועד של אחד המועמדים הרפובליקאים כסנטור פול לקסאלט או כסנטור השמרני ויליאם ארמסטרונג (אך לא ג'ק קמפ או פאט רוברטסון, המטיף משולי הימין), אלא אם יעדיף בייקר תיק־מפתח בממשל הרפובליקאי הבא. אחרי רייגן ובוש, בייקר הוא כיום גדול המתרימים לרפובליקאים. ספק אם יתפתה לשוב לטקסאס ולהתמודד בעוד שנתיים על מושב בסינאט, מול הדמוקרט לויד בנטסן אך תבונת הקסמתם של הקונגרס, התקשורת והעמיתים בשדרה תועיל לו כאן ושם.

ביולי, ביום קיץ כבד־להות בוואשינגטון, בלי מקטורן ועם „דוקטור פפר" צונן – משקה קל, חביב על אנשי הדרום – וחיוך שהמים פוליטיקאים קשוחים, מתראיין ג'יימס בייקר בן ה־56 כמי שאופיו כשמו – תשובותיו אפויות בקפידה, במינון זהיר, בלי להתערב בעיסתם של נחתומים אחרים, ובלי להקדיחן את שלו או להוציאן מהתנור קודם זמנו. לא בכל פרט הוא בקי, אך בהיוודעו בפער נתונים לא ינסה לחפות עליו ביזמרת ידע או בהשתרדות על עודרים. בתום השיחה, בלא דירבון, אומר האיש, שיישאר בוודאי גם מורשה־החתימה האמיתי של השקלים בשנים הבאות, „אשמח מאד לבקר בישראל. מעולם לא הייתי שם. כעת אני שקוע בחקיקת המיסוי, אבל אחר־כך ארצה לבוא". על שפתי שר האוצר האמריקאי בהווה התגוסס חיוכו של שר החוץ הבא, אם לא למעלה מזה. הוא פרקליט היודע לייצג את לקוחו ומתמקח מיומן במו"מ, אמר עליו פקיד מידידיו, „כפי שעוד תיווכחו אם ינסה לקדם את השלום".

האם תימשך הירידה הנוכחית במחירי הנפט?

„איש אינו יוכל להתנבא בוודאות כלשהי. הסעודים יכולים להפיק 9.5 מיליון חביות ליום, או אף יותר. הרבה תלוי בגישתם ואיני סבור שההסתכלות בניחושים תועיל כאן. מעטים האמינו שנגיע למה שקרה בים הצפוני בשבוע שעבר, חבית שמחירה נמוך מתשעה דולר. כל מי שיתיימר לתת לך תשובה החלטית יספק, למעשה, ניחוש בלבד".

כמה זמן –שבועות, חודשים, שנים – תימשך להערכתך המגמה הנוכחית?

„באמת איני יודע. אין לדעת, למשל, אם אופ"ק ישוב אי־פעם ויתלכד. בסוגיה זו אני נוהג לסרב לעסוק בהשערות, משום שהוודאות מעטה כל־כך".

האם תיבלם הירידה בשער החליפין של הדולר, המעיקה לישראל משום החלשות הייצוא לשוק האמריקאי?

„מאז ראשית השנה אני מסרב בעקביות להתייחס לשער החליפין של הדולר, כי ברגע שאני מתייחס לכך פומבית מגיבים שוקי המטבע בתנודות פרועות. זה אמנם אינו מועיל לך, אבל זו כרגע מדיניותי ואני ממשיך לדבוק בה".

כיצד אתה מסכם שנה להנהגת התוכנית הכלכלית של ממשלת ישראל, שאומצה בהמרצתכם?

„אתם בהחלט ראויים לשבח על הצלחת תוכנית הייצוב. היא הצליחה לבלום את הגרעון במאזן התשלומים ואת האינפלציה. היתה לכם – לפחות בעיני משקיף חיצוני ובלתי משוחד הבוחן את הנתונים – שנה כלכלית טובה".

מה על ישראל לעשות מעתה ואילך?

„איני להוט להטיף פומבית למדינות אחרות מה לעשות או לא לעשות, אך בעקבות הצלחתכם בשנה האחרונה מתבקש שתמשיכו לנוע באותו נתיב".

האם אתה שותף לחשש כי כלכלנים בממשל, המודעים כי ישראל תסתבך בחזרת האינפלציה אם יוזנחו הסכמי שכר נדיבים?

„קשה מאד להשתלט על אינפלציה. היתה לכם הצלחה רבה בכיוון של ביטול ההצמדות במשק וחשוב לנצל את ההצלחות במלחמה באינפלציה. כאן סבלנו מאינפלציה זמן רב ובמערכת הבחירות של 1980 ראינו בה את „אויב הכלכלה מספר 1", כי הגיעה לשיעור שנתי של 12.5 ואף 13 אחוזים. הכל הניחו שהעניין טבוע במיבנה המערכת ושעלינו להשלים עם כך. איש לא האמין לרייגן,

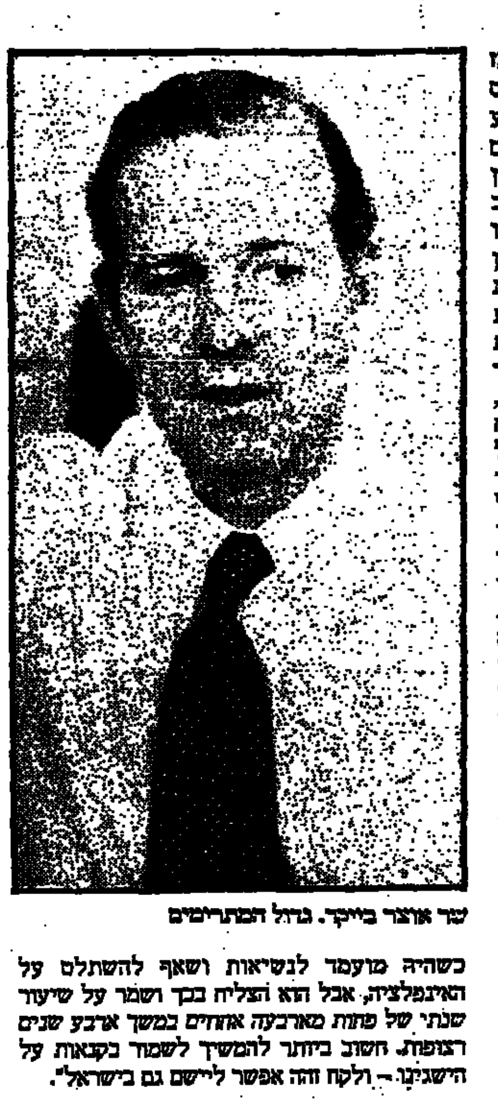

שר אוצר בייקר. גדול המתרימים

כשהיה מועמד לנשיאות ושאף להשתלט על האינפלציה, אבל הוא הצליח בכך ושמר על שיעור שנתי של פחות מארבעה אחוזים במשך ארבע שנים רצופות. חשוב ביותר להמשיך לשמור בקנאות על הישגינו – ולקח זהה אפשר ליישם גם בישראל".

הסיוע הכלכלי והבטחוני לישראל נפגע מקיצוצי חוק גרהאם־ראדמן. למרות פסיקת בית־המשפט העליון כי הליך הקיצוץ פגום וסותר את החוקה, הצביע הקונגרס בעד אישור הקיצוצים. האם המסקנה היא שהסיוע עתיד להמשיך ולהיפגע?

„הדבר מותנה במה שיקרה מעתה ואילך. מה שעשה הקונגרס לפני כמה ימים היה אשרור הליך העיקול ממארס השנה, כלומר עיקול כללי של 4.3 אחוזים מכל תקציב ובסך הכל 11 מיליארד דולר. אם יבוצע הליך דומה באוקטובר, יהיה היקפו גדול בהרבה, אך שאלות רבות טרם נענו – האם ניתן לשקם את גרהאם־ראדמן כך שלא יסתור את החוקה, האם יאשר הקונגרס נוסח חדש של החוק, האם ישתמש הקונגרס במנגנון תחליפי לכפות קיצוץ בכל תקציב ותוכנית. רק אם כל השאלות הללו ייענו בחיוב, יושפעו לרעה סיוע החוץ והסיוע הבטחוני, בנוסף לשאר התקציבים".

האם ראוי לפיכך לישראל להיערך לקבלת סיוע מופחת?

„זה עדיין אינו מוצדק. עלינו לראות אם יתוקן גרהאם־ראדמן לאור שנחבל בבית־המשפט. בשלב זה לא אתנבא באשר להפחתה מהותית בסיוע בשנת הכספים '87. הנעלמים רבים מדי, אף כי המגמה הכללית בפוליטיקה האמריקאית כיום היא לקצץ בגרעון באמצעות הפחתת הוצאות הממשלה ולא בהגדלת המיסוי. טרם הגיעה השעה לומר לישראלים להיערך לקיצוץ, כי השעה תגיע רק אם תתקבל חקיקה נוספת ליישום גרהאם־ראדמן בהתאם לחוקה. צריך גם לזכור שהעיקול הכללי חל לא רק על סיוע חוץ ועל תקציבי פנים, אלא גם על תקציב ההגנה, שגדל אצלנו נתח גדול מאד, גדול בהרבה ממה שהנשיא מוכן לוותר. מכל מקום, בעקבות פסיקת בית־המשפט העליון ברור שלא יקרה דבר בלא חתימת הנשיא, כך שלאי־הוודאות מצטרפת האפשרות שהנשיא לא יחתום על החוק".

פקידים ישראלים סבורים שהסיוע הישיר, שהיה בשנים האחרונות 1.2 מיליארד בסיוע הכלכלי, ו־1.8 מיליארד בסיוע הצבאי...

„סלחו לי, אבל דומני שישראל מקבלת 1.8 מיליארד דולר לשנה בסיוע כלכלי, אם כוללים בו גם את סיוע החירום".

יחד עם סיוע החירום אכן מגיע הסיוע הכלכלי בשנתיים האחרונות ל־1.95 מיליארד דולר לשנה, אך ישראל התחייבה כי לא תבקש עוד תוספת בזו, ויש בה מי שסבורים כי כעת מוטב לחפש פתרונות בשוליים, בעיקר מתקציב ההגנה, כמו מימון אחסונו של ציוד צבאי אמריקאי בארץ, או הזזת „תיקון נאן" למימון מחקר ופיתוח בטחוני. מה דעתך על „תיקון אינויי", שמגמתו הפחתת שיעורי הריבית על מילוות שפרעונם מוטל על ישראל, אשר הוזן בו הנספך בתדרך שעבר?

„אני בקי בתיקון אינויי", המבקש לקצץ לשיעור מסחרי את הריבית על חובות הסיוע הצבאי. בעת הגשת ההצעה התנגדנו לה, בממשל, משום שתקבע תקדים. בבנק המימון הפדראלי הצטברו חובות בסך 155 מיליארד דולר, 18 מיליארד מהם נובעים מסיוע צבאי (כ־10 מיליארד לחובת ישראל). פנו אלינו גורמים פנימיים וביקשו להפחית את הריבית על חובותיהם – חקלאים, בנק הייצוא והייבוא, מינהל חישמול הכפר ועוד ועוד. מאחר שהצלחנו להוריד את שיעור הריבית במשק, רוצים הכל לרדת לריבית המסחרית. במונחי התוספת לגרעון, זה יעלה לנו בסכום עצום. בטווח הקצר זה יועיל לנו, אך בטווח הארוך זהו נטל על התקציב. אנו מתייחסים בהבנה ובאהדה לבעיית מילווה הסיוע הצבאי ובוחנים דרכים להקלתה, אך עלינו למצוא פתרון שאינו תקדים לכל החייבים האחרים, משום שתקציבית פשוט לא נוכל לעמוד בהכבדה משמעותית של בעיית הגרעון".

אולי מוטב שהתקדים יהיה מצרי ושישראל תיהנה ממנו, במקום הנוהג ההפוך, אם כי ברור גם למצרים שבלי תמיכתם של ידידי ישראל לא יאומץ פתרון כזה?

„ייתכן, הבעייה המצרית אכן חמורה לא פחות מהישראלית, אבל כתקדים כוונתי לחוב הפנימי, חלק גדול מ־137 המיליארד שאינם חובות הסיוע הצבאי".

האם מצאתם כבר פתרון?

„לא. אנו ממשיכים לבחון מיגוון רחב של אפשרויות, אך עלי לומר שטרם מצאנו פתרון.

איתכם לבירכם. יש מדינות שמצבן הכלכלי רע יותר משלכם. לא אנקוב בשמותיהן, אך הן יתקשו עוד יותר מישראל לפרוע חובות בריבית שסוכמה איתן".

עד כמה ממשי הסיכוי ליישום „תכנית מרשל" למזרח־התיכון?

„כידוע, הצענו רעיון זה של פרס בפיסגה הכלכלית בטוקיו. לדעתנו, זהו רעיון מועיל, אבל לא נתקלנו בתמיכה נלהבת, כנראה משום שהכל דוחקים כרגע במזומנים".

גם היפאנים?

„ליפאנים יש עודף – רק להם ולגרמנים".

זה משום שידעו להיות בצד הנכון במלחמת העולם השנייה.

„איני יודע, הרי גם האיטלקים היו בצד ההוא במלחמה, ולהם אין עודף".

הם פרשו מהציר מוקדם מדי. אדוני שר האוצר, אתה ממונה גם על שירותי המכס. הפקידים בישראל, המתכחשים לאפשרות של חריצות עיתונאית, מאמינים כי במכס האמריקאי הוליכו להיטפל לישראל. הם משוכנעים שהמכס מנהל חקירות קטנוניות, מתמקד ביעדים ישראליים ומדליף לעיתונות. האם אתה משוכנע בתום־ליבם של חוקרי המכס ומנהליהם?

„כן. אני בטוח. דנתי בכך עם השגריר הישראלי, שבא אלי בשבוע שעבר לשיחה בנושא זה. הדגשתי באוזניו במיוחד שבעניין האחרון של פצצות המצרר היה המכס רק הגוף החוקר, וכי המשרדים המובילים בפרשה היו משרדי החוץ והמשפטים. עוד אמרתי לשגריר, כי העובדות שדווחו אחר־כך בעיתונות נודעו לו לפני שנודעו לנציב המכס או לפקיד בכיר כלשהו באוצר".

והגבת עוזר שר האוצר לאכיפה?

„נכון, כמו עוזר השר לאכיפה וכמו תת־השר זכמני. השגריר תודרך בסטייט דיפרטמנט בשמונה ביולי. לנו נמסר דיווח רק למחרת. נקודה אחרת היא שרק 1.75 אחוז מהתיקים בחוק פיקוח הייצוא (הברחות) עוסקים בישראל. מינואר 1981 ועד יולי 1986 הגיש המכס תביעות לפי חוק פיקוח הייצוא ב־130 תיקים. מהם שניים בלבד שבהם היתה ישראל ארץ היעד למשלוחים. היו אמנם תיקים נוספים שבהם נטען שמעורבים ישראלים, במשלוחים שיועדו לאיראן. אך מדינת ישראל מעורבת באחוז זעיר. אני יכול להכחיש נמרצות את המשתמע משאלתך".

אם ישראל זעירה כל־כך בתיקים וענקית כל־כך בסיקור, יתכן אמנם שהסיבה לכך היא הסקרנות העיתונאית כלפי ישראל, אך לעתיד - - -

„בדיוק, הסיקור נובע מהתעניינותכם העיתונאית לא מהמכס".

בלקח לעתיד, האם אין מקום לתיאום בין־משרדי בממשל, לטיפול עדין יותר בפרשיות כאלה?

„כאן היו משרדי החוץ, המשפטים והמכס. את מי עוד תכלול בתיאום כזה?".

אולי הבית הלבן. ייתכן שלו כיהנת בראש מטה הבית הלבן, היית מעיין במדוקדק בפרשיות כאלה, או משגיח על הטיפול בהן באמצעות המועצה לבטחון לאומי.

„איני סבור שהבית הלבן צריך להיות מעורב בכל פרשה. לו ידעתי מראש על פרשה כזו, ואיכפתני בה היבט מדיני משמעותי, הייתי מתייחס לכך, ואמנם לא ידעתי משום שהעניין טופל בנוהל שיגרתי ורגיל של אכיפת חוק.

מאז פרשת פולארד, שהיא אבן פינה לעצמה, הצטברו כמה וכמה מקרים של מעורבות ישראל או ישראלים.

„היו עניין ברמודה ועניין המצרר. אלה שני התיקים המוכרים לי".

היו גם תיק „יוסקי" ופרשה שבה מעורב ישראלי אחר, בדאלאס. השאלה היא אם הממשל היה נוהג אחרת לו היה הדרג הבכיר מודע לזימוני המצטבר של פרשיות רגישות.

„תיקים אחרים הם עניין אחד ותיקים פליליים הם עניין אחר. ברגע שתיק פלילי מועבר לחבר־מושבעים גדול (המעיין בחומר ובבקשת התביעה להגיש כתב־אישום) יש במדינה זו מחסום בפני התערבות פוליטית".

מכאן שאם מטרתו המיוחדת של השגריר הישראלי היא השגת ביטול צווי ההתייצבות לעדות בפרשת המצרר, נגזר שייכשל?

„זו שאלה שיש להפנות למשרד המשפטים. הצווים הם למתן עדות בפני חבר־המושבעים הגדול ולכן משרד המשפטים מוביל כעת. זהו עניין פלילי, ובשלב זה אין זה יאה כלל להפעיל השפעה פוליטית. בסמכות התביעה להחליט אם לבטל את הצווים בתמורה להתחייבות לשיתוף פעולה, או לא. המכס היה כאן רק גורם החקירה והשיטור, שיצא לשטח לבצע חקירה במפלס שורשי העשב".

היית ראש־מטה הבית הלבן בעת שהנהגתה ופורסמה יוזמת הנשיא למזה"ת מספטמבר 1982...

„ספטמבר 1982?".

1 בספטמבר 1982, היוזמה הקרויה על־שם רייגן, אם כי מאחר שנכשלה אפשר שתיזכר על־שם ולאטים, עוזר שר החוץ לענייני המזה"ת דאז. כיוון שמדברים כך כשר החוץ בממשל הנוכחי או בממשל בוש, מה השקפתך על המזה"ת וכיצד יבוא בו שלום, גם אם אינך רוצה לפלוש לתחומו של שולץ? מהו הלקח שהסקת מהיוזמה האמורה ומנסיבות פרסומה?

„אני מעדיף לשוחח על תפקידי הנוכחי ואשמח לענות על כל שאלה בתחומי סמכותי. על המזה"ת לא אדבר, כי זה היפותטי ואינני שר החוץ. אשר לשאלה האחרת. תמיד האמנתי שאסור לנפח ציפיות ולהעמיד אתגרים בלתי־אפשריים. אני דוגל בחמשת המ"מים – מוכנות מוקדמת מונעת מיבצע מזיק".

שאלה בתחום מומחיותך כפעיל מרכזי בפוליטיקה: מה יקרה ליהודי אמריקה ולייחסם למפלגה הרפובליקאית לאחר רייגן? האם ישובו בהמוניהם לתמוך בדמוקרטים? האם יסתבר שתמיכתם ברייגן היתה ספיית תקף?

„אני נוהג לומר, לקהלים יהודיים ולאחרים גם יחד, שמקובל עלי כי רונלד רייגן היה הטוב בידידי ישראל מעולם. אך גם בהכירי בעובדה זו, זכו הרפובליקאים להישגים מוחשיים בקהילה היהודית באמריקה, הישגים שיגובשו בתקופה שלאחר רייגן. התמיכה המוצקה בישראל מקובלת על רבים מבכירי המפלגה, וכמוה גם הפרדת הדת מהמדינה, זכות היחיד ומדיניות בטחון נמרצת. זו אחת הסיבות להצלחת רייגן. אנו זקוקים לאמריקה חזקה, אמריקה שחדלה מההלקאה העצמית של תקופת וייטנאם־ווטרגייט וכשירה להקרנה אחראית כבעבר של עוצמתה ברחבי תבל. הפעולה בגרנאדה אולי אינה קשורה במישרין בישראל, אבל היא הכשירה את הקרקע לתקיפה בטריפולי, שלא היתה מתבצעת לולא כיהן נשיא רפובליקאי הנהנה מתמיכה רפובליקאית נרחבת".

לאחר־מכן עתר רפי מלכה לבג"ץ / טובה צימוקי

גילוי

משבצת בפאזל השב"כ

יוסף הרמלין לא הגיב. ואז הלכו ליצחק טוניק. טוניק הלך לפרס, פעמיים שוחח עם ראש הממשלה. מה יצא מהשיחות האלה? מלכה, שנותר חופשי ומשוחרר מסיוע לברר את טענותיו, עתר לבית המשפט העליון

ועדת ידיד לבדיקת נוהלי עבודה בשב"כ, תצטרך לתת בין השאר תשובה לשאלה מכרעת. מה קורה כשיש טענות לאנשי שב"כ שאי אפשר לפתור אותן בהגדרה „פוסט". בא ולמד מפרשת השב"ס. שלושה התלוננו נגד ראש השב"ס רפי סריסה. למולם הרב, לתלונתם לא נלוותה שאלה של חשאיות ולא יצאו ימים עד שזו החלה להתברר בועדת הפנים של הכנסת.

אנשי השב"כ, למדנו בחודשים האחרונים, אוחזים לעיתים בשאלות וטענות קשות עוד יותר. במצב כזה של סיבוך־טענה־שאלה, למי יפנו? האם ליועץ המשפטי לממשלה? האם לשופטי בית המשפט העליון? האם לפוליטיקאים? אלה הן שאלות קונסטיטוציוניות ממדרגה ראשונה. במקרה השב"כ התברר כי לאירגון חסר נוהל בקרה המאפשר הצגת בעיות תוך כדי שמירת חשאיות מירבית, ותוך כדי ידיעה שהמטפל בהן, אפילו הוא „שס" נקי מפניות, לא יעצור את התלונה. בחודש פברואר התלבטו איש השב"כ רפי מלכה וחבריו בשאלה מן הסוג הזה. היתה הריגה, היתה הדחת עדים, היו העלמת עדויות בפני שלוש ערכאות שיפוט. הפניה לפרס לא הועילה. יוסי זסיר־פרס היו בכי־ידע. לאחר שהתלבטו, מאד, החליטו לפנות למשרד מבקר המדינה שממנו אין כידוע דליפת סודות. מה גם שפנו אל מי שכיהן כראש השב"כ, היום הממונה על ביקורת שרותי הבטחון במשרד מבקר המדינה – יוסף הרמלין. אנשי השב"כ ציפו לקבלת סיוע מהרמלין. הרמלין נראה להם – מכל בחינה – איש נכון.

נקפו ימים רבים. הרמלין שתק. שתק עד כדי־כך שהפניה הועברה ישירות למבקר המדינה יצחק טוניק. טוניק ראה אותה ככלולה בקטגוריה לטיפולו כנציב קבילות הציבור. טוניק, מספרים, שוחח על הפרשה עם היועץ המשפטי לממשלה פרופסור יצחק זמיר, מצא צדק לפחות לכאורה, בטענתו של רפי מלכה, בוודאי בהיות מלכה נטול יכולת להביא את תלונתו־טענותיו למצב של טיפול ובירור. יצחק טוניק, מבקר המדינה הלך לשמעון פרס. פעמיים, מסתבר, שוחח עם ראש הממשלה בנושא זה והתריע בפניו על השתלשלות העניינים ועל הצורך לטפל בנושא. בעקבות שתי השיחות האלה נותר רפי מלכה מיואש. ואף מעורה וסיוע עתר לבג"ץ.

הדברים מעלים שאלות רבות: מדוע נעצרה הפניה אצל הרמלין? מה סמכותו של המבקר במקרים כגון אלה? המבקר, כידוע, מביע את דעתו באמצעות דו"חות הביקורת שלו, באמצעותם בלבד. פנייתו לפרס ולזמיר היתה מתוך חרדה עמוקה לשלטון החוק. כמיטב המסורת שמבקרי מדינה אמונים עליה אמר השבוע טוניק בתגובה לספור זה: „אני לא מאשר שבא אלי אף אחד".

השופטת מרים בן־פורת. חמש שנים לפני המינוי בארצות־הברית / יעל אדמוני

כשאפשר לפרש אחרת היא נוטה לצד האזרח

„להגיע לחקר האמת זו מלאכה קשה מאד. פעם שאל אותי קרוב משפחה, פסיכולוג, אם קראתי ספר מסויים על מהימנות עדים. ואם אקרא, שאלתי, אדע טוב יותר למי להאמין? לא, השיב, תדעי במה זה מסובך. אינני רוצה לדעת יותר ממה שאני יודעת. תמיד חיפשתי ראייה או נקודה אובייקטיבית. אם מחפשים חזק מאד, אפשר למצוא את האמת."

שופטת מרים בן־פורת. עומדת על המשמר

אולם הדיונים בבית המשפט העליון בירושלים היה מלא ביום ראשון עד להתפקע. ספסלי העץ הנוקשים לרוחבו של האולם הכילו ברוחק את העותרים, הפרקליטים והעיתונאים. החום היה כבד. מדי פעם יצא מישהו לשאוף אויר, לעשן סיגריה, לשתות כוס מים. המשנה לנשיא בית המשפט העליון, השופטת מרים בן־פורת, הסיטה את הגלימה השחורה מעט לאחור, ביקשה, כנראה, להקל על החום הכבד. בריכוז רב הקשיבה לטיעוני הפרקליטים בדבר חנינות של אנשי השב"כ. מדי פעם רשמה משהו. מדי פעם השעינה ראשה על שתי אצבעות ידה הימנית. לפעמים העירה הערה. את היועץ המשפטי לממשלה יוסף חריש שאלה את מי יחקרו אם כולם יקבלו חנינות.

למחרת, בלשכתה, גם ללא הגלימה השחורה, בחולצת סריג, סגולה, וחצאית, מורפלת, באפור וסגול, היא נראית מרשימה. מרים בן־פורת מחייכת, מעבירה את ידה מעת לעת על פני תסרוקתה המוגבהת, משחקת באצבעותיה במחרוזת שלצווארה. אדיבה מאד, מנומסת, נעימת שיחה. בלשכתה ספריה גדולה, שולחן כתיבה מסודר מאד ועל אדן החלון עציצים רבים. אני מנסה במהלך השיחה לחדור מבעד לארשת הקורקטית מאד שלה. היא מבחינה בנסיונות האלה ומתייחסת אליהם בסלחנות מה. משפטן בכיר המכיר אותה שנים רבות אומר: „היא אנושית מאד בדרכה שלה. היא לעולם לא תשכח לכתוב מכתב תודה, לשלוח פרחים, להתנצל כשצריך. יש בה נימוס שהוא מעבר לנימוס הפורמאלי. היא באמת כפי שהיא נראית."

מרים בן־פורת היא האשה הראשונה שנתמנתה לשופטת בבית המשפט העליון. את תאריך המינוי היא זוכרת במדוייק. „הגעתי לבית המשפט העליון כשופטת זמנית באחד בנובמבר 1976. ב־2 במרץ 1977 התייצבתי בפני נשיא המדינה לקבלת כתב ההסמכה כשופטת בית המשפט העליון." בן־פורת נתמנתה לשופטת בבית המשפט העליון חמש שנים לפני שנתמנתה אשה לתפקיד זה בארצות־הברית. היא גאה על־כך. על השאלה המתבקשת, האם נאלצה להתאמץ יותר בדרכה המקצועית משום שהיא אשה, אומרת בן־פורת: „לא רק אשה צריכה להתאמץ. כאשר אלמנט חדש – אני אומרת בכוונה את המלה אלמנט, כמו למשל אדם שחור עור או נציג של מיעוט כזה או אחר – נכנס למקום עבודה חדש, עליו להתאמץ ולהוכיח את עצמו משום שבתחילה חוששים מפניו. אחר־כך נפתחים השערים והדבר הופך לנורמה. היתה תקופה שהייתי צריכה להתאמץ יותר. ראיתי צל הרים כהרים. בשל החששות שהיו לי בראשית דרכי טענתי את אחד המשפטים הראשונים שלי שהיה משפט קטן כאילו זה משפט רצח. אבל החששות עברו מהר מאד. ראיתי שהגברים לא כולם גאונים והנשים לא כולן טפשות ואפשר להסתדר." מרים בן־פורת נולדה ברוסיה וגדלה בליטא. היא עלתה ארצה לפני מלחמת העולם ועבדה כמזכירה בסוכנות היהודית. את לימודי המשפטים סיימה בתקופת המנדט, וקצת אחרי קום המדינה החלה לעבוד כפרקליטה בפרקליטות המדינה. עמיתים למקצוע מציינים כי התקדמה מהר והצטיינה בניהול משפטים מורכבים ביניהם המשפט נגד רוצחי קסטנר. על תקופתה בפרקליטות מספר משפטן בכיר: „היא היתה מאד מאד קשה. פרקליטה שלא ידעה חוכמות. סנגורים ונאשמים ביקשו לא אחת שהגברת בן־פורת לא תלמד עליהם קטגוריה. הם היו מוכנים לכל קטגור ממין זכר ובלבד שלא ייאלצו לעמוד בפניה." עשר שנים שמשה בן־פורת כתובעת, 18 שנה כיהנה כשופטת בבית המשפט המחוזי וכנשיאת בית המשפט המחוזי עד שהפכה לשופטת בית המשפט העליון. התקדמותה היתה מהירה ביותר.

פרופ' שמעון שטרית, משפטן באוניברסיטה העברית בירושלים, אומר כי בן־פורת נחשבת לשופטת מצויינת. „מלאכת השפיטה שלה מצטיינת ברגישות ובהבנה מלאה של העניין. היא מבינה את התיקים בצורה יסודית, מקפידה על כל תג ופרט. היא נותנת תחושה אנושית טובה לטוענים בפניה. כאדם היא קונקרטית מאד, יסודית ובעלת השכלה רחבה. מבחינת תפיסתה המשפטית היא מוכנה לפרוץ אופקים חדשים אך לא באופן נועז. הייתי מגדיר אותה כשופטת יצירתית זהירה. שופט נבחן במידת נכונותו לסטות מאמות מידה קודמות. מבחינה זו היא לא רצה קדימה אך כשהיא משתכנעת היא אינה מהססת."

אחד מחברי בית המשפט העליון אומר על בן־פורת כי בתוך משפטנית־שופטת המקפידה מאד על החוק, התקדימים וסדרי הדין, „היא מומחית גדולה, יודעת הרבה ומנווטת את ספינת השיפוט במים הסוערים בצורה מאד מוצלחת. פסקי הדין שלה סולידיים מאד. היא שופטת זהירה ביותר והזהירות מביאה אותה לידי שמרנות. היא איננה רפורמיסטית או אקטיביסטית. יש לה אומץ שיפוטי רב והיא עומדת על דעתה גם נגד שופטים אחרים וזה אינו דבר קל. היא אינה מהססת להשאר בדעת מיעוט."

באחד העתונים נכתב עליה לא מזמן כי מלבד היותה שופטת רצינית, תקיפה, חריפה מאד המרבה להתערב במהלך הדיונים, היא מגלה קוצר רוח כלפי מאריכי דברים. „אני לא מסכימה עם הדברים האלה", אומרת השופטת. „כשאני רואה שמדברים לא לעניין אני קוטעת את הדברים, אבל כשאני מוצאת נקודה מסויימת יש לי כל הסבלנות שבעולם. אם הנקודה מעקרית הלשה – קשה דבר לא יעזור. כך נוהגים גם שאר חברי השופטים."

מרים בן־פורת ידועה כשופטת הרוצה ביותר. „היא עובדת יומם וליל ובניגוד לשופטים אחרים היא אף פעם לא משהה את פסקי הדין שלה," אומר שופט־עמית. כשאני שואלת אותה אם היא עובדת קשה היא אומרת: „אם אתאר לך את כמות העבודה וסדר היום שלי, לא תאמיני לי למרות שהציבור מאמין בדרך־כלל לשופטים." בן־פורת מעדיפה להתייחס לעבודה המפרכת בבית המשפט העליון בהכללה, ושל עמיתיה השופטים בפרט, ולא לספר על עצמה. „כל מי שבא אלינו מבית המשפט המחוזי כדי לסייע לנו אומר שכמות העבודה כאן לא תיאמן".

שלוש פעמים בשבוע יושבת בן־פורת בדין, לעתים קרובות כיושבת־ראש. היא מכינה את התיקים, פסקי הדין, חוות הדעת. „מדי פעם אני צריכה להרצות כי המעמד מחייב, אני מפרסמת מאמרים והשנה גם התפתיתי להרצות בסך סמסטר אחד באוניברסיטה." מרים בן־פורת עובדת בלשכתה, קוראת חומר תוך כדי נסיעה ומכינה תיקים בבית. „בין תיק לתיק אני יוצאת לגינה כדי להשקות את הצמחים או נכנסת למטבח לבדוק אם התבשיל אינו גולש. מדי פעם צריך ללכת לארועים ואז אני משתדלת שזה יהיה „שורט אנד סוויט". פעם אפילו הרשיתי לעצמי לנסוע לחמישה שבועות לארה"ב."

בביקורה בארצות־הברית נפגשה עם סנדרה אוקונור, שופטת בית המשפט העליון הפדראלי. „שם הם נותנים 150 חוות־דעת בשנה", אומרת בן־פורת. „פה כותבים בסביבות אלפיים פסקי דין וחוות דעת בשנה. כשסיפרתי לשופטת אוקונור על קצב העבודה שלנו היא שאלה אותי אם יש לי גם זמן לחשוב. לא ייאמן עניתי לה. אבל אני חושבת."

כשנתמנתה בן־פורת לשופטת בבית המשפט העליון לא היו עוררין על מינויה. ימים ספורים לאחר מכן יצא 'הג'רוזלם פוסט' במאמר מערכת לפיו המינוי לא נעשה משום היותה אשה, ואפילו לא למרות שהיא אשה, אלא משום שהיא שווה בין שווים. אחד מחבריה בבית המשפט העליון מספר כי איש בבית המשפט העליון אינו רואה בה אשה־שופטת או שופטת־אשה. בן־פורת נחשבת שופט כשאר השופטים. „בית המשפט העליון אינו מקום עבודה רגיל. זוהי חבורתא של שופטים אינדיבידואלים ואינדיבידואליסטים ועבודת הצוות שם בנויה על הערכה הדדית. רק לעתים רחוקות השופטים מזדמנים יחדיו מחוץ לבית המשפט. אך כשיושבים יחדיו יום־יום ומתייעצים זה עם זה יום־יום על דברים שגורלות תלויים בהם, נוצרת קירבה אישית בין השופטים. ללא יחסים תקינים העבודה הזאת לא תצלח. מרים בן־פורת השתלבה יפה מאד מבחינה זו. בתחילה היו חששות מפני שהיא מכופתרת כל־כך, אך היא השתלבה יפה ורכשה את הערכתם של כל החברים."

אני שואלת את בן־פורת אם היא מתרגשת לפעמים במשפט או אם מתחשק לה לעתים לפרוץ בצחוק. „אני לא חושבת שאני יושבת כמו מומיה אך אני שומרת מרחק כדי שלא יגידו שחייכתי לצד זה ולא לצד האחר. לפעמים אני גם מתרגשת אך מתקוממת. „אילו ניתן היה להסתכל מתחת לגלימה היו רואים קצת חידודים על ידי," היא אומרת. „אני זוכרת מקרה שמצאנו לנכון להפחית באופן משמעותי בעונשו של נאשם מסויים. הוא פרץ בבכי. התרגשתי אך מיד קראתי את התיק הבא. אני מקווה שלא ראו דבר מתחת לגלימה." ובכל זאת, אני מקשה, הרי יש לך בוודאי אהדה לעורכי־דין מסויימים וסלידה מאחרים, והוא הדין גם לגבי נאשמים ועדים. בן־פורת: „לעולם לא יעלה בדעתי ואפילו לא בתת־מודע שלי לזהות קליינט עם עורך דינו. כשישבתי בבית המשפט המחוזי אף פעם לא הרצתי משפט לפי אהדה או סלידה מעד מסויים."

„להגיע לחקר האמת זו מלאכה קשה מאד. יש לי קרוב משפחה שהוא פסיכולוג במקצועו. פעם שאל אותי אם קראתי ספר מסוים על מהימנות עדים. שאלתי אותו – ואם אקרא, האם אדע טוב יותר למי להאמין? לא, השיב הקרוב, תדעי כמה זה מסובך. אינני רוצה לדעת יותר ממה שאני יודעת. תמיד חיפשתי ראייה או נקודה אובייקטיבית. אם מחפשים חזק מאד אפשר למצוא את האמת."

משפטן בכיר אומר עליה כי היא הטביעה את חותמה על בית המשפט העליון בזכות אישיותה ותבונתה הרבה. „הרבה שינויים יסודיים בחברה נעשים בזכות אדם זה או אחר. מרים בן־פורת היתה בבחינה זו האשה שפרצה את הדרך לשינוי המבנה החברתי של בית המשפט העליון בהיותה האשה הראשונה. היא לא הכזיבה משום היבט." פרופ' הנס קלינגהופר, מומחה למשפט קונסטיטוציוני ומשפט ציבורי סבור כי „רמתה כשופטת לא יכולה היתה להיות גבוהה יותר. פסקי הדין שלה מאופיינים בעצמאות מחשבתית ובירידה לשורשם של הנושאים. היא מצטיינת בתחום המשפט הקונסטיטוציוני. גם בכל הנוגע לזכויות האדם, כשופטת היא עומדת על המשמר עד כמה שניתן. כשאפשר לפרש אחרת – היא נוטה לפרש לטובת האזרח."

את דיעותיה לגבי הנעשה במדינה ובחברה הישראלית אין בן־פורת חושפת בציבור. „אני יכולה לומר שאני אדם לא פוליטי. פוליטיקה ואני לא הולכים ביחד," היא אומרת ומציינת שנבחרה להופיע במשפט רצח קסטנר דווקא משום שהיא אינה פוליטית. „אני לא נוטה לשום מפלגה."

היא מספרת שהיא משתדלת לראות עד כמה שניתן את בתה ונכדיה. לפעמים היא פורצת את המסגרת. „אבל לצערי לא התקדמתי לשלב שאפילו גוגל באהבנות." בצעירותה רקדה בלט ואם פעם, בעתיד, יהיה לה פנאי, תלמד אמנות. במשך 14 שנה הרצתה בפקולטה למשפטים באוניברסיטה. בעוד שנתיים, תפרוש מבית המשפט העליון. על תכניות לעתיד אין היא מדברת. בסופה של הפגישה, כשאני קמה והיא מלווה אותי לדלת, אומרת מרים בן־פורת מעט בהתנצלות: „רק על עצמי לספר ידעתי," חשה שלא בנוח שדיברה על עצמה.

[illegible] الأصل

נשיא בית המשפט העליון, השופט מאיר שמגר. סופרלאטיבים / טוביה מנדלסון

כל הסגולות העושות אותו לשופט גדול

כשהוא תופס את מקומו במרכז דוכן השופטים, בין סגניתו בן־פורת לבין השופט ברק הוא נראה מרשים בדיוק כפי שתואר בפרופילים החגיגיים שנכתבו עליו ולכבודו כשמונה, ב־83׳, לנשיא בית המשפט העליון.

״נושאים פוליטיים, שהמשקל המשפטי שלהם הוא אפס״ – אמר בהיותו יועץ משפטי לממשלה, אי־פרופו פרשת ההתנחלות הבלתי־חוקית בסבאסטיה – ״והמשקל הפוליטי שלהם הוא המכריע, אל תגרור אותם לבית המשפט״

נשיא מאיר שמגר. דיוקנאות הנה״ם

״השפיטה הופכת לחסרת תועלת ואף נלעגת.״ באשר אין בכוחה של הערכאה השיפוטית להכריע כרצונה, כהבנתה וכהנמקתה, כל שהועלה בפסק הדין אינו הופך אלא לאות מתה ולברכה לבטלה.״ בסגנון הבוטה הזה ביטא נשיא בית המשפט העליון, מאיר שמגר, את עמדתו על השימוש שעושה נשיא המדינה חיים הרצוג בסמכות החנינה הנתונה בידיו.

כמה חודשים אחרי שנשלח המכתב הזה מלשכת נשיא בית המשפט העליון ללשכת נשיא המדינה, בתחילת 1985, שוב נתגלעו חילוקי דיעות בין מאיר שמגר לבין שר המשפטים ונשיא המדינה ושוב בעניין חנינות. אלא שבמקרה של דהוד סיניורה לא הסתפק שמגר בניסוח העמדה שלו, אלא נקט צעד דרמטי: במכתב לשר המשפטים דאז, משה ניסים, הודיע שמגר כי הורה לבית המשפט העליון לא לדון עוד בערעורים פליליים שיוגשו על ידי פרקליטות המדינה. בכך ביטא שמגר את זעמו בעקבות החלטת הנשיא ושר המשפטים להקל בדינו של דהוד סיניורה, זמן קצר אחרי שבית המשפט העליון החמיר דווקא בעונשו וקיבל את ערעורה של פרקליטות המדינה על קלות העונש שפסק בית המשפט המחוזי. שמגר, אומרים חוגים משפטיים, ביטא לא רק את עמדתו האישית, אלא שיקף את דעתם של משפטנים רבים, בכלל זה שופטים בבית המשפט העליון, שגילו אי נחת גוברת והולכת מהשימוש שעושה נשיא המדינה בסמכות החנינה. כל כך, עד שבעקבות עניינו של דהוד סיניורה, בעל אטליז ובית חרושת לנקניק ממזרח ירושלים, היתה ההערכה של משפטנים כי שמגר יבחן מחדש ויעשה להכנסת שינויים מהותיים בכל נוהלי החנינה הנהוגים בישראל.

חנינה על ידי הנשיא, מכיוון אחר, בעניין אחר, הרבה יותר מורכב ועדין, בעל השלכות פוליטיות, משפטיות ואישיות מרחיקות לכת, היתה במוקד ההתנצחות המשפטית המרתקת בבית המשפט העליון בתחילת השבוע. נשיא בית המשפט העליון מאיר שמגר, סגניתו מרים בן פורת והשופט אהרן ברק הקשיבו בדריכות לטיעוני העותרים והמשיבים ופסק דינם, שעד לכתיבת שורות אלה טרם ניתן, יקבע אם החנינה שהעניק הנשיא לראש השב״כ ולשלושה מבכירי שירות הבטחון בתוקף – או לא.

באולם מספר 1 של בית המשפט העליון בירושלים היתה, ביום ראשון, ציפייה דרוכה לקראת כניסתם של שלושת השופטים. הרכב השופטים בעתירות בפרשת השב״כ ביטא היטב את החשיבות המיוחדת שבית המשפט עצמו מייחס לדיון המשפטי שעמד להפתח והעניק עוד מימד שממילא אי אפשר היה להטיל ספק בדרמטיות שלו ובמשמעות הציבורית שלו. שעה ארוכה לפני שהיו השופטים אמורים להכנס התמלא האולם בקהל, שלא סקרנות בלבד הריצה אותו עם בוקר לתפוס מקום באולם בית המשפט. כמעט ולא נמצא איש באולם שלא היה לו עניין, כזה או אחר, בתוצאות הדיון המשפטי. כך, מפכ״ל המשטרה, דוד קראוס, כל חברי הכנסת מסיעת ר״צ, שהיא בין ששת העותרים לבג״ץ בפרשה הנדונה, כך נציגי התקשורת, שעם כל הביקורת שהוטחה כלפיה במהלך הדיון ולפניו לא היה מי שזילזל בתפקיד המיוחד שמילאה במקרה הזה, וכך האלמונים־הבלתי־מזוהים שישבו באולם מתוחים ודרוכים וצילמו בעיניהם המנוסות את כל מה שקרה שם.

נבדלים משאר הקהל, ולא בגלל הגלימות השחורות שלבשו, היו הפרקליטים שתפסו את כל השורה הראשונה, חלקם ידועים יותר, חלקם ידועים פחות, כל אחד מהם מודע לחשיבות הדיון שבו הוא מייצג את אחד העותרים או לחלופין את אחד המשיבים, כל אחד מהם מודע למבחן הבקיאות האישי שיהיה חייב לעמוד בו בוויכוח המשפטי הנוקב שאך זה עמד להתחיל. אין זה מקרי שבמהלך הדיון היו כמה רגעים, רגעי שיא יש לומר, שבהם היה נדמה כי המשפטנים, יותר ממה שמעסיק אותם העניין עצמו, נהנים מעצם החשיפה הנדירה להתמודדות משפטית למדנית, מפולפלת וחריפה.

פחות מנוסה, הרבה יותר נבוך ונרגש, אנושי לגמרי, נראה היועץ המשפטי לממשלה, יוסף חריש, השולח מבטים לעבר עמיתיו הפרקליטים, לפעמים כמעט ניתן לומר מבטים נפחדים משהו, כשבראשו מן הסתם חולפת השאלה כיצד יצליח להדוף את המתקפה הצפויה על טיעוניו מהסוללה הגדולה הזו המתייצבת מולו. כמו האחרים ממתין גם חריש בסבלנות מבוקרת, כמו האחרים גם הוא יודע כי לא רק גורל החנינות שהעניק הנשיא לראשי השב״כ על כף המאזניים, אלא גם מעמדו האישי, סמכותו, דימויו הציבורי, עתידו המקצועי עלולים להיות מוכרעים בבית המשפט הזה, ולו בעקיפין.

כשמאיר שמגר תופס את מקומו במרכז דוכן המשפטים, בין סגניתו בן־פורת לבין השופט ברק הוא נראה מרשים בדיוק כפי שתואר בפרופילים החגיגיים שנכתבו עליו ולכבודו כשמונה ב־1983 לנשיא בית המשפט העליון: גבה קומה, נאה, מקרין סמכותיות ועוצמה. ״גזע חדש בבית המשפט העליון, מגידולי הארץ,״ כפי שאמר משה ניסים בטכס השבעתו של שמגר בבית נשיא המדינה. בשמגר, אמר אז שר המשפטים, שוכנות כל הסגולות העושות אותו לשופט גדול: חוסן מוסרי, אומץ לב, חוש צדק, בקיאות במכמני המשפט והכרת החברה בישראל על ייחודה, בעיותיה וצרכיה. משה ניסים לא ביטא דעת־יחיד כשהשתמש בסופרלאטיבים כדי לתאר את מאיר שמגר. נשיא בית המשפט העליון הוא, עד כמה שניתן לאבחן ממה שנכתב עליו וממה שנאמר עליו, אדם נערץ. באופן מפתיע גם תארים כמו קפדן, דייקן, דומיננטי, ריכוזי וקנאי לסמכויותיו, שמשתמשים בהם לעיתים קרובות לתאר תכונות אופי פחות מלבבות, נשמעים חיוביים לגמרי כשמדובר במאיר שמגר. בכמה וכמה דיוקנאות שנכתבו עליו מתואר שמגר כבעל עמדות מדיניות ניציות ביותר – הגם שבשום מקרה לא מצוטט מפיו משהו המוכיח זאת. מכל מקום, גם בעניין הזה שונה שמגר מאחרים: הניציות המיוחדת לו מעולם לא השפיעה על ההערכה המקצועית כלפיו ועל הכבוד שרוחשים לו אנשים המזוהים עם הבולטים שבחוגי השמאל. בהקשר הזה שמגר לעולם יהיה קלף חזק של מפא״י, לא יעקב שמשון שפירא, שהיה שר המשפטים ולא ראש הממשלה לוי אשכול ייחסו חשיבות לעברו באצ״ל כשהחליטו למנותו ליועץ המשפטי לממשלה. מרגע שהסניגים התבררה עמדתו על שמגר הם הדפו את כל הלחצים המפלגתיים, והיו רבים כאלה, שפעלו למניעת המינוי.

בראיון עם יחיאל גוטמן, מחבר ״היועץ המשפטי נגד הממשלה״ אומר שמגר בהקשר הזה: ״שלטון החוק לא קשור אל המערך, הליכוד או המפד״ל. שלטון החוק מנותק מן המסגרות הפוליטיות. הניתוק נעשה קודם כל על ידי כך שאין מוסרים אותו לאלה שהקו המדריך אותם יכול להיות מושפע מן הפלאטפורמה המפלגתית. שיוך מפלגתי יכול לשמש אפריורי אבן ריחיים על צווארו של היועץ המשפטי, לפגוע בעקרון אי התלות ולעוות הכרעותיו. שלא כמו במדיניות או בכלכלה – בתחום המשפטי, מחייבת טובת הציבור שהמפלגות לא תהיינה חלוקות ביניהן בשאלת אכיפת החוק. לכן מראש ראוי לתת הזדמנות בידי יועץ משפטי בלתי פוליטי וליצור תנאים כדי שההתלבטות בפתרון בעיות תהיה צרה יותר ולא תהיה מותנית כל כולה – כמו באנגליה או בארצות הברית – ביכולתו הנפשית של נושא התפקיד להתעלות מעל צרכיה של המסגרת המדינית שעליה הוא נמנה.״ הביקורת שנמתחה על שמגר בכמה עניינים שהיו בטיפולו, בעיקר בתקופה בה שימש יועץ משפטי לממשלה – אינה מצליחה להוכיח כי שמגר לא הצליח לממש בעצמו את ראייתו הבסיסית בדבר הניתוק שבין שלטון החוק לבין המסגרות הפוליטיות. מה שלא מבטיח, כמובן, בהיות מאיר שמגר בשר ודם, שאין לו כמה חולשות.

משה דיין, אומרים, היתה אחת מהן. התחביביו הארכיאולוגיים של מאיר שמגר התפתחו, לפי הערכות שונות, בגלל יחסי הקרבה שהיו בינו לבין דיין. עד היום יש מי שסבורים ששמגר, אז היועץ המשפטי לממשלה, לא מיצה את הדין עם דיין, כשהתעוררה פרשת החפירות של דיין וכשרבו התלונות על כך. כשהוגשה תלונה למשטרה בעניין החפירות הפרטיות של דיין – הורה שמגר לחקור והעלה את חמתו של דיין. לא פחות כועסים היו מתנגדי דיין, כששמגר, שבדק את מימצאי החקירה קבע בחוות דעת מפסיקת המפורטת, כי אינו רואה הצדקה לנקוט צעדים נוספים בנדון. גם בסירובו של שמגר להגיש כתבי אישום נגד המתנחלים בסבסטיה – המשבר הראשון בממשלה בראשותו של יצחק רבין – היו מי שהיפכו הסברים פוליטיים לעמדתו של היועץ המשפטי שהיתה הפוכה מזו של שר המשפטים דאז, חיים צדוק. שמגר לא חשב כך. ״אני לא מצטער אף לרגע אחד שהצלתי את מדינת ישראל מן הסיבוך הזה,״ מצוטט שמגר בספרו של גוטמן, ״כשיש נושאים שהמשקל המשפטי שלהם הוא אפס, או מתקרב לאפס והמשקל הפוליטי שלהם הוא המכריע, אל תגרור אותם לבית משפט...״ ב־1973, בתקופה שבה העמיק הקרע בין שר המשפטים י.ש. שפירא לבין היועץ המשפטי שמגר, כששפירא התחיל להרגיש כי הוא אינו רצוי יותר ב״מטבח״ של גולדה, הרגיש שפירא כי שמגר תופס את מקומו ב״מטבח״, וכי גולדה, דיין וגלילי מעדיפים אותו משום שדעותיו הניציות בנושאים המדיניים עולות בקנה אחד עם השקפותיהם. שפירא הרגיש כי לא נועצו בו כלל בכל הנוגע לניסוחים שנשאו אופי משפטי ב״מסמך גלילי״ המפורסם, וכי ראש הממשלה ושריה הבכירים העדיפו את שמגר. ״אני חשתי ששמגר,״ אומר שפירא בשיחה עם יחיאל גוטמן, ״מתאים את השקפתו המשפטית לצרכים הפוליטיים.״ עוד ציטוט מפיו של שפירא המתייחס לשמגר: ״הוא אדם מוכשר וישר. הוא לא יעשה דבר שהוא חושב אותו לבלתי הגון. יכולים להיות חילוקי דיעות אם מה שהוא חושב להגון באמת הגון... אבל אני לא מעלה על הדעת שהוא בינו לבין עצמו יעשה פשרה עם מצפונו. זה לא.״ מקורבי שמגר דוחו, כמובן, את הטענות של יעקב שמשון שפירא. לדעת משפטנים גם בפרשת החפירות של דיין וגם בפרשת מתנחלי סבסטיה אין לחפש שום הסבר פוליטי לעמדות שאותן נקט שמגר וכי במקרים אלה שוב בא לידי ביטוי כוחו לעמוד על עצמאותו המקצועית ולממש את הסמכויות שבידיו, או הסמכויות שנטל לידיו, דווקא בשל הניתוק בין השקפתו המשפטית לבין השיקולים הפוליטיים.

אם במפא״י חששו מפני עברו המחתרתי של שמגר הרי שגם בליכוד נמצאו סיבות טובות לחוש אי נחת מפעילותו העניפה של היועץ המשפטי דאז. מנחם בגין התקשה להשלים עם החלטת שמגר להעמיד לדין את עמיתו פגלין באשמה שניסה להבריח נשק מהארץ. ב״חירות״ מאד לא היו מרוצים גם מהחלטתו של שמגר להורות למשטרה לעצור את יהושע בן־ציון, מנכ״ל בנק א״י – בריטניה.

מאיר שמגר מוגדר על ידי משפטנים, צעירים כוותיקים, כאחד מעמודי התווך של מערכת המשפט בישראל. בתפקידו כפרקליט צבאי ראשי ביסס סמכותה את מעמדה של הפרקליטות הצבאית – שוב, תוך שמירה קפדנית על סמכויותיו ועצמאותו – ומילא תפקיד מרכזי במציאת פתרונות משפטיים להבטחת השלטון והסדר בשטחים. ״סמכויות צבא בשטח כבוש״ היא חוברת שהכין שמגר בעת ששימש פרקליט צבאי ראשי ואשר היה לה, אחרי מלחמת ששת הימים, שימוש רב. כשמונה ב־1 בספטמבר 1968 לתפקיד היועץ המשפטי לממשלה התחיל למעשה עידן חדש. שמגר הרחיב במידה ניכרת את סמכותו של היועץ המשפטי לממשלה, ביסס את מעמדו, יצר תקדימים בחוות הדעת שלו, ראה בחוות הדעת המשפטיות שלו הלכה מחייבת. שמגר היה הראשון שערך וריכז בקבצים מיוחדים את חוות הדעת המשפטיות שלו והורה לפרסמן כ״הנחיות היועץ המשפטי לממשלה״.

בתקופת כהונתו כיועץ משפטי לממשלה היה שמגר הדמות המרכזית במשרד המשפטים, תוך שהוא מנהל את העניינים בריכוזיות, בקנאות, בשעות עבודה בלתי אפשריות – ומעמיד בצל את שני שרי המשפטים שאיתם עבד: יעקב שמשון שפירא וחיים צדוק. שמגר עמד בראש הוועדה שהוטל עליה להסדיר את הפקעת הקרקעות בירושלים לצורך הקמת השכונות החדשות. הוא עמד בראש הוועדה שהגיעה להסדר עם חברת החשמל המזרח ירושלמית, ועדה שקבעה את יחסי הגומלין בין הסוכנות היהודית לבין הממשלה בקשר לכספים שהגיעו מחו״ל, הוא עמד בראש ועדה ממשלתית שתפקידה היה להכריע בשאלת פיתוח האיזור של מעלה אדומים ובראש ועדה ממשלתית שעסקה במלחמה בסמים. יחיאל גוטמן, שספרו על היועץ המשפטי לממשלה קיבל לאחרונה מימד אקטואלי ונקרא היום בנשימה אחת, רואה בתקופת כהונתו של שמגר כיועץ משפטי תקופה שבה חל המפנה החשוב מכל במעמד היועץ המשפטי: מעורבותו הישירה בנושאים מדיניים. הדבר התחיל במלחמת יום הכיפורים. שמגר היה מעורב בהכנת החומר המשפטי לשיחות שקיים אהרן יריב עם המצרים על הפסקת האש ובכך נשבר הנוהג שהיה קיים עד אז לפיו בנושאים המדיניים מטפל ומעורב שר המשפטים עצמו. בימיו של שמגר גם התגבש הנוהג שהיועץ המשפטי לממשלה משתתף לעיתים קרובות בישיבותיה וביישבות מצומצמות יותר של ועדות שרים.

אין זה מקרה שדווקא בימי שמגר כיועץ משפטי היו מי שחשבו כי למעשה אין צורך בשר משפטים. בראיון לגוטמן בהקשר הזה אמר שמגר: ״ככל שגוברת המעורבות של היועץ המשפטי לממשלה ופעילותו, הרי הוא נוגס, בהכרח, חלקות מן התחום שהיה עד אז בלעדי של שר המשפטים. זהו תהליך טבעי, וזה מה שקורה ביחסים בין שר האוצר לבין שר המסחר והתעשיה, וזה יכול לקרות ביחסים שבין שר הבטחון לשר החוץ או בין ראש הממשלה לבין שר החוץ. כל עניין ותקופתו.״

כיועץ משפטי לממשלה ואחר כך כשופט בית המשפט העליון (מונה ב־1975) וגם כנשיא בית המשפט העליון מתגלה מאיר שמגר כמשפטן קנאי לחירות הפרט ולחופש הבטוי. פסקי הדין שלו בבית המשפט העליון – לא אחת כדעת מיעוט – מעידים על כך. כך למשל ניסה באחד מפסקי הדין שלו להעניק לחופש הבטוי מעין מעמד־על בין הזכויות החוקתיות, כדי להקל על כלי התקשורת למלא את תפקידם. הוא סבר כי יש להעדיף את חירות הביקורת על פני הגנה על שמו הטוב של איש ציבור, גם במקרים שבהם נפלה בפרסום טעות עובדתית בתום לב. כך, לדוגמא, סירב שמגר בעקשנות לתבוע עתונאים שהטיחו ביקורת ותקפו את ועדת אגרנט אחרי שפורסם דו״ח הביניים שלה בעניין מלחמת יום־הכיפורים. ב־1984 מחה שמגר על כי עקרון היסוד החוקתי של אי־תלות הרשות השופטת ברשות המבצעת אינו נשמר במלואו במדינת ישראל. בעניינים רבים מדי לטעמו כפופה הרשות השופטת לממשלה, ובעניין קביעת שכר השופטים – כפופה הרשות השופטת לוועדת הכספים של הכנסת. בהרצאה בפני שופטים ועורכי דין בתל־אביב באפריל 1984 קבל על כך שגם מינוי שופטים נמצא בידי הרשות המבצעת. הוא הציע בזמנו, יחד עם פרופ׳ דוד ליבאי לוועדת חוקה חוק ומשפט שכיו״ר ועדת הבחירה יכהן נשיא בית המשפט העליון. הכנסת העדיפה שפוליטיקאי יעמוד בראש הוועדה הזו.

על גישתו חסרת הפניות של מאיר שמגר לחוק מלמד, בין השאר, הסיפור הבא. כשיעקב שמשון שפירא פרש מן הממשלה וחזר למשרד הפרקליטים שלו הוא מונה כבורר בין ״אגד״ לבין הממשלה בדבר גובה התשלום שעל הממשלה להעביר ל״אגד״ כפיצוי על ההתייקרויות שהיו אז. בתום הבוררות פסק שפירא לעצמו שכר טירחה בגובה של 120,000 לירות. הון עתק במושגי 1974. שמגר סירב לשלם את חלקה של הממשלה בסכום כה גבוה. הוא לא נרתע מכך שיטענו שבגלל הקרע האישי בינו לבין שפירא הוא פועל נגדו, ועמד על כך שעל שר המשפטים לשעבר ״להוריד״ את המחיר. שפירא סירב. שמגר הורה לא לשלם ולפנות לבית המשפט כדי שזה יפסוק מה גובה שכר הטרחה שישולם לי.ש. שפירא. לסיפור הזה יש עוד ספיח קטן שממנו אפשר ללמוד במה קטן וצפוף העולם המשפטני שלנו: עוד עניין שפירא נדון בבית המשפט – עזב שמגר את תפקיד היועץ המשפטי לממשלה. במקומו מונה אהרן ברק. היועץ המשפטי לממשלה שקדם לשמגר, משה בן־זאב ייצג במשפט את השר לשעבר שפירא. פסק הדין היה כי שכר הטרחה שקבע לעצמו שפירא ישאר בתקפו וכי על הממשלה לשאת בהוצאות המשפט. הפואנטה האחרונה של הסיפור הזה היא ששופט בית המשפט המחוזי בתל־אביב שניסח את פסק הדין היה יוסף חריש.

אהרן ברק מ״מנכ״ל המדינה״ לשופט עליון / אבנר תבורי

״את הפגום יש לתקן, את הרע יש לעקור״

השנים בהן כיהן כיועץ משפטי לממשלה היו סוערות מכמה בחינות. בשמו נקשרה החשובה בהן – חשיפת השלטון לאכיפת החוק. הוא מעיד על עצמו שהוא קודם כל איש אקדמיה. המעידים עליו טוענים להיותו עילוי.

שמו של אהרן ברק נקשר ללא קושי, במונח עוצמה. כך באקדמיה, כך בממשלה, כך בקמפ־דייוויד וכך בבית המשפט העליון

שופט אהרן ברק. קריירה מטאורית

הוא הגיע באחד ביולי 1975 מבין ערימות הספרים של הפקולטה למשפטים, איש בלתי מוכר לציבור הרחב ולפוליטיקאים, אלמוני כמעט מחוץ לתחומי האוניברסיטה והמשפט. בן 39, היה אהרן ברק פרופסור, דיקן הפקולטה למשפטים שנחשב עילוי. צנוע, כמעט ביישן, לא מתהלך בהיכלי השלטון ולא איש רעים להתרועע. אפילו בחברה הירושלמית הסגורה כל־כך, רק מעטים הכירו אותו מקרוב. הוא לא התראיין לרדיו, לא הצטלם לטלוויזיה, ולא חשף את עצמו ואת משפחתו מעל דפי העתונות.

אהרן ברק נולד בקובנה, ליטא ב־1936. ב־1944 הורו הנאצים ליהודים תושבי קובנה לצאת את הגטו ולהשאיר שם את ילדיהם, אולם התירו לכל זוג לקחת שק חפצים. זוג אחד לקח בשק את בנם היחיד. הילד שהוברח בשק מהגטו, וניצל, הוא אהרן ברק.

הקריירה המשפטית של אהרן ברק היתה מטאורית. בשנת 1960 התמנה כאסיסטנט, עוזר הוראה, בפקולטה למשפטים בירושלים. בשנת 1972 כבר היה דיקן הפקולטה, מועמד להיות רקטור האוניברסיטה וחתן פרס קפלן ופרס ישראל. בשתים־עשרה השנים האלה צבר שורה שלמה של תארים, למד בבית־ספר למשפטים של אוניברסיטת הרווארד בארצות־הברית, ועסק על־פי הזמנת האו״ם בהכנת אמנה בין־לאומית בענייני שטרי חליפין. על החשוב מבין עשרות הפרסומים שלו בתחומי המשפט, ״חוק השליחות 1965״, קיבל את פרס ישראל.

ברק הוא איש אקדמיה מובהק. במעט הראיונות שהעניק לעתונאים דיבר על האוניברסיטה במונחים של גבר מאוהב: ״אני אוהב את האוניברסיטה, את המקצוע, את חיי הסטודנטים. תמיד אני רואה את עצמי כאיש הסגל האקדמי שרואה באוניברסיטה בית, ולא רק קרש קפיצה למשהו אחר. האוניברסיטה בשבילי היא התחלה, אמצע וסוף״.

בקיץ 1975 הזמין שר המשפטים חיים צדוק את הפרופסור הצעיר ללשכתו, הציע לו את תפקיד היועץ המשפטי לממשלה. ברק הופתע, התלבט. מבחינתו, כך אמר, יש בקבלת התפקיד משום איבוד השקט האקדמי, כניסה לתחום חדש ובלתי ידוע, הצפון בתוכו החלטות מכריעות״. כשהחליט להענות להצעה אמר כי עשה זאת מתוך רגש אחריות. ״הימים הם ימי שליחות, ובכך אוכל לתרום למדינה ולחברה. החוק הוא מכשיר חשוב ביותר שבעזרתו אפשר ליצור חברה טובה יותר. אם אתה נקרא למלא שליחות כזו, אין אתה רשאי לסרב״.

שלוש שנים היה ברק היועץ המשפטי לממשלה. היו אלה שנים סוערות שבמהלכן אישר לפתוח בחקירות משטרתיות נגד אישי ציבור וחברי־כנסת ונגד שרים בממשלה. הכרעתו גרמה לנפילת ממשלת המערך האחרונה, ושירותיו המשפטיים ב״קמפ דיוויד״ תרמו תרומה מכרעת לגיבוש וחתימת הסכם השלום עם מצרים.

כבר בתחילת דרכו כיועץ משפטי לממשלה סימן ברק את הדרך ואת הקריטריונים שעל פיהם ינהג בהמשך. אחד העניינים הראשונים שבהם טיפל היתה ההכרעה בשאלה האם להעמיד לדין את יהושע פרץ. באותה עת התקשתה הממשלה לעמוד מול עוצמתו של מנהיג הפועלים האלים מנמל אשדוד. מול פרץ גילה ברק מידות של תקיפות והחלטיות שלא התיישבו עם מזגו הנוח ומראהו הנערי המטעה. הוא קבע כי יש להעמיד את פרץ לדין. ברק גילה, מה שהתברר אחר־כך כאחת מתכונותיו הבולטות, כי הוא איש חזק מאוד שיודע לעמוד מול מכבש הלחצים, גם כשזה מופעל בעוצמה הגדולה ביותר.

החלטתו בעניין פרץ היתה ראשונה בסידרה של החלטות נחרצות בנושאים ציבוריים שקיבל בחודשים הראשונים לכהונתו. הוא סיפק לשר המשפטים, צדוק, חוות־דעת בדבר מעמדו של אריאל שרון כיועץ לראש הממשלה, והגיש חוות־דעת בעניין מכת ההדלפות, שכללה בין היתר המלצות למניעת ההדלפות וחקירתן. בניגוד לדעות המקובלות כיום, הממליצות לחסום את הדלפת המידע על־ידי טיפול וענישת העיתונות, ביקש ברק לפעול כנגד המדליפים. ב־1976, בשיחה ל״דבר״, עם חיים איזק, הסביר ברק: ״מטרת הצו החדש איננה לפעול כנגד העתונות. המטרה היא להקל על הבאתם לדין של מדליפים ולסתום את ההדלפות... צריך לזכור כי לא מדובר כאן בצנזורה על דעות או על השקפות, יש כאן נסיון למנוע גילוי עובדות רגישות ביותר, שלדעת הממשלה פרסומן קודם זמנן פוגע ביכולתה של המדינה לנהל מדיניות. ייתכן שאילו לא היינו נתונים במצב שבו אנחנו נתונים היום, היה זה רעיון טוב לגלות את כל העובדות ולהעמידן לוויכוח פומבי. אבל במצבנו צריך לשקול זה לעומת זה, גילוי עובדה ואת הנזק המשוער שלה, גם אם הדבר עלול לפגוע ביכולת לנהל ויכוח ציבורי על יסוד ידיעה מלאה של הנתונים... כמובן שמבחן ההוראה החדשה הוא בביצועה. כלומר, שאם תבוא הדלפה אחרי צאת הצו, האם יאותר המדליף ויעמד לדין?״

בספטמבר 1975 חיווה ברק את דעתו כי יש לשלול את רשיונו של העתון ״אל שעב״. באוקטובר 1975 טיפל ברשימת מעוכבי נישואין, ״הרשימות השחורות״ של הרבנות. הוא פסק כי החלטות ועדת הכנסת אינן מחייבות את הממשלה, ביטל את ההסדרים בדבר הצהרות הון של יהלומנים, ושלל את כשירותו של עורך־דין פירון לכהן כיו״ר הדירקטוריון של התעשיה האווירית. ברק הורה להעמיד לדין את הרב לוינגר, הורה שלא להעמיד לדין את הפרופסור שחק. הוא המליץ להסיר את חסינותו של חבר־הכנסת רכטמן ולאפשר להעמידו לדין, על סמך הקלטה של שיחת טלפון. זהו לקט חלקי בלבד של מכלול הנושאים והעניינים שברק עסק בהם כיועץ המשפטי לממשלה. משפטנים שעברו איתו מציינים את כושר העבודה העצום שלו, ואת יכולתו להתרכז ולמצות את הטיפול בעניינים שלפניו עד תום. שלוש הפרשיות המרכזיות אשר האירו וישומן בזכרון הציבורי יותר מאחרות היו פרשת ידלין, פרשת עופר, חשבון הדולרים של יצחק רבין.

ב־14 באוקטובר 1976 בישרו כותרות שמנות על גבי העמודים הראשונים של העתונים: ״היועץ המשפטי לממשלה החליט – אור ירוק למשטרה להמשיך בחקירת אשר ידלין״. דבר החקירה, שדלף לעתונים עוד בשלבים המוקדמים שלה, היכה בהלם את צמרת מפלגת העבודה. אשר ידלין, אחד האישים המרכזיים של המפלגה, יועד להיות נגיד בנק ישראל. היום, כשאנו מורגלים כבר בפרשיות של גניבות ושוחד בסדרי גודל של מיליונים, העבירות שבהן הואשם ידלין נראות, ״בסך־הכל״, כעניין ״לא גדול״. מדובר בדירת שיכון אחת וסכומי כסף צנועים. אבל ברק, המדקדק בקלה כבחמורה לא ויתר. הוא אישר את דו״ח הביניים שהגישה לו המשטרה, ובסיכומו של דבר הורה למצות את ההליך המשפטי. משפטן שהיה מקורב לאירועי התקופה ההיא אומר, שקשה לתאר את מערכת הלחצים שהופעלה על ברק בנסיון לחלץ את ידלין מהפרשה. בתגובה אופיינית הורה ברק לממשלה למנות מייד – ולא יאוחר מהראשון בנובמבר – נגיד חדש לבנק ישראל, ובכך מנע את האפשרות להתחמק מביטול המינוי של ידלין על־ידי מינוי זמני של משנה לנגיד. הפוליטיקאים לא חסכו ממנו את שבט לשונם. שר המשפטים, חיים צדוק, כתב אחר־כך, (1978 ״מעריב״) את הדברים האלה: ״הטיפול היה לפי הנהלים המקובלים לגבי כל אזרח. ידיעה המייחסת מעשי שחיתות למיועד להיות נגיד בנק ישראל נבדקה והפכה לחשד. החשד נחקר והפך לאישום פלילי. האישום הוליך להרשעה ולעונש. לא היתה רדיפה, אך גם לא היתה רתיעה״.

ואחר־כך היתה פרשת אברהם עופר. העניין התחיל בחשד למתן טובות הנאה למקורבים בדירות חברת ״שיכון עובדים״ שעופר היה מנהלה. ברק לא נרתע מן העובדה שמדובר בשר בממשלה, באחד האישים הבכירים ביותר במפלגת העבודה. הוא הורה להמשיך בחקירה ככל הנדרש, וזו התמשכה מבחינתו של עופר, אל מעבר ליכולתו. תמונותיו של ידלין במעצר המשטרה רדפו את אברהם עופר שלא נקרא לחקירה ובקש לדעת במה חקירה אמורה. חרף הפצרותיו של ראש־הממשלה רבין לקבל תשובה מהיועץ המשפטי האם ועל מה ייחקר עופר, תשובתו של ברק התעכבה ונדחתה יותר מפעם אחת. לאחר התאבדותו של עופר נסגר ״תיק״ שאין יודעים האם היה נפתח. נותרה מחלוקת לגבי אופן פעולתו של ברק.

הפרשה שחתמה את ימי שלטון מפלגת העבודה, היתה פרשת חשבון הדולרים של רבין. היועץ המשפטי לממשלה הורה – על סמך הידיעה שהתפרסמה בעתונים בדבר קיומו של החשבון – בהליך משפטי נגד הגברת לאה רבין, רעייתו של ראש הממשלה. נסיונו של שר האוצר למצוא מוצא מן הסבך על־ידי הטלת כופר־כסף על משפחת רבין, כאשמים בעבירה טכנית, נדחה על־ידי היועץ. יצחק רבין הודיע על התפטרותו בשידור לילה דראמטי בטלוויזיה. שר המשפטים, חיים צדוק, אמר אחר־כך: ״הוא (ברק) פעל מתוך שיקולים שכולם לגופו של עניין, ומתוך דבקות שקטה אך עקיבה לעקרונות שלטון החוק ושוויון הכל לפניו״.

בשנת 1977, התחולל המהפך הפוליטי: הליכוד הרכיב את הממשלה והוליך את כל צמרת השלטון. היועץ המשפטי לממשלה נשאר. ברק שתיכנן מלכתחילה לסיים את תפקידו ולצאת להשתלמות, ביטל את תוכניתו כשהתבררו תוצאות הבחירות. הוא לא רצה ליצור את הרושם שהוא קשור במערכת פוליטית אחת, ומסתייג מן האחרת. ימי שלטונו של בגין, האיש השבוי בקיסמם של משפטנים, החזירו את ברק ביתר שאת, למוקד העניינים. הפרופ׳ קלוד קליין אשר החליף את ברק כדיקן הפקולטה למשפטים אמר ביולי 78׳: ״ברק הוא איש בלתי מפלגתי. אני עובד איתו עשר שנים ולא הצלחתי לגלות מהן דיעותיו הפוליטיות. בנוסף לכך הוא נהנה מהסיטואציה שנוצרה בעקבות פרשת רבין. הוא זכה בהילה מסויימת וקשה היה לממשלת בגין לגעת בו. עד להצטרפות ד״ש לממשלה מילא ברק את החלל שנוצר בהעדר שר המשפטים, והמשיך בכך גם לאחר שהתמנה לתפקיד שמואל תמיר, שיחסיו עם בגין לא היו משופרים. לבגין יש נטיות לגליסטיות, והוא הרבה להזדקק לעצותיו של ברק״.

״ברק, אשר ישב באורח־קבע בישיבות הממשלה, על־פי הזמנת בגין, לא לקח אמנם חלק פעיל בוויכוחים, אך עמד על המשמר. בינו ובין שר המשפטים שמואל תמיר, בעצמו משפטן ועורך־דין מבריק, שהירבה להופיע בבתי־משפט, שררו יחסים הרמוניים. פרקליטות המדינה זכתה בימיו של ברק, מכוח עוצמתו והשראתו של היועץ, ביתר עצמאות וכוח. את ברק, שהיה חסר נסיון בהופעות בבית־משפט חיזק גבריאל בך עתיר הנסיון שנהנה מסמכויות רבות שהיועץ האציל על הפרקליטות. משרד המשפטים של אותן שנים ראה ימים טובים כשבראשו ניצבו שלושה משפטנים מן השורה הראשונה, שהשלימו זה את זה, ושלא כבעבר, קיימו גם מערכת יחסים אישיים טובה.

ביולי 1978, בדיוק שלוש שנים מאז שהחל בתפקידו, הודיע ברק לשר המשפטים על כוונתו לפרוש. על־אף הפצרותיו של תמיר, כתב ברק במכתב שהפנה לשר: ״אם אינני חוזר בי מהחלטתי, אין זה אלא משום שמשוכנע אני כי ראוי לו לאדם שידע לא רק אימתי יתחיל בדרך – אלא מתי יסיימנה״.

ברק התמנה לשופט בית־המשפט העליון, אך בטרם ישוב וייסגר מאחורי חומת הפרטיות, הספרות המשפטית ופסקי־הדין, מזומן לו תפקיד נוסף על הבימה הציבורית. לבקשתם של ראש הממשלה מנחם בגין ושר החוץ משה דיין הצטרף לצוות המשא־ומתן ב״קמפ דיוויד״. כשהתברר בשיחות כי לא ניתן לגשר על עמדות הפתיחה של הצדדים החלו הצוותים לשקוד על הכנת ״הסכם מסגרת״. כל סעיף וכל מלה שונו ועובדו שוב ושוב, וחזרו לעיון הצדדים לתיקונים נוספים. אוסמה אל בז ממצרים ואהרן ברק פקדו עשרות פעמים את חדרו של הנשיא קארטר. לעתים נשאר ברק לבדו במחיצת נשיא ארצות־הברית כדי לנסח יחדיו טיוטה מוצעת. ברק השכיל להציג כל העת תמונה ברורה ואמינה לפני הנשיא האמריקאי ועוזריו, והבהיר להם עד היכן תהיה ישראל מוכנה להרחיק לכת כדי להשיג שלום, ומהו בבחינת ייהרג ולא יעבור. אחד מחברי המשלחת אמר, שבסיכומו של דבר, ״ברק הציל שם את המצב״.

ב־1979 עטה ברק על כתפיו את גלימת שופט העליון ודלתות האלון הכבדות של לשכת השופטים נסגרו מאחוריו. מנחם בגין פרש לבית ברחוב צמח ויורשיו, שלא אימצו לעצמם את הנורמות שלו, מקפידים פחות ופחות בכבודו של שלטון החוק. בית־המשפט העליון נקרא שוב ושוב לעמוד בפרץ, ואך טבעי הוא שברק עומד בחזית הזאת. הוא היה גם חבר בוועדה שפסקה פסיקות נחרצות בדבר אחריותם של שרים וקציני צבא בפרשת סברה ושתילה. בימים אלה מוצא את עצמו ברק בחזית המאבק על נורמות מוסריות ומשפטיות בדיון בפרשת השב״כ.

חיים צדוק אמר עליו: ״המיוחד את ברק הן תכונות האופי שגילה. הוא שמר על עצמאות, הוא טיפל בעניינים קשים ורגישים ביותר בזכות צירוף נדיר של משי ופלדה, של מתינות ונחישות, השזורים באישיותו״. שמואל תמיר אומר: ״ברק ידע למזג את הראיה המשפטית העקרונית עם תחושה נכונה ובריאה באשר למתרחש בשטח הלכה למעשה״.

בשנת כהונתו האחרונה כדיקן הפקולטה למשפטים, ב־1975, אמר ברק בטקס חלוקת תעודות הגמר של הסטודנטים למשפטים שיש בו אולי בסיס לכל השקפת עולמו: ״בימים אלה כאשר הביקורת שלנו את עצמנו גוברת, וכאשר השלילי שבחיינו כאילו מאפיל על הכל, מן הדין שלא נאבד את חוש המידה. את הפגום יש לתקן, את הרע יש לעקור, אך אין לשכוח שהיסוד הוא, בסופו של דבר, טוב״.

הכוח שעלה מן הסירוב

„העימות המשולש היהודי־בריטי־ערבי אחר מלחמת העולם השניה היה עימות בין הערכות־מצב מוטעות. ניצח מי שטעה פחות – אנחנו.

„מי שהבין לאורך כל הדרך שלהגשמת הציונות יש יחוד והיא יוצרת את תשתית הכוח, את העם ההולך ונבנה, יודע שאין להשוות את הציונות לתנועה לאומית אחרת.

„הבריטים לא הבינו ולא הרגישו. לא חדרו פנימה. היו זרים כשליטים להוויה הלאומית שלנו, לעצמה הרוחנית שפיעמה בה"

לפני חודש, ביוני 86', מלאו ארבעים שנה ל„ליל הגשרים" ול„שבת השחורה".

איני יודע מה אומרים הימים ההם לדור שלא ידע את יוסף. שרידי דורנו ממשיכים לדוש ולדרוש ולהתווכח בלהט לעיני בניהם ונכדיהם, כשפטים בפיהם, כותבים את התעניינותם. איני יודע מה חש וחושב ויודע הדור הצעיר. אני משער כי לגבי רבים בקרבו הפלמ"ח ו„השומר" והמכבים חד הם. אין הם מדירים שינה מעיניהם בשאלה „מי גירש את הבריטים?"

מכוות אש. קצת באיחור, ביום א' כ"ז (3.8.86), בשעה 20.30, תתקיים עצרת גדולה בהיכל התרבות בתל־אביב במלאת 40 שנה לדרמה הגדולה הזאת במעמד יצחק רבין חיים בר־לב וגזבר הסוכנות עקיבא לוינסקי, ובתכנית העשירה מבטיחים לנו „מופע אור־קולי" ו„רביבים" ו„הופעת אמנים" ו„פרקי שיר ומקרא". ואנחנו, יש לשער, נבוא לשם, כי זה הרגלנו עד בוא חליפתנו, ואיזה עתונאי צעיר יכתוב אחר־כך „עוד כנס אחרון של הפלמ"ח".

לשם כך הלכתי אל חברי הטוב גבי הוא פרופ' גבריאל כהן, דיקן הפקולטה למדעי הרוח באוניברסיטת תל־אביב, לשמוע את דברו ארבעים שנה אחרי. שבתי אליו מפני שהזמן העובר חושף תעודות ופרטים ומעניק זוויות ראיה נוספות. גבי הירבה לעסוק בשאלת ארץ־ישראל בשנים 1945־1948 ואכן שמעתי מפיו דברים אחרים. דור הולך ודור בא אך עם ישראל הוא „אסיפת כל הדורות" כדבר נחמיה שין ז"ל, שנפל בפיצוץ גשר אזיב, עם עוד שלושה עשר מאנשיו. הוא היה מפקד הפעולה בלילה ההוא החוזר אלינו כמכוות אש.

גבי, אמרתי לו, אפנה אליך שאלת תם: מדוע החליטה ההגנה לפוצץ את הגשרים? הרהר האיש וענה: „מבחינת ההגנה היתה זו התפתחות טבעית. ביוני 46', אליבא דכל האסכולות־„מדינית", „צבאית" ו„עלייתית" (עליה ב'), היינו מוכרחים להעלות את עצמת ההשתתפות במאבק האלים, כי במאבק הפוליטי היינו בנסיגה".

מדוע דווקא אז?

„המסקנות של הוועדה האנגלו־אמריקאית, שנחשבו על־ידי בן־גוריון כרעות מאוד, לא התקבלו. אנגליה כפתה על ארה"ב נסיגה מזה ועמדה להתפרסם תכנית מוריסון־גריידי, תכנית שקיעה מבחינה ציונית הגרועה ביותר שבכל התכניות הגרועות. היא פורסמה ביולי אך כבר ביוני ידענו את תכנה, ידענו שיושבת ועדת פקידים שאימצה למעשה את עמדתו העוינת של משרד החוץ הבריטי".

האם ליל הגשרים היה מבחינה זאת פעולת מחאה ואזהרה?

אומר פרופ' כהן: „הייתי אומר שפעולת הגשרים היתה מורכבת מכל סוגי האופי שההנהלה הציונית וההגנה רצו להעניק למאבק שקיבל פה את האופיון האלים. ההגנה יכולת צבאית כשלעצמה ויותר מזה – הפגנת הפוטנציאל הטמון בה. צריך לזכור שארץ־ישראל נותקה בלילה אחד מכל שכנותיה. המטרה העיקרית היתה להמחיש למעצבי המדיניות הבריטית שיש גבול ליכולתם לעצב מדיניות עוינת מבלי שהישוב העברי יפעיל את כוחו הצבאי. הרי הבריטים החשיבו את הארץ כבסיס אסטרטגי. הפעולה באה לשכנעם כי לא יוכלו ליהנות מזה ללא התחשבות ברצוננו הלאומי והיבט שלישי, ממשיך גבי, להפגין שימת דגש על פעולה "נקיה" בהבדל מטרור.

אך פעולה "נקיה" כביכול אינה מהדהדת כפעולת טרור שיש בה נפגעים כמו בפעולות אצ"ל ולח"י, אני אומר לגבי, וזה משיב לי: את ה„אימפקט", את עצמת הזעזוע, ביקשה ההגנה להשיג על־ידי הפגנת תעוזה ויכולת תיאום מבצעית יוצאת מן הכלל. צריך לזכור, הוא מוסיף, שהמבצע נעשה במסגרת „תנועת המרי העברית". נכון שבגוף הזה היה רוב להגנה, אבל זה היה מתואם בהחלט עם אצ"ל ולח"י. באותו חודש היו פעולות שלהם שאושרו. אני זוכר, ב־18 ביוני, יומים לאחר ליל הגשרים שלנו, תקף לח"י את בתי המלאכה של הרכבת במפרץ חיפה. 11 מאנשיו נפלו בקרב הזה ו־23 לוחמים, ביניהם 4 בנות, נלקחו בשבי. באותה תקופה, ב־10 ביוני, תקף אצ"ל את הרכבות בקו לוד־יפו, לוד־חיפה ולוד־ירושלים. בפברואר תקף הפלמ"ח את ה„רדאר" הבריטי ב„סטלה־מאריס" שעל הכרמל, ואצ"ל פשט על שדות התעופה בלוד וקסטינה, והשמיד 25 מטוסים. הכל קרה במסגרת תנועת המרי".

★

גם כך. „שבתי לאחור אל השנים הסוערות ההן. הייתי אז מ"מ צעיר. ההזדהות היתה מוחלטת. קדחת. רעבה למעש. בקרב אנשי השורה היה לחץ עצום כלפי מעלה ליתר פעילות. מפקדים וראשי המפקדה והמנהיגות המדינית היו באים ל„אהלי" הפלמ"ח להסביר את ה„קו" הדרך. לא פעם נתקלו בקריאות־ביניים וזעמות. „מה זה? מאבק או אקטיביזם?" שאל צעיר בשם יוחאי בן־נון, איש „החבלה הימית", לימים אלוף, מפקד חיל הים. „הם אומרים 'רק כך', הסביר הרמ"א, ד"ר משה סנה, „אנחנו אומרים „גם כך"", אך היה לו קשה לשכנע. באוניה הושר הפזמון, שחובר באחד הכנסים בחורשת משמר־העמק: "מלחמה פה הקטורנו / מתנהלת בלעדינו / נסמו בוטר, שנית מרלין לבית־היהודי / והגלנו שוב בשליק הוא / אילו מפקנות מסיק הוא / בא אבדו חורשות־האורן במשמר".

היתה תחושת תסכול עמוקה אל מול פעולות „הפורשים" המשתחררים ממרות לאומית כוללת והכופרים בה. תערובת שנאה וקנאה. בקרב ההגנה והמנהיגות המדינית החריפה המחלוקת על מטרת המאבק ודרכי הפעולה. רוב ה„אורחים" ו„השומר הצעיר" וחלק ניכר ממפא"י אחוז בתפיסה „יונית" מובהקת. גם אבי ז"ל היה בין אלה. הוא לא האמין באלימות, כדרך מאבק המאפיינת את המקרה המיוחד של הישוב העברי בארץ שיש בה רוב ערבי. המחלוקת סערה בתוך המחנה. היו שהתכוונו למעין „פעולות עצמאיות". ה„אקטיביסטים", אנשי „אחדות העבודה" והקיבוץ המאוחד, שמהם באו מפקדי הפלמ"ח, ולצידם משה סנה, רגלו בהחרפת המאבק האלים בנוסף ליתר מגזרי המערכה. הדבר אז לשיר אצלנו: „רשות הדיבור לחבר פרבלום, רשות הדיבור לחבר תת־מקלע".

מבחינה זו היה „ליל הגשרים" מעשה עצום שהיה בו גם הד לתביעה רבתי בקרב אנשינו. אך היינו ערים למחלוקת הקשה. "תנועת המרי", שהוקמה באוקטובר 45', שימשה מסגרת־גג לארגונים השונים. ל„פורשים", שסבלו כל העת מנידוי, העניקה תחושת שותפות ואחריות אך הצביעה גם על הקצנה בקרב ההגנה.

חברי גבריאל, היושב מולי זה שעות, מאיר את הדברים רטרוספקטיבית: „מדיניות ממשלת הלייבור הלכה והקצינה נגדנו. היתה נסיגה ממסקנות הוועדה האנגלו־אמריקאית".

שגיאה גורלית. אנו קרבים כעת אל אחת הפרשות האופייניות כל־כך לתעתועי ההיסטוריה, אל משפטי התנאי: „מה היה קורה אילו..." אומר ההיסטוריון: „הוועדה האנגלו־אמריקאית מונתה בנובמבר 1945, הגישה מסקנותיה באפריל 46'. תוך ויתורים הדדיים הגיעה פה אחד למסקנות, שעיקרן – אין מחליטים על הפתרון הפוליטי הכולל לשאלת ארץ־ישראל. הם מחליטים לתת עוד 'שאנס' להידברות לגבי תקופת המעבר. ממליצים על עליה של 100,000 יהודים, מקרב שארית הפליטה, תוך שלוש שנים. להלן באות שמונה מסקנות לגבי עקרונות מדיניות בריטית קונסטרוקטיבית שמטרתן להשקיט את הארץ כדי להביא לביטול הצבאות הפרטיים (ארגון ההגנה).

זה היה חלק מן המסקנות? כבר איני זוכר.

„כן, הם קיבלו את טיעון אנשי הצבא הבריטים במזה"ת שכל עוד קיים ארגון ההגנה, הבריטים אינם חפשיים לעצב מדיניות כלשהי".

גבי כהן. לא רק „פורשים"

זה מדהים!

גבריאל כהן נזכר: „יום אחד פגשתי באוקספורד את כריסטופר סייקס, בנו של סייקס הידוע מהסכם 'סייקס־פיקו'. לפני 25 שנים הוא כתב ספר על תולדות המנדט הבריטי. דיברנו הרבה. עסקנו בשאלה – איך לגשת לנושא? אמרתי לו כי הגישה המעניינת ביותר היא לנסות לאתר ולחזות את האירועים הגדולים שאילו התנהלו אחרת היתה ההיסטוריה שונה. סייקס השיב לי כי ההזדמנות האחרונה היו מסקנות הוועדה האנגלו־אמריקאית שממשלת בריטניה דחתה. זו היתה השגיאה הגורלית.

אז שבתי ארבעים שנה לאחור והרהרתי במה היה קורה אילו ניתנו אותם מאה אלף סרטפיקטים שעמדו במוקד הלחץ האמריקאי של הנשיא טרומן אז, והמאבק היה מתפרק מנשקו, ללא תנועת ההעפלה, והארץ היתה שוקטת כלשהו וכו' וחשבתי על אותו מסתורין האחוז ב„ויחזק אלהים את לב פרעה" ואת התעצמותו מסירובו של היריב והאויב וכו'. יש סבורים, אמרתי לגבי, כי אילו נפתחו אז השערים אולי לא היתה קמה מדינת ישראל...

רצון טוב. גבי חייך ושתק. אחר־כך העיר: „כן, ישנה גירסה כזאת בתעתועי המניפולציות... ראיינתי לאחר שנים, המשיך מארחי, את איש משרד המלחמה הבריטי: מה היתה הערכת הצבא אם היה מתבקש להגיש מסמך ב־46'? זה השיב כי כל מסמך היה מגדיר את האינטרס שלנו והיה כולל בהכרח את ההערכה שהאינטרס החשוב ביותר יהיה לשמור על הרצון הטוב של הערבים. זו היתה ההערכה רגיונלית, אזורית, כוללת לגבי המזרח־התיכון כולו. הרבה שנים אחר־כך, ממשיך גבי, כאשר נפתחו הארכיונים, יכולתי לראות את המסמכים. נדהמתי לראות את מידת הדיוק בהערכתו של אותו אדם 16 שנים לאחר מעשה. שלוש פעמים חוזר בכל מסמך באותה שנת 46' – „הרצון הטוב של הערבים".

הגענו, אמרתי לו, ללבלבו של הרומן האומלל שלנו עם שלטון הלייבור הסוציאליסטי. אל האכזבה הגדולה.

גבי כמו לא שמע את דברי והמשיך: „העימות המשולש היהודי־בריטי־ערבי אחר מלחמת העולם השניה היה עימות בין הערכות־מצב מוטעות. ניצח מי שטעה פחות, כלומר, אנחנו. אך גם אנחנו טעינו, אומר גבי, ונוגע לאחר ארבעים שנה באחת מנקודות המחלוקת הכאובות ביותר, לא רק בינינו לבין הפורשים אלא בקרב ההגנה פנימה. אחת הטעויות הגדולות שלנו, אומר הוא, שהתייחסנו אל המאבק המזויין שלנו במתכונת של מלחמת שחרור רגילה כמו בכל ארץ קולוניאלית אחרת. איש באנגליה לא קנה זאת.

אני חש כי מארחי נוגע כעת בעניין המסעיר גם אותי אישית, כאילו הוא מערער על מוסכמות שכי. גבי היה בימים ההם פלמ"חאי כמוני אך היום הוא אומר לי ש„כל נושא המאבק המזויין שלנו הוא פרובלמטי".

מדוע?

„גם המחלוקת הסוערת על חלקנו בו רצוי שתתנהל בערבון־מוגבל, כי מטרותיו לא נתפסו, במסקנות הבריטיות, כפי שהיינו רוצים שייתפסו.

אך מדוע?

שימוש בכוח. „הלח"י והאצ"ל והשמאל האקטיביסטי של ההגנה ומשה סנה בראשם הכניסו טרמינולוגיה אנטי־אימפריאליסטית. אך אנחנו היינו בכל זאת המיעוט בארץ־ישראל. בקרב חוגים רחבים של האליטה הפוליטית בבריטניה יוחסו המושגים והאסוציאציות הקשורים המאבק אנטי־אימפריאליסטי ובתביעה להגדרה עצמית אל התביעות של ערביי ארץ־ישראל, ולא של התנועה הציונית. שר החוץ ארנסט בווין, התקיף והנערץ בבריטניה, העלה אז אפשרות כתן עצמאות לארץ־ישראל כמדינה ערבית אחידה ובה זכויות אוטונומיות ליהודים. הוא חשב כי יזכה בתמיכת האו"ם לתכנית זו ומדיניות זו תאמה, לדעתו, את הלך־הרוח הכללי באשר למתן עצמאות למושבות ולאזורי תלות, ואת המדיניות של ממשלת בריטניה בהודו ובבורמה. השאלה לא היתה אם להשתמש בכוח אלא איך להגדיר את מטרת השימוש בו. לבסיס אלה סיבכו את התמונה, הכבידו על התפיסה הסטראוטיפית, עוררו ויכוח לגבי שיטות המאבק. אנחנו הפלמ"חניקים הרגשנו זאת על גבנו.

ללח"י היה משום יותר...

„כן, הלח"י הגיע כבר ב־1940 למה שהגיע. זו היתה תנועה אידאולוגית מאד. אך הם היכרו עד שנת 1941 על נצחון גרמני, ועיצבו לאור זה את מדיניותם. יאיר דבק בכך. שרידי מסמכים שהעליתו והמתגלים בחלקם באחרונה מעידים על תפיסה מדינית שלמה המבוססת על נצחון גרמני כאינטרס עברי במלחמה האנטי־בריטית. בקרוב יפורסמו דברים שיגרמו לזעזוע. מי שהיה מקורב אליהם מעיד כי היתה שמחה בקרבם בעת נפילת פאריס ביוני 1940. קשה להאמין. אך בכך אולי נעסוק בהזדמנות אחרת.

דמדומים מתעבים בחדר וגבי מכבדני בקפה. הפסקת מקטרת ועשן. אחר־כך הוא ממשיך: „המטרה לאורך הדרך לא היתה גירוש הבריטים כמו בהודו. מי שהבין לאורך כל הדרך שלהגשמת הציונות יש ייחוד והיא יוצרת את תשתית הכוח, את העם ההולך ונבנה, יודע שאין להשוות את הציונות לתנועה לאומית אחרת. גם כאשר אתה פועל בכוח אתה משתמש בשיטה אחרת. אני מבקר את התפיסה הסטראוטיפית גם פנימה, בקרבנו, לא רק בוויכוח עם „הפורשים".

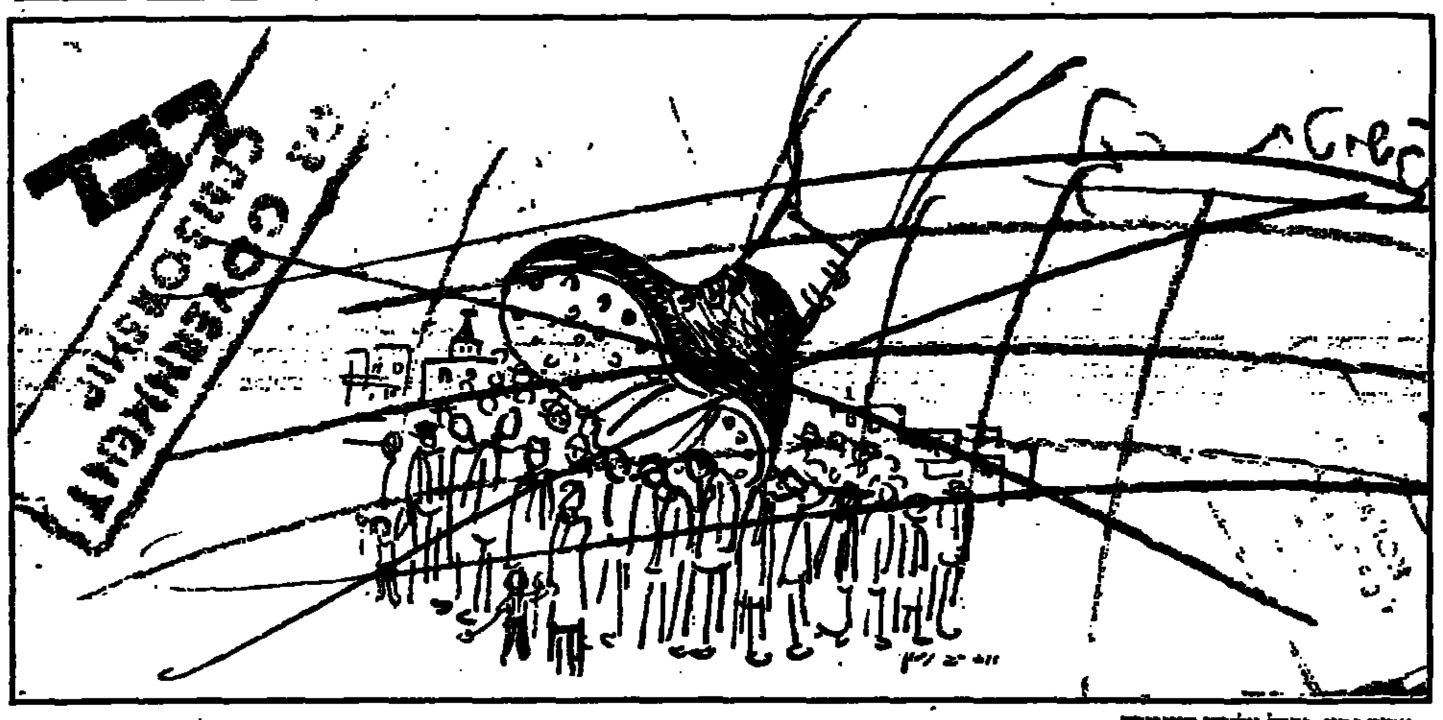
אריה נבון. נפסל על־ידי הצנזורה

כאן, סוף סוף, מתבקשת במלוא חומרתה השאלה העומדת על דל שפתי מראשית פגישתנו. למרות כל הסייגים והפעולות "הנקיות", ללא טרור אישי או פעולה במגמת הרג, תוך „טוהר הנשק" הידוע והמתינות היחסית והריסון והבלימה, מדוע הנחיתו עלינו הבריטים ב־29 ביוני שנת 1946 את „השבת השחורה" ההיא הידועה לשמצה? מדוע? האם בגלל „ליל הגשרים"?

אפקט מצטבר. לא, משיב חוקר התקופה ההיא, „לא רק בגלל ליל־הגשרים אלא בשל האפקט המצטבר של הפעילות ביוני והחדרה שהמנהיגות של הישוב היהודי מקצינה והולכת. יש בכך גם תגובה על הקמת תנועת־המרי. האפקט המצטבר של פעולותיה מאז אוקטובר 45' והחשש שתנועה זו מביאה להקצנה. שתי מטרות היו לשבת השחורה מאסר המנהיגות הלאומית והגלייתה מארץ־ישראל ושבירת הכוח הצבאי של ההגנה. הם האמינו כי אם ייאסרו אנשי ההנהלה הציונית, הוועד הלאומי, מפקדת ההגנה, ויוגלו, תקום על רקע הזעזוע מנהיגות חלופית, מתונה יותר. שבירת הכוח הצבאי היתה מטרה משנית.

אני יושב עמו לאחר שנים רבות, ומהרהר: עד כדי כך טעו הבריטים בהערכת התהליכים שיתרחשו בישוב לאחר מיגור המנהיגות הלאומית הדמוקרטית והנבחרת על שלל אישיה והמזוויתיה? מי היה נאות לבוא במקום האסירים והמגורשים כמנהיגות חלופית מתונה יותר? כיצד ייתכן כי הבריטים היו אטומים כל־כך כלפי המתחולל בתוכנו? האם לא קראו את העתונות העברית, את השירה העברית, לא שמעו את מזמורי הרחוב, את הנאמר על בימת „המטאטא"? לא הציצו בקריקטורות של נבון, ב„טור השביעי" של אלתרמן, בקריאתם האחרונה של עולי הגרדום, במאבקם של המעפילים על ספוני העשן והדמעות? בשאגות המפגינים בהפגנות ההמונים המוכות והמפצועות, מניפות הדגל? איך אתה מסביר את זה? פניתי לגבי, אמרת לי קודם כי בכמה עניינים גילו מודיעין טוב, גם אינטליגנטי. כיצד יכולים היו להחטיא עד כדי כך את „רוח העם"? הן מעבר לוויכוח על דרכי פעולה מדיניות וצבאיות היה פה ישוב גאה, אחוז רוח מרי־העם, שהאמין עד תום בצדקת מאבקו.

גבי מוריש כדומן לי שיענה לי אחר־כך.

אני מאזכר לו בהקשר זה מעשה שהיה בימי שהותי במצרים בדצמבר 77', כשליח „דבר" לוועידת „מינה האוז", ליד הפירמידות. פגשתי בקהיר את ד"ר חוסיין פאווזי, מגדולי אנשי הרוח בארץ הנילוס. בשיחה שנערכה בביתו אמר לי, בין השאר: „מודיעין טוב חייב לקרוא את שירתו של האוייב, כי שירה היא הביטוי האמיתי, התמציתי, האינטימי ביותר של רוח העם. אילו קרא המודיעין הישראלי את השירה המצרית לאחר מלחמת ששת הימים היה יודע מראש כי מלחמת אוקטובר היא בלתי נמנעת".

גבריאל כהן שואל אותי: האם אתה בטוח שהיום אנחנו קוראים נכון את השירה הערבית בתוכנו וסביבנו? האם אנחנו מפענחים נכונה הלכי רוח בעמקי העם?

היתה דממה. הגזרה השווה, כאפשרות, הפחידה אותי. גבי ממשיך: לא, הבריטים לא הבינו ולא הרגישו. לא חדרו פנימה. היו זרים כשליטים להוויה הלאומית שלנו, לעצמה הרוחנית שפיעמה בה. את הדרמה האדירה של ההעפלה ראו כמניפולציה צינית של מדינאים ציוניים המשתמשים בסבלם של פליטי השואה למטרות פוליטיות.

המסע לאחור, אל „השבת־השחורה" אל ההיסטוריה.

שלוש פעמים, אומר גבי, היה לחץ על הקבינט הבריטי לפרוק את ההגנה מנשקה, ב־1940, ביולי 1943, ביוני 1946. גם לאחר רצח לורד מוין ב־44' היה לחץ, ללא ניסוח אופרטיבי, לעלות על הישוב העברי. כבר ב־1940 מתגבשת הקונספציה המלווה בתביעה לפרוק את ההגנה מנשקה. הערכות־מצב של המודיעין הצבאי, מפקדי צבא והנציב העליון באות לידי מסקנה: אם ניתן לישוב העברי לצבור כוח יהיה בידיו אחרי המלחמה מספיק כוח כדי לכפות פתרון פוליטי. יש למנוע זאת!

כבר אז, בראשית המלחמה נגד הנאצים?

כן. היו אלה הערכות מודיעין שהגזימו מאד בכוחה של ההגנה. מתקיים דיון בקבינט. למזלנו כבר היה וינסטון צ'רצ'יל שם והוא מונע את ההחלטה. ביולי 1943 יש דיון נוסף בקבינט כתוצאה של מערכת לחצים שלמה אחרי הנצחונות באל־עלמיין וסטלינגרד. במסגרת העימות הזה בריטי־ערבי־יהודי מורידים מהמזרח־התיכון ניירות הערכת־מצב. שותפים בכך הנציב בירושלים והשר התושב בקהיר. הם מצביעים על הסכנה שבכוח היהודי שכבר נצבר. יהיה בכוחו לכפות את הפתרון. על רקע זה כבר מתעצבת מדיניות סירוב לגיוס יהודי במלחמה האנטי־נאצית. לא רצוי כוח יהודי מצטבר. „ליהודים מטרה אחרת"

וזה קרה בעיצומה של ההשמדה באירופה. ואנחנו במשמר־העמק בקיץ 42' האמנו כי מאות אנשי פלמ"ח יצנחו באירופה הכבושה בעזרת הבריטים!

אמדן מוגזם. „שמע הלאה: ב־3–1942 כבר מתחיל סיקור המצב של השר התושב בקהיר לורד אוליבר ליטלטון, הוא הלורד צ'נדוס. בתאור שלו ניסוח חד וחלק: ההגנה חדלה להיות ארגון הגנה, כסמה, על ישובים מבודדים, הפכה להיות ארגון שבא לשרת מטרות פוליטיות. מוצגת שורת מסמכים שכולם מגזימים בכוח ההגנה. הם אומדים את מספר החבריה ב־100,000. לכולם נשק־אישי ונשק מסייע ומפקדות דיביזיוניות. כבחוק: למלחמת העצמאות נכנסו ב־10 מהכוח המתואר על ידם. הגזמה זו באה לקבוע את הדרג המחליט כי יש לפרק את הכוח הזה מנשקו. גם ביולי 43' הם מנסחים את המטרה לחפש נשק לא־ליגלי אצל יהודים וערבים. הכוונה היתה, כמובן, רק להגנה. צ'רצ'יל דוחה זאת. ביוני 46' יוצאות כל התכניות האלה אל הפועל כאשר המטרה העיקרית, כפי שאמרתי לך, היא מאסר המנהיגות הלאומית שלנו והגלייתה מהארץ."

הם לא הצליחו בכך...

„זה היה הכשלון. זה לא הושג. אני חושב שברגע האחרון היתה מחשבה שניה: עד כמה לשבור את הסוכנות? אם עד הסוף, יש סיכון בכך למנהיגות חלופית מתונה יותר. ברגע האחרון, לאחר שהקבינט בלונדון אישר את התכנית, הם שולחים מברק לנציב העליון: תשקול שוב אם לאסור את דוד בן־גוריון ומשה שרתוק. האלחוט הסודי באנגליה הלך בכמה דרגות סודיות. המברק הזה הסודי ביותר נשלח בצופן כפול. עד שהמברק הגיע התחיל המבצע. בן־גוריון היה אז בחו"ל. משה שרתוק נאסר.

מה קרה עם תכנית ההגליה?

„את הסיפור הזה שמעתי לימים באנגליה מפי גנרל קנינגהאם עצמו, הנציב האחרון בארץ. המטוסים שהיו אמורים להסיע את האסירים עמדו לבוא מעיראק. הם לא הגיעו בזמן. בינתיים קמה צעקה גדולה בארצות־הברית. אך הם ניגשו לבצע את מטרתם השניה: פגיעה מירבית בכוחה הצבאי של ההגנה.

מה ידעו עלינו הבריטים?

„כשאתה רואה את פקודת־המבצע שלהם מתברר שהיה להם מידע חלקי בלבד. הם ידעו באיזה קיבוצים מצויים מחנות הפלמ"ח. הם ידעו שמטה הפלמ"ח במזרע. אך ביגור הגיעו רק במקרה לסליק. שם היה אחד משישה ה„סליקים" המרכזיים של ההגנה בארץ. כאשר שעלו עליו במקרה הם הגיעו למסקנה שבכל אחד מהמשקים מצוי אוצר כזה. הם הגיעו למסקנה שלהגנה הרבה יותר נשק מאשר היה לה ושלפרק את ההגנה מנשקה לא בא בחשבון. עוד באו אחר־כך החיפושים בדורות, רוחמה, קיסריה, אך בעקבות ה־29 ביוני, ומה שנתגלה ביגור, ראו שאין להם כוח להפוך את כל הארץ מול ההתנגדות עיקשת של אוכלוסיה שלמה".

★

אני זוכר, לא כל הקיבוצים הותקפו ונפקדו על־ידי „הכלניות", המשטרה והבולשת. רק „הרעים" שבהם שהסתירו את הפלמ"ח. הדבר גרם מצוקה נפשית קשה לאלה שלא זכו בכבוד הנרדפים. אנשים חשו לעזרה ונפגעו בדרך. לא מתחרת התקפה ביום ההוא אלא עם שלום. החל ממנהיגיו ונבחריו וכלה באלפי המתנגדים התנגדות פאסיבית שאין נראה ממנה לכוחות שהורגלו לפתור בעיות באש. והיו שם מאות לוחמים עבריים בצבא הבריטי, שפשטו את מדיהם אך לפני שנה, שהסיחו בפני החיילים את עלבונם וחרונם.

בריטניה שהיתה בראשית המלחמה אי־הגיבורים העומד לבדו מול העצמה הנאצית, לונדון המבועתת לילה לילה, הופכת לכוח עריץ הרודף את שרידי השואה ולוחם בישוב העברי הבשל לחרות. הזמנים הקשים ההם היו גם שעתה הגאה של הסאטירה העברית הלוחמת. ישנו „טור" אחד בשפעת שירי „הטור השביעי" המבטא בחריפות ללא תקדים את האבסורד הנתעב הזה – „מרשימותיו של כלב", וכדבר המחבר „הוא אחד הכלבים שאומנו ושרתו בשעתם במלחמה, והובאו בשנת 1946 לארץ־ישראל לעזור בחיפושי נשק".

אותו כלב שידע להריח ולגלות מוקשים גרמניים בחזית המערב חייב כעת לחשוף כאן „סליקים". היעד הראשון קיבוץ שדות־ים בקיסריה. והכלב רושם ביומנו „בבואנו שדות־ימה התחלתי מיד / להלך ולהריח בחוטם מורד / ואחרי כתמיד / הסרג'נט סמית". כאשר עובר אותו יום ללא תוצאה, ובלבו הנואש של הכלב „יבנה חרישית", אומר לו הסרג'נט סמית דברים כמדקרות חרב, פוגע בכבודו המקצועי: „כן, שכחת המלאכה / אם הטעו את אפך מחבואי המתכת" או הכלב הנעלב עד עמקי נפשו נושא משליו ואומר: „סרג'נט סמית התזכור לכתך אחרי / בדרכי מלחמה מקאלה עד הריין? / התזכור איך זחלתי, הרוך דינמיט, / נאמן ואמיץ עד הסוף, סרג'נט סמית?" שם, בחזית המערב עשה את שלו אך כאן הוא מריח „ריח אחר" והוא ממשיך את דבריו ולו גם ייהרג בשל כך:

כי מריח אני קטורת במורד,
ומריח אני עם אבלי שבגד,
ומריח אני ממשלה קטנונית
הצווחת גם לי גם לך, סרג'נט סמית.
ומריח אני דיפלומטים דקים
הקונים ומוכרים בתוך כל השווקים
את דגלי הקרבות שראינו בדם,
עם החוב למתים שנפלו בעדם.
ומריח אני – מה אוכל לעשות? –
את הסוף הנורא של הדרך הזאת.
האיסטוריה גולשת משלב אל שלב...
לא לשוא בביתה מילל כה הכלב.

רוח וחומר. השלטון הבריטי לא תפס אילו כוחות כבירים בחומר וברוח התעוררו נגדו כאן בקרב הישוב העברי בקרב העם היהודי הפצוע אנושות לאחר החורבן, שם. אין לך דוגמה טובה יותר לאסטמות זו מפרשת „אקסודוס" היא „יציאת אירופה תש"ז, „אניית־הדגל" של ההעפלה ועליה 4500 מעפילים מנצולי ההשמדה גברים־נשים־וטף. לאחר קרב־גבורים בשערי חיפה, הרוגים ופצועים וחבולים, מגורשים אלה באניות־גירוש חזרה לצרפת לנמל פורט־דה־בוק. במשך שישה שבועות, בחום הנורא, בלב הקיץ, הם מסרבים לרדת אל חוף צרפת המציעה להם בית, עבודה ואזרחות תוך זמן קצר. איש אינו יורד: ואז הם מגורשים להמבורג שבגרמניה כשהם מהווים מוקד הזדהות אדיר בעולם כולו.

האטימות והעיוורון והאשליה. הכשלון המודיעיני הגדול. העדר היכולת לפענח מה מתחולל באמת במחנה היריב העברי. באותה שנה בעת ההיא מתרחשת תלית הסרג'נטים בידי אצ"ל. אני שואל את גבי כהן מה היה „האפקט המצטבר".

משיב ההיסטוריון: „עוד בחורף 1947 היה בווין משוכנע שדעת־הקהל תומכת במדיניות הארצישראלית שלו. המפנה חל שלושה חדשים לאחר ועידת סס. ג'יימס בתגובה לשני אירועים דרמטיים. א – תלית שני הסמלים הבריטים על־ידי האצ"ל בתגובה על הוצאה להורג של שלושה מחבריו ב־29 ביולי 47'. ב – גירוש הספינה „יציאת אירופה" במימי ארץ־ישראל ב־20 ביולי 47', הדרמה של עגינתה בפורט־דה־בוק וההלם של החזרתה לנמל המבורג.

תלית הסרג'נטים?

"יועצו של בווין סיכם לימים את הערכותיו על ההיבטים השונים של המאבק היהודי המזויין באלו. גם שמעתי אישית מפיו את הדברים האלה: מה שהשפיעה על הממשלה ועל קובעי המדיניות היו הפעולות המורכבות של 'ההגנה' ועצם החלטת הסוכנות על מאבק... אבל במידה שלדעת הקהל היה משקל במדיניות הבריטית הרי זו הושפעה בעיקר מפעולות האצ"ל והלח"י. הטרור השפיע על דעת־הקהל בשני כיוונים שונים. בתחילה הוא עורר וגידה את הציבור נגד המאבק הציוני, עורר שאט נפש וההליס את התמיכה בציונות. בשלבים המאוחרים יותר היה לשאט נפש זה אפקט מצטבר שהביא ללחץ של דעת קהל לפינוי ארץ־ישראל. הציבור התעייף מאובדן חיי חיילים".

מתחולל מפנה מהותי. דעת־קהל נוטה והולכת לעבר פינוי. גבי כהן ממשיך ומספר: „הנציב העליון, סר אלאן קנינגהאם, שביקר בסתיו 47' באנגליה אומר לבן־גוריון עם שובו, אתם חושבים שלא נלך מהארץ. אני יכול להגיד לך, אני הייתי באנגליה – העם יכריח את הממשלה לפנות את ארץ־ישראל. העסק הזה נמאס על העם הבריטי".

★

זה לא כבר סכנה הגברת תאצד במלון המלך דוד, אין סימן לדם ולהרס. היסטוריה. ארבעים שנה חלפו מאז.

אולי נחדל כאן. „הקורא הפשוט", אם הגיע במסעו עד כאן, זקוק כמונו להפוגת־מה. דווקא בהמשך שיחתנו נגענו בעניינים הסודרים את מנוחתנו היום: כיצד לחיות נכונה את עברנו ללא סקרים מוסכמים? כיצד נראה דורנו בעיני אחיו הצעירים, בעיני בניו ונכדיו? לאן התגלגלה המחלוקת הגנה־פלמ"ח־אצ"ל־לח"י? מה מתרחש בקרב ההיסטוריוסופיה הישראלית היום לגבי הימים ההם? מה קרה לדור ההגנה והפלמ"ח? מדוע מועטים ותיקיו שסרחו לעיזות ההיסטוריה ושכתובה? מהם יחסי הדורות בארץ בתחום התרבות והספרות והפוליטיקה והפסיכולוגיה החברתית? שמעתי מחברי הטוב דברים מאלפים בעניינים האלה. אשוב לכך בקרוב. אני חייב לעשות זאת.

[illegible] الأصل

מסמך

חרטה לא תמצא שם, בדרך למחתרת ה־II / אוריאל בר־עמי

זהירות, משיחיות וט.נ.ט.

יהודה עציון, אסיר־מחתרת בחופשה. רצה ללכת רחוק יותר מאחרים. הוא לא יבקש חנינה, ואם יש בו חרטה, עניינה אחד – שתוכניתו לפיצוץ "איזה מסגד" על הר הבית לא יצאה אל הפועל. המחתרת היהודית לא חוסלה. היא יושבת חזק – כנראה – לא רק בבית הסוהר. סכנה

גם מתוך הכלא, בעיקר מתוך הכלא, מתרידה הכאריזמה של יהודה עציון את השקט של עפרה. נאשם מספר שניים בארגון הטרור היהודי, מעורר בחבריו הערצה ופחד המשמשים בערבוביה.

יהודה עציון, במובנים רבים, איננו עוד אחד מנאשמי המחתרת היהודית – הוא המחתרת עצמה. האיש שתיכנן לפוצץ את כיפת הסלע בהר־הבית, שגייס את חבורת המבצעים למשימה זו ולפיגוע בראשי הערים הערבים, שהיה מעורב בהכנת מטעני החבלה לפעולות אלה – איננו מתחרט. להיפך. בהופיעו לפני שופטיו אמר בין השאר: „... אני מודיע שאכן ראיתי לעצמי הכרח להכין פעולה, שהייתי מכנה אותה כפעולת טיהור של הר־הבית, המקום הקדוש היחיד לעם ישראל, עם הבניין הניצב על מכונו, על מקום קודש הקדשים והמכונה כיפת הסלע. בניין שהפך לסמל ולדגם לאחיזה הנכרית, במקרה הזה האיסלאמית – דרך ההר – דרך נקודת המרכז של ההר בארץ כולה. אני גם מודיע – וגם כאן אעמוד על הקשר הדי רופף, שקיים בין שתי הפעולות הללו – שהיתה לי הזכות להשתתף בקיצוץ רגליהם של כמה מרצחים..."

במעט באותו להט הוא אומר עכשיו באופן חד־משמעי: „לא היתה בכלל מחתרת, אבל אנשי השמאל הצליחו להחדיר זאת כאטמוספירה, כאילו שהיתה. אם אני צריך להגן על עצמי, אז מדובר כאן בשתי חזיתות נפרדות שיש ביניהן מגע רופף. נקודת המגע היא כבוד ישראל המחולל".

השופטים, ובדין, פסקו אחרת. הם הרשיעו את עציון בפרשת הר־הבית בקשירת קשר לעשות פשע, בהחזקת והובלת נשק ופגיעה בזדון ברכוש צבאי. בפרשת ראשי הערים הם הרשיעו אותו בגרימת חבלה חמורה, בנשיאה ובהחזקת נשק. הם הרשיעוהו גם בפעילות בארגון טרור וגזרו לו עשר שנות מאסר, מתוכן שבע שנות מאסר בפועל. עציון, היחיד מבין חבריו למאסר שלא התחרט – עדיין בפנים. שאר חבריו לארגון הטרור, למעט הקשורים במעשה הרצח והנסיון ברצח, כבר משוחררים.

כפי שעציון איננו „עוד אחד מאסירי המחתרת" – כך אינו „עוד אחד מחברי עפרה" או „עוד אחד מחברי גוש אמונים". במידה רבה של צדק מותר לכנותו כמייסד עפרה ובוודאי כחבר המזכירות הראשונה של גוש אמונים. הנסיון לטעון כי ארגון הטרור היהודי נמנה עם שולי גוש אמונים מבטא, איפוא, שקר כלפי חוץ ובריחה עצמית ללא מוצא בתוך המחנה.

מכאן גם אפשר להבין את עוצמת המטען הרגשי שהתפוצץ בגוש אמונים ובעפרה עם חשיפת המחתרת. ארגון עצרות אהדה מכאן וגינויים פומביים מכאן, איימו לרסק מבפנים את ההתנחלות ביהודה ושומרון. האוהדים, חלקם מתוך הכרת הזהות מוחלטת, חלקם מתוך רגשי אשמה על שותפות גלויה וסמויה במעשים – העמידו את מדינת ישראל כאשמה מול „הבנים היקרים". המתנגדים, חלקם משיקולים מוסריים טהורים, חלקם משיקולים טאקטיים כדי להמשיך ולשרוד כלפי חוץ – זעקו לחשבון נפש נוקב.

חברים בנפש כמו יהודה עציון ויואל בן־נון הגרים בשכנות בעפרה, האשימו זה את זה בסטייה חמורה מן הדרך המשותפת. בן־נון האשים את עציון בשבתאות והתכוון בכך למשיח השקר שבתאי צבי. עציון האשים את בן־נון בהתחסדות. המשפחות לא דיברו זו עם זו תקופה ארוכה.

האש הזו עדיין לוחשת בעפרה. לפני שבועיים קיבל האסיר יהודה עציון חופשה מן הכלא לסוף־שבוע. בבית־הכנסת נפגש עם בן־נון שגינה אותו בזמנו בחריפות באמצעי התקשורת. השניים שוחחו ביניהם, אך לא הזכירו את „העניין ההוא". הם חששו מהתלקחות מחודשת של האש שכבר הותירה כוויות.

בלילה של חופשתו ישבתי איתו בסלון ביתו במשך כמה שעות, ג'ינג'י מזוקן, חבוש כיפה סרוגה, סמוק־פנים המדבר בנחישות על „תנועת הגאולה", שאליה הוא מפנה בכלא את כל מרצו. הוא מתכוון לתנועה עממית שתכשיר את מלכות ישראל מחדש, תוך הקמת הסנהדרין או בית־הדין הגדול בירושלים – שיישב בלשכת הגזית שבמקדש, יורה את דרכי התורה וינווט את דרכו ההיסטורית של עם ישראל.

הוא בן 34 ואב לחמישה ילדים. כשנה לפני מלחמת יום הכיפורים ביקש להקים את הישוב סוסיא בדרום הר חברון. הוא התוודע למקום בעת לימודיו בישיבת ההסדר הר־עציון שבגוש עציון. יחד עם חברים נוספים ובהם יואל בן־נון הוא פנה לישראל גלילי בבקשת עזרה. גלילי, לטענתו, אמר להם לשבת בשקט כדי לא להביא להחלטת ממשלה שלילית ולסכל בכך את הסיכוי להתיישבות ביהודה ושומרון. הוא אף הזהיר כי אם תתקבל החלטה כזו הרי שהיא תחול על אחריותם.

את השכלתו בחבלה רכש כאשר שירת כחייל בישיבת־הסדר בנח"ל־הנדסה. את ההשכלה הזו יישם מאוחר יותר תחת רגלי ראשי הערים הערביים, וביקש ליישמה גם בפיצוץ כיפת הסלע, בהר־הבית. מלחמת יום הכיפורים תפסה אותו בלי שיבוץ חירום, לאחר שהשתחרר מן השירות הסדיר. הוא הצטרף לאביו אברהם מינץ (היום תושב אלון־מורה ועוזרו של אריק שרון), ששימש במלחמה כמפקד יחידת שליטה באגד תחזוקה. אחד הקצינים ששימשו אז כעוזרו של מינץ היה יוסי ישורון. במשפט ארגון הטרור שימש ישורון כסניגורו של עציון.

אחרי המלחמה חבר עציון לבני קצובר ולמנחם פליקס, שישבו בממשל חברון, והקימו את אלון־מורה. בתקופה הזו התוודע גם לאחרים מהחברים שגייס אחר־כך לארגון הטרור היהודי. בבית־ספר שדה בגוש עציון הדריך אז יצחק, אקל'ה, גנירים – שותפו העכשווי לכלא בקשר להר הבית ולפעולות האחרות. עציון חיפש דרכים להתיישב, בכל מחיר, בשומרון. נסיונו התבטא בהכנת בית־ספר שדה שידריך טיולים בשומרון ובדרך זו, כך קיווה, ימצא אחיזה באיזור. המדריכים בבית־הספר היו חיים בן־דוד היושב עמו בכלא ובן־דוד גלעד פלאי שהשתחרר מן הכלא, לאחר שריצה עונש על שותפות לנסיון לפוצץ את כיפת הסלע.

באותם ימים הסתובב חנן פורת יחד עם ישראל ליברטובסקי ורחל יבאית בן־צבי בחיפוש אחר מקום התנחלות מתאים בשומרון. הם עלו להר בעל־חצור, הסמוך לעפרה של היום – שם הוקם באותו זמן מחנה צבאי שהיה צורך לגדרו. רחל יבאית הציעה לחנן פורת להקים במקום פלוגת־עבודה שתבצע את מלאכת הגידור. פורת הביא את הרעיון לישיבת גוש אמונים ויהודה עציון תפס אותו. הוא אירגן שלושה חברים לעבודת הגידור, חתם חוזה עם הקבלן מבלי שקרא אותו, והתחייב להציב גדר לאורך שישה קילומטרים. אחד מחבריו לעבודת הגידור היה יוסי אינדור, שלמד עם עציון בישיבת הר־עציון. חיה, אשתו של עציון, אומרת לו במהלך השיחה „יהודה, אל תזכיר את אינדור", הוא מקבל את ההערה בלי להסביר. יוסי אינדור הוזכר בקשר למחתרת היהודית תוך פרסומים סותרים של המשטרה כאילו היה מבוקש על־ידיה. אנשי המחתרת שומרים בקנאות על קשר שתיקה סביבו מאחר ששמו לא הוזכר בכתב־אישום כלשהו.

ממחנה העבודה הזה, קמה לבסוף עפרה תוך קריצת־עין של שמעון פרס, שהיה אז שר הבטחון. פרס הורה לא לסלקם ולא לסייע להם, ובמקביל שלח צה"ל מכליות מים ואף תרם כלי נשק אחדים לנאחזים בקרקע.

יהודה עציון הקים את מטע הדובדבנים של הישוב והיה אחראי לו. אבל לאחר כארבע שנים, כשהוחלט לחלק את המטע לחלקות פרטיות – הוא לא מצא בו עוד טעם ועניין.

אף שהתפרס מן המטע, זנח את החקלאות והחל להתרכז בכתבי שבתאי בן־דוב, איש לח"י, שקרא לחידוש מלכות ישראל. ספוג בשירתו של אורי צבי גרינברג ובהגותו של נביאו האישי שבתאי בן־דוב, החל עציון לקרב את הגאולה במו־ידיו.

כשנה לפני הפגיעה בראשי הערים, ב־1980, שוחח עם ישועה בן־שושן על רעיון השמדת כיפת הסלע. לאחר מכן נכנסו מנחם ליבני, בנץ הייזמן ואקל'ה גנירים בסוד העניין. בפגישה לילית חשאית, שנערכה במחסן המטע של רמת־מגשימים ברמת־הגולן, ביקש עציון מן הנאספים, לעבור לשלב מעשי יותר בהכנות.

במהלך תיכנון הריסת כיפת הסלע נרצחו ששת תלמידי הישיבה בבית־הדסה בחברון. מנחם ליבני ביקש לנקום את דמם בפיגוע בראשי הערים הערבים. עציון התלבט. „התנגדתי בהתחלה, כי חשבתי שפעולה זו עלולה לפגוע בפעולה לטיהור הר־הבית. אמרתי למנחם ליבני, „אם אנחנו רוצים להקדיש את עצמנו לטיהור הר־הבית, לא אנו צריכים להתגייס לפעולת נקם".

עציון נתרצה לבסוף לתכנן את פעולת הפיגוע בראשי הערים, אולם לא השתתף בה באופן אישי – מחשש שאם ייתפס, תסוכל תכניתו היותר־חשובה. כדי להוכיח, להשקפתו, שהמחתרת לא היתה יחידה טרוריסטית, הוא מצביע על פעולת ראשי הערים כחריגה באופן מהותי לעומת פעולת הר־הבית. לאחר הפיגוע בראשי הערים המשיך עציון להפנות את מרצו להר־הבית. חבריו, שידעו על־כך, לא שיתפו אותו ברצח במיכללה האיסלאמית ובמילכוד האוטובוסים הערביים. כשנודע לו על־כך מאוחר יותר, התנגד לפעולות אלה מתוך החשש שיסכלו את תכניתו בהר־הבית וכן מתוך התנגדותו „לפגוע בערבים חפים מפשע", לדבריו.

לביצוע התכנית גנב עציון כ־600 ק"ג חומר נפץ מצפע־שריון באחד מבסיסי צה"ל. במקביל עסקו חבריו, תוך תצפיות לעבר הר־הבית, בלימוד הטסה שבו התכוונו להטמין את מטעני החבלה. גם חילוקי הדעות בין עציון למנחם ליבני, סיכלו את ביצוע המשימה. עציון ראה את הפיגוע ראש גשר להקמת „תנועת הגאולה" שעליה חלם ברוחו של שבתאי בן־דוב. הוא ביקש לחדש באמצעותה את מלכות בית־דוד, אולם לא זכה לבירכת הרבנים שבהם נועצו והתכנית נגנזה.

בית־המשפט לא קיבל את טיעוניו, כי התכנית לפיצוץ כיפת הסלע – חרף גיוס האנשים והכנת מטעני־הנפץ – לא הושלמה מעולם. השופטים כהן ופינקלמן ראו בהכרה את הקשר בין כל המעשים, ובדעת רוב הרשיעו את אנשי הר־הבית, שגייס עציון, בקשירת קשר לעשות פשע, באחזקת והובלת נשק, בפגיעה בזדון ברכוש צבאי, והחמור מכל: בפעילות בארגון טרור.

אסיר עציון. תנועת גאולה

כשלונו של עציון כ„מנהיג אידיאולוגי" של תנועת הגאולה – התברר במשפט עצמו. נסיונו להפוך את המשפט למנוף אדירים נגד מדינת ישראל, ממנו תצמח תנועת הגאולה, נחל תבוסה צורבת. התלהבות חבריו מרעיונות הגאולה שלו, הצטננה בבית־המעצר, והוא נותר בודד בנחישותו.

משפחות העצורים ביקשו לחלצם במהירות האפשרית מן הכלא ורבים מהם פנו לעיסקות־טיעון. במקביל, הפעילו הרב לווינגר ויהודה חזני לחץ ציבורי בהציגם את פרשיות ראשי הערים והמיכללה האיסלאמית כמענה לבעיה בטחונית של מדינת ישראל. במקביל ביקשו להבליע ככל אפשר את פרשות הר־הבית והאוטובוסים. עציון רצה כאמור, מלחמה אחרת – מלחמת קודש לטיהור הר־הבית. גם הדרישה לקבץ את כל האסירים ביחד בכלא תל־מונד, לבל יישברו ולמען יצירת חזית ציבורית מלוכדת – לא שירתה את תנועת הגאולה של עציון. קולו של לווינגר, שנלחם את „מלחמת הבטחון" בממשלת ישראל, הוא שגבר.

עציון, ששמע על העסקה הנרקמת לשחרורם של אנשי המחתרת במקביל ל־1150 המחבלים של ג'יבריל, התנגד לכך בתוקף. הוא כתב מכתב לשמעון פרס שבו הודיע על סירובו להשתחרר בתנאי הזה. בכך היה יחיד בין חבריו, שהסכימו לשחרורם במקביל לחילופי השבויים. עציון גם אסר על אשתו חיה לשבות רעב עם שאר נשות האסורים בדרישה לשחרר את בעליהן. אבל גוש אמונים לא התחשב בו. ולמרבה האירוניה היו אלה חבריו לדרך שהפכו את המחתרת למיקשה אחת השקולה למחבלי ג'יבריל. גלי האהדה ואפילו תמונותיהם של העצורים שהתנוססו מעל מיטות נערים דתיים, לא הפכו אותם לגיבורים. גלי האהדה הציבורית, כך קיוו יזרזו את גאולתם מן הכלא. עציון גילה שחבריו אינם מתכוונים לחבור אליו לתנועת הגאולה שתיכנן עבורם ועבור עם ישראל כולו. כל שביקשו לעצמם בשלב הזה, היה לחזור הביתה מן הכלא, מהר ובשלום.

עציון, צריך לשים לב, מתחרט רק על דבר אחד, על שתכנית הר־הבית לא בוצעה. „אני לא רוצה להיתמם כי בגלל שהתכנית לא בוצעה, תוקפים אותו לשווא. אינני חוזר בי גם היום מתכנית הר־הבית, ואני ראוי לכן לגינויים, חוייב להתמודד עם כך. מצד שני, עוד לפני המעצר, הגעתי למסקנה שאין אפשרות לבצע את המעשה, אלא עם קבוצה שתראה עצמה כגרעין של תנועת הגאולה ותיקח על עצמה התוויה חינוכית של העם כולו. לא בפעולה אחת, שאחריה מתפזרים ללא מחוייבות להמשך.

„מכיוון שהיה ברור לי, שחברי אינם שותפים לתפישה זו, היה לי גם ברור ממילא, שאיתם זה לא ילך והפעולה לא תתבצע. הדבר הזה דחף אותי לנשום עמוק, לקבור את המטענים – שיועדו להר־הבית – עמוק באדמה וליצוק עליהם בטון. עכשיו לא נותר לי אלא להוציא את כתבי שבתאי בן־דוב, לעשות מאמץ להעמידם כבסיס לבשורה החדשה של תנועת הגאולה. מבחינתי הדבר מבטא מעבר מן הלהיטות לבצע את הפעולה עם כוח־האדם העומד לרשותי, לכיוון של פעולה חינוכית ובנייתו – לטווח ארוך של גרעין מוצק לתנועה כזו. אינני יודע עתה מתי ייתכן ביצועה של התכנית. אני אומר 'ייתכן', כי אולי הסיטואציה העכשווית תשתנה ולא יהיה בכך צורך. בכל אופן ברור לי שמדובר בשנים ארוכות. על שינוי הכיוון הזה חשבתי עוד לפני המעצר.

„אבל, גם היום אני עומד מאחורי הפעולה האידיאולוגית של הר־הבית ומצד שני אני רחוק עכשיו מהביצוע. בכל זאת אני סופג את כל הבליסטראות כאילו רציתי לפוצץ את הר־הבית. מה, אני רציתי לפוצץ את הר־הבית? לא. אני רציתי לפוצץ את המסגד הערבי השוכן על מקום קודש הקודשים".

אין לעציון תשובה על משמעות אפשרית של פיצוץ המיסגד בהר־הבית, אילו הצליחה תכניתו. אבל הוא בטוח שכל הדיבורים על ג'יהאד אפשרי בעקבות הפיצוץ, נועדו להפחדה בלבד והם מנותבים בידי הפחדנים המפחדים מכל שינוי אפשרי במדינת ישראל. הוא משוכנע שהמאמינים באיסלאם היום, הם בעלי מנטאליות פאסיבית. הוא שמע באיזו הרצאה כי הג'יהאד של ימינו הינו מוסרי בלבד – ג'יהאד של הצהרות בלי כוונות.

עציון טוען כי בכיבוש המסגדים במלחמת ששת הימים. נפגע האיסלאם באופן חמור הרבה יותר, ובכל זאת לא נעשה דבר נגד מדינת ישראל. זו בעיניו ההוכחה הטובה ביותר שגם בעתיד לא תתלקח מלחמת ג'יהאד נגד ישראל. נכון, הוא נזהר, כי קיים היום איסלאם חומייניסטי־שיעי, אבל הוא אינו מייחס לו חשיבות מיוחדת. מסקנתו הבלתי נמנעת של עציון היא, שאם היה המסגד מתפוצץ היו המוסלמים מכריזים על ג'יהאד, אבל אף פגז לא היה נורה, ואף טנק ערבי לא היה חוצה את הגדר לכיוון מדינת ישראל. לדעתו היה נוצר רקע מדיני טוב שהיה מאפשר לטעון שנפגעו הסיכויים לשלום. „זה הצירוף שאני יכול לחזות בניתוח המדיני המוגבל שלי. אילו המבנה ההוא היה מתרומם באוויר, אני חושב שעל אף הבעייתיות ותופעות הלוואי החמורות וספיגת השמצות – היה המחיר כדאי ומשתלם בסופו של דבר. גם בתחום המוראל הלאומי וגם בתחום היעדים המחייבים של עם ישראל, במקום הקישקושים הדמוקראטיים הנוכחיים של מדינת ישראל. משום כך, אינני אומר באופן שטחי שאני מתחרט. למבנה הזה, כיפת הסלע בהר־הבית, אין שום מקום, והוא לא יישאר שם לאורך זמן. לכן הפעולה שתוכננה היתה נכונה".

הרוח הזו של עציון באה לידי ביטוי כמעט בכל גליון „נקודה", עתון המתיישבים ביש"ע. הוא תוקף במאמרים שהוא שולח מן הכלא את תלמידי הרב קוק על שנכבשו לציונות החילונית במקום להרים את דגל ירושלים ולהכשיר את הגאולה. מאמריו האחרונים קוראים להחליף את הציונות בדגל ירושלים, קרי במלכות ישראל. רבים מתקוממים על שימושו ב„נקודה" כבמה ציבורית לקיצוניותו. ישראל הראל עורך „נקודה" אומר, „יהודה עציון הוא בשר מבשרנו ולא אמנע ממנו לכתוב ב'נקודה'." עם זאת, טוען הראל שהוא אינו מכיר איש המסכים עם דעותיו של עציון בקשר להר־הבית. כמובן שיש בכך היתממות, כמו הליגיטימציה הניתנת לאנשי המחתרת.

יואל בן־נון, הנחרד מדרכו של עציון, טוען כי הגאולה יכולה לבוא אך ורק בידי הקב"ה ולא בידי אדם. על רקע זה פרץ ריב חריף בינו לבין עציון, בעת שלמדו יחד. עציון ניסח אז קווי יסוד למלכות ישראל, ובוויכוח שנתגלע ביניהם, שאל בן־נון את עציון אם הוא מעוניין באבולוציה או רבולוציה. ברבולוציה, השיב עציון.

חגי סגל שגויס על־ידי עציון לפיגוע בראשי הערים, השתחרר לאחרונה מן הכלא. במאסרו השלים כתיבת ספר על המחתרת ובו תיאור מפורט על הקמתה ומעשיה. סגל, שכיוון עצמו בספר לתיאור העובדות, כמעט בלא נקיטת עמדה אישית, מקדיש משקל רב לעציון. הוא כותב בספרו כי אנשים רבים, מי בהערכה ומי בזעם, כתבו לעציון לכלא בשאלה „מי שמך". אחת מאלה, איילה פרומקין מעפרה, כתבה לו: „אתה יהודה, נמנה עם המעטים המשנים את סביבתם בכוח אמונתם. תמיד היה לי בטחון שהדרך, שבה אתה בוחר, היא דרך נכונה ואמיתית: הקמת עפרה, נטיעת מטע הדובדבנים או ניהול המדרשה. כשזורקו אבנים בעין־יברוד, היה ברור לי שמבין האנשים שיידעו מה לעשות, יהודה הוא בין הראשונים. כשהיו בעיות עם קרקעות – שמחתי וסמכתי שאתה 'בעניינים', בעסקים 'מסובבים' שבאלה, סמכתי על הראיה הבהירה שלך, שעיקרה חזון. ועכשיו מה? מדוע עכשיו אני חשה שהרצף, שבו תמיד ראיתי אותך בקצה המוביל ואת עצמי בהמשכו, מתפצל לשניים? מדוע אני חשה פחד ממה שהיה עלול להתפתח? מניין לך הבטחון שהדרך שלך תוביל גם הפעם לכיוון הרצוי? מניין האומץ לגרום לשינויים כל־כך דראסטיים בגורלו של עם שלם?"

אורי אליצור, מראשי גוש־אמונים, שקרא את ספרו של סגל, הביע חשש כי יהודה עציון נבנה בספר כגיבור לנוער המקומי, וכדמות שיש להזדהות עמה וללכת בעקבותיה. הוא אינו היחיד שחושש. החברים בעפרה שואלים את עצמם, אם בניהם יסתפקו בדרך או ימשיכו את דרכו של יהודה עציון, שלכאורה נטש אותה.

לאחרונה שיגר יהודה עציון מכתב מחאה ארוך ומפורט ליצחק רבין כנגד ביטול שיבוצם של משוחררי המחתרת בתפקידי פיקוד במילואים. במכתב הזה שולח עציון לכיוונו של שר הבטחון איום מרומז, כי אם לא ישנה את החלטתו ויחזיר את אנשי המחתרת לתפקידיהם במילואים, תחול האחריות לכך עליו ולא על אנשי המחתרת, אשר יאלצו שוב לפעול על דעת עצמם.

בעפרה היו חברים שנבהלו מן המכתב, וראו בו יותר מרמז למחתרת שנייה. בנו הקטן של עציון, בן השנתיים, נקרא שבתאי.

ניאו־שמרנים, ליבראלים ורדיקאלים. עימותים אמריקאים / שלמה שפיר

היומרה של „תיקון" לקלקל ל„קומנטרי"

בעבר הרחוק יותר – וגם הלא־רחוק כל־כך – נמנו כל האינטלקטואלים היהודים של ניו־יורק, אשר היו גורם מכריע בממסד האינטלקטואלי של המטרופולין, עם המחנה הליברלי־פרוגרסיבי. מצבו של חוג זה הושפע מן האנטישמיות הכמעט גלויה, מן הדחף היהודי לתקן את פני החברה ואת חיי ההמונים, ובנוסף לכך מתחושת הקיפוח האפיינית לאינטלקטואלים דאז בחברה הקפיטליסטית. בשנות השלושים והארבעים עברו האינטלקטואלים היהודים והלא־יהודים בשמאל גלגולים שונים של סטאליניזם, טרוצקיזם וסוציאליזם דמוקרטי. גלגולים אלה קיבלו ביטוי בכתבי־העת שאותם ערכו וכתבו. אחרי מלחמת העולם השניה נחלקו חוגים אלה בין הליברלים הדמוקראטים שוחרי „תכנית מרשל" וברית נאט"ו, לבין הליברלים שוללי „המלחמה הקרה" ומוקיעי המפנה האנטי־קומוניסטי של ושינגטון בתקופת טרומן. אולם גם כאשר נסתיימו 20 שנות השלטון הדמוקראטי הרצוף בבית הלבן, ואייזנהאור ירש את מקומו של טרומן ואף נבחר מחדש ברוב גדול יותר מאשר בפעם הראשונה, כמעט שלא נמצא בזירה אינטלקטואל יהודי שמרני בעל מעמד ומשמעות.

תפנית. מאז זרמו הרבה מים בהדסון. הירחון „קומנטרי" הליברלי־פרוגרסיווי בעבר – שבשנות השישים מילא, לדעת כותב שורות אלה, תפקיד חיובי בהתייצבו נגד האנטי־אנטיקומוניזם של „השמאל החדש" ונגד סטיותיו האחרות (גם אם התברר שמלחמת וייטנאם היתה מוטעית לחלוטין) – פנה בהדרגה ימינה ופתח במערכה נגד השינויים שחוללה התסיסה של סוף שנות השישים בתחומי החברה, הכלכלה, התרבות ומדיניות הפנים והחוץ האמריקאית כאחד. מסוף שנות השבעים כבר היה עורך „קומנטרי", יחד עם אירווינג קריסטול, לנושא־הדגל העיקרי של הניאו־שמרנות. לראשונה בתולדות ארצות־הברית קמה קבוצה של אינטלקטואלים יהודים שמרנים בעלת השפעה ושליטה בכתבי־עת יוקרתיים (גם „פאבליק אינטרסט" משדר באותו גל). המפנה השמרני של תקופת רייגן – שבא לביטוי בשני נצחונותיו המשכנעים בבחירות לנשיאות – היה, כמובן, קרקע נוחה להחזקת מגמות אלו.

זאת ועוד: משנות השבעים נעשה גם פודהורץ – הלא־ציוני בעבר שבימי מלחמת יום הכיפורים טבע את המונח „אינסטנט זייאוניזם" – למגן נלהב של מדיניות ישראל מול אויביה הערבים־מוסלמים, הקומוניסטים, הרדיקאלים מקרב העולם השלישי, ומבקריה במערב. הזדהות טוטלית זו הביאה אותו לתמיכה בממשלת הליכוד בעת אירועי סברה ושתילה בסתיו 1982, ולמעשה גם כיום הוא ממשיך להעדיף את הימין הישראלי, לא מעט בגלל האנטי־קומוניזם הקיצוני של ראש־הממשלה לשעבר בגין ותלמידיו. למרות התזוזה האיטית של הציבור היהודי האמריקאי מהמחנה הליברלי למרכז ונטייתו של אחוז מסויים מציבור זה ימינה, מצא לנכון הוועד היהודי האמריקאי – הארגון היוקרתי המוציא לאור את „קומנטרי" בלי להתערב במדיניותו – לרמוז שהקו הניאו־שמרני התקיף של פודהורץ ושאר מעצבי דרכו של הירחון אינו מייצג את כל אותו ציבור ולהזכיר, שבחסות „הוועד" מופיע גם רבעון ליברלי בשם „פרזנט טנס".

בקבוקי מולוטוב. לעומת המפנה החד ימינה ש„קומנטרי" מייצג בעשור האחרון ובשנים האחרונות במיוחד התמתנות ונטייה לכיוון הפוך מצדו של המתחרה העיקרי בזירה האינטלקטואלית האמריקאית. ה„ניו־יורק רוויו אוף בוקס" שפירסם את „בקבוקי מולוטוב" בדפיו הראשונים בימי התסיסה החריפה נגד מלחמת וייטנאם ואשר צידד בעמדות שונות של „השמאל החדש" הפך לבטאון ליברלי מכובד שעמודי־תווך של הממסד האינטלקטואלי – ולא ליברלים בלבד – ששים לפרסם בו את מאמריהם. משתתפים בכתב־העת נקטו עמדה ראוויזיוניסטית בשתי פרשיות המקודשות על השמאל האמריקאי. בפרשת הזוג יוליוס ואתל רוזנברג, שהוצאו להורג בעיצומה של המלחמה הקרה באשמת בגידה והעברת מידע גרעיני חיוני לסובייטים שנים קודם לכן, קיבל המבקר את ההנחה שבני הזוג היו אכן אשמים, אם כי פסק דין מוות היה בגדר עיוות־דין ותוצאה של ההיסטריה האנטי־קומוניסטית של אותם הימים. באחרונה אף פורסם בכתב־העת מחקר חדש על פרשת האנרכיסטים האיטלקים סאקו ואנצטי, שהוצאו להורג ב־1927 אחרי שש שנים של מאבק משפטי ממושך, ושם – בניגוד למיתוס הליברלי – פוסק המחקר על־פי עדויות חדשות שסאקו היה אשם ומעורב בהריגת הקופאי במפעל הנעלים, ואילו ואנצטי חף מפשע. חרף ההתנגדות הנמרצת למימשל רייגן ולמעורבות האמריקאית בניקראגואה ישנו בכתב־עת זה גם מאמר ביקורתי מאוד על המחתרת המהפכנית באל־סלוודור הלוחמת בצבא ובממשלתו של הנשיא נפוליאון דוארטה הנתון בין הפטיש והסדן. רוב דיווחיו של כתב־העת על ישראל בשנים האחרונות היו פרי עטו של ברנרד אבישי, כותב הספר „טרגדיה של הציונות" השנוי במחלוקת. הדיווחים ביקורתיים אך לא־עויינים ומביעים אהדה לשמאל בישראל ול„שלום עכשיו". ארתור הרצברג, ההסטוריון האינטלקטואל האנטי־מימסדי של הממסד היהודי – יריב מושבע של הליכוד והימין הישראלי המזוהה עם היונים הצחורות בישראל – מפרסם שם מסות בעניינים יהודיים.

„קומנטרי" פנה בהדרגה ימינה. מסוף שנות השבעים היה לנושא־הדגל העיקרי של הניאו־שמרנות

מכובדות. ברציפות ליברלית, מעין סוציאל־דמוקראטית, מצטיין הרבעון „דיסאנט" שבעריכת אירווינג האו ומייקל וולצר. בכל הנוגע לישראל, שאינה תופסת מקום חשוב במיוחד בכתב־עת כללי זה, הוא מזוהה עם „שלום עכשיו" שכמה מראשיו בארץ גם כותבים בו. מבין שני השבועונים הרעיוניים הליברליים הוותיקים „ניו רפאבליק" ו„ניישן" – שעורכיהם הלא־יהודים בשנות השלושים והארבעים מילאו תפקיד חשוב במאבק נגד האנטישמיות בארה"ב ובאיזכור השואה היהודית המתחוללת באירופה שמימשל רוזוולט לא היה מעוניין בהבלטתה – פנה לעבר הניאו־שמרנים הראשון בתחום יחסי החוץ, אם כי נותר ליברלי לגבי חלק ניכר מבעיות מדיניות הפנים השנויות במחלוקת. המו"ל והעורך הראשי של „ניו־רפאבליק" מארטין פרץ, לשעבר רדיקאל, הוא כיום מליץ־יושר של ישראל בעולם־הקהל בארה"ב. ואילו ה„ניישן" בעריכתו של ויקטור נאוואסקי, איש „השמאל הישן", שקלט, נוסף לעמיתיו, עורכים ומשתתפים מבוגרי „השמאל החדש", ניצב בקצה השמאלי של הקשת. אף־על־פי שלדברי עורכי כתב־העת מוסיף לתמוך בהבטחת קיומה של ישראל, לצד תמיכה בזכויות העם הפלשתיני להגדרה עצמית ועם יישוב הסכסוך המזרח־תיכוני בדרכי שלום, הרי הקו בו הוא נוקט בדרך כלל ביקורתי, מסייג ובלתי־אוהד, גם כשהכותבים הם יהודים.

„ניישן" זכה בחודשים האחרונים לתשומת־לב בעקבות מאמרו של גור וידאל נגד נורמן פודהורץ

וידאל נגד פודהורץ. בחודשים האחרונים זכה ה„ניישן" לתשומת־לב יוצאת דופן בעקבות מאמר שיטנה נגד פודהורץ ורעייתו מידג' דקטר, אף היא מהדמויות הבולטות במחנה הניאו־שמרני. את המאמר כתב הסופר הליברלי הנודע גור וידאל בתגובה להתקפת פודהורץ על גישתו הביקורתית כלפי העבר האמריקאי. וידאל מעולם לא הצטיין באהדה יתרה ליהודים. יש הטוענים כי הוא רוחש טינה למבקרים היהודים בממסד הספרותי שלא זיכו את ספרו בביקורת החיובית שלה ציפה. במאמרו בגליון היובל של ה„ניישן" לא זו בלבד שבא חשבון עם הסטייה הימנית של בני הזוג פודהורץ בתחום המדיניות האמריקאית, אלא גם הציגם כאנשים שנאמנותם הראשונה היא לישראל ולא לארצות־הברית וטען כי הם משמשים כיום מעין גייס חמישי ישראלי בארצות־הברית. גייס זה תומך, לדבריו, בדבקות בימין האנטי־קומוניסטי ובתקציב ההגנה הגדול, וזאת כדי להצדיק את הסיוע העצום שמעניק המימשל למדינה היהודית. הפולמוס שנמשך זמן רב ומצא את ביטויו בתגובות פובליציסטיות ובמכתבי קוראים בכתבי־עת ובעיתונות היומית הגדולה – בין המזדהים עם התקפת וידאל על פודהורץ ועל מדיניות ישראל במכתב למערכת „ניישן", היה גם איש בשם יוסף גרודזינסקי מתל־אביב – לא הותיר אהדה רבה בקרב הציבור היהודי לשבועון, לעורכיו ובוודאי לא לוידאל עצמו. עם המבקרים את וידאל נמנו גם מתנגדים מובהקים של פודהורץ, כמו ארתור הרצברג, שהעיד כי וידאל קרא, כנראה, יותר מדי מכתבי הנרי אדמס, ההיסטוריון האנטישמי הנודע משושלת היוחסין של הנשיאים לבית אדמס, ג'ון וג'ון קווינסי. מצד שני יש גם ליברלים שהתחזקו בדעתם כי הניאו־שמרנות האגרסיווית של עורך „קומנטרי" ושל בטאונו לא תמיד משרתת את האינטרס היהודי.

אנטי־קומנטרי. באקלים זה נולד באחרונה כתב־העת היהודי השמאלי הרדיקאלי, „תיקון", שעורכו מייקל לרנר עושה עתה בירושלים ב„בית מדרש לשלום" יחד עם מרצים יונים־דתיים מ„עוז ושלום" ומ„נתיבות שלום". לכאורה, כבר קיים בארצות־הברית ירחון יהודי ליברלי נכבד: „מומנט" הבוסטוני שבעריכת לנרד פיין שחגג לא מכבר עשור לייסודו. „מומנט" שולל את הניאו־שמרנות של „קומנטרי" ושל אחרים, מדגיש את חשיבות הקשר היהודי עם המחנה הליברלי ועם מצעו, ומזדהה בדרך כלל עם מחנה היונים בישראל בכל הנוגע לסכסוך הישראלי־ערבי. לרנר מצידו, הניצב משמאל לפיין, מעוניין בכתב־עת שלא יהיה מוגבל לעניינים יהודיים, ויתרכז בחלקו הניכר בבעיות הנוגעות למדיניות, לחברה ולתרבות האמריקאית. כל זה מתוך נקודת־ראות יהודית רדיקאלית־פרוגרסיווית. הדגש הוא על „אנטי־קומנטרי", ואמרותיו באשר לרמת העתון הן גבוהות ביותר, ואינן נופלות מאלו של ה„ניו־יורק ראוויו". אחד החידושים הוא שכתב־העת אינו מופיע בחוף המזרחי כי אם באיזור סן־פראנסיסקו־ברקלי־אוקלנד שבחוף האוקינוס הפאסיפי.

ללרנר עצמו עבר רדיקאלי עשיר. לאחר שמונה שנים במחנות הקיץ של עלית התנועה הקונסרווטיבית „רמה", תחילה כתלמיד ואחר־כך כמדריך, היה לרנר – שהושפע מהגותו של אברהם יהושע השל – בין מייסדי האס.די.אס. („סטודנטים למען חברה דמוקראטית"), הרדיקאלי באוניברסיטת ברקלי, וממחוללי „התנועה לחופש הדיבור". כמרצה לפילוסופיה באוניברסיטת סיאטל נמנה עם „השבעה מסיאטל", שנעצרו והואשמו בפעולות רדיקאליות חתרניות. אף כי התיק נגדם נסגר, ריצה לרנר מאסר של כמעט שלושה חודשים באשמת בזיון בית־הדין. את רוב עתותיו הקדיש אז לעריכת הבטאון השמאלי הקיצוני, „ראמפארטס", שגם ישראל לא שבעה ממנו נחת. בשלב זה עצר לרנר, ולא הצטרף לגלגול הבא של „השמאל החדש", ה„וותרמן", מטמיני הפצצות. בעקבות בלימת הנחשול המהפכני חזר ללימודים, והוסיף על הדוקטורט הראשון לפילוסופיה דוקטורט שני בפסיכולוגיה קלינית. לדבריו עשה זאת כדי להבין את תחושת חוסר־האונים של בני־האדם, גם כאשר תחושה זו אינה משקפת בדיוק את המציאות. ואכן, ספרו שיצא באחרונה דן בנושא „הערך המוסף של הכשלון". לבד מהתמסרות לפסיכולוגיה הקלינית בחן לרנר מחדש גם את יחסו ליהדות: כיום חניך „רמה" הוא חובש כיפה, שומר־מצוות וחבר בבית־כנסת אורתודוקסי (מודרני) בעיר מגוריו.

נביאים. מאמר המערכת הפרוגרמטי של כתב־העת החדש, המשתרע על 11 עמודים (!), תוקף נמרצות את שביעות הרצון העצמית של הכוחות השמרניים בקרב הציבור היהודי, אלה הרואים בארה"ב כפי שהיא היום מעין התגלמות ימות המשיח. הוא תוקף את התייצבות המימסד היהודי מאחורי מדיניות־החוץ של הנשיא רייגן, תוך „השכחת המשמעות האנטישמית של ביקורו

„הניו־יורק רוויו אוף בוקס" שצידד בעמדות של „השמאל החדש" הפך לבטאון ליברלי־מכובד שעמודי־תווך של המימסד האינטלקטואלי ששים לפרסם בו

מאשתקד בבית־הקברות הצבאי הגרמני בביטבורג", והשוואת אנשי הס.ס. עם הקרבנות. הרבעון השואב את השראתו „מהרוח הרדיקאלית של נביאי ישראל" דוגל במדיניות חלופית של סיוע למדוכאים, של תמיכה במאבקי השחורים בארצות־הברית לשוויון פוליטי וכלכלי מלא, במלחמה נגד האפרטהייד בדרום־אפריקה, בקידום האינטרסים של התנועה הפמיניסטית, בתנועה האנטי־גרעינית, בתנועת השלום וכיו"ב. מצע זה מבוסס על האמונה שהתנועות הללו עשויות ללמוד ממקורות היהדות ומנסיונו העשיר של העם היהודי. „תיקון" מחייב במצעו את הקשר של היחיד והמשפחה היהודיים עם הקהילה הגדולה יותר מתוך הכרה וביקורת של מוגבלות הליברליזם החילוני. תמיכה זו מזכירה את תנועת „החבורות" שגם היא כבר עברה גלגולים שונים.

אשר לישראל, שולל „תיקון" את כוחות הימין האנטי־דמוקראטיים בארץ, כשם שהוא שולל כוחות אלה מבית, בארה"ב. אהדתו נתונה לכוחות היונים בארץ, שבוודאי ישמחו למצוא כתובת נוספת אצל יהדות ארצות־הברית: האמונה שישראל אכן עשוייה להיות „ראשית צמיחת גאולתנו" קושרת את „תיקון" במיוחד עם תפיסת העולם של תנועת השלום הדתית בארץ, כאשר היעד הוא שלום תוך כיבוד זכויות ההגדרה העצמית של הפלשתינאים.

„תיקון", המופיע בחוף המערבי, מחזיק בנקודת־ראות יהודית ראדיקאלית והולך נגד „קומנטרי"

בשיחה בעל־פה מבטיח לרנר שהוויכוח בנושאים ישראליים יתנהל בפראמטרים של המחנה היוני מ„העבודה" ושמאלה, אם כי הוא שוקל לתת את רשות הדיבור גם לנציגים של הניצים. אולם הוא מבטיח להגיב גם על נימים צורמות כמו אלה הנשמעות ב„ניישן" בפולמוס עם פודהורץ, ככל שהוא שולל תכלית השלילה את הקו של „קומנטרי" ושל עורכו.

פרש והצטרף. מועצת המערכת של הבטאון החדש אינה עשויה מעור אחד והיא כוללת אינטלקטואלים ליברליים ורדיקאליים, בוגרי שמאל חדש בעלי תודעה יהודית, אישים מראשי הממסד הריפורמי והקונסרבטיבי וגם האורתודוכסי־מודרני, ציונים ואף לא־ציונים מה„ניו ג'ואיש אג'נדה", ארגון יהודי שמאלי בארה"ב, שגם לרנר היה זמן־מה בין פעיליו. נמנים עמה גם כמה ישראלים: א.ב. יהושע, דוד הרטמן, אוריאל סימון ודוד טברסקי. הסופר אלי ויזל, שמיהר להצטרף, הספיק בינתיים לפרוש בגלל הביקורת על „קומנטרי", ורוברט אלתר פרש בשל כתיבתו ב„קומנטרי" בנושאים ספרותיים. ייתכן מאוד שגם אחרים יפרשו בעתיד על רקע המחלוקות האפייניות.

המשימה להקים מעין „אנטי־קומנטרי", אשר נטלו על עצמם לרנר וחבריו, אינה משימה קלה על רקע האקלים החברתי השורר בקרב יהדות ארה"ב. המגמה השמרנית בחברה האמריקאית ובכלל זה גם בחברה היהודית, נותנת כיום את ה„בון טון", ואף שאנשי רוח אינם הולכים תמיד בתלם ההתפתחות החברתית והפוליטית אין להקל ראש במשימה זו. גם הצביון הדתי שמבקש העורך לרנר לשוות לכתב־העת, ספק אם יקל על מלאכתו. יש להניח כי לפחות בעשור הקרוב ישאר „קומנטרי" גורם חשוב בזירה האינטלקטואלית, אך גם בלי „תיקון" הוא עדיין רחוק מהשתלטות על זירה רב־גונית זו.

דן מירון על ח.נ. ביאליק / מירי פז

ראש בהיר ונפש עכורה

„כשלונו של ביאליק", אומר דן מירון, „היה מאד מוצלח – הילד שהלך לישיבה ולא ידע מה הוא רוצה, נעשה בתוך כמה שנים למשורר לאומי. מרוב מכאובים וספקות שינה את פני הספרות. בשום ספרות אירופית אחרת לא היה צריך לסגור פער כפי שסגר ביאליק בחמש־עשרה שנות יצירתו". פרופסור דן מירון על ספרו החדש, „הפרידה מן האני העני"

„אירוע ביאליק" האחרון או, שמא, נאמר אירוע־מירון, הוא הופעתו של ספר יוצא דופן במחקר. „הפרידה מן האני העני", ספרו של דן מירון, עשוי להיקרא בחלקו כרומן עלילתי על חיפוש וגיבוש זהות, במסע לתוך תהליך ההתבגרות.

מירון קורא תיגר על ההנחה המקובלת כדבר „הריבוד המאוזן והשלם כביכול של היסוד הלאומי־הקולקטיבי והאישי־האינדיווידואלי ביצירת ביאליק", הנחה המעוגנת, לדבריו, ב„צרכיה של המערכת הספרותית בתקופה שחיפשה מודל מאוזן כזה" והיא מחטיאה את מהותה של האישיות השירית. תפיסה זו הכבידה על ביאליק ואף עיכבה את התקדמותו לעבר ההתבגרות האישית והפיוטית שאליה שאף. רק כשהצליח לחלץ את האישי מתוך הלאומי („האני העני"), נעשה כשורר גדול ששירתו העפילה לדרגת חזון כמעט נבואי.

מאחורי התיזה המחקרית המלומדת מציע מירון סוג של תובנה להליכי הנפש שעיצבו את היוצר ואת יצירתו; תובנה שאינה דיון פסיכולוגי לעצמו (שנדמה כי מירון מתירא מפניו), ואף־על־פי־כן היא מאירה, ולו גם באור חיוור, את נפשו של המבקר, לא רק את זו של המבוקר.

אפשר שזו הארה שהמבקר דן מירון מבקש היה לדחותה. היא מנוגדת להצהרת הכוונות שלו כמי שגזר על עצמו באיסור חמור להעמיד דיון קליני עצמאי במנותק מן ההקשרים הראויים: היסטוריים, חברתיים, ספרותיים. אבל בשיחה, כמו יהדה המבקר שאכן חש אמפטיה עמוקה למבוקר. „באתי אליו כחוקר־וכמי־שמזדהה", הוא אומר.

„כשיצאה המהדורה האקדמית של שירי ביאליק, נכנסתי לעולם יותר אנושי. ראיתי לא את ביאליק המוגמר, אלא את המאבק הנואש שיועד לעצמו – להיות משורר. כשם שהאיש בא אל השירה מצויד בכוחות גדולים, הוא בא אליה עם ספקות, פחדים, בלוקים ששיתקו אותו. הרי במשך שמונה שנות יצירה פירסם ביאליק פחות מרבע מן השירים שכתב, ובצדק, כי רוב הדברים היו מאוד לא טובים. מצד אחד נוהג היה לכתוב נוסחים רבים ללא שליטה, ודאי לא שליטה אמנותית, ועם זאת היתה בו הסקיפות המספקת כדי לגנוז אותם. כלומר, ראש בהיר ונפש עכורה בעת ובעונה אחת. התפתחה בי הרגשת אמפטיה לנסיון הזה של ביאליק שבא אל השירה. כל כך לא מצוייד – בלי השכלה, בלי משפחה, בלי מעמד, יתום השייך למעמד העיר־בורגני אך ללא הנכסים של בן המעמד הזה. ובנוסף על כך היה הדימוי העצמי שלו פגום ביותר. בדמיונו נצטיירה תמיד דמות נקבית מאיימת שתבלע אותו בתוכה והרי אדם צריך להיות גבר. לכן הוא יצמד אל אחד העם, מישהו דדוקטיבי, בהיר והוא גבר, האב שלביאליק לא היה. הרי אביו של ביאליק היה בפרנס שלא יצלח שהשיכורים הגויים בבית המרזח היו יורקים עליו. הצד הזה עניין אותי. הרי קרה כאן נס. הילד שהלך לישיבה ולא ידע מה הוא רוצה, נעשה תוך כמה שנים למשורר לאומי. מרוב מכאובים וספקות, שינה את פני הספרות, כלומר, הכישלון היה מאוד מוצלח. אנשים שמצבם הנפשי ההרמוני טוב יותר לא עשו את זה. והוא, עם בעיותיו, קבע נורמות סגנוניות, מודרניות. הזיז את השירה העברית ב־150 שנה בתולדות הספרות באירופה, הביאה אל הרומנטיקה ואפילו אל סף הסימבוליזם של המאה ה־20.

„בשום ספרות אירופית אחרת לא היה צורך בסגירת פער כזה כפי שביאליק סגר ב־15 שנות [illegible]

המשורר ביאליק. [illegible]

יצירה. הרי לא יצר יותר מ־15 שנה. איך דווקא האיש הזה הביא לתפנית חשובה כל כך? אותי מעניין העולם הנפשי שיצר את היצירה והכוחות הנפשיים כפי שנתגלו במהלכה. כחוקר וכמי שהזדהה הלכתי אחרי תהליך הבריאה. כיצד האיש ברא את עצמו. הספר עוסק רק בתהליך ההכנה הרוחנית. השלב הבא יהיה: ההתפרצות הגדולה והשלב שאחריו – המשבר הנורא שהביא לשיתוק. כאן אני עוסק בתהליך ההתגבשות וההתגברות של ביאליק. אני עוקב אחריו: כיצד יצר קשר עם בעיותיו, במיוחד בעת הדיכאון. יש תהליך שאפשר לזהות בשיריו. הוא שואל: מה אתה מרגיש, מה הסיבה. אלה מדרגות בתהליך התגבשות. הספר דן במצלול ובלשון אבל מאחורי זה עומדת הבנה פסיכולוגית.

„אני נאלץ לצאת נגד ראיית ביאליק כאומלל, כמי שדוכא על־ידי מגדלי ואחד העם. זה נראה לי מחמיץ את העיקר. מה שנשאר הוא ההישג ולא הסיכוי שלא מומש. הרי את כל התרבות המערבית אפשר לראות כתהליך בהתגברותו של אדם, ביכולת לתת תשובה על שסעים. אבל שסעים אימננטיים אינם מסבירים את ההתפתחות, אינם מבהירים כיצד השתמש ביאליק באנרגיה שיצרו פערים אלה כדי להתקדם. „כשאתה מסתובב בזיגזגים בין קטבים, אינך מתקדם, אתה עומד במקום. הביקורת נראתה לי סטאטית. עד עכשיו הביקורת לא מסבירה את הדבר החשוב ביותר: יכולתו של ביאליק לגדול במהרה ולסחוף אחריו תרבות שלמה. זו חולשתה העיקרית של הביקורת התימטית. ניסיתי להשיב כיצד תימות, מבנים, סטרוקטורות לשוניות וגם בעיות נפשיות משתלבים בכל זאת בתהליך מיוחד. התשובה שלי היא: ביאליק לא שינה את התימטיקה; הוא שינה את ה„אני" של השיר שמתייחס לתמטיקה הזו.

„בתהליך הזה אירע שביאליק היה כה מיואש, עד שרצה לחדול מכתיבת שירה, עד שהצליח לבנות עולם חווייתי שזו נקודת המוצא היחידה למשורר. רק כך, מתוך הגבולות הבטוחים של האני, הוא מתייחס אל הציבור.

„היחיד היהודי המודרני עם עולמו האישי הוא הישות הסמכותית היחידה הקיימת במרחב התרבות הלאומית. הוא קשור למסורת אך אינו משועבד לה: הוא האדון שלה. לכאורה שמר ביאליק על תוכר האגדה. ביאליק לקח אותה, גזר והרכיב סטרוקטורה כרונולוגית מבריאת העולם. הוא ניסה לעשות מזה אפוס. בכך הביע את אדנותו המוחלטת. הוא היה מהפכן שאמר: ההעדפות שלו הן שתקבענה איך המסורת הזו תעמוד.

„זה ההבדל בינינו לבין האסימילציה ומצד שני, בינינו לבין האורתודוכסיה".

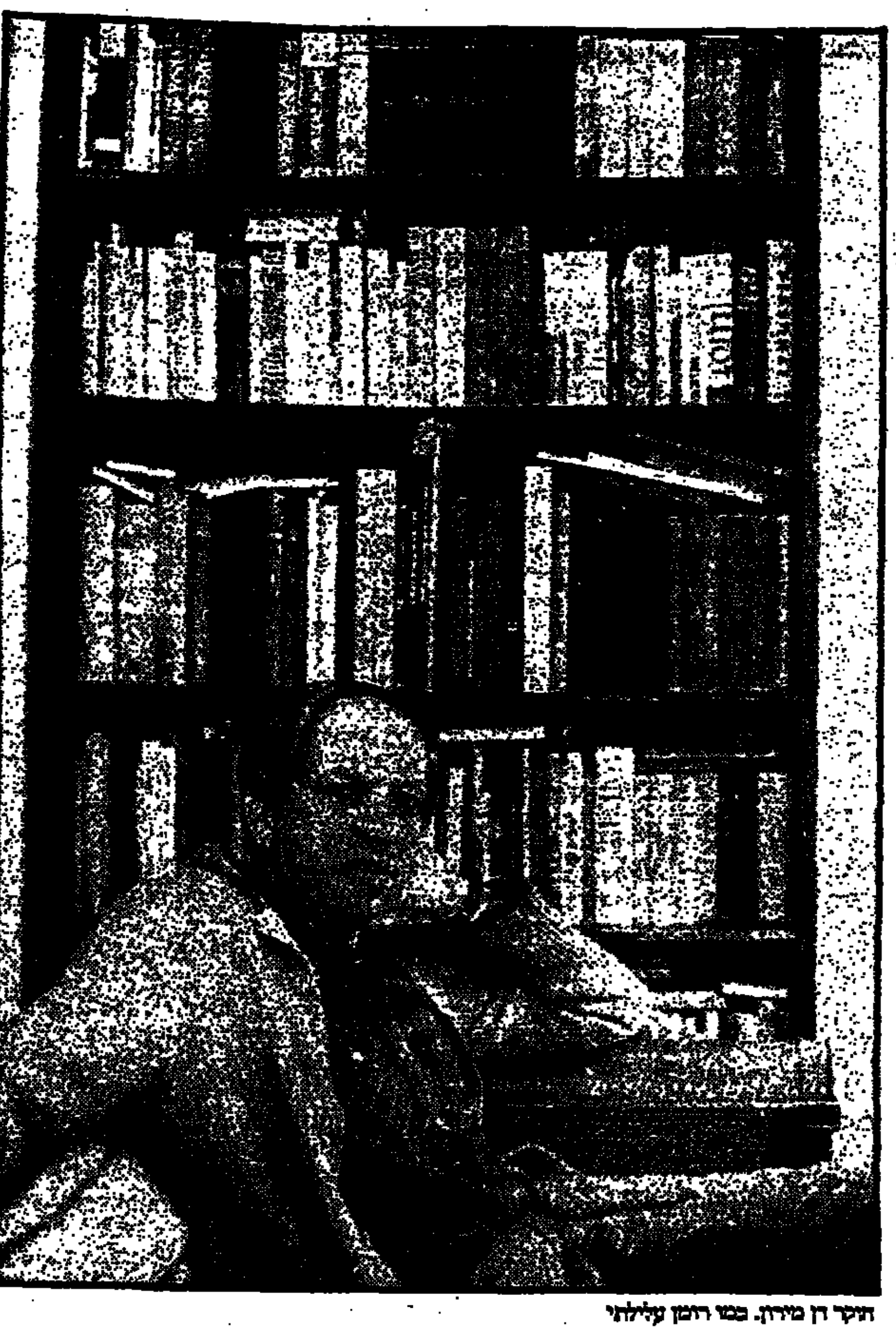
החוקר דן מירון. כמו רומן עלילתי

צמד בחדשות

„הספר העלילתי הראשון של דן מירון", „רומן־עיצוב", „ספר בעל מבנה מוסיקאלי, בין סונטה לפסקליה", אלה מקצת הדברים שהועפו על ספרו החדש של פרופ' דן מירון „הפרידה מן האני העני" (הוצאת האוניברסיטה הפתוחה), בחגיגה ספרותית לציון הופעתו שהתקיימה השבוע באולם הקטן של „צוותא". והרי אין זה רומן אלא מחקר מקיף על יצירתו של ביאליק בעשורה הראשון, מהלך בהתפתחות שירתו המוקדמת בשנים 1891־1901. ובכל זאת כמעט רומן.

איש מבין מארגני הערב לא שיער, כנראה, מה רבה אהבת הספר בק"ק התל־אביבית כשהעיד את האירוע באולם צנוע, שהיה צר מלהכיל את כל מעריציו של בעל המסה ואת שוחרי־הספר שבאו להתבשם קצת במלים של פסגות וקצת להתחכך בעושיהן. ציפיה דרוכה עטפה באוויר ונהרת ריגשה עזה הציפה את פני הנוכחים שצרימה הורקנית של גרירת כסאות אך העצימה אותה, תכונת אירוע גדול וחשוב הממשמש ובא. ואמנם מרגע שנכנסו כוכבי הערב, ובראשם הצמד שככותרת דן מירון ונתן זך, הושלך הס באולם ומשהו מאבק־הכוכבים שבבימת הכבוד נגע לרגע גם בקהל. עד שמנה כל שבחיו של הספר, הפיג נתן זך את אווירת החשיבות באזהרה קלה שהפעם לא ידובר ב„פרשה", אלא באירוע הזה „שאין לו דבר עם האקטואליה ויש לו הכל עם הערכים שמשתמרים". זה ספר שאיש לא יהיה מרוצה ממנו, מבטיח זך. אנשי האקדמיה השמרנים יבואו בטענות שיש כאן שיפוט ערכי. חסידי ביאליק יאמרו שיש בו יותר מדי כפירה בדברים שהיו מקובלים ואפילו מקודשים עד היום. מי שאינם מעריציו המושבעים של ביאליק יאמרו שיש בו יותר מדי הערכה. „הוא אחד הספרים הפחות מיליטנטיים של דן ובכלל זאת [illegible] מחלוקת, ויכוח, דיון".

לדעת אריאל הירשפלד מן האוניברסיטה העברית הספר הוא, במובן מסויים, הרומן העלילתי הראשון של דן מירון. הוא מדעי במובן הנעלה, מדעי שאינו מוכן לוותר על משהו חמקמק והוא בעל מבנה מוסיקאלי – יצירה בין גבולות הסונטה לבין הפסקליה. חוקרת הספרות זיוה שמיר מעידה על עצמה שיש לה מחלוקת קטנה עם דן מירון. הוא סבור שבשירת ביאליק קיימת התפתחות מן הלאומי אל האישי, היא גורסת שכבר בתוך האישי מרגישים את האימפרסונאלי, ומזכירה, אגב, את הדיסרטציה שלה, שבה כבר העלה רעיון דומה לזה ומירון הקצין אותו. הדברים נאמרים בנימוס מכוון ובמינוריות עילאית, ממש כמו בדבריו של מירון המזים את ענין „המחלוקת הקטנה". [illegible] שרואה אותה זיוה שמיר.

מזל שנורו שם זיקוקים / "אקונומיסט"

כל מוחקי הנשיא

דונאלד ריגן הצליח להשתלט כמעט על כל ענייני הבית הלבן, אבל לא על נאומיו של הנשיא. למאבקים על הניסוח יש תוצאות מלודיות

הכינוי „אימפריה של רוע" שכינה הנשיא ריגן את ברית־המועצות לא היה רעיון מקורי שלו. בעל הרעיון, שהתייגר לשריבו במילים מחשבות „נשיאותיות" תת־הכרתיות, היה אנתוני דולאן, כותב הנאומים הנשיאותי. דולאן עבד עד לאחרונה בצוות של שישה כותבים, ועתה הוא התמנה ראש מחלקת כותבי הנאומים. מקום בו מתנהלת מלחמה קשה, מלחמת „מעבדי תבלילים".

כשרדם של כותבי הנאומים – במו משרדו חסר החלונות ועגום המראה של פטריק בוכנן, יועץ הנשיא לענייני תקשורת – נעשה ההרוגה למבצר האידיאולוגיה הטהורה האחרון בבית הלבן. הנשיא עצמו אינו קפדן גדול בענייני דוקטרינה. הוא מנהל מגעים עם מגוון גדול של אנשים החל במיכאיל גורבאצ'וב, דרך טיפ או'ניל דובר המפלגה הדמוקרטית בבית הנבחרים ועד להתנצחויות חבה עם דניאל אורטגה נשיא ניקאראגואה. הדוקטרינה הסבבנית שלו – אם כן – מוצאת ביטוי בעיקר במילים היוצאות בפיו בנאומיו. וכאן מתחילות הבעיות.

דונאלד ריגן, ראש לשכתו של הנשיא, הצליח להשתלט כמעט על ענייני הבית הלבן, אבל לא על נאומיו של הנשיא. הדבר מטריד אותו מאוד. לדעתו, קביעת מדיניות היא אמנם תהליך של עבודה בשטח, אך הצלחתה או כשלונה של המדיניות נקבעים בסופו של דבר, על־ידי דברים שהנשיא אומר. מנהלה הקודם של מחלקת כותבי הנאומים, בנטלי אליוט, היה בבחינת סיכה לראש הלשכה דונאלד ריגן. ריגן ואנשיו ירדו לחייהם של אליוט ואנשי מחלקתו. הם היו נוהגים לערוך, לסגנן ולכתוב כמעט מחדש כל נאום שנכתב במחלקה. נאום, שבנטלי כתב את רובו, ואשר הגן בחום על המסחר החופשי, שוכתב ונאם כהתקפה חריפה על שיטות המסחר הבלתי־הוגנות. גם הנאום על מצבם של האיגודים המקצועיים „כופץ", ורק אחרי שיחת טלפון חריפה ותקיפה בין דונאלד ריגן ופאטריק בוכנן, ביוזמתו של בוכנן כמובן, חזר הנאום למתכונתו הראשונה.

תלונתו של דונאלד ריגן היא עקבית: סגנונם של צוות כותבי הנאומים צורם, וצרימות אלה מהוות, לעיתים, מכשלה בדרך להשגת מטרותיו של הממשל. למשל, הנאום על „להחזי[...] החופש" בניקארגואה לא היה מספיק משכנע, והקונגרס לא אישר סיוע ל„קונטרס". אנשיו של דונאלד ריגן „משפצים" עתה את הנאומים כך שיהיו יותר מפייסים ופחות גבלציים. לעומתם, טוענים כותבי הנאומים כי לאורך הדרך אובדות השורות הטובות ביותר, החלקים העסיסיים, אלה שמתאימים כל־כך לחדשות הערב, נשמטים ואיתם נעלמות גם הבדיחות המשולבות בנאום. לדעתם, מחיקות אכזריות כאלה בנאומי הנשיא סופן שימחקו גם את הנשיא עצמו.

ראש צוות ריגן. שיפוצים

למאבקים יש תוצאות מיידיות. אליוט בנטלי פוטר בדיסקרטיות לפני כשלושה חודשים ועבר לעבוד עם ג'ק קמפ במערכת הבחירות שלו לנשיאות: פאטריק בוכנן מתכוון, אמנם, להישאר אחראי על מחלקת כותבי הנאומים אך הוא אינו מצליח לקדם את מועמדיו בסולם ההיררכיה. מרגרט נונאן, מחברת הנאום הזכור־לטוב אחרי התרסקות הצ'אלנג'ר, התפטרה כאשר מינה דונאלד ריגן את אנתוני דולאן לתפקיד במקומה והיא עומדת כעת לכתוב ספר. מרי אייסלנר, דוברו של שר המשפטים אד מיס, דחה לאחרונה הצעה להצטרף לצוות כותבי הנאומים ולשמש אחראי על העריכה.

ובינתיים, הנפגע העיקרי ממאבקי כוח אלה הוא כמובן הנשיא. נאומיו בחגיגות הבאה לפסל החירות שהיו אמורים להיות מרשימים במיוחד נשכחו, למרבה המזל, בהמולת הזיקוקים.

הפעלולים של פיטר הול / יוסי מלמן, לונדון

הקולונל של פרנץ וֶרפל

המבקרים שואלים – א־פרופו המחזה – כיצד אפשר „לעשות צחוק" ולהשתעשע על רקע הטרגדיה שהתחוללה במלחמת העולם השניה, ומה הטעם – א־פרופו הבימוי – להסתייע בכל כך הרבה פעלולים. „יעקובוביץ והקולונל", וֶרפל והול, „הנאשיונל תיאטר"

המיקום, המועד וזהות המשתתפים שנויים במחלוקת עד עצם היום הזה. יש הטוענים כי האירוע היה בביתו של פרנץ וֶרפל. אחרים גורסים שהתקיים אצל הבמאי מקס ריינהרדט. לא ברור אם גם בני הזוג סטרווינסקי והבמאי הסרטים ארנסט לוביץ' לקחו בו חלק, ואין יודעים אם נכח בה גם המחזאי־סופר־מתרגם־מעבד סמואל נתנאל ברמן. מה שברור הוא כי ארוחת הערב היתה בקיץ 1941 בבית בבוורלי הילס הוליבוד, ובכל מקרה נכחו בה אחרים מהמפורסמים שבגולי גרמניה שנמלטו מהיטלר ומצאו מקלט פוליטי ותרבותי בארצות־הברית. פרנץ וֶרפל סיפר באותו ערב סיפור כסמר שיער.

וֶרפל נולד ב־1890 בפראג. רבות משנות חייו עשה בוינה, שם גם פגש ונשא לאשה את אלמה מריה שינדלר אלמנתו של המלחין גוסטב מאהלר. בהיותו בן 21 פרסם ורפל את ספרו הראשון „ידיד לעולם". עד למותו בשנת 1945 הרבה לכתוב ולפרסם סיפורים, ספרים ומחזות. מחזהו „הדרך הנצחית" בויים ב־1936 בהפקה ספקטקולארית בניו יורק על ידי מקס ריינהרדט לצלילי מוסיקה של קורט ווייל. חודשים לאחר פרוץ המלחמה נמלטו פרנץ ואלמה וֶרפל מצבא הכיבוש הגרמני. מפריס לדרום צרפת ודרך הפירנאים לספרד ולניו יורק. משם שמו פעמיהם מערבה ללוס אנג'לס, לקהיליית הגולים הגרמנים, אנשי רוח, אינטלקטואלים, סופרים ומחזאים. וֶרפל היה אחד המוצלחים שבהם. בניגוד לחבריו, שהתקשו לפרוץ לעצמם דרך בג'ונגל התרבות האמריקאי, זכו מחזותיו להצלחה גדולה.

באותו לילה ריתק פרנץ וֶרפל את אורחי המסיבה בעלילות תלאותיו במהלך בריחתו מהנאצים. במהלך הערב סיפר גם על זוג מוזר, שאותו פגש או שסיפורו נודע לו. חיים יהודי וקולונל פולני אנטישמי בעל גינוני כבוד אופייניים לקצין פרשים מורשה נקלעו במצוקת המלחמה למנוסה משותפת. מאזיניו הציעו לו להעלות את סיפור בריחתם של החיים והקצין על הכתב. וכך עשה. ורפל כתב את המחזה „יעקובובסקי והקולונל". ההצגה מועלית עתה בלונדון, ב„נאשיונל תיאטר" של פיטר הול אבל עד שזכה לכך, עברו על המחזה שבעה מדורי גיהנום. סמואל נתנאל ברמן – אמריקאי שנכח כנראה באותו ערב ב־1941 – נתבקש על ידי אחד התיאטראות בברודוויי לעבד ולתקן את המחזה. בתחילה הסכים לכך גם וֶרפל. מאוחר יותר חזר בו מהסכמתו ובין השניים פרצה מחלוקת קשה. ברמן טען כי לא רק שנכח בארוחת הערב אלא אף האיץ בוֶרפל להפוך את הסיפור הטרגי לקומדיה. בסופו של דבר הועלה המחזה ב„גילד תיאטר" בניו יורק ב־1944, שנה לפני מותו של וֶרפל, והוגדר בכותרת־משנה כ„מחזה מקורי מאת פרנץ וֶרפל, ההצגה האמריקאית מבוססת על עיבודו של סמואל נתנאל ברמן". הגירסה הניסוחית הזו מחדשת עתה ימיה בלונדון. מבקרים רבים תמהים „כיצד אפשר לעשות צחוק, להשתעשע ולחייך על רקע הטרגדיה של מלחמת העולם השניה". מתוך הביקורת נראה כי הדבר אפשרי בהחלט. כמו בהפקות אחרות של ה„נאשיונל תיאטר" בניהולו של פיטר הול משחקים התפאורה הגרנדיוזית ופעלולים טכניים תפקיד מרכזי. הול – כשערוריה כספית מאיימת על המשך הקריירה שלו בתאטרון – מעדיף את ה„איך" על ה„מה". לעיני רבים פולטי עשן, קולות נפץ, כלבלב כאולף ומכונית סיטרואן צבועה באדום בוהק, היא מכונית הבריחה – זוכים למירב תשואות הקהל האנגלי.

אפשר להסתכן בניחוש כי „יעקובובסקי והקולונל" יהיה אחד מלהיטי התיאטרון האנגלי של קיץ וחורף 1986.

עומרי ניצן, מנהל הבימה, שהגיע ללונדון להתבשם בניחוח המקצועיות של התיאטרון האנגלי סיפר לי שהתרשם מאוד מההצגה ויבדוק אפשרות להעלותה גם בארץ.

מחזאי וֶרפל. [illegible]

במאי הול. אפקטים

הראש שמעל הרגליים הדקות של מעמד האשה

היה או לא היה פמיניזם ישראלי. אליס שלווי, גליה גולן ואסתר עילם רוצות למצוא את מעמד האשה. כל אחת מהן מחפשת בנתיב אחר

אני זוכרת עדיין את הרושם העז שהותירה בי התערוכה המרשימה של מי שנחשבת לאמנית הפמיניסטית הראשונה בארה"ב, ג'ודי שיקאגו. ב־1979 הציגה שיקאגו תערוכה, שכינתה "סעודת הערב", אליה "הוזמנו" 39 נשים, אשר הותירו את חותמן על האנושות. האמנית הושיבה את הנשים סביב לשולחן משולש 13 – ולא במקרה – על כל צלע. כל אשה היתה מיוצגת על-ידי מפית רקומה, מרהיבה ביופיה, ועליה כלי-אוכל חגיגיים. עוקצה של התערוכה הוגש לקהל בצורת התקרובת בה כובדו הנשים. היא היתה שונה מצלחת לצלחת, נשאה אופי אבסטרקטי, וכוונה לעורר אסוציאציה של איבר מין נשי. הכל היה מבהיק ומצוחצח. על רצפת הארסינה של אולם הסעודה צדו את העין 999 חתימות של נשים נוספות, אשר רשמו את שמן על דפי ההיסטוריה. בכניסה לתערוכה הוצגו עבודות-יד, שנעשו על-ידי קבוצות נשים מרחבי ארה"ב, לכבוד התערוכה.

בשנת 1869 פירסם הפילוסוף האנגלי ג'ון סטיוארט מיל ספר שדן ב"שעבוד האשה". בימים ההם היתה מודעות הנשים לדיכויין בחיתוליה.

על אף התפיסה הסוציאליסטית הקדישו חברי הקבוצות וחברי גדוד העבודה רק תשומת לב מעטה לבעיות מעמד האשה ושוויונה

לנשים בעולם המערבי לא היתה זכות בחירה, זכות בעלות על קניין או דריסת רגל במוסדות להשכלה גבוהה. השכר ששולם להן על עבודתן היה שייך לבעליהן. ג'.ס. מיל היה תומך נלהב של האגודה למען זכויות בחירה לנשים באנגליה.

אף-על-פי שהכרזת העצמאות האמריקאית חרתה על דגלה, כבר ב־1776, את ההצהרה שכל בני-האדם נבראו שווים – רק ב־1920 לאחר יותר מ־140 שנות עצמאות, ובעקבות מאבק עיקש של הנשים, ניתנה להן זכות הבחירה. התנועה לביטול העבדות בארה"ב האיצה את התעוררות התנועה הפמיניסטית האמריקאית, שהוקיעה את השעבוד האחר, הסמוי מן העין. [illegible] שהאשה היא "הכושי של העולם".

רוח המאבק הגיעה גם לאירופה ב־1949 כתבה בצרפת סימון דה-בובואר, את ספרה "המין השני", שהיה אבן-פינה בתולדות הפמיניזם. אחת האבחנות החשובות של הספר היא, "אין נולדים אשה, נעשים אשה. אין גורל ביולוגי, פסיכולוגי או כלכלי, המעצב את הדמות הנשית בחברה. הציביליזציה בכללה היא המעצבת את היצור הזה – שלב ביניים בין הזכר והסריס, המוגדר כנשי".

בשנות ה־60 התחזקה התנועה בארה"ב, ונעשתה בעלת היקף והשפעה רחבים בציבור האמריקאי. בטי פרידן "האמא של התנועה" כתבה את ספרה, "המיסטיקה הנשית", קייט מילט כתבה את "הפוליטיקה הסקסואלית", אשר הפך לספר הספרים של התנועה וג'רמיין גריר כתבה את "הסריס הנקבי".

במערכת הבחירות האחרונה לנשיאות, מינה וולטר מונדייל, מתחרהו של רונאלד רייגן, את ג'ראלדין פרארו לסגניתו. צעד זה היה תקדים פוליטי, אשר נועד לגרוף את קולות הנשים והליבראלים. רייגן מצידו, חולל פריצת-דרך כאשר מינה אשה, סנדרה דיי-אוקונור, לשופטת בבית המשפט העליון.

בגליון "במחנה" של יום העצמאות שעבר הוקדש המדור "דרך-ארץ" לזכרן של 22 בנות הפלמ"ח, שנפלו במערכות ישראל. ההיסטוריה החלוצית של הישוב העברי בארץ מגויסת עד היום כאחת הראיות ליחס השוויוני, שהיה מקובל מימים-ימימה, כלפי האשה הישראלית. בחינה מדוקדקת יותר של העובדות אינה מאמתת טיעון זה. על אף התפיסה הסוציאליסטית, הקדישו חברי הקבוצות וחברי גדוד העבודה רק תשומת-לב מעטה לבעיות מעמד האשה ושוויונה. עדה מימון, כתבה כבר, "גם בארץ-ישראל, בתוך תנועת העבודה המהפכנית והמחודשת, נדחקה האשה בעיקר למקצוע המסורתי שלה, לעבודת הבית, ובעיקר לעבודת המטבח... גם שכר עבודתה של הפועלת היה נמוך משכר הפועל".

בקיבוצים, בהם הוסר נטל משק-הבית מעל כתפי האשה, נדחקו רוב הנשים לענפי השירותים ובתי-הילדים, בעוד שהמקצועות הטכניים והמנהליים בחקלאות ובתעשיה אויישו בעיקר על-ידי גברים.

ד"ר יהודית בובר אגסי, סוציולוגית, מציינת במאמרה על מעמד האשה בישראל, שהיו אלה הנשים העירוניות דווקא, שבתחילת שנות ה־20 ניהלו מאבק על זכות ההצבעה של נשים למוסדות הפוליטיים של הישוב. ד"ר אגסי מסבירה שתהליך ההפרדה המקצועית בין המינים בתנועה הסוציאליסטית בישראל, התחולל בהיסח-הדעת ולא כתוצאה מהאידיאולוגיה השלטת, שדגלה בשוויון בין המינים וב"קידמה של החברה". האידיאל הליבראלי האינדיבידואליסטי, לטענתה, היה משרת מטרה זו על הצד הטוב ביותר. גם השירות הצבאי אשר חל על נערים ונערות כאחד, יש בו יסוד מטעה, שכן, רק כשליש מן המקצועות המוכרים בצה"ל פתוחים בפני נשים. אחוז גבוה יחסית מן הנשים בישראל הן נשים עובדות, אולם עד היום קיימת בסקטורים מסוימים אפליה לגבי שכרן (בעניין זה, דווקא הוכיח המשק יציבות רבה, אפילו כנגד הכרזת העצמאות, שדיברה על שוויון זכויות חברתי ומדיני לכל אזרחי המדינה ללא הבדל דת, גזע ומין).

רעיונותיה הרדיקאליים "המיובאים" של מארשה פרידמן נחתו כאן על תשתית בוסר וחוללו זעזוע בציבוריות הישראלית

לדעת ד"ר אגסי יש להעמיד את מצב האשה הישראלית לבדיקה משלוש בחינות: "מבחינה פורמאלית, מבחינת השוויון בהזדמנות, ומבחינת המודעות לצורך בביטול הסטריאוטיפים המיניים.

בישראל לא הושג עדיין השוויון הפורמאלי הבסיסי, המקובל בדמוקראטיות המערביות, שם מעוגן שוויון זה בחוקה". שהרי "אי-אפשר להשיג שוויון הזדמנויות בין המינים בתוך מסגרת החיים המסורתיים", הכלולים בעסקת החבילה של אי-הפרדת דת ממדינה.

הפמיניזם הישראלי, לבש צורה של תנועה כבר ב־1919, כאשר קמה "התאגדות נשים עבריות לשיווי זכויות בארץ-ישראל", שניהלה מאבק למען זכות הבחירה וההיבחרות לנשים, ולחמה כנגד אפליית נשים בבתי-הדין הרבניים וההלכה. קבוצת נשים זו הציגה בבחירות לכנסת הראשונה רשימה משותפת עם ויצ"ו. נציגת הרשימה ח"כ רחל כגן, יזמה בזמנו את "חוק שיווי זכויות האשה 1951", שהתקבל בהתנגדות המחנה הדתי, וכמעט גרם למשבר ממשלתי ב־1952.

בשנות ה־60 התחדשה הרוח הפמיניסטית בארה"ב, ורעיונותיה הגיעו לישראל עם נשים שעלו לארץ. ברם, ההתפכחות והמודעות הממשית לצורך בתנועה מסוג זה בישראל התעוררה בשלהי מלחמת יום כפור, כאשר התברר שהעורף האזרחי כמעט והושבת בחוסר אנשי שרותים. אלפי נשים מתנדבות הציעו את סיוען במילוי מקומם, כולל בצבא ובמוסדות ציבור. חלקן נדחו בקש והיו אף שנשלחו הביתה "לאפות עוגות", כפי שמצטטת ד"ר אגסי. התברר אז מעל לכל ספק, שמניעת דריסת הרגל לנשים בתפקידי מפתח במשק היתה בעוכריה.

הגרעינים הראשונים של תנועת הנשים החדשה התהוו בירושלים ובחיפה בחורף 1971. היוזמת היתה קבוצת נשים שמאלניות, ביניהן היו, לאה צמל, כיום עורכת-דין פעילה למען זכויות הפלסתינאים, ומיכל זופן. הנשים נפגשו אחת לחודש בבית הלל בירושלים.

באותה תקופה עלו לארץ מארשה וביל פרידמן. מארשה, שטעמה את טעם הפמיניזם האמריקאי

"האיש מן הרחוב" התרשם יותר מן הקליפה הצורנית והטקטית של הפמיניזם מאשר מן המסר העיקרי שלו, דבר שפגע בתדמיתו ומנע ממנו את האהדה הציבורית הרחבה אותה ביקש להשיג

בשיאו, לימדה פילוסופיה באוניברסיטת חיפה והקימה שם קבוצה פמיניסטית. רעיונותיה הרדיקליים ה"מיובאים" של מארשה נחתו כאן על תשתית בוסר, וחוללו זעזוע בציבוריות הישראלית. מארשה נבחרה לכנסת השמינית ברשימת ר"צ והעלתה על הפרק נושאים כגון: הטיפול בקורבנות אונס והכאות – שזכה בכנסת לתגובות לעגניות – חוק יסוד לשיווי זכויות האשה, היתר הפלות מלאכותיות על-פי רצון האשה, היתר חוקי לזנות, נישואים וגירושים אזרחיים, הכרה במשק-הבית כמקום עבודה, יום חינוך ארוך, מעונות יום ושמרטפיות ועוד. היא השתתפה בהפגנות, חלקן ללא אישור המשטרה, כגון: ההתפרצות לכנס הגניקולוגים בירושלים במחאה על חוק ההפלות הקיים, ו"קבורת" חוק יסוד זכויות הנשים, לאחר שלא עבר בקריאה שניה בכנסת, וצולמה לא פעם בעתון כשהיא נישאת בזרועותיו של שוטר, לאחר שסירבה להתפנות מרצונה בהפגנה פמיניסטית.

דומה ש"האיש מן הרחוב" התרשם יותר מן הקליפה הצורנית, והטקטית של הפמיניזם מאשר מן המסר העיקרי שלו, דבר שפגע בתדמיתו ומנע ממנו את האהדה הציבורית הרחבה אותה ביקש להשיג.

לקראת הבחירות לכנסת התשיעית פעלה מארשה להקים רשימת נשים לכנסת, אף שהיא עצמה לא הצטרפה אליה. הרשימה לא עברה את אחוז החסימה. בינתיים פקד את מארשה משבר אישי, היא התגרשה מבעלה וחזרה לסן-פרנסיסקו. השמועה אומרת שהיא מצאה שם חברה.

בסוף שנות ה־70 ובתחילת שנות ה־80 פעלה בירושלים תנועה פמיניסטית חדשה בשם "קול האשה". רוב המייסדות היו נשים אנגלו-סכסיות ולסביות. הקבוצה התרכזה בהגברת המודעות הפמיניסטית בקרב אוכלוסיית הנשים של העיר והגיעה גם אל השכונות מעוטות הסיפות. "קול האשה" אירגנה גם קבוצות תמיכה שונות וסיפקה ייעוץ משפטי לניזוקות. היא הפעילה ספריה, חנות ספרים, ארכיון עתונות, חוגים והרצאות. דיון שיזמה התנועה ב־1982 על "נשים בתקשורת" משך קהל של 1400 נשים. על אף פעילותה המסועפת לא זכתה הקבוצה לשיתוף פעולה מצד ויצ"ו ונעמ"ת. חברותיה אף היו מסויגות על כך שכפמיניסטיות הודבקו להן תוויות של נשים מרות-נפש, לא אטרקטיביות לגברים, מתוסכלות ולסביות.

בימי מלחמת לבנון הקימה "קול האשה" את קבוצת "נשים נגד מלחמה" בתגובה לטענתו של מנחם בגין, שהמלחמה פרצה לשם הגנת נשות וילדי אצבע-הגליל. ל"נשים נגד מלחמה" הצטרפו גם נשים פלשתינאיות. הקבוצה הפגינה ושבתה רעב אך נתקלה בתגובות סקסיסטיות בסגנון "את זקוקה לזין" או "הלוואי שערבי יאנוס אותך". איש טלוויזיה זרה שאל אותן "בתור מי אתן פה, נשים, בנות או אמהות לחיילים?"

חילוקי-דעות בין חברות הקבוצה, השחיקה הכללית וירידת המוראל בארץ בעקבות המלחמה והכלכלה הירודה, הביאו לפירוקה של התנועה. תהליך דומה של עייפות פקד גם את הקבוצות בערים האחרות, והאנרגיה שלהן הופנתה אל ערוצי פעילות פריפרית ושקטה במפעלים כמו מעונות לנשים מוכות, הקמת מרכזים לנפגעות אונס ומרכזי ייעוץ לבריאות האשה.

ב־1984 הוקם גוף חדש – "שדולת הנשים" בהנהלת אליס שלווי, מרצה לספרות אנגלית באוניברסיטה העברית ומנהלת בית ספר "פלך" בירושלים. על חברותיו נמנות ח"כ שולמית אלוני, יהודית בובר אגסי, רבקה בר-יוסף, נעמי כהן, דפנה יזרעאלי, יעל דיין, אסתר עילם, גליה גולן, רות רזניק, ג'אן ירון ואחרות. הארגון הציב לו כמטרה להמשיך בפיתוח המודעות הפמיניסטית. לקדם את הטיפול בבעיות הנובעות ממעמד האשה בבתי-הדין הרבניים, להתמודד עם בעיית חוסר השוויון החברתי ועם הפגיעה בתדמית האשה על-ידי פרסומות ואמצעי-תקשורת אחרים, לפעול למען הכרה בעבודות הבית כחלק מן התוצר הלאומי, ולמען מניעת אלימות מילולית ופיזית כנגד נשים.

אליס שלווי, רק ביחד אנחנו אדם

את פני, בביתה של אליס שלווי, קידמה אשה נאה, כסופת-שיער בחיוך חם ולבבי. כוס הקפה והעוגיות הוגשו בסלון מרוהט בטוב-טעם ובצניעות. שררה שם אווירה ביתית חמה של בית מסורתי.

אליס היא פרופסור לספרות אנגלית באוניברסיטה העברית ומנהלת בית-ספר "פלך", תיכון תורני ניסויי לבנות. את שדולת הנשים מגדירה שלווי כארגון אשר חותר לרתום ארגוני נשים לקידום מעמד האשה בישראל. הרעיון להקמתו היה פרי מפגש עם נשים ציוניות אמריקאיות.

שלווי היא פמיניסטית. "אני מאמינה בשוויון בין המינים בכל תחום", היא אומרת

כיצד זה מתיישב עם אורח-חיים דתי?

"קשה, בגלל המסורת הדתית שאינה שוויונית. אחד העקרונות המרכזיים ביהדות הוא הצדק. והצדק, מעצם הגדרתו, טוען להזדמנויות שוות. קובעי ההלכה צריכים להתייחס לנושא האשה בצורה שונה ממה שהתייחסו במאות קודמות.

אם כך, אינך מסכימה עם עמדת הרבנים הראשיים.

"נכון. יזמנו מפגשים עם הרבנים והצעות לתיקון המבוססות על ההלכה. למשל, בעניין כפיית הגט על בעל סרבן כתוב בתלמוד: "כופין אותו עד שאומר רוצה אני", אך בתי-הדין אינם מבצעים זאת בפועל. בשנים האחרונות היו 91 מקרים של בעלים שקיבלו היתר מן הרבנות הראשית לשאת אשה שניה על פני הראשונה, ללא גט. בחלק מהמקרים האשה עזבה את הארץ, או היתה מאושפזת, אך ברוב המקרים היא היתה בארץ והיתה שפויה. בסדר, יפה שיש גישה אנושית, אני רק דורשת אותה גישה לגבי האשה מסורבת הגיטין.

מה לגבי היתר נשים דיינות ורבניות?

"אין שום סיבה שדיינות לא תשבנה בדין ותשמשנה גם כעדות. יותר ויותר גברים דיינים באים הישר מן הישיבות, לא שירתו מעולם בצה"ל (תוך כדי הדברים מלטפת שלווי את ראש בתה החיילת, היושבת לצידה), ולא שימשו כרבני שכונות. הם אינם מכירים את מציאות החיים היום-יומיים, אינם יודעים אפילו כמה עולה זוג נעליים. הם רחוקים מן המציאות ומכונסים כדיינים."

"צריך להקים בתי-דין לענייני משפחה, בהם ישבו מומחים בתחום הפסיכולוגיה, העבודה הסוציאלית והרפואה. זאת בכלל הנטיה כיום בעולם המערבי. הצריך נשים שתייצגנה נשים.

מה לגבי המושג אשת-חיל ביהדות?

"אשת-חיל היא לא רק עקרת-בית יעילה. אשת-חיל היתה למעשה גם בעלת יוזמה, היא ניהלה עסק, אלא שהעסק היה בבית. היא טוותה, ארגה, וכו'. מאז המהפיכה התעשייתית אין לאשה אפשרות לתרום לפרנסת ביתה וגם לטפל במשפחתה במידה שווה. וזה מעמיד אותה במצב של אי-להתחתן ולהקים משפחה (הנטיה הזו חזקה בארץ) או להתרכז בעבודה. למרות שהחברה שלנו מחייבת נישואין היא אינה מעריכה זאת. אשה שעובדת רק במשק-הבית מגדירה עצמה כ"לא-עובדת", כי אין שכר לעבודת הבית. מצד אחד לוחצים עליה להינשא, וכשהיא ממלאת תפקידים אלה, אין לה מעמד חברתי. כיום, גם מפני שתוחלת החיים עלתה וגם משום שניתן לווסת את הילודה, נשארות לאשה 40 שנה, שבהן יכולה היא להעסיק את עצמה.

לכם יש שישה ילדים. איך מתמודדים עם זה ועם קריירה?

"שותפות.

אין ביטויי תסכול מצד הבעל שהקריירה שלו נפגעת?

"לא. נישואין והורות דורשים תשומת-לב מלאה. קשה מאד להורה אחד להצטיין בשני התחומים. אני בעד בחירה חופשית של בני-הזוג להחליט מה הם יעשו, אבל זה דורש תמיכה חברתית.

האם יש שיתוף-פעולה אתך גם מצד נשים דתיות?

"בהחלט, יש סימפטיה ושיתוף-פעולה מצד הנשים הדתיות ב"אמונה" (נשות המפד"ל) וב"עמית" (נשות מזרחי), למשל. לאחר שהתחלנו עם נושא בתי-הדין הרבניים, והיה לכך הרבה כיסוי בכלי התקשורת, לקחו את הנושא לטיפולן, גם נעמ"ת וגם אמונה, וזו תוצאה ישירה מהפעילות שלנו.

איפה עומדת נעמ"ת?

"היא פועלת, אבל מטרידה אותי חוסר נכונותה לשתף פעולה. זהו גוף עצום עם תקציב וכוח פוליטי והוא היה חזק יותר לו היינו הולכים יחד. נעמ"ת משייכת את עצמה להסתדרות הכללית והיא גוף פוליטי. רוב 750,000 החברות אינן יודעות אפילו שהן חברות בנעמ"ת.

מה יש לעשות כיום למען הנשים?

"על הנשים עצמן להתאחד סביב נושא קידום מעמד האשה ועניין השכנוע והפעילות הפוליטית במובן הרחב ביותר של המלה. חשוב להבין שלהיות שווים זה לא להיות זהים. בספר בראשית כתוב: "בצלם אלהים ברא אותם זכר ונקבה ברא אותם ויקרא את שמם אדם". רק ביחד אנחנו אדם, ורק ביחד אנחנו בצלם אלהים.

גליה גולן, אין מקום למחלקה אלא לחטיבה

את פרופסור גליה גולן פגשתי בין הספרים בספריית מכון "ואנליר" בירושלים. לפירוש השאבלוני של "פמיניסטית" לא היה כיסוי גם הפעם. מולי התישבה בחיוך אשה נאה, משכילה, נשואה, אם לילדים, מצליחה ולא מתוסכלת.

מדוע יש לפמיניזם גוון שלילי?

התשובה היתה מאורגנת ושיטתית.

"א. כי נעשו טעויות בהתחלה ומה שנחשף באמצעי-התקשורת היו העמדות הרדיקליות – מארשה פרידמן והזונות התוקיות, למשל.

ב. כל קבוצה מקופחת נתפסת בחברה כרדיקלית, כי יותר נוח לחברה לפרש זאת כך.

ג. תמיד הראשונות הן מהפכניות, אחר-כך בא שלב איזון התהליך.

ד. התנועה נתפסה כיבוא מארה"ב, כגורם זר ומהפכני. התברר שמארשה לא היתה מאלו שנתנו את הטון בתנועה.

ה. הדת, המצב הבטחוני, והמיתוס שהאשה בארץ-ישראל השיגה שוויון, פעלו נגד התנועה, בנוסף לעובדה שזאת חברה גברית, כמו בכל העולם.

העתונאית שולמית הר-אבן כינתה את התנועה כ"לא רצינית".

"שולמית הר-אבן אינה פמיניסטית, אני מוכנה להילחם למענה. צריך לנקוט כל האמצעים שרק אפשר על מנת להשיג שוויון, החל מתקיפת הסטריאוטיפ המגדיר את מקום-האשה בבית וכלה בפוליטיקה. יש והמוקד המותקף הוא הדת, כמו אצל שולמית אלוני, ויש שיבחרו לתקוף את המוקדים הפוליטיים. שפה, חינוך, אמצעי-תקשורת – ובכל המוקדים הללו כשרים.

את יוזמת הקמת החטיבה הראשונה בארץ ללימודי נשים באוניברסיטה העברית.

"כן, חשבתי איך מקדמים את נושא האשה. ב־1979 אירגנתי נשים בסגל האקדמי כמו אליס שלווי, רבקה בר-יוסף, עמיה ליבליך. ברנדה דנט ופרנסיס רדאי, אשר הכינו תוכנית לקורס סמינריוני ל־M.A בנושא האשה. ללימודים הופיעו 85 איש: כשלושה-רבעים מהם היו נשים. בעזרתן של עמיה ורבקה החלטתי לנסות ולהקים חטיבה. התייעצנו עם אלה שעוסקים בנושא בחו"ל ומצאנו שאין מקום למחלקה אלא לחטיבה. לקחתי נשים שעסקו בזה מבחינה מחקרית – ולמזלן היו כולן עובדות בכירות ומבוגרות. החטיבה הוקמה ב־1981. לא היתה לנו בעיה אקדמית ואדמיניסטרטיבית להתקבל. כמובן שלא היה לכך תקציב, והקורסים קיימו במסגרת החוגים השונים של האוניברסיטה. אני מרכזת את החטיבה כהתנדבות. יש לנו קצת כסף מחו"ל עבור הרצאות פומביות ויש בדרך כלל כ־20 – 22 קורסים בכל חטיבה, החל מנושאים הקשורים לרפואה וכלה בקורסים הקשורים במקרא. הסדרה שיש לנו אחת לחודש ב"ואנליר" מצליחה מאד. נושאים כגון: האשה בקיבוץ, האשה באיסלאם, האשה בצבא, האשה ביהדות ומשפחות חד-הוריות נדונים וזוכים לקהל מאזינים רחב ומגוון".

"אחרינו נפתחה החטיבה בחיפה ועכשיו גם בתל-אביב. כיום מתחולל שינוי במודעות לזכויות האשה. יש ועדות למעמד האשה בכל עיריה, גם נעמ"ת נרתמה למטרה זו (מבצע "תן לה יד", למשל). שדולת הנשים קמה לפני שנתיים. בכל ארגון כזה יש נשים מרקע שונה של תפקידים ומקצועות. אני סבורה שמתחילה התעוררות בקרב הנשים הממוסדות יותר – לא המהפכניות – אף-על-פי שאינן קוראות לעצמן פמיניסטיות, וכל זה בזכות עבודת החלוצות של התנועה."

אסתר עילם, פמיניסטיות אוהבות נשים כי הן נשים

"בתחילת שנות ה־70 לא היה בתל-אביב שום דבר" מספרת אסתר עילם, אשר היתה בין המייסדות של הקבוצה התל-אביבית. "אני הייתי אז אם לשני ילדים, וקראתי ראיון עם מארשה פרידמן בעתון. הראיון נתן לי את קצה החוט שחיפשתי, בעיקר מאז שנישאתי. מארשה סיפרה שבמסיבות חברתיות היו שואלים אותה "ומה עושה בעלך?", ומתעלמים ממנה. כתבתי אליה מכתב ויזמתי קשר עם נשים. בפגישה הראשונה היינו ארבע, בפגישה השניה כבר ארבע-עשרה... כשנולדו ילדי הפסקתי לעבוד וחשתי כאילו שחיי נגמרים. בשכונה הייתי אמא של ליאור ויגאל. גם ללימודים חזרתי בקושי, להשלים את התואר הראשון. התחושה של לחכות, עם הילד על הידיים, לבעל שישוב מן העבודה... מאד לא הייתי מוכנה לחיים שכאלה. הרוחניות היתה דבר חשוב מאד בחיי. עולם גידול הילדים היה כל-כך שונה... תראי, היו חברות שלי שלקחו מטפלות וכאילו לא קרה כלום, ובעלי אמר "תכניסי את הילד למעון..." שאני אכניס, לא הוא. השתלבנו בחברת גברים תחרותית ואנחנו נקרעות לאלף חתיכות על מנת להיות חלק ממנה. כיום אפשר בהחלט לראות באסתר עילם את אם התנועה הפמיניסטית בישראל.

הארשת החייכנית והלבבית של אסתר עילם לא מנעה בעדה מלומר דברים כדורבנות. במשך ארבע וחצי שעות תמימות נזרקו בחלל החדר הצנוע, המשמש כספריית התנועה הפמיניסטית בתל-אביב, קביעות בסגנון "פמיניזם צריך להיות כלי שדרכו אפשר לנתח כל תופעה בכל הרמות". "פורנוגרפיה היא אידיאולוגיה של כיבוש". מצאתי את עצמי מאזינה בקשב לדברים היוצאים מן הלב, שנשתפשפו ולובנו במשך למעלה משני עשורים בשיטתיות ובמסירות מדבקת. הטיעונים הוסיפו לזרום במרץ: "זה פראדוקסלי לדבר על נשים מנהלות, כי זה אינו בנוי על רעיון אמיתי של פמיניזם. פמיניסטית ואשת קריירה אינם היינו-הך?" ואז מגיע תור ההסברים: "תראי, האישי הוא הפוליטי: בני-אדם חיים חיים פוליטיים, הנקבעים על-ידי אידיאולוגיות היוצאות לפועל בצורה של יחסי-כוח. הפוליטיקה, כשהיא מוגדרת על-ידי גברים, היא יחסים בין מדינות, ארגונים ומפלגות, אבל כשאשה מדברת על נישואים היא אינה אמורה לדבר על פוליטיקה, והרי נישואים זה פוליטיקה! כניסה למערכת הפטריארכלית שבה כוחה מוגבל מאד. לא רק שלגבר יש יותר כוח, אלא יש לו כוח עליה. כוחות של הגבר נבנה מכוחה של האישה: איפה מכניסים בתוצר הלאומי את מיליוני שעות העבודה שנשים משקיעות במשק-בית, בטיפול בילדים, בהורים? אני יושבת עכשיו בבית-חולים לטפל באבי החולה, והרוב שם הן נשים שבאות לטפל בבני-משפחתן. גברים עוסקים בכל מה שמביא להם את החיים הטובים: כסף ויוקרה, ואילו אנו משקיעות ברוב העבודה הבלתי-פורמאלית. באופן גלובאלי מקבלות הנשים בעולם המערבי 10 אחוזים מן ההכנסות, ויש להן פחות מאחוז אחד של הנכסים בידיהן כגון: מניות, חברות השקעות, בתים וכו'. בנישואים, שהם אקט פוליטי, את מוותרת על שמך. הוא – לא. הוא מקבל תוספת אשה, והתיק במס-הכנסה רשום על שמו. הכתובה ניתנת לך והוא אחראי עליך? אנחנו חיות כמו עם כבוש. כביכול אנחנו יכולות ללכת לכל מקום, אבל יש אלימות מינית וטרוריזם מיני. אנו לא מגיבות לכינויים ברחוב כי אנו חוששות. את מבינה, השליטה של מחצית האנושות במחצית השניה היא משימה אדירה, ובאופן בלתי-מודע הכל מכוון לכיוון זה. לכן אם יראו אותך בתור בן-אדם לא יוכלו לשלוט בך. יש סקסואליזציה של האשה. אצל האנסים היא ברורה ומוקצנת. אבל תראי, יש לי היום שני בנים בבית, אחד בן עשרים, ואני רואה איך המכונה הזאת עובדת. ואיך הם סופגים את הסוציאליזציה לגבריות".

מה התהליך שעובר היום על התנועה הפמיניסטית?

"ד"ר יעל שי טוענת שניסינו לקבל לגיטימציה. זה נכון מאד אף-על-פי שפירוש הדבר היה לעשות את הבלתי-אפשרי, כי זה עמד בסתירה לכל מה שקשור לפטריארכליות. דיברנו על כל הדברים הנאיביים של להתחלק שווה בשווה עם הגבר. השמצנו גברים. כיום מקובל בפמיניזם לא להשמיץ גברים, מסיבות פוליטיות. כך איבדנו את האותנטיות של הכעס, של תחושת ה"נעשה לי עוול". תכתבי שאני מדברת על התהליך. אותה קבוצה לוחמת שהיתה לפני עשר שנים לא קיימת היום. החלוצות מעטות. חלקן התבססו בתחומים ספציפיים כגון: מלחמה נגד אונס ונשים מוכות. יש לנו קבוצות תמיכה לנשים יחידות ולנשים בגיל המעבר, וספרייה. אנו מקיימות פרוייקט לבריאות האשה, המפעיל קו טלפוני לייעוץ לכל פונה. אוסף מידע בענייני בריאות ומקיים ימי עיון. כך, למשל, העלה את נושא ההתקן התוך-רחמי, שגרם נזק לנשים. צריך להילחם בכל החזיתות, ולהתפתח מבחינה רדיקלית.

"הקבוצה נגד אלימות נגד נשים, שהיא קבוצה יותר רדיקאלית, אירגנה פרוייקטים כגון הפגנת "קחי את הלילה", והמאבקים נגד תשדיר האשכוליות ונגד פורנוגרפיה. כיום אנו יכולות לצאת בקול צלול של פמיניזם בלי פשרות עם הממשלה, להבדיל מפרוייקטים אחרים המתעסקים בענייני נשים.

נאמר על התנועה שהיא מקום מקלט לנשים מתוסכלות.

"הנשים שהקימו את שלום עכשיו היו מתוסכלות מהמצב הפוליטי – אז למה להן מותר ולנו לא? הצטרפו נשים שלא הסתדרו עם הסוציאליזציה הקיימת של הנשיות. אלו הן נשים שיש בהן אומץ, יושר פנימי, שאמרו – יש כאן שקרים שאינני מוכנות ללכת לפיהם. המלך הוא עירום. כפמיניסטית את רואה נשים באור אחר ולא בשיטת הפרד ומשול של הפטריארכיה. פמיניסטית אוהבת נשים, משום שהן נשים, ולא משנה אם הן שמנות, רזות, יפות, או מכוערות. חשוב לי שתכניסי את זה, אפילו על חשבון זה שאסתכן בהאשמות לסביות: אם אין תחושת סולידאריות עם נשים אחרות על בסיס נסיונך כאשה, את לא פמיניסטית. זהו לוז הפמיניזם".

משא
לספרות, אמנות ועיון

זריאל
מאת עמוס עוז

כך אני זוכר את דן פגיס: ראשו שקוע קצת בין הכתפיים כאילו הוכה פעם מכה קשה ולא התאושש ממנה. או כמו מוכן תמיד לספוג מהלומה. על פניו חיוך מתבייש אבל קצת גם אירוני: כך מחייך אדם אשר עיניו ראות הרבה, אך לא נעים לו להגיד כל מה שהוא רואה. ובזווית העין ובזווית הפה הולך לפעמים איזה היבהוב סארקאסטי.

דן פגיס נולד בראדוץ, בוקובינה, בשנת 1930. מקטנותו התחנך בוינה. בין שנת ארבעים ואחת לשנת ארבעים וחמש היה במחנות-ריכוז. אחרי מלחמת העולם היה גם במחנות-מעבר. הגיע ארצה בשנת 1947 ונקלט, או לא נקלט, בחברת-הנוער בקיבוץ מרחביה. נשלח ללמוד בסמינר-הקיבוצים ושם מצא קירבת-נפש אל מורהו המשורר והחוקר אריה לודויג שטראוס, אשר את סיפורי-הילדים שלו כינס מרבות השנים בספר יפה ושמו „הכד העתיק". אחר כך היה דן פגיס סטודנט ומורה בקיבוץ גת, מורה בירושלים, מרצה ופרופסור לשירת ימי הביניים באוניברסיטת ירושלים. מלבד ספרי שיריו כינס, הקדים וההדיר כרך של „כל שירי דויד פוגל" (1966) וחיבר שני ספרי-יסוד בחקר שירת ימי הביניים: „שירת החול ותורת השיר למשה אבן עזרא ובני דורו" (1970) ו„חידוש ומסורת בשירת-החול העברית: ספרד ואיטליה" (1976).

בהקדמה לספר על שירת משה אבן-עזרא מצאתי כתוב כך: „למעלה ממחצית ימי חייו נדד במלכויות הללו, כגולה בודד ומר-נפש... זכרונותיו... כאילו עוד העביר את בדידותו". ובהקדמה לשירי דויד פוגל מצטט דן פגיס שורה אשר פוגל כתב על עצמו: „האונס להיראות כאדם מן הישוב משפשף את העצמיות".

★

כבר בשירי „שעון הצל" (1959) אפשר להבחין בכך שדן פגיס רחוק מאלתרמן ומשלונסקי אשר התהמם טבעם על שירת רבו משוררי שנות החמישים, וקרוב יותר אל פוגל, בן-יצחק ולאה גולדברג: איפוק, ליטוש, אירוניה דקה ומושחזת, מתינות „קלאסית" — אלה מציינים את שיריו: „... ורק האילמים במלכות סערה / ובגעש חופים, הם לבדם / אל הקצף יושיטו ידם הקרה" („לבנות קונכיות השתיקה"). האילמים המושיטים יד קרה אל הקצף הם קרובי-משפחה של „הזורעים ולא יקצורו" אשר „על שפתם תפרח הדומיה" (א. בן-יצחק) וגם של ההלך העייף, השומע „במרחק השחור / גרועות דהרות סוסים לארגזים / העמסים והולכים" (ד. פוגל).

שירי דן פגיס הראשונים שואפים, ברימה של השלמה צלולה, להגיע לידי התבוננות רגועה ומלוטשת בעצמים, במקומות ובצלילים: „עץ ללא שורש" מסוגל „להכות שורשים בשמים" כדי „לרדות בסופה". חוויותיו של המשורר מימי המחנות עוברות בשירים זיכוך ועידון, ומעוצבות מתוך ראיה של ככלות-הכל: „בבואך לשקט השחור, / לאבנים ולחומות-הטיט, / לכפר המת והערוך, / לשקט הברטיס...". ובשיר „רוחות": „...לאט נוטות, כמו דגים מתים, / סירות-העץ, חומות, כפותות שרשרת...". העולם נתפס בשירים אלה כזירה של עצמים-רפאים המשחקים בהדרך פלל באור קפוא שלאחרי המוות. באחד מן היפים ביותר משירי „שעון הצל", „האגרטל", אולי קשקש דן פגיס את תבנית משאלתו השירית: „את הורם הגא הנמהר / והגוניות הרוגעת תובקת...": הסערה, הדימה ההוועה נמסרת לתפיסה רק כשוק סגורות בתוך אגרטל, בתוך חישוק של דומיה שקופה.

★

בקובץ „שהות מאוחרת" (1964) נסב המבט מן העצמים הקפואים, מן הסערה הלכודה באגרטל, אל רובינזון קרוזו בשובו ממסעותיו, אל חוני המעגל „כששחור ופקח את עיניו", אל ביל הפורש מן התיאטרון וחוזר להוציא את אחרית שנותיו על קנקן-בירה בעיירת-הולדתו: „...ובכן, / בשלות היא הכל. / אתה מסיר את כובעך לרגע / וקד קידה קלה ומודקן / כמעט בקצרנות...". „בא מאיצטגנינות שלך", קורא האיצטגנין לאיצטגנין — „והאוסף אל תוך החשיכה". ושוב: „את מי חיית עד עכשיו? ואיך מצאת / כוח לפרוק את עצמך הזה?". האיש השר כמו שר כדי להשתתק. כדי להיוולך מן השירה ולהגיע אל איזה מתח של רגיעה אחרונה ודומיית-שלווה. אבל חכמת-הרזיגנאציה והכמיהה „להתכנס בכלות הכל" ולוותר, לפרוש מן המילים ומן המעשים, אף היא נידונה בכמה מן השירים האלה להיתרב בתוך שורת-מחץ אירונית המופיעה לעתים קרובות בסיומי השירים. תבנית שורת-המחץ כמו מנפצת את האיפוק ה„קלאסי" אשר גוף השיר מסיף לו וגם מגשים אותו. השיר הופך למין בדיחה מרה אשר הפואנטה שלה באה לבטל את „חכמת-משלי" לטובת משהו המתקרב, אולי, לחכמת קוהלת: „עכבר-השדה הערום / אוגר ואוגר לשנות מצור וקרב... / מעליו, כמאז / תוגגת האש בתבואה, ובלב השמש / ממתין לו, דייקן וחד-עין, הבז".

בלב השמש: כלומר, במקום שאינו חושך אלא מוקד-האור. ודווקא שם לא יוכל העכבר הערום הפיקח להבחין בו. „לך אל הנמלה, עצל" וגו' מתהפך איפוא בשורה האחרונה של השיר ל„הבל הבלים הכל הבל... כי אין יתרון בכל עמלו אשר יעמול תחת השמש".

★

בשירי „גילגול" מסתמנת נסיה להנמיך את רמת-הלשון ולהתקרב אל שפת הדיבור ואפילו אל שפת עתוני-הערב המשמשת בשירים מצע לפארודיות דקות ולהתמטויות אירוניות. חוויית השואה מעוצבת בעקיפין, בסארקאזם חד ומר, כגון בשיר „אירופה, מאוחר" אשר זמנו הפנימי הוא שנת שלושים ותשע: „אל תדאגי כל כך, מאדאם, / כאן זה לעולם לא יקרה, / את עוד תראי, / כאן לעולם". ושוב בשיר ששמו „סיוטת הסכם לשילומים": „הכל יחזור למקומו, / סעיף אחר סעיף. / הצעקה אל תוך הגרון. / שיני הזהב אל הלסת. / הפחד. / העשן אל ארובות הפח והלאה ופנימה / אל חלל העצמות... / והנה עדיין תהיו לכם, / יושבים בסאלון, קוראים עתון-ערב...".

★

ולאחרונה, בקובץ „מילים נרדפות" מצליח דן פגיס להתיך את שני הכוחות העיקריים של שירתו, האיפוק הכמו-קלאסי והאירוניה הנושכת, ולהציג עמדה שירית מרה ומפוכחת ללא צל של רחמים עצמיים. שתיקת החכמים-המוותרים, זו השתיקה-ככלות-הכל אשר הוצגה בספרים קודמים כאידיאל — נתפסת כאן כחטא: „ביום ההוא יקשו גבדי / על מצבתי בקצרה: / קם, סכא, קם, כבר מאוחר מדי! / גם בחזית הזאת אתה אשם. / הבטחת שתסביר מדוע / כל מה שאז שתקת, התגשם...". („טענה").

★

זכרון: לפני כשש שנים, בסן-פראנציסקו, לא רחוק מרציפי הדייגים, עמדנו דן פגיס ואני לראות את השקיעה על פני המים. במדרונות הבנויים הדליקה השמש היורדת אלפי הבהקים בזגוגיות של חלונות. כאילו פרצה שריפה בעיר. אמרתי לדן בערך כך: עכשיו היינו צריכים למחוא כפיים. ודן פגיס, בחיוכו הדק, המתבייש, המלגלג קצת, חיוך נזוף ומעט מעט גם נוזף, השיב בערך כך: בבקשה. תמחא כפיים אם אתה רוצה. אני מעדיף לחכות ולראות את סוף ההצגה.

אחר כך, אגב מחיאות-כפיים וסוף ההצגה, סיפר לי על עצמו שלושה או ארבעה דברים פרטיים שלא אכתוב אותם. לשאלתי היסס הרבה, התנצל, אך בכל זאת מיאן לגלות לי מה היה שמו הפרטי לפני שקראו לו דן. חייך בתוגה ובהתנצלות, חיוך ילדותי מאוד, ואמר: זה סוד. ושתק. והוסיף: תסלח לי.

ואחר כך הלכנו לאכול איזה דבר במסעדה קטנה, ודן דיבר על שני סוגי שירים: שירים שחיים להם בתוך הלשון בהרווחה, בנוחיות, בתחושת-בית, ולעומתם — שירים שהלשון אינה נוחה להם והם נמצאים בה כמו בבית-סוהר. בערך כך אמר זאת: יש שירים שהולכים טוב עם השפה, ויש שירים שהיו רוצים ללכת נגדה: או בלעדיה. זאת אומרת, לצאת ממנה לגמרי. ופתאום כמו מחוק הכל העיר בשנינה: מה שמשותף לשני הסוגים זה ששניהם לא משנים שום דבר. השירים היהודים שאולי משנים משהו הם שירי-הלכה. המדרשים. אולי נתחיל לכתוב מדרשים?

אחר כך החשיך וחזרנו מסן-פראנציסקו לברקלי ברכבת התחתית העוברת מתחת למפרץ. סיפרתי לדן שאני כותב ספר בשם „מנוחה נכונה". דן, אורו עיניו בבת אחת, פתאום נזכר כי יש בידו קינה אחת אשר כתב ר' משה בן זכות במאה ה-17 לזכרו של אחר, „הקצין הנכבד כמר דויד מוגיון נ"ע, המעולה, יראה, והולך-תמים". וזהי קינה בתבנית סונטה אשר לא נדפסה עד היום בשום מקום ועניינה, בין היתר, המנוחה הנכונה. דן פגיס הבטיח לי כי בשובנו ארצה ישלח לי. ואכן גם שלח, מועתקת בכתב-ידו הקאליגראפי, והיא תלויה אצלי עכשיו על הקיר בין מדפי הספרים. אני מביא כאן את הקינה הזאת, לזכר דן פגיס:

ר' משה זכות: קינה
הלא עוף יצפצף רננה
בעזבו יקשו ופחו —
כמו בן אנוש ישיש, ויזרח,
במוצאו מנוחה נכונה.

בתם זה, ישר-התבונה
ורודף צדקה כבוחר
יהיה השמו ושיחו
תמים-לב, מבקש אמונה.

ועתה הלא זם ופנה
בבוא גר לחשך לנוחו:
בשמחה יהלך בבוחו

לעין, לזיו-השכינה,
וכינור בידו לרינה
ומזמור לדוד בבוחו.

★

וגם שורות אחרות מתוך השיר על זריאל הייתי רוצה להעתיק כאן כדי לענות לדן פגיס במילים שלו-עצמו:

מלאך הגבם בחצרי אחורית, זריאל,
בין סורגים של גשם הלוך
נשכבות,
נער-מקהלה נזוף - - -
אמת, שתקת הרבה,
גלגלי ברזל שבורים שהו לרגליך,
השנים הענבבו יהודות באזוב, להשר
בקללות ביידעים,
זריאל, לא היית לשווא, לא לשווא.
נבהל ממכוח חוזך נקרע
רקיע אחר - - -

שנת התשעים ל„מדינת היהודים"

שלושה שחזרו בהם
מאת ג. קרסל

קשה למצוא ספר שעורר עליו התנגדות השטנות כה רבות ונגוונות כ„מדינת היהודים". מי לא נמנה עם משיגים אלה? רבנים ארוקים וחרדים, ורפורמים-ליברלים, חובבי ציון לכיניהם, חכמים, סופרים, עתונאים — כולם יחד יצאו נגד חוברת זו, פרט למיעוט מבוטל, שאף כי היו מעורבים כל הסוגים הנ"ל. וזהי פרשה סבוכה ואף רבת-ענין, כיצד הבהילה חוברת זו של הרצל את העולם היהודי — לצערנו עדיין לא הואה הפרשה הזאת לכל עמקה ורחבה. ניסיתי לעשות זאת במשך עשרות בשנים והחל במחברתי: „ראשית צעדי הרצל באספקלריית העתונות העברית" שיצאה לאור ב-1943 והמשכתי בכך במשך כל השנים ועדיין בקעה רחבה להתגדר בה. הפעם נייחד דיבורנו לשלישיה של אישים בולטים בעולם היהודי במזרח ובמערב, שפתחו בהתנגדות קשה וחריפה ולבסוף חזרו על עמדתם וחזרו בהם מהתנגדות זו ושניים מהם אף הודו על כך בפומבי ואילו השלישי — בזכרונותיו, שנתפרסמו בשנים האחרונות.

אנו נפתח בשלישי, למי שהיה, מבחינה גיאוגרפית, קרוב ביותר להרצל, הלא הוא רבה הראשי של וינה הרב ד"ר משה גידמן. הוא היה יליד המערב, ספוג תורה מנעוריו, תלמיד מובהק לרמח"ל בבית המדרש לרבנים בברסלוי: ר' זכריה פרנקל וצבי גרץ, בוגר המחזור הראשון, ממלא מקומו ברבנות של לודוויג פיליפסון במגדבורג ושל יצחק נח מנהיימר בוינה (ולא של אהרן ילינק, כפי שכותב הר' א. ביין. ילינק היה מטיף, לא רב ראשי). הוא חיבר ספרים רבי חשיבות במקצועות שונים ב„חכמת ישראל" (רובם בגרמנית ומיעוטם בעברית). היה הוא, איפוא, בין שלושת הראשונים שהרצל תלה בהם את תקוותו שיסייעוהו בביצוע רעיונו בדבר „מדינת היהודים", והם: שניים מאילי-הממון היהודים: הירש ורוטשילד ואחד מעולם השורשיות היהודית — גידמן.

הקורא באגרותיו של הרצל וביומנו מתקופת חיבור „מדינת היהודים" רואה כיצד נפתל הרצל נפתולי אלהים לשכנע את גידמן ואפילו התבטא: „אותך אעשה לרבן הראשי" של מדינת היהודים. אולם ללא הועיל. תחילה התלהב גידמן ואילו בהדרגה נעשה פושר יותר ויותר ולבסוף מתפרדת החבילה ודבריו האחרונים של גידמן להרצל (לפי זכרונותיו): „אמרו חז"ל (ברכות לג) גדולה נקמה שניתנה בין שתי אותיות, שנאמר: אל נקמות ה' (תהלים צ"ד, א). עלי להסתלק מכאן, ממקום ששם ישראל וקוראיו מבוזים ומושפלים, ולפנות את העולם לאויב, כדי לגדל כרוב בארץ ישראל? לא! אפילו עשרת אלפים סוסים לא יזיזוני מכאן עד שלא אראה בנקמה ובנחמה בכליונם של שונאי ישראל". „מדינת היהודים" מופיעה בשנת 1896 ואילו ב-1897 מופיע קונטרסו של גידמן נגד הציונות והרצל בשם: „היהדות הלאומית".

הפכתי לא מעט בחוברת זו במשך שנים ונוסף לפירכות ותמיהות שגילו בה הרצל ונורדוי בדברי תשובתם לא נמלט גם קורא בן ימינו מהשתאות לדברים שמשמיע גידמן — והכל מבוסס כמובן על פסוקים ומדרשים שאין במציאות דבר כזה כמו יהדות לאומית והציונות היא המצאתם של אנטישמים, שהתחילו לערער על לאומיותם המשותפת שלהם ושל יהודים. מכתו של נימוק „תותח" זה, שבעטיו נקטלה הציונות, הוא מסיק שאין היהודים אומה אלא בני דת משותפת בלבד ואילו מבחינה לאומית הם גרמנים, צרפתים וכו'. ההיסטוריה אינה חסרות, הגל בימי המקרא שהמלחמות היו בנות אופי דתי ובחינת „מלחמת מצוה". וגדולה מזו, לא הארץ הפכה את בני ישראל לעם, שכן הצירופים: עמים, לאומים, גויים וכיו"ב כוונתם לשאינם בני ישראל, שלאומיותם היא סימנם המובהק, לא כן ישראל שאורח-חייו הוא שעשאו נחלת ה' וזו אינו קשור לארץ מסויימת.

מכאן אך כפסע לתורת „התעודה". היהדות היא לא רק אנטי-לאומית אלא עיקר תעודתה היא הפצת האלוהיות בכלל בעולם ועשיית שלום וכוי אחד בארץ. אין לגנות את התבוללות; רק במידה שהיא עוברת את תחום ישראל. במידה שיש מקום לגינוי הרי ראוייה לכך היהדות הלאומית, המבקשת להעביר אלינו זמורת זר, את השרביטים הזולתי המצוי בין הגויים. אמת, ארץ-ישראל היתה מאז ומעולם פינה יקרה בלבות היהודים. אולם מעולם לא היה מסע בלי שפיכות דמים לשם תקומתה המדינית שם. בסיכומו של דבר, עלינו לשמור כעל בבת עינינו את תעודתנו ולא להחליפה בלאומיות. בכך חותמת החוברת בגרמנית. אולם המסכה בא לאור מכן בעברית מפיו של גידמן עצמו.

בימים ההם התחיל להופיע ספרו המפואר של גידמן „התורה והחיים בארצות המערב בימי הביניים" בתרגומו העברי של א.ש. פרידברג. בראשו באו דברי פתיחה „כתובים בלשון הקודש מאת הרב המחבר". וגם כאן חוזר גידמן על עיקר דברי הקונטרס: על סגולתנו הנפלאה יכולת האקלימיזאציה שחונן אותנו פה יוצרנו וכי „למחיה שלחנו ד' מארצנו והפיצנו בין הגויים".

בדרך זו „היכה" גידמן את „מדינת היהודים" של הרצל על פי התורה והספרות העתיקה. אולם כיצד כתב ברוב שנינה נורדוי בבקרתו החריפה על ספרו של גידמן:

אם היהודים חרדים שאיפה לוהטת להקים את מלכות ציון החדשה, הרי הם שואבים את ההתעוררות לכך לא מן התורה ולא מן המשנה, אלא ממצוקת הזמן, מרגשותיהם של החיים הבלתי אנושיים, מהחלטתם שלא לסבול עוד את המצב שנוצר להם בעמים. ומי שבחלה נפשו ברוכר והיא מלאה כיסופים כבירים לקיום אורח-ממלכתי בן חורין גמור, בלא בריחה פחדנית מטמנה היהדות יכריז על עצמו כעל תומך במדינה היהודית ללא כל היסוסים וישתתף בעצמו בבנינה.

וכאן בא סוף פסוק, הפותר חידה שרבים תהו עליה והיא, בערוב ימיו של גידמן ביקש לראות כממלא מקומו ציוני אמיץ ללא חת, המכריז על כך בפומבי רב, צבי פרץ חיות, צאצא שושלת רבנים, גדול בתורה ובחכמה.

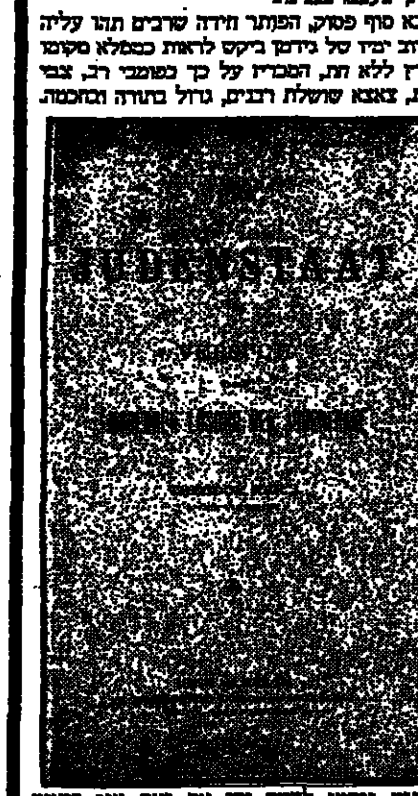

כיצד הגיע גידמן לצעד זה? את זאת אנו רואים מזכרונותיו, שהוזה בימיו האחרונים על עמדתו הקודמת ובכך הביע את תהייתו. בפעם הראשונה שמעו פרנסי וינה (הרצל חסר בצדק, שגידמן התנגד בשל מוראם של פרנסי וינה המתבוללים) מפי רבם החדש בנאום-הכניסה שלו: „מי שחושב, כי יוכל על ידי איומים או פיתויים להטות אותי מן הנתיב שעלי ללכת בו או להניעני לכך שאתגבר להשקפותי, שקניתי לעצמי במשך עשרות בשנים עתיד הוא לנעוץ שיניו בחלמיש". לא נרתע חיות כקודמו מפני הפרנסים ועל כך שמעתי סיפור של עד ראייה, ד"ר יוסף האגר ז"ל, כשבא פעם למשרדו של חיות וכרגיל צבא שם תור גדול של אנשים. והנה התפרץ אחד מראשי הקהלה, תבעו לחדרו של חיות. לא עברו רגעים מספר וחיות הוציאו מחדרו וביקשו להכות בתור יחד עם כולם.

(המשך בעמוד הבא)

מארגריט יורסנר

שלושים ושלושה השמות של אלוהים

מצרפתית: ישראל אלירז

(1)
ים בבקר

(2)
קול המעין
בסלעים
על קירות
האבן

(3)
רוח ים
הלילה
על אי

(4)
דבורה

(5)
מעוף ברבורים
משלש

(6)
שה בן-יומו
איל יפה
כבשה

(7)
פני הפרה
השקטים
פני הפר
הפראים

(8)
פני השור
האטיים

(9)
האש האדמה
באח

(10)
הגמל
הבולע
שותה את
העיר הגדולה והעמוסה
בהלכו אל מותו

(11)
העשב
ריח העשב

(12)

(13)
האדמה הטובה
החול
והאפר

(14)
האנפה שהמתינה
כל הלילה,
קפואה כמעט,
והמשקיטה את
רעבונה
עם שחר

(15)
הדג הקטן
הגווע
בבית-בליעתה של
האנפה

(16)
היד
הבאה
במגע
עם הדברים

(17)
העור —
כל משטח
הגוף.

(18)
המבט
ואל מה הוא נבט

(19)
שבעת שערי
ה
השגה

(20)
הטורסו
האנושי

(21)
קול ויולה
או חליל
מקומי

(22)
גמישה
קרה או
חמה
של משקה

(23)
הלחם

(24)
הפרחים
היוצאים
מן האדמה
באביב

(25)
שנה
במטה

(26)
עפר
השר
וילד
נבה

(27)
סוס
דוהר
בחפש

(28)
האשה עם
הכלבים

(29)
הגמלים
הפרדים צמאונם
עם צאצאיהם
בבארי
הקשה.

(30)
שמש העולה
על אגם
שחלקו קפוא
עדין

(31)
הברק
השקט
הרעם
הרועש

(32)
השקט
בין שנים חברים

(33)
הקול הבא
ממזרח
בא בעד האוזן
המבינת
תלמד שיר.

22 במארס 1982

מה קראו, מה יקראו
מאת אברהם הגורני-גרין

לדן פגיס ז"ל

הובטח לנו כי סופרים ומשוררים יציגו את ה„אני מאמין" שלהם. שאלתי את עצמי: נניח לרגע, שהצלחנו. מצאנו את המפתח ללבו של הקורא הצעיר. מה שמצפה לו לקורא הצעיר הזה בהמשך הדרך. דרך החיים ודרך הקריאה. מה טיבו של העולם שבו יחיה. כיצד ישמש לו מה שקרא רקע להמשך הדרך?

נזכרתי בדבריו התמימים-הנבוכים של אשר ברש, בפתח תרגום „אי המטמון" מאת סטיבנסון, בשנת תרפ"ז, בהוצאת „קופת הספר". „היו מבקרים שפסלו את סטיבנסון" — התנצל ואמר — „מפני תאוותו היתרה לתאר מעשי שוד ושפיכת דמים, להראות את החיה באדם, התגעשות דמו הטמא, אבל נתברר שהמבקרים הוטעו במשפטם: סטיבנסון אהב את האדם אהבה עזה וביקש לראותו בתפארתו". ואעפ"כ הוא רואה צורך לפנות אל הקוראים הצעירים, שעתידים להיסחף בלהט העלילות לבל ישכחו, חלילה, „כי האדם נוצר להיות טוב וחנון וסלח ושומר חוק החיים והחברה: המטמון, הבצע, אשר לא עמל בו" — כך הוא חותם את דברי ההקדמה הפדגוגיים — „הוא רק רוח רעה, מעשה שטן, ואחריתו הבל ומר-טעם, כמו באחרית 'אי המטמון'". כך אשר ברש בתרפ"ז. כשהוציא אוריאל אופק, לאחר יובל שנים, את תרגום „אי המטמון" (כתר, 1974) שוב לא ראה צורך להתנצל או להקדים הקדמות. העולם השתנה.

החיה באדם. מליצה. בתרפ"ז. לפני מאורעות תרפ"ט. אצלנו. לפני מלחמת העולם. השואה. רוח רעה. מעשה שטן. כלום העלה בדעתו אשר ברש החביב, ממטפחי ספרות הילדים העברית, כי ששים שנה לאחר דברי ההקדמה הללו יתפרסם בישראל ספר בשם „עיין: ערך אהבה", שבו סופר ישראלי צעיר ינסה להתמודד עם „החיה שבאדם" באמצעות עימות בין מפקד נאצי של מחנה השמדה לבין אנשל וזרמן, סופר ילדים יהודי, שהפיק סיפורי הרפתקאות על אדמת אירופה, ארץ שם. כי אחרי אושוויץ, שאלתו של ביאליק: „אומרים, אהבה יש בעולם — / מה זאת אהבה?" אי אפשר יהיה להשיב עליה באמצעות המילון. תהא נחוצה אנציקלופדיה. אנציקלופדיה שימושית של השואה. כאילו אפשר למיין, לתער, לקטלג, לסווג, לתעד את כל מיני הזוועות, המיתות המשונות, ההשפלות במסגרת „ערכים".

ואולי דויד גרוסמן, של שנת תשמ"ו, כמוהו כאשר ברש של תרפ"ז: מאמין ללא תקנה. אוהב אדם. אוהב זקנים כפי שהצהיר בספרו לילדים „דו קרב" (1982) בטרם היה השם גרוסמן ידוע. אם יכול היה לבחור מין סבא כמו אנשל וזרמן, סופר ילדים, שהיה בתא הגאזים והגאז לא יכול לו. כי ברורים של אקרה שולתו בו מקרוב ולא צלתו. כי סופר הילדים, שכתב ספרי הרפתקאות, לא מקוריים ביותר, אך מושכים ומרתקים, כי הוא יהיה הניצול היחיד. בזכות סיפורי „ילדי הלב" שלו. בזכות כינוין „שהרזה". עמו, עם מנקה המתראות, יושב הנאצי נייגל, שכילד גרמני התענג על „ילדי הלב" של וזרמן זה, כדי לשמוע את סיפוריו הדמיוניים בעוד שמעבר לחלון חולפים האנשים העירומים, שהוצאו זה עתה מן הרכבת, בדרכם אל תאי הגאזים. „בדרך הסמיכה" כפי שמתלוצצים הנאצים.

כלום שיערו יוצרי ספרות הילדים שלנו באיזו דרך עתידים ללכת קוראיהם? מה יהיה מצבו של האדם במאה העשרים? כה דמות תהא לחלום הישראלי בספרות זו, שבה יוספו לקרוא קוראיהם הצעירים לכשיתבגרו?

★

בעקבות סרטו של קלוד לנצמן „שואה": כתב עמוס עוז — והוא עצמו עוסק גם כן בהוראה — „מורים", „עסקנים ונואמים" החדירו בילדי הארץ את מה שקרה שם, בשואה, כדבר אל-אנושי. שטני. מטאפיזי. כאילו לא בני אדם חוללוהו. קלוד לנצמן מנסה להוכיח את ההיפך. הרוצחים והקרבנות, הפוסקים ומשתפי הפעולה, כולם היו בני אדם. גם הניספים וגם הניצולים. והכל הכל התרחש כאן, על פני האדמה. לא על כוכב האפר. לא על פלנטה אחרת.

כן. גם הרוצחים, מתרשם עמוס עוז מהסרט, „לא סדריסטות שעירים, לא מפלצות מקריבות, לא קנאים זבי-דיה, אלא כאחד האדם". דן פגיס בספרו „גילגול", כבר תהה על כך. באירוניה מרה. הוא היה ילד בימי השואה וראה מה שראה. ולאחר כל מה שראה כתב סידרה, עדות. בקרון חתום. סיוטת הסכם השילומים. וכתב גם לילדים: גילגולה של „ביצה שהתחפשה" כנגד גילגולו של האדם. במאה העשרים.

אם נקבל את דברי עמוס עוז על נטייתנו להתייחס אל השואה כאל מטאפורה בעוד שמן הראוי להתמודד עמה ללא מחיצות אפשר שיהיה צורך לתקן גם כמה גירסאות של אגדות ילדים. „כיפה אדומה", דרך משל, תלך ביער היישר לא אל מלתעות הזאב אלא אל סכינו או אל רובהו של האדם הצייד.

אכן, ספרו של גרוסמן „עיין: ערך 'אהבה'" מחולל רעידת אדמה בספרותנו. הוא נטל את המטאפורה ועשה מה שקורין „ריאליזציה של המטאפורה". תחילה בכך, שגיבורו, כילד, מנסה לגדל בפועל ממש, בתוך כלוב במרתף, בשכונת בית-מזמיל בירושלים, את „החיה הנאצית", זו המסתורית שעליה שמע כה רבות. ואחר-כך, באמצעות שימוש בחומר תעודי על המחנות, עד לעדות הצגה, מבעד לאשנב, אל תא הגאזים.

צריך לזכור, שעמוס עוז עצמו — והוא מייצג דור בספרות הישראלית — ניסה את כוחו בהתמודדות עקיפה, סטרילית מאוד, עם נושא השואה, באמצעותא שבין סיפורי קיבוץ. בשאול משרניחובסקי בזמנו הוא עושה בסיפור „עד מוות" שימוש במוטיב היהודי הקם מבינתו שוב ושוב, כדי לאלץ את רוצחיו לחזור ולהמיתו ולשמוע את קללתו. ואף הוא כמשרניחובסקי מרחיק עדותו לימים רחוקים. לימי הביניים. למסעות הצלב. משום כך נפעם כל כך וחש את עצמו הולך ומשתנה לנוכח הסרט הדוקומנטרי של לנצמן. הסופר, שעניינו מלים, מסכעות לשון, מטאפורות, סמלים — כורע ברך בפני המציאות המשתקפת מן הסרט. „כמעט שאין בסרט דימויים, סמלים ומטאפורות" — הוא כותב („דבר" 27.6.86) לעומת זאת — „יש הרבה מאד רכבות המסמלות רכבות". „אין לקח" — הוא מוסיף — „ואין מוסר השכל". הדברים מדברים בעד עצמם. והדברים רלבנטיים מאוד לנושא שלפנינו. לדורנו דור הסרטים והטלוויזיה.

★

לדורנו, שחלם, כי כאן בארץ ישראל נתחיל בחדש. ללא מורשת של גלות. ללא עיירה. ללא פרנסות אוויר. ללא יידיש ושאר שפות של שם. עצמאיים. חופשיים תחת שמי התכלת. במרחבי הארץ. נחיה חיים בריאים. שלמים. עבריים. חיי עבודה יצרנית. בכפרים ובערים. ידענו שצריך להילחם בשלטון הזר ולזכות בריבונות. בצטטנו היום את ביאליק, שעל כנפי „אל הציפור" שלו ו„בשורה" התענג דור, שביאליק אמר, שאם תהיה לנו פעם מדינה — היא לא תהיה יהודית או שלא תהיה מדינה. ביאליק המשורר הלאומי. אבל אלה שנולדו בארץ הזאת ומעם גלות לא טעמו, היתה להם הרגשת בעלות. שייכות השתייכות. היה מובן שצריך יהיה להילחם. וכדי להתכונן למלחמה צריך להתאמן. ולעבוד. היתה נכונות לתת. באה מלחמת השחרור והיישוב הזה הערה את כל תמצית החלומות והכיסופים במלחמה הקשה הזאת. היתה גבורה. היו קרבנות, אך היתה מלאות. היתה הירואיות. והרבה פאתוס חזון. ומי שזכה לחוויות הללו לא מסוגל

(המשך בעמוד הבא)

עקרונותיו ניצחו
מאת עמוס כרמל

מאיר בראלי, „להבין את בן-גוריון"; פרקי „היכרות אחרונות" / הוצאת „עידנים", 1986; 196 עמ'.

רבים נתלים כיום בדוד בן-גוריון ובתביעתו לחשיפת האמת ב„פרשה" הידועה (ורבים לאין שיעור מאלה שתמכו בו בימים ההם). לא יחסרו גם מחקרים אקדמיים המנתחים את הגותו ופועלו. מאיר בראלי, שאין צורך להציגו לקוראי העיתון הזה, כמו יצא, לעומת זאת משני קטבים מנוגדים. ראשית חכמה, הוא לא קפץ על העגלה באורח רטרואקטיבי אלא הלך אחרי בן-גוריון במדבר הפוליטי של אמצע שנות השישים (והכירו מקרוב ב„אחרון מאבקיו", וגם לפני כן). שנית, פניו אינן נשואות אל מגדלי-השן האוניברסיטאיים. הוא מקפיד לתמוך את יתדותיו בעובדות ובמיסמכים — כמצוות החוקרים הראויים לשמם — והוא נשמר שלא לשים דברים בפי זולתו, קל וחומר בפי שוכן-עפר, אבל קהל-היעד של הספר הוא הדור שלא ידע, או שניזון מ„פרשנות מסולפת". למען אלה הוא מבקש להסביר צדדים שונים בדברי ימיו של בן-גוריון, ומכאן, כמדומה, נגזר גם מבנהו של הספר.

אין לפנינו מסה ארוכה וסבוכה בקריה. אין גם נסיון לאנוס את העובדות ולמצוא חוט-שני אחד הקושר ראשית ואחרית בחכמה שלאחר מעשה ותוך התעלמות מן העובדה שמדובר באיש-המעשה, באלוף הפרגמאטיקה ו„כיצד האפשרי". תחת זאת יש פרקים פרקים, קצרים למדי, שכל אחד מהם עומד בפני עצמו וכולם יחד עולים בקנה אחד עם הקביעה המסכמת, המופיעה בראש הדברים: „הייחוד של בן-גוריון... הוא רב-צדדיותה של דמותו הציבורית וכן התמשכות הצלחותיו הלאומיות תקופה ארוכה... הנושאים שריכזו את תשומת-לבו השתנו, אבל לא עצם העובדה שבכל שלב של חייו היה נושא אחד, אשר למענו היתה מעליו בן-גוריון הצירה את האוזרים". לא רק עם הקביעה הזאת — גם עם השורה החותמת, פשוטו כמשמעו, שבה נאמר „עקרונותיו ניצחו לאורך כל החזית — וזה העיקר".

מה שיש בין לבין נכיר להלן כמה דוגמאות.

בפרק הקרוי „תרומתו הרעיונית" מזכיר בראלי כי בן-גוריון אמנם דגל בבוא העת בממלכתיות אבל לא ויתר על אמונתו השלמה „שחזון השחרור היהודי וחזון השחרור האנושי שלובים ושזורים יחד". ספרו של בן-גוריון (החשוב ביותר, לפי בראלי) נקרא „ממעמד לעם", אבל אין בו „ויתור על כיתתיות מעמדית למען לאומיות כללית. לפי תפיסתו של בן-גוריון זהו ויתור בלתי-אפשרי בשל זהות האינטרסים בין הפועל לעם".

בפרק „התפתחות היחסים עם הקיבוץ המאוחד" נזכרת וגרונה, כצפוי, „המחלוקת שגבהה בין טבנקין וסיעה ב' מזה לבין דוד בן-גוריון, ברל כצנלסון והרוב במפא"י מזה". אבל לפני כן מעמידנו המחבר על העובדה ההיסטורית ש„הקיבוץ המאוחד נראה היה לבן-גוריון קרוב יותר מכל גוף אחר לאידיאל של חלוציות, של מסירות שלמה, עד-תום, לצרכיה של הגשמת הציונות". לימים, הוא מוסיף ומזכיר בפרק הבא, תבע בן-גוריון מן הקיבוץ המאוחד להעסיק עובדים שכירים, מריבוי העליה החדשה בהסתמכו דווקא על כך „שהקיבוץ המאוחד לא היה מימיו תנועה מסוגרת".

בפרק „פליטות-פה" מוצגות כמה אמירות שהיו „מתוכנות היטב תכנונות" ונועדו לשרת את העניין. אפילו נראו מלכתחילה כחופזות ובלתי-שקולות. בין אלה מונה בראלי את „הרס את האימפריה הבריטית", את „ההם הגורדוני", את „אמירת הגויים ומעשה היהודים" ואת „אום-שמום". הוא מבהה אותן אחת לאחת ותורם כאן בבירור להבנת האיש.

בפרק „חלוקה ושלמות הארץ" נסקרות התבטאויות שונות בהקשרים שונים ונשמעת תביעה נוקבת לא „לגייס" את בן-גוריון להגנת עמדות של ה„מגייסים" אלא להבין את „עמדותיו, דעותיו ומניעיו". בהסתמך על כתובים מזכיר בראלי את הקו הבן-גוריוני של „התאמת מדיניות לתנאים משתנים", את „כושרו ליישם מדיניות נכונה, כאשר הוא עצמו מנווט את הספינה", וגם את העובדה ש„התנגדות של הערבים לתכנית ציונית לא פסלה מעולם בעיני דוד בן-גוריון תכנית כזאת".

חלק ניכר מן הספר ערוך בשתי חטיבות מעין-כרונולוגיות: „פרקי תש"ח" מזה ו„אחרון מאבקיו" מזה. בחטיבה הראשונה יש על ההחלטה להקים מדינה יהודית, על הנופלים במערכות ישראל, על המאבק הכפול להנהגת צבא אחד (נגד מי „שנאמר בשירים עצמם שאלהים בחר בהם לשלטון" ונגד „מי שחשבו את עצמם לחלוצים הנאמנים ביותר"), ועל חזית ירושלים. בחטיבה השנייה יש לא מעט ממעורבותו האישית ומפעילותו של בראלי בפילוג של מפא"י ובייסוד רפ"י. בתוך כך הוא בא גם חשבון עם בן-גוריון על פגמים שהתגלו במפא"י בימי הנהגתו ולימים לא בעמד לראשי רפ"י. עוד שם על שורה של אירועים מבפנים המסבירים לא מעט מן ההתפתחויות, במבט לאחור.

בכלל, אין האהבה וההערצה מקלקלות את השורה. אבל לשווה במקום אחד מצאנו הסבר רחוק שהיה אפשר בלעדיו (בהנחה מובנת מאליה שבן-גוריון לא היה כליל-השלמות). בע' 110 מסופר איך הגיב בן-גוריון על המרכז במפא"י כשימשה פרטיזנים יהודים מפולין בהופעתם אינו מאושר, כמסתבר, מן ההסברים הללו, אבל מתאמץ בכל זאת לתרצם, והכל.

אחרון אחרון, נקל לקורא לרדוף בספר הזה, מסילה ייקל עליו להבין באמצעותו את בן-גוריון.

„יהדות זמננו" — 3

כרך שלישי של „יהדות זמננו", שנתון לעיון ולמחקר, ראה אור בהוצאת הספרים ע"ש י.ל. מאגנס, האוניברסיטה העברית ירושלים, בעריכתו של מנחם קאופמן.

הכרך פותח במאמר מעזבונו של פרופ' אוריאל טל ז"ל „על זיקת הגומלין בין ההיסטוריה הכללית להיסטוריה של עם ישראל". שאול פרידלנדר כותב על „אוריאל טל — המורה והחוקר". אהרון יעבצריג — על „תפיסתו היהודית של מרדכי קפלן". יוסף גורני — „בין האינטרס של היהודים לאינטרס היהודי" (עיון משווה בשלושה סימפוזיונים של אינטלקטואלים יהודיים בארה"ב).

במדור „דברי מחקר": על „תמורות תבתיות ביהדות בריטניה בשנים 1918-1939" (וויויאן ד. ליפמן), על הקהילה הליברלית בהמבורג (דן מיכמן), על פרשת האחים פינאלי (פריסילה דייל גינצב), על הפינוי מביילורוסיה המזרחית בתקופת השואה (מרדכי אלטשולר), על המנגנון הנאצי בגיטו לודז' (שמואל קרקובסקי), על דמות המדינה היהודית בעיני הוועד היהודי האמריקני (מנחם קאופמן), הכס הקודש ובעיית ארץ-ישראל אחרי מלחמת העולם השנייה (סילביו פראר), ארה"ב ופרשת „אקסודוס" (אביבה חלמיש), חיילי הבריגדה ושארית הפליטה (יהושע ויץ), על יהודי אמריקה הלטינית — היבטים דמוגרפיים (עוזיאל שמלץ ומרגריטה דלה-פרגולה).

במדור ביקורת ספרים, מאמרים מאת: משה ליסק, מנחם קאופמן, יהודה באואר, רוברט ויסטריך, שמואל אלמוג, דב לוין, דן מרמן.

וחותם את השנתון לוח אירועים בעולם היהודי בתשמ"ד-תשמ"ה (1983-1985).

„הצרצר משורר הגלות"

„הצרצר משורר הגלות" (על היסוד העממי ביצירת ביאליק), פרי עטה של חוקרת הספרות זיוה שמיר, יצא לאור בהוצאת פפירוס.

הספר בוחן את היסוד הפולקלוריסטי — אחד החידושים הבולטים שהביא עמו ביאליק הצעיר אל השירה העברית של סוף המאה ה-19 ותחילת המאה ה-20. בניגוד למשוררי ההשכלה, שבחרו לרוב בסגנון גבוה וקיצבו גיבורים מתנשאים, בחר ביאליק טיפוסים עממיים „נמוכים", ששפתם עילגת ומשובצת ניבים השאולים מן היידיש.

זיוה שמיר היא חוקרת של יצירת ביאליק ומעורכי המהדורה האקדמית של כתביו. פירסמה עשרות מאמרים על חייו ויצירתו, ספרה זה זיכה אותה בפרס טרן.

מאת יהושע רש

מורשת וקידמה – חידוש או חדלון

ליהודים הספרדים בארצות הגולה קרא מכס ובר "עם פאריה" PARIA הוא מיעוט סובל ונרדף החי על תקוה אחת, היא הגאולה הדתית. דומה כי היתה זו ראיה 'קאתולית' של ההוויה היהודית הגלותית, הנצחית ושכוחת המרבא הארצי כביכול. הסתייגות ואף התקוממות 'פרוטסטנטית' לגודל זה הוליכו מחד גיסא להשתחררות מהמסגרת הכפויה־המיסדת בהווה והאסכטולוגית בעתיד, ולפתיחת שעריהם של מקצועות, חברות ומדינות לפני מרץ כלוא ומהפרץ־לבסוף – ומאידך גיסא לנתיב הציוני העתיד להוליך ליישות שהיא היפוכה כ"פאריה" בכישורי הצמד הרוזה גם יחד.

העפלה זו ממצוקה רוחנית־תמורית אל הוורות הרוחנית־תמורית הדתית, ללא כל ספק, חיובית במהותה; עם זאת – כפי שעוד נראה – נשתמר ה'מתח' רק זמניה, דור אחד או שנים, והלא עינינו הרואות שהליאות נותנת את אותותיה במרבית המישורים, ובסיכום מאמר זה מתבקש לסמן שדווקא במציאות היהודית בישראל העצמאית אין זה דין ששיגרה אינטרסנטית תשתלט על מיכלול 'כשרים תמוריים' שליחם לא נס. נכון: בישראל רבו־נדבו דאגות שלא היו ידועות ליהדות "סובלת מדוחפה במעמד של מיעוט ללא סיכוי של תמורה", והלוציות 'קאלוויניסטית־פוריטנית' נסתה להיכנע. לעומת האטביזם הסוציאלי הבלבלי ולפיתויו של 'גם התקמה', לזולום פתאים' של יציבות דלת אתגרים ואפשרות של מסירת עבודות 'בלתי קדושות' לידיים נוכריות, – ודווקא בהאתנר על ישעיהו, כזכור... ל"מיעוט" שכמנו נשללו נבכר אמצעי המדיניות המינהל נתגלו מנעכיהם של שסחרי־עיסוק אלה והם ספגו חלק ניכר מ"רוח השליחות" שאיפשרה את ליזתם או את תחייתם.

החזרה בתשובה מופיעה כאן גם כתופעה של איטגריזם "קאתולי", השונא פשרות ודגישות ופתיחות חברתית, הנגמול כביכול בפוריטניזם פרוטסטנטי שפוף, ריק מכוח־מרדבן ודבק בחומרה כסימן־היכר קדוש ואתורק 'ה' "אתה בחרתנו" שוב אינו זקוק למעשה כעיקר מול המידרש, אין גם כל "מידרש" המעז לחלוק, – הקיפאון המחשבתי־הרוחני מפיק רק ודאות חוזרת על־עצמה, – חלולה ומתנשאת.

ובכל זה, כאמור, בשם מורשת שהיא לא רכוש חוגים אלה כי־אם קניינם של כל ישראל, ובמיוחד של נאמניה המבקשים לטפחה בשכבות מפרה עם הקידמה התרבותית האוניברסלית.

עקיבא א. סימון מבליט את החשיבות של הקיבוץ הדתי, שלפה בידיו להתמודד עם 'סתירה פנימית' שהוא "בידוֹן לה", בהיותו "שואף לאינטגרציה של הרשגים הסוציאליים והציוניים, הכלולים במלה "עבודה", ושל דרך התורה ומצוותיה. שהרי שאיפה זו עולה בלי ספק בקנה אחד עם ההלכה ה"קאתולית", אך עם זאת היא מבוססת עקרונית על ביזורה ההכרחי של צורת התיישבות מסויימת". בדירותם של חלוצי הקאלוויניזם שביקשו למצוא מקום "בעולם הזה" נפלה בחלקו של הקיבוץ הדתי, אומר סימון, והוא "בכל מדומם המכריע של בני העם משלוש בחינות: מבחינת הסוציולוגיה, בהיותו מאותר ביהדות כפר קטנוני; מבחינת החברה, בהיותו צמוד לדרך־חיים שיתופית; ומבחינת המקצוע, באשר הוא רואה בחזרה לקרקע את עיקר תכליתו". זו היתה יכולה להיות התחלה – ואולי סיכוי של דרך־מלך – לגישה 'פרוטסטנטית' במציאות המיוחדת שלנו, אך שוב נקראים אנו ללמוד מן המציאות שמעשה החלוצי בצבע הדם כבולו על־ידי נושאי הדת (ובכלל לא על־ידי המנסים להעתיקה־לחקותה, שכן איש עוד לא הצליח 'לחרשה' ועל־פי־רוב מצטטים בישראל הריבונית חול חוץ ל) ואילו העברת הדת לפי הלכותיה הגלותיות

למציאות הישראלית גרמה לפירוד, להתנכרות, ומקרים הצצוצות נשאים באחריות מדיבית לגורם זה של הניתוק – לגורמים אחרים שב"נתק" אחראים שופכי התינוק המסורתי עם המים האורתודוכסיים – ובמקום דיריבון הרדי או שלמות־תוך־תמורות נוצר משבר של זהות ושל יעד. ובר מבקש, בחיבור אחר, להוכיחנו שגם נבכר זכתה היהדות רק ל"קפיטליזם עבדותי" – וכלל לא מלכותי או ממלכתי הן במיגוריה והן במעמדם של רוב פרנסיה – היא נתגלתה איפוא כ"צולעת" שם ו"אטיולוגה לבטים" כאן. אפשר לגלוש בקלות ברובה לפסיקות פסיביות וקטלניות, שאף הן עוסרות בסתירה מכוונת עם המציאות, שכן – עוד בחורנו היה מסתבר אולי כי־ם בהתפתחות ההומרית־הרוחנית היהודית "דבר מה" שאינו עולה לגמרי בקנה מידה אחד עם מסלוליהם של עמים אחרים ו/או של דתות אחרות. מכאן שגם בסיסנו של ובר "תקפה" לגבינו רק במידה רבה, – אך מוגבלת.

★

ובר הוקיע במריפות את אהבת ההדר ואת הנביה למותרות שאפיינו אצילים הנגמנים בחברה הקאתולית, וראה בהן בזבזות שעורייתית. יש מי שניסה להסוות "ספילות" אחרות, – זו של חוגי שולים אך עתירי ממון בציבוריות הדתית היהודית שמנהיגיה אומנם אינם בונים לעצמם קבר מפואר רב־שיש חוזר בעודם בחיים, אבל שואבים כספי הכלל בהפקדלב למסורת קלריקליות וביורוקרטיות מובהקות. לא כאן, לדעתנו, ה'מקבילות' הבולטת והחשובה; המוקד להשוואה נמצא בהכבת ההתפתחות. הנה, לפי ש.נ. אייזנשטדט, "מלכתחילה לא היתה הרפורמציה תנועה למודרניזציה, ולא היו בה מגמות חוקות בכיוון זה. היא הציבה לעצמה מטרה לכונן סדר דתי חברתי־מדיני חדש, טהור יותר. מעיקרא היה הפרוטסטנטיזם תנועה דתית, שמטרתה לכונן תרבות דתית שלמה וטהורה". על "סגידות" זו לא סמרו – ולא רצו לשמור – הפרוטסטנטים כעל "ערך" כביכול, או כעל גדר האמורה להצילם ממגע הולות; נהפוך־הוא: עם תקופת ההתגבשות פרצו הפרוטסטנטים החוצה ושילבו עצמם היטב בחברותיהם, במשק, בתרבות, בבערכות סוציאליות ומדיניות, מדי יום־יום. לאירכן, לומדים אנו דווקא מפי צוריאל אדמונית ("בתוך הזרם הגדר", ע' 126) בעולם הדתי ה'נאור' שלנו, ויש להבליט שאין הכוונה לחרדים כי־אם לקיבוץ הדתי שהכותב היה חבר נכבד ומראשי דְבריו, המספר המתנגן והבלתי־קיצוני הזה – להם לגיוס בנות, למניעת הלנת שכר וכו' – מתבטא כלהלכן בזכות ההסתגרות: יש חשש שמא השפעה (של פעילות בצוותא עם "לאדתיים") תהיה דו־כיוונית, אנחנו יודעים שסכנה זו קיימת, לכן אין לנו לוותר עדיין גם על כלים הסתגרותיים (דווק: "הסתגרותיים". לא "מסגרתיים") שאותם הישלנו לעצמנו.

קראנו כבר אצל אחד ממפרשי המצביעים של ובר: "שוב אין הגיד בורח אל המידבר, כדי להשיג את מלכות השמים, עתה הוא פועל לשם כך דרך הבלי העולם". בעבור כאן מן הקיבוץ הדתי, שלפי סימון פנה איפוא – לאו דווקא בחזרה יתרה – למעבר של "נזירות", או של שהייה "במידבר", אל "גוש אמונים" שתחילה התקפק "במידבר" של יהודה ושומרון ועם התרופפות המוטיבציה שלו, כאשר גם אצלו אבלו דרכי ההתנחלות ואף נשתבשו נתיבי ההמשכיות הבינדורית, הוא "שב מן המידבר". אף כי תנועת ההתנחלות עדיין אינה ערה ד'צורכה לתמורה זו, רבים מנאמני ה"גוש" שוב אינם הולכים להתיישב על גבעה חשופה או בלבליבה של "נחלת אבות" ומעדיפים לפעול "דרך הבלי העולם", לאו־דווקא ולא תמיד בכנופיות של כהנא, או ב"מחתרות" ידועות או עלומות, כי־אם במפעלי הסברה, שיכנוע ו"גבוהות לשם הדגמה" הם משקיעים בעשיה זו

מרץ ראוי להערצה ולקנאה, כך הם עוסרים, כביכול, ביהדות פרוטסטנטית מוטסת־מודרכה אל יהדות קאתולית עיקשת ותקיפה. ימים חולפים, אבנים משתנים, אתרי־פעילות נזנחים ואחרים נהפכים למסורת, – והנה בחוגי ה"גוש" מוסיפה בכורת המנטליות – על־פי נבואתו של ובר – לנצח את כל המרבצים, הקונסטלציות האינטרסים הפוליטיים. כדוגלם ב"הצלת נפשות תועות" הם אינם כדרבנים לקראת חיי פעילות "ארצית" מודרנית, בקדשים כל מצב כלכלי־חברתי קיים ובעיקר מכפפים "עבר דתי שהוא נצחי".

סמרני הנצדות לכל גוונים חרמיה אמרו לא־פעם כי יש לחזק 'בית בליימכ' – הכנסיה ומשרתיה – על־מנת שהאדם יוכל לבטוח ב'מפלט שלא יאכזב לכל שעת צרה'. בסקוע אידיאולוגיות, גוברת נסיה פחרנית זו, והרעד מעניק תהילה לסורי־רוקים־באדור־עולם. נסיה זו מסתייעת בכה שמכונה "כאריזמה", הנהפכת למעין אגודרסה של קפיאה על השמרים, ואין לגעת בכבודה. ובר הבליט כאריזמה זו כיסוד הנצציח מבנים קיימים, ריבונים ש"הוכתבו משכים", הקאתוליות הגנה עליה מפני כורדים אנטי־אפיפיוריים וגם בעמנו היהודי מסתמנת עיתים לבקרים "קואליציה" רבת תהודה בין ברות רבנית, כאריזמה פוליטית (ו/או צבאית) והתפתחות בסקית־חברתית המזכירה היטב את ההתעשרות הקפיטליסטית סורקה למרוחקים הן את המניעים הפרוטסטנטים הן את הגבלותיה המוסריות.

בעקבותיו של ובר העלה ש.נ. אייזנשטדט את "האפשרות שבתנאים מסויימים עשויות דתות שונות להצבית כיפוסים חדשים של פעילות, – פעילויות שהן מעבר לטוסר־הכלכלה המקורי שלהן עצמן". אבל – כאן רן מלהודנו בארצות "לא אירופיות" (האם במדינה זו ישראל היהודית היא אירופית או לא?) – "חשיבות מכרעת נודעת לכשרים התמוריים של התנועות הדתיות, בהצלחתן או בכשלונן להצמיח כוחות תמוריים" או, כלכון ובר לגבי "הכליות הפרוטסטנטית", "יכולת ביצוע בבעשים הגשמיים, כצורה הגבוהה ביותר אשר הפעילות הכוסרית של האדם יכולה להשיג". כאשר ובר מפרס, אנו מרגישים עצמנו בחברתו של א.ד.גורדון... הנה הכידסט: "יציאה נגד רדיפת העושר הגיטס, וזכרה קפדנית בחסיבותו של הזמן, יציאה נגד פאר ושפע ראוותניים, הערכה מובהקת של העבודה כבקודת־מבחן למאמין..." כך הוא מגיע למעין פיסגה או שיא של הספפה הדדית בין כל מיגורי היצירתיות, – הבלכליים והרוחניים.

הבכוחן היהודי אינו קל חלק כאן, – החל במישור הקקרוני הכוסרי. היטיב להבליט זאת א.ע. סימון, כפי שכבר כתבנו. אלי־אשל בל ל'ל סיפר שלא אחת נתקל – למשל בקודמים של קציני צה"ל – בשאלה שהעסיקה את הגיבה כאשר שתי הוראות סותרות ניצבות לפני, – לפי איזה קנה־מידה ארע לבחור? אוריאל כל לא הקל על באריבך הסיב כלא אב ולא מורה, לא מפקד ולא ציפה מדוקלכה יוכלו לספק את התשובה המיוחלת, – כי־אם אך־רק "השיטת המוסרית והפעילה" של כל אחד, זו זכות עליונה הובה עליונה, מהרגם שאין לחפש אסכמכתאות בתרבויות אחרות שכן אוצרנו המורשתי מספיק לרשותנו כל מה שנחוץ לנו לשם הזנת לבטינו... וזוהי כי אתגר כזה עומד גם לפני מי שבוחן עתה את בירת יכולתו לפעול "בעולם הזה" בהתאם למלוא "הכשרים התמוריים" שלו – והרצה דווקא להיות כך נאמן ל"סליחותו" – וגם לנאמנותו היסודית לערכים הרוחניים הבהירים שעמידסכמתותיים עמודה.

כאן שוב סמונה לנו מלכודת, שהרי התנהגות זו הסמוכה על גישתם של ובר ושל סימון ושל כל עלולה להוביל בלי משים למעין "אלוהי" של – ההתחדשות:

הבוזן בכך סימון בזיכוחו עם ישעיהו ליבוביץ אשר בשם "רפורמה" תבע עיבודה של תוכנית הדורסת ומאפשרת ביצוע על־ידי כלל ישראל, ולא תוכנית כנועה לכת של שומרי שבת במסגרתו של עם מחללי שבת, שעל־ידי עבודתם בשבת הם מספקים את צורכי הדת ההיא" שהרי אליה וקוץ בה: "לפי תוכניתו תתאפשר ואף תידרש עבודה בשירותי המדינה, בשירותי הציבור החיוניים, בענפים מסוימים של הטכניקה, במשק ובכלכלה, וביצועה יוטל על יהודים דתיים כעל יהודים בלתי־דתיים, משום שקיומם בגדר מיצווה הוא; אבל לכשתתגשם התוכנית ותפעל כהלכה, היא תהיה כורמה מחייבת לגבי הנהגות הציבור במדינת ישראל, והזכו הבלתי־דתי בכלל זה, בכל הנוגע לתחום הדת. רפורמות אלו לא באו אלא לאפשר את התביעה לשלטון הדת במדינה, אומנם לא עוד הדת של היהדות הקאתולית' בצורתה הגלותית המיוסנת, אלא זו של היהדות ה'קאתולית' (אף היא) המחודשת והמותאמת לצורכי עצמאותנו", מעין 'כפיה בהורניסטית ושוהל־כלל כביכול, מטעם השורה...

האם יש ל"דת ישראל" – כאן ועתה – כוח תמורי כלשהו? לשאלה זו אנו מגיעים כאל פגישה בין אתגר להתגרות, בשל הצבידות שאין להתעלם ממנה – ובפירוש לא לגבי העבר בלבד – בין דת (או, אני כעדיף, 'מסורת' או 'כורשת' אבל בקונטקסט הזה שלנו אין הבחנה דרמטית כביכול) ובין מיגזרי 'העולם הזה' ביהדות. במסגרת 'אתיית הדיבר' שהוא כתב על 'האתיקה הפרוטסטנטית ורוח הקפיטליזם' מסיק אייזנשטדט מסקנה חשובה, לפי 'הנחייתו' של ובר, וקובע ש"כוחה התמורי של דת בלשהי גדול במידה שהיא תופסת את הלגיטימציה שלה במעורבות בביצוע שינויים מרחיקי לכת בסדר החברתי, ולא רק בסיפוק מיני סוכות הנאה בידיות לקבוצות חברתיות שונות או בהבטחת קיומה של קבוצה־בעבר מסויימת". בכאן עולה לפחות חשש: שמא אין בכלל לדת ישראל כשרים תמוריים, ושמא יש לייחס חשיבות מכרעת להוראותיהם של "דוברי ההלכה", דוגמת הרב (האשכנזי) לוי שהצהיר ב־1950 בכנסת ישראל כי "אנו צריכים לבנות את חיינו על יסודות התורה הנצחית, אשר אינם משתנים לעולם, ולהתאים את החיים לתורה ולא את התורה, לחיים". או רוגמת חיים דוד הלוי, הרב הראשי (הספרדי) לתל־אביב: "בכלל ספק אם בזמננו יש מישהו בוסמך לערוך שינויים הלכתיים כלשהם" ("הצופה", 17.4.1983)?

תגיבו של ובר היו מודעים לפרובלמטיקה נוקבת זו, אחד כהם סבר ש"הכנסיה הצטרכה לסגל ולהתאים עצמה להתפתחות חיצונית אשר נגרמה ע"י רוח של כלכלת העסקים", ואילו אחר טען שהכנסיה דבקה בשמרנות, העדיפה "אורייינטציה כבדה" שהיא ביקשה "לאכוף על הזכרה בנוקשות ובחומרה". לנו נראה שבהתמודדות זו היתה, בישראל, יד הסמרנות על העליונה, ולאידך בקרב לומדי ההלכה המתכוונים לקימה, וכניסת צוריאל אדמונית, איש הקיבוץ הדתי) כי־אם באוכלוסיה היהודית הישראלית כולה, וכמובן יותר בחוג פלוני ופחות בחוג אלמוני, אבל בסופו של דבר בכל שדרות הציבור גם יחד, ולא בכדי הבהין אליעזר שביד בפאסיביות גוברת והולכת, 'קאתולית' במהותה, וכתב: "הישראלי מצפה ציפיות בוגזמות מן הממשלה, לגבי כל בעיה ובעיה שמהעוררת הוא מצפה שהממשלה והמנגנון המוסדי יפתרו לו את הבעיה הזו"...

לפנינו איפוא הסלכה סלילית על הוויית האקטואלית, זו צרה גדולה בשל השפעת 'הרות הדתית' – במודע או לא – על 'האופי הלאומי' שלנו ודווקא בישראל ולא בעמך של ביעוס יהודי מקופח ומופלה ונרדף, וכל קריאת תיגר כנגד תחושה זו תתקבל כתרומה לשיחרור יהדותנו מן הגופך ה'קאתולי' הזה. דרך אגב ייאמר כאן שלא מעטים מידידינו הקאתולים טורחים להסיר מגבלות וכבלים מדתם ואגב ויכוח עם השמרנות האתיקנית הם מואסמים (להתאתם...) לאיפעם בגנזון של "פרוטסטנטיזציה" בתוך־תוכה של הקאתוליות. וזהו התפתחות ראויה למעקב ולעיון "גם" אצלנו, הן בבהותה והן בכסמעותה לגבי חיוניותם של מיבנים בינהליים־מלכתיים כיבואים, – הכפלנות (המתאבנה)

בראשן. זמרקה היו הבוהות התמוריים הרוחניים חוקים דיהצורך כדי לגבור על מכשלה זו – ריבואו ההתיישבות, יצירת כוח צבאי עצמי, תחיית השפה, בניית תשתית משקית־מדינתית וכד' דוכיחו – אך הם התעייפו או הוחלפו על־ידי כוחות לא "תמוריים" כי־אם "מסמרים".

★

ככה שורות עתה על... ובר והציונות. הנה דבריו (לא בספר שלפנינו): "הציונות וארץ־ישראל צריכות להיעשות בשביל היהדות למקור־כוח רוחני שממנו יקום לתחיה רגש הכבוד המחודש של העם העברי. לציונות יש יעוד קונקרטי ביותר. אם בצורת מושבה נושאת רווחים ואם כמדינה עצמאית קטנה, בתי חולים, בתי ספר משוכללים, אוניברסיטה. האם כל אלה יחשבו כמטרה כפני עצמם, או רק כביקורת של היעוד הנשגב, המונח ביסודם?" דומה כי בחלומו נשא ובר פניו למעין ציונות פרוטסטנטית, שבקירבה לא יהול כל ניתוק בין "רכישת הסקום" (ארץ ישראל) ופיתוחו החומרי לבין "הכוח הרוחני" שיחדש את רגש הכבוד היהודי". 'שפוטינא הקורא ויחליט בארוו בירה נאבנים בל חלקי ציון־ישראל, על יהודיהם וארגותיהם, ל"פרזגנורה" זו.

לנו חשוב לסיים באכור זה בבדיקת ייחודיות היהדות־הישראלית המחייבת מחסבה "לאראוטונטית", בלשון המעטה, בעקבות עיון בספר המפורסם של מכס ובר. אל־נא נקל ראש בהערה שנוסחה על־ידי זרח ורהפטיג ("דת ומדינה", ע' 80): "אצלנו התורה קדמה ללאומיות, הן מבחנת תוכנם של הכושגים והן מבחינת סדר היותם" שלא כבעמים אחרים בהם "הלאומיות מבוססת על ערכים חילוניים המהווים גורמי בראשית לקיומם של עמים אלה, כגון גזע, מוצא, שפה, אופי, טריטוריה, ללא קשר עם זיקה לדת ואמונה". סבורני כי אין זו "בבירות כרונולוגית" בלבד, – כי־אם כהותית תכנית, וחמורה ביותר העובדה סבה טמונה אצל ובר כ"כוח תמורי" הוקפא על־ידי "בחוקי הדת" לזהותיהם, בתנאים שניכפו עליהם במסגרת "הדיסרדות" כיעד עליזן אך גם בנסיבות שחייבו הבודה מהפכנית, וסם היא בשלה ובולנו ספוגים כשלון זה. כיבוד העבר שלנו מוסיף להתפתס בחוגים אלה – ממש כמו במוקדי ההתאבנות של האתיקן – כראשית־ואחרית־הכל, ומסום־כך בסיכה חיונית היא להציל מידיהם את האוצר הלאומי־הרוחני שלנו. לא התגופה (הכוח התמורי) בניעה את מימסדינו הדתיים כי־אם הפוקר פן ייסבט מידיהם מכשר יקר־הכל, – הוא הכלכון או לפחות נתח "הגוף" מכנו. עמדה־מחסום זו שלהם, הניצבת מול סילוב של מהפכנות ונאכנות, תרבה ותורבת הרבה כאך להאסת תנופתנו הלאומית, החומרית הרוחנית, והאייכות בהדרמתה.

האם מכס ובר טען ש"אפשר לצפות מראש את התנהגותה של חברה" – לפי אמות־מידה דתיות־רוחניות ראשונות במעלה – "כשם שאפשר לצפות ולחשב מראש מאורעות טבע אם יודעים את חוקותם", האם יש בכלל 'חוקיות' כזו והאם אפשר בטבע או ברב "לדעתם". ובחידוד מכוון האם אותן "אמות מידה דתיות־רוחניות ראשונות במעלה" עצמן מסגלות במציאות שלנו למצוא קרקע פריחה וצמיחה נוכח צורכי ימינו, בישראל הריבונית? אומרים על ובר כי "השתדל להתעלם מן התורה המארכסיסטית בנוגע למיבנה ולבנין־על", והציג את הדת בתור כוח עצמאי ופעיל", והלא שתי "הצגות־השקפה" אלו לוקות באותו הדטרמיניזם המרפה־ידיים, ולמה ניחוס חשיבות מרובה כדי לפסיקות מילוליות של ובר ולהגדרות מוחכסות־מפני־מחלוקת של מארכס? ורא־ריו: "הפעולה הכאריזמטית הרא־היא היורה של הרוח האנושית, יצירה אשר בניקרים מסויימים עלולה להיות מסורפת או מרושעת", כתב אייזנשטדט כאשר דן בכתביו של ובר על כאריזמה ובניית מוסדות ממלכתיים. היכן אנו עומדים, – אם מותרת לרגע קט הפגשה אפיקורסית־לעילא בין הרב קוק ואריאל שרון להבדיל רבבות הבדלים?

היה היתה גם אצולה הונגרית שהצטיינה בפרוטסטנטיותה אך עם־זאת בפיאודליותה וכלל לא בקפיטליזם שלה שהיה או מוקד־של־קידמה, ולעומתה היתה באיטליה הקאתולית פעילות עיסקית, בספית

ובשווקים ססכינים פעל כל הסחר העולמי דאז) שהכפינה עם הנצרות הקימית אז ולא חשה צורך באלטרנטיבה 'פרוטסטנטית'. אין כל אוטומטיות בקדמת האדם, ובר לא היה נביאה או רזברה של אוטומטיות מכין זו, – הוא ידקי הבליט את סיכויה ואת חובתה של הספירה הרוחנית נוכח החיים המשקיים־המטריים.

מכאן ניקבא לסרים סמה שחסידיו ויריבין של ובר כינו "אוטומטיזם" או דטרמיניזם המתחייב מן "הגזירה הקרומה" ססה ממסלול החשיבה והתגען בנחיות השלמה. הבחרים את תורתו צדקים, לדעתי, באשר הם מסבירים ש"הטיפוס האידיאלי" של ובר אינו נח על זרי הרחניות המתרה הוא סם מיבנה ב"ריכוז תמצית של מציאות אנושית היסטורית" שנוסיף לו יותר מקודס של יהודיות ואקטואליות. אייזנשטדט מייחס "חשיבות מרכזית לבעיה כיצד לקיים 'דרסיה' רצוף בין מסורת וסודרניות, וניתן לצפות שהתפתחויות בתחום הדת תהיינה כאן בעלות משמעות ראשונה במעלה". הצדק עמו, לאושרנו הרב, שכן יהדות וישראל לא כשלו בכל מוחלי הפרוטסטנטיזם המתגבר ואולי המוזק.

יתר־על־כן: הצמיחה הציונית והתנופה החלוצית ה"תחילית" (הבראשיתית) אינן ניתנות להבנה – ובעיקר אינן משמשות מקור אשראה – אם אין זוכרים שמחולליהן ומנחיליהן שאבו אשראתם הם, מירבם ואף "מסורם התמורי", דהיינו עוצמתם שהניבה תמורות יסודיות וחיוניות בחיינו, מכה שהגיע אליהם ב"מסר" ובירוק גם יחד. האם יש כאן "ייחוד יהודי"? התשובה החיובית של לשאלה זו מרגישה עצמה בחברה טובה עם זו של מרדכי בר־און (פתחים, מרץ 1981): "לעם היהודי יש מיכלול של תכונות הנטועות בו, הן מדרך היווצרותו הן בדרך השתלשלות תולדותיו, הכייחדות אותו מכל העבים וקובעות בו סגולות אימננטיות". אין כאן הסיזכלום הרגשת גדלות או התנשאות, אין כאן גם התבטלות ונבונות לבאנאליות: לפנינו תחושה של ספציפיות המבקשת לטפח את עצמה כמיפגש בין רוחניות שהוכיחה את עצמה ומ"ארצי־דרך" ובין ייסום ארצי, ריבוני ו"תחילתי" שהזמן גרם לגיבושו בעת הזו, – כשם שאחרים היו מתאימים לעיתים אחרות. אולי נשוב בהרך זו אל "רעיון הברית" אשר, לפי אחד הפרשנים הדתיים שלנו, "מוסיף להתקיים רק אצל המון העם ומפלגות המשכילים העממיים. בעוד המעבורות העליונים רואים בדת אמצעי כדי להצדיק את הקיים, סומכים המעמידות הנמוכים על הדת בתוחלתם לעתיד טוב יותר. האמונה, שבעזרת הכוחות הפועלים בלמעלה אפשר להיגאל היא גורם חזק בהתפתחותן של השכבות האלו. לעומתם, האינטלקטואלים מבקשים את ד' לא מתוך צרה חיצונית, אלא מתוך צורך פנימי ותשוקה לבצוא תוכן אינטנסיבי לחייהם". שוב נפגשים אנו כאן עם אותה "אידיאה אלוהית" – היא "בבירותה שא־ינה ניתנת לעידעוד של הרוח" בסגנון של כבר – שלפי הרב קוק "הושתתה על־ידי האידיאה הדתית".

כה אומר לנו ובר עתה? הוא לחוש באורגנו ש"סליכות" בין חיים ארציים־עצבאיים ובין דרישות אתיות־אוניברסליות לא תחדל כלהיות סימן־היכר של קהילה המאמינה בדרכה, והסמה מיבטחה בעתידה. הוא כטעים ששיחרור "הכשרים התמוריים" מכבלים שהוטלו עליהם בידי אספי הנצחיות או "חלוצי העבר" מהווה אפשרות מיוחדת ליהודים ולישראל. בניסוח תמציתי למדי, – או שהמורשת הקידמה הכלית תקלנה להוון אשה את רעותה, או שהמחלילה צפויה לשתיהן גם יחד סכנת התנוונות וחידלון. האנשים שתוארו על־ידי מכס ובר לא היו "צדיקים" כביכול, ואף לא מתנגדים ל"אתה בחרתנו" תורסית. הם ביטו הידשו – מעצמם. לדידם, – "אם אין אני לי, מי לי?" הכוונה הן לזולת והן למרומים, – "לרקע" ול"מפתנר" בצוותא. הם הידשו לעצמם לקחת, אף להתפלל, בחושבם על האל או על השכן, – אך את התביעות הפנו אל עצמם. היכולת שלנו מתלבטת בין ציפיה 'קאתולית' מתפארת ובין עמל "פרוטסטנטי־תחילי" הנטול על שכמו את משא העתיד. איש לא יעשה אותנו מבחירה כחירבה, – איש לא יבוד בקומנו.

(מאמר שלישי ואחרון)

הלכי־רוח משתנים

מאת טליה רפפורט

רן הדרי, גלריית הקיבוץ, רב הדי 25, ת"א.

רן הדרי, מקיבוץ אפיקים, כיסה את כל קירות גלרית הקיבוץ בגליונות נייר מצויירים, המצטרפים ליריעה מתמשכת, וכך נוצר עולם ציורי שלם, המקיף אותנו מכל העברים. אפשר לאתר פה ושם רמזי נוף, כמו קבוצת מיתחמים מרובעים, העשויים להתפרש כשדות ושבילים, אך זהו ציור מופשט שמתבסס, אולי, חלקית על מציאות חיצונית, אך משקף ברובו מציאות פנימית והלכי רוח משתנים.

בקטעים מסויימים זהו ציור אקספרסיוניסטי גועש ואינטנסיבי, אך במקום המתבונת הסכיזה של בליל מריחות שחורות האדומות, רן הדרי כאר דווקא בגוונים ש"על ידי": אפורים וכתומים. אליהם נלווים גם צבעי ירוק וטורקיז התוצאה היא מערכת צבעים מעניינת ושלל צורות וכתמים: גמורצים, סוערים, עצבניים, מתפתלים, סבוכים ונזילים. הנזילות, אגב, היא המאגירה השכיחה היחידה כאן, אך כל השאר עובר היטב. יש כאן קטעים אחרים שעוני מתח ודווי צבע מבריק ודשן, ואילו אחרים ריקים־למחצה, מתנים כאוירתם ועל רקע הנייר בגון הכבד מרחפות רק מספר מריחות אפורות, כשלצידן מסודרכסים קווים שחורים עדינים דמויי קאליגראפיה סינית. קטעים אלו בעלי הלך הרוח המופנם, המרומז והמרפרף, אפילו הלירי, מהווים אתנחתא סקטה לדחוסות המתפרצת בקטעים האחרים. גם החלוקה לאורך של היריעה המצויירת במירווחים לאישורים מכתנת את ההתרחשויות הציוריות וקוראת אותן לסדר. אחד הקטעים היפים ביותר מצוי כיד כימין לפתח הכניסה ויש בו רצף מגוון, החל בהבעה דראמטית ועד לאסתטיקה תמציתית ומעודנת בנוסח הציור היפאני.

קנה המידה הרחב והמשכי יוצר פאנורמה הבעתית עשירה במקום פיסות רגש קטועות. בתערוכה יחיד ראשונה זהו פתיחה מוצלחת, המבחישה כוח הבעה לשפה אמנותית מיוחדת.

עם הפנים לאחור

יצחק גולדשטיין, "בית האמנים", רחי אלחריזי 9, ת"א.

יצחק גולדשטיין מציג תערוכה שמרנית ומיושנת הכוללת שלושה סוגי עבודות: רישומים דקיקים של דמויות חסרות פרצופים בסגנון שמצדיק איורים תמציתיים וגמישים. יש בהם מיומנות וחן מסויים אך כבר ראינו רבים כמותם.

הסוג השני הם רישומי פחם בסגנון קוביסטי ובהם חיות יער, בעיקר צבאים ואיילים, ברומה לציוריו של פראנץ מארק מן העשור השני למאה, אך ללא הצבעוניות הזוהרת שלו.

הסוג השלישי הם ציורי פאסטל שבהם נראים קופות, חופי ים ונופים אחרים, שמצויירים בסגנון המזכיר מעט את האימפרסיוניזם ומבוצע בטכניקה עסירת גוונים והריטות. יש בהם אפקטים יפים למדי והם קצת יותר בעניינים מהאחרים, אך האופי הכללי של התערוכה אינו שייך לכאן ועכשיו.

תפאורה חובבנית

שרה קונפורטי, "בית האמנים", אלחריזי 9, ת"א.

שרה קונפורטי מציגה תערוכה סגראית כמו תפאורה באודים־שחור־לבן להצגת חובבים. זהו צירוף הצבעוני הבוסה והבאנאלי ביותר וכשהוא כולבש על גינוב "אלגאנטי־רודק" של דלתות, תריסים, סולמות, כיסות וחבלים, התוצאה סטאנדרטית והמשעממת. כשתריס שחור מוצמד לרשת לבנה וסולם אדום זהו כבר כמעט דקוראציה. על כמה מלוחות הדיקט מופיעות גם דמויות־צללית סכבאכיות, התזות צבע אדום, דמויות רפאים מעוותות־נוזליות. בקיצור, אקספרסיוניזם בגרוש, סכנה לקווא, להכניס קצת דרמה לתפאורה המוגבלת הזאת.

מכרים ותיקים

יעל בייכר, "בית האמנים", אלחריזי 9, ת"א.

יעל בייכר היא, כמדומני, הצעירה בין השלושה המציגים עתה בבית האמנים, בוגרת מכון "אבני" 1982 ותערוכתה הגדולה (מדי) מוכיחה שעדיין לא הבשילה.

הציור שלה נמנה עם זן האקספרסיוניזם הצעקני המגושם שפופולארי בשנים האחרונות. הוא מטופע בדמויות מיוסרות בצבעי ירוק כהה, כחול, אדום וצהוב צורבניים. יש כאן השפעות חזקות של אמני קבוצת "הגשר" הגרמנית מתחילת המאה. ציור ענק אחד ובו שתי דמויות ליד שולחן מזכיר בעיזות הפרספקטיבי ובמתח החריף שלו תמונה ידועה של הקל. במספר פרצופים עוד צבע מופיעים צללים בצבעים לוהטים עוד יותר ויש בהם קירבה רבה לקוקושקה ותבונה אחרת מכילה היום ברורים ממגנטנו של סוטין: ההתחושה הכללית היא של מיפגש עם "מכרים ותיקים". וכל־מוצע באופן פרימיטיביסטי־ברוקאלי. כל התמונות, פרט לאגרטל פרחים אחד, מראות דמויות, שרובן יושבות ליד חפצים סתמיים, כמו שולחן, כסא, פרחים ופירות ולרובן פרצופים סכבאכיים, כמעט נאיביים בעיצובם.

לפני 80 שנה היה הציור הזה נועז ומהדהם. היום הוא כבר נדוש. בעבודות אחרות אפשר למצוא, בכל זאת, צבעוניות בעלת כוח, אך ברוך כלל יעל בייכר מפעילה כוח זה בהגזמה מיותרת וטרם מצאה סגנון אישי.

מה קראו

(המשך מהעמוד הקודם)

היה לחזי הנולך, לקטנה, שעברו בפתח "כאופפים אהבין ללא כסא, שכביריהם מאהבה נפולת נבוכה?

הספרות הישראלית היתה בראה נאמנה. היו "פרקי אליק" של שמיר. והיה מי שהלך בשדות. והיתה "התרשה בנבעה" של יזהר. וגם "חרבת חזעה" ו"השבוי". והיה גם "כינורו של יוסי" של מגיב. גם הספרות היתה שלנו.

כרחוק מרחוק הוקסמנו ממגולי ואחר כך ממגנון. מגולי מוסר ספרים בכאסרת סלו על העיירה, ועגנון קשה להסביר את סוד הצלחתו. הוא לא כתב על מלחמת השחרור. הוא לא ייצג את הפלמ"ח. אך ברוך כלשהו הוא ביטא, כנראה, לא רק את הפקפוק בהמשך קיומה של היהדות המסורתית לשעבר אלא גם את אובדן הבטחון שלנו בהוויה החדשה, שניסינו ליצור פה. עגנון זה, שנתקבה בקיהדה הפלמ"חאית סיפרה פעם בהתגלות. שכל־כך זר היה לדור הפלמ"ח – באיזו דחילו־ורחימו סיגנוד אליו היוצרים הצעירים את ביכורי יצירותיהם כדי לשמוע את מוצאפיו. הוא, בזכרה האסכטית שבה דיבר. בסיפורי־הדאים שעיבד כדי להראות שהעיבוד שלו שונה מכל מה שעובד לפניו – הטיל את צילו הארוך על הזירה כולה וכמעט שיתק כל כותב. ובעוד סופרי דור תש"ח, מבשרי האדם הישראלי החדש, בסחותם כתפוגג הולך החלה הביקורת מעגננת. מגולי ועגנון הענקים. סופרי המופת. ואנו – הננסים. עגנון זה, שבראשיתו נמצאו מבקרים, שהעזו את הוכבכם: סופר ביצות. כאבל ומשקה. הוי. גופניות. כל פה התבלא תהילתו. הוא סנתן את הסון וקבע את הסגנון. כעם הדור נשתנה. ואם לשאול מטבע־לשון מעגנון, הרי העם הזהר של יזהר, לא נסכר כבודו של שמיר, ההו הגיד שם מנה, לא טוב ברסוב. ארץ אוכלת סופריה. וגם משורריה.

★

הגענו לתחושה של חלל ריק. חיים על בליטה. הכל תפאורה זולה. אובדן זהות. חיפוש שורשים. תהייה גדולה. הנערים והנערות שקראו בשנים שקדמו להקמת המדינה – לא סיירו את פני הספרות המזומנת להם בבגרותם. א. ב. יהושע התוודה: מצאנו יותר מדי ביכורים בספרות שלפנינו. יותר מדי ציונות. חשבנו שצריכים, לשם שינוי, להכניס אנטי־גיבורים. אולי הגזמנו. אולי הגיעה השעה לאזן את התבונה. חֵבר מבקרים נכברים שקרו לספה, בצד פולמון עגנון, את ההוויה הצעירים העולים תוך מיקודי הספרותי של הפלמ"ח. התבונו במראה – והנה מפלצת. קריקטורה. תמונה נלעגת. אין מיתוס שלא חולל. אין גיבור שלא ניסל והורו. לחקירות המשפטיות קדמו חקירות המשפטים של הספרות בת־הזמן. מחבר ביקרים קניתק נדחק לקרן זווית. כאילו יצירתו כמו "היהודי האחרון" נוסרות מכל שרוחל. את מי העלה את אהרון אפלפלד. בדוע אפלפלד. לא רק מפני שהוא מספר מכושר אלא גם כשום שהדיהמנו, באופן שיטתי, מלהתמודד ישירות עם החיים בארץ, והיהנו כמו מכרוזי: ממילא אין הבדל. העיירה נמשכת כאן, בארץ ישראל. הגלות סוכנת בקרבנו. רצינו כאן להיות יפים יותר. בריאים יותר. פחות יהודים. ולא הועלנו כלום. היו ימים, שכדי להיות ישראלי היה סופר־מהגר בוחר לו, ראשית חכמה, בשם עברי. בהזות הדשה. יחיאל פרלמוטר צריך היה ליעשות לאבות ישורון. עתה יצחק אורפוז בוחר לחזור לאורפוגר. סימן של תולשה? סימן של בגרות? מכל מקום את הוא באותות הזמן.

מה אירע לו לחלום הישראלי בספרותנו? אילו ספרים מזומנים לו לקורא הצעיר של היום מעטם של סופרי המחר? האם נותנים היוצרים הכותבים למען הנוער את דעתם על קוראיהם העתידים. מה חלום מעניקים הם לו לימים יבואו? אלו מקצת מן השאלות שהייתי מציג לסופרים הכותבים לילדים.

★

ייתכן, כי הגיעה השעה לחזור אל ספרי המופת, שהיו בחינת נכסי צאן ברזל, ואלו שנוספו עליהם – ולעורר את הצעירים לקרוא בהם, בציוד לעולם המחר. ספרים, שאלמלא הם אפשר כמה מהסופרים המזומנים עכשו כאן לא היו לעולם נוטלים קולמוס בידם כדי לספר את סיפוריהם ולחבר את שיריהם. הבטחה לנו, כי סופרים ומשוררים יצינו את ה"אני כאמיר" שלהם. מי יתן וספרים שקראו קוראיהם בצעירותם לא יבוישו את הספרים המכתינים להם בהמשך הדרך.

(בעקבות דברים בכנס השנתי לספרות ילדים ונוער, יד יצחק בן־צבי, ירושלים, 1.7.86)

שלושה שחזרו

(המשך מהעמוד הקודם)

ידע היטב גידמן, מה שפעל רצ"פ חיות בתחנתו הקודמת באיטליה וכיצד החזיר ליהדות וללאומיות ציונית מיטב הנוער היהודי באיטליה, כפי שמעיד כך בין היתר תלמידו קאסוטו. הוא פסח על כל המועמדים האחרים ובחר בחיות. כזו איפוא המרכאות של היהדות הלאומית, עם כך כל התחזיות על הנקמה בגויים – ואדרבא הגויים, ובראשם גויי וינה רצחו את יהדות זו והיהדות אירופה.

★

וכאן אנו מגיעים לגדול ההוגים העבריים־הלאומיים, "לאחד העם". למותר להוסיף אף תיבה יתירה לספע הבליסטראות שקלע אחה"ע בהרצל, בקונגרס הציוני הראשון, בדיפלומטיה וכו'. הלא הם גלויים ומפורסמים על פני עשרות עמודים כעל דפי "השילוח" (בכתבי אחה"ע בכרך אחד). ואף על פי כן פסוק בלא כלום אי אפשר ונביא קטע קט. מעין סיכום להסגוייתו על הרצל והמדיניות הציונית:

גם "חיבת ציון" לא פחות מן "הציונות" רוצה במדינה יהודית ומאמינה באפשרות היווסדה לעתיד. אבל בעוד ש"הציונות" מבקשת בה סגולה לעניות, מנוחה שלימה וכבוד ללאומיים, יודעת "חיבת ציון", כי כל אלה לא תתן לנו המדינה עד שהצדק העולמי יישב לכסא וימשול בחיי העם והמדינות – – –".

ולא הושם לב עד כה כיצד הוכיח יצחק וילקנסקי בסידרת מסות בבדיקות, כיצד חזרה כאן "התעודה" הנודעת במעסה לאומי־ציוני־עברי. לקוראי ימינו, ככל שהם עוד נדרשים לכתבי אחה"ע, ניתן לראות שפע החיצים שירה אחה"ע במשך שנים בפעולה המדינית. אולם עם המורות הזמן ועוד לפני ש"הצדק העולמי יישב לכסא וכו'", באה מלחמת העולם הראשונה והרסה את כל קלפיו של אחה"ע, שכן בכלחמת העולם הראשונה הפך אחה"ע למרכז כל הפעילות המדינית־הדיפלומאטית, שהגיעה לשיאה בהצהרת בלפור. עיין באגרות וייצמן כלמרנו, שהוא לא נקט שום צעד ללא התייעצות עם אחה"ע. אף סמל גדול הוא, שהנוסח העברי של הצהרת בלפור הוא משל אחד־העם. לאן חלפו וגזו כל התיאוריות נגד כל פעולה מדינית ונגד המדינה. שאחה"ע כה היטיב לבססן בעוד הרצל בחיים? על כך מעניק לנו אחה"ע עצמו תשובה מקיפה ביותר בראש ההדורה החדשה של "על פרשת דרכים" (תר"ף). שם הוא עורה וכתוודה:

אני מרגיש בכל לבי, כי בצאת הקובץ בשעה זו, צריך הייתי לתת בראשיתו איזו דברים אשר ידמוו, לפחות באופן כללי, במה נשתנו ובמה לא נשתנו השקפותי על שאלות שעסקתי בהן כל ימי, אחר שהסער הנורא (מלחמת העולם הראשונה) עקר משרשם הרבה "אמיתות" (המרכאות במקור) ישנות והכריח כל בעל דעה לבקר שוב את תוכן עולמו הפנימי – – –".

הרי שגם איש מוצק כאחה"ע "התכופף" מול גלי המציאות, וצר להוסיף, שעיניו שזו מראותם בימי הרצל.

★

השלישי בחבורה היה שר העתונות והספרות העברית נחום סוקולוב. הוא הסתייג מפינסקר ולאחר מכן מהרצל בכיעון שאלה מצוטטים ל"רוח ישראל סבא". ב"הצפירה" פירסם הוא סידרת מאמרים נגד הרצל ו"מדינת היהודים" ועיקר טיעונו: "הם (הציונים המדיניים) הוגים לשוב ולהרכיש להם את ארץ ישראל – וזאת היא רק רעיון רוחני". לא ארכו הימים וסוקולוב השתתף בקונגרס הראשון ושם הפך עליו עולמו. הוא הוקסם מהרצל והודה בגלוי על מהפך רעיוני זה שלו. מה שהיה או ומאז סוקולוב לתנועה הציונית עד שהתעלה לשבת על כסאו של הרצל בכסא ההסתדרות הציונית – למותר להוסיף מלה יתירה אחת.

כללו של דבר, סימני השאלה בהם הקיפו את "מדינת היהודים" של הרצל גזו וחלפו ללא שוב. מסתבר, שהרצל, המנותק משרשי היהדות, חזה את שגדולים וטובים ממנו, המעורים במעיינים כמותם, בשרשיות היהודית לא ראו. הוא קרא יפה את מפת המציאות היהודית ובכך קרכו הבצחי של אותו קונטרס.

דפדוף ראשון
ספרים חדשים

מאת אבי טנא

היסטוריה

מקדש קטן
בית־הכנסת בתקופת המשנה והתלמוד / עורך: זאב ספראי / מרכז זלמן שזר / 219 ע'.

לקט בן 13 מאמרים במסגרת הסדרה "סוגיות בתולדות עם ישראל" שעניינו, כדברי העורך, בהצגת "סיכום מעודכן ככל האפשר של כמה מהנושאים המרכזיים של חקר בתי־הכנסת, תוך הקדשת תשומת־לב לשאלות ההיסטוריות והארכיאולוגיות המרכזיות שנידונו בספרות המחקר". עוד מוכיחנו העורך במבוא כי "בית־הכנסת, לפחות כפי שהוא מוכר מסוף ימי הבית השני, איננו אלא פוא מקדש קטן ללא קורבנות אלא ביטוי לתפיסה דתית אשר יש לקושרה ככל הנראה לעולם הפרושים". בין מאמרי הקובץ "מוצאו של בית־הכנסת", "בתי־כנסת עתיקים בארץ־ישראל", "התפקידים הדתיים של בית־הכנסת בארץ־ישראל בתקופת המשנה והתלמוד", "בתי־הכנסת בגולה" ו"התפירות הדרשות בכפר־נחום". בסוף הספר מפות.

מחזות

הטרגדיה של ארמטוס
אלקסטיס / מאת אוריפידס / תרגם מיוונית אהרן שבתאי / שוקן / 144 ע'.

"בין המחזות היווניים ששרדו והגיעו לידינו 'אלקסטיס' הוא ההיגר המעמיק והשלם על אודות אהבה ונישואין" – דברי המתרגם בפתח הספר (שהוא שלישי לסדרה בתרגומו). בארמונו של ארמטוס, כפרי שבתסאליה מכרית אפולו: "הוצאתי בעורמה ויותר מפי המוזות, / שאר דמטום יחמוק מהרם בינתיים / אם לאלי השאול ימציא נפטר אחר, / ובכן הלך האיש, שאל את כל קרוביו / גם את אביו, גם את־אמו הישישה, / אבל מלבד אשתו איש לא הסכים / למות למענו ולא לראות עוד אור". האשה הלא היא אלקסטיס, והמחזה, כדברי שבתאי, סב על השאלה: "היש איזה הגיון, איזו מהיגנות, בנתינה שאינה כרוכה בנתינה סכבר לה, פחות או יותר שוות־ערך?" עוד הוא מוסיף: "את בעית הנתינה אפשר למצות רק במיתוס, משום שבאז ומעולם נתינה היא מיתוס... אך בעיקר מרוכז על הקושי לקבל, על הכצוקה של הנאהב. העיקר במיתוס של 'אלקסטיס' הוא הטרגדיה של אדמטוס". כמנהג הסדרה לא יחסרו הערות, נספחים ואיורים.

אמנות

תפישת המוות
מיכאל־אנג'לו / מאת משה ברש / מוסד ביאליק / 122 ע' + 32 ע' תמונות.

לא כל מסכת פועלו של האמן האיטלקי הדגול אלא "עיונים בדרכי גילומה של הגותו האמנותית" (כבאמר בכותרת־המשנה) – וביתר פירוט (כדברי המבוא): תיאור וניתוח של "אספקט אחד במפעלו האמנותי של מיכאל־אנג'לו: תפישתו את המוות, כפי שהיא עולה מתוך התמונות המעוצבות על־ידו באבן". בהתאם לכך מרוכז רק ב"אותן היצירות המקפילות בתוכן עדות ברורה ביותר למשמעותו של המוות במפעלו של מיכאל־אנג'לו" (למשל, קאפלה מדיצ'י וקבר יוליוס), אבל נדונים גם "קווים אחרים באישיותו ובהתפתחותו המיוחדת" – בהנחה ש"המפרש חייב לנסות לבצוא את עקבותיה של האישיות בגושי השיש המחוטבים". סוף דבר בקביעה: "דימויי כוות של תקופות ותרבויות מרוכבות נתקפלו בהוויותו ויצירתו של אדם אחד". מהדורה שנייה לספר (קודמתה פורסמה ב־1961).

מסתורין

מהודו ועד כוש
סיפורים מעולם אחר / מאת דוד בן־קיקי / אחיר / 160 ע'.

25 סיפורים קצרים על אלילים קדמוניים, אמונות עתיקות ומטמנים מיסתוריים. כזה, למשל, הוא הסיפור על הילדה הירושלמית הילה ק., שחורת השיער ובעלת העיניים הירוקות והשיער השחור, שיצאה עם הוריה לטיול במצרים ונמצאה ראויה לשמש כ"כלת הנילוס" בכפר באבו־אל־ביל אלא שהמפקח עזאם חילואן הציל אותה ברגע האחרון. עוד שמה סיפורים מסוג זה שאחרי עלילותיהם משתרעים מהודו ועד כוש.

טבע

מגדיר לכל
מדריך פרחי הבר בישראל / מאת אבי שמידע ודוד דרום / כנר / 308 ע'.

2371 (לפחות) מינים של צמחי בר גדלים בארץ הזאת ו־1561 מבניהם גדלים בחבל הים־תיכוני. הם נחקרים באקדמיה והם מושא להתענינות של חובבי טבע נלהבים ושל סתם אנשים האוהבים לצאת אל הנוף ולא לקטוף. אבל כדי לדעת ביזו מה נדיש בגריה, וכסבע הדברים יש צורך גם במגדיר שווה לכל נפש – לא "סוף פסוק אלא אסגב לעולם פרחי־הבר" – שהוא הוא הספר הזה. 276 צמחים בולטים ונפוצים מוצגים כאן לפי צבעי הפרח באמצעות סקסס של המחבר הראשון וציורים לומים צבעוניים מהודרים של המחבר השני. ועוד שם מפות תפוצה ומהודרים המספקים נתונים רבים. הכרך שבידינו מוקדש לצמחי הים־תיכונית. הכרך הבא יוקדש לצמחי החבל הערבתי־מדברי.

מדע

בדרך תתחתים
ביולוגיה של זכרונות / מאת יגאל... יזין הדאי / משרד הבטחון – ההוצאה לאור / 91 ע'.

ספר נוסף בסידרת האוניברסיטה המשודרת של גלי צה"ל ועניינו ב"דרך התתחתים של חיפוש אחרי אותם מנגנונים מופלאים המאפשרים לנו ללמוד ולזכור", דרך שבגינה "מוצאים עצמם החוקרים לעיתים כשהם מפשפשים במוחה של רכיכה, תוהים על האינטליגנציה של איזה פרוקירגליים, או עוקבים בעניין אחר עיפעופיה של ארנב". על אלה ועל דומיהם דן המחבר ב־ח' פרקים (בשונה מסתבכת המורה, המיוסדת על י"ג פרקים), שיש ביניהם, למשל, כיצד להציץ לתוך המוח בלי לגעת בה על ריגוש, הסתגלות, כלבים וזרזולים; אסוציאציה של חלונות: זיכרונות קצרים וארוכים: זיכרונות אי־גם קיימים לעד. בין הדפים סרטוטים שלא נלוו, כמובן, להרצאות המשודרות.

תרגום

נושאת דגל מבוקשת
הילדה יום / מאת קולט / תרגמה מצרפתית אביבה ברק / הספריה / 152 ע'.

ספר נוסף בסידרה המשותפת לקיבוץ המאוחד, סימן־קריאה וכתר, ובו שתי הסיפורות: האחת, סיפור שנשמו כשם הספר, השנייה שלושה קטעים – סידה, הסרן, הפראים – בבפיפה אחת. על הסופרת סידוני גבריאל קולט (1954–1897), שנודעה גם כשחקנית, רקדנית־עירום ואשת שערוריות, ועל טעם יצירתה אומרת המתרגמת ב"אחרית דבר": "סיפורה של קולט, בחייה כביצירתה, הוא סיפור מאבקה... לעצמאות חברתית, כלכלית ורגשית... מאידך גיסא לא נאבק שהוא פמיניסטית, אף שספריה ניסיונות נוטות לראות בה נושאת דגל... שני מוגנטים בבריקים עיצבו את אופיה...: ואת ראיית־עולמה... ימי ילדות תעוזים בחיק הטבע ובחיק משפחתה... ונישואיה לווילי, המבוגר ממנה בעשרים שנה... אשר עמד על כשרונה, נעל אותה יום־יום בחדרה והבע את מנת הספרות היומית... קולט אמנם איננה מציגה שאלות קיצוניות מפורשות, אך אין היא חסרה תשובות".

למפעל תעשייתי באזור השרון במסגרת תשלובת דרוש

מנהל תיפעול

הכישורים הדרושים:
* מהנדס מכונות/ייצור/כימיה
* נסיון לפחות 5 שנים בתעשיה בתיפעול מערכת ייצור אחזקה ומחסנים.

גיל 32—42 לאחר שירות צבאי מגורים באזור השרון או המרכז
לפנות בכתב בלבד בצירוף קורות חיים
ל"ת ד. 33976 חיפה ולציין עבור תמי

הלוח הכללי

ידיעות אחרונות

הטלפונים מצלצלים בשבילך בלוח הכללי

לחברת רולידר בע"מ
קרית-טבעון
דרושים

נהגי סמיטריילר

בעלי ותק ונסיון לעבודה בדרום
לפנות טלפונית 04-931803, 04-932582

למפעל גדול בתחום הטקסטיל
דרושים

אומני אריגה "זולצר"

* יתרון לבוגרי קורס "זולצר"
* בעל נסיון של יותר מ־3 שנים

תנאי שכר טובים מהמקובל בשוק
בדבר פרטים נא לפנות בכתב בצרוף קורות חיים אל ת.ד. 1334 ת"א 61013 עבור ה'/160

רוברט הלף ROBERT HALF

החברה המובילה בעולם בהשמת כח־אדם בתחומי מחשבים וחשבונאות.
עשה חשבון — ובוא למקום הנכון
דרושים/ות לנו:

★ **מנה"ח ראשי עצמאי** לחברות קטנות ובינוניות
★ **מנה"ח סוג 2 — 3**

המשרות לאזורי אשדוד, המרכז, השרון ונתניה.
אנא התקשרו ללא כל התחייבות או תשלום
ת"א, בן־יהודה 32, בית אל־על, חדר 818
טל. 03-204711 203423

סודיות מובטחת

לקבוצת חברות רב-בריח
דרוש

כלכלן

תחומי עיסוק: תמחיר, תקציב, בדיקת כדאיות, תחזיות פיננסיות.

כישורים: בוגר כלכלה, רצוי נסיון בתעשיה בארץ.
מקום העבודה ביבנה
5 ימים בשבוע.

מועמדים מתאימים יפנו בכתב יד תוך פרוט קורות חיים לת.ד. 465 יבנה 70653.

סודיות מובטחת

רב-בריח מקום גדול לעבוד בו.

מנהל כח אדם

מסור מודעתך ב**דחף**
ב**דחף** תקבל יותר

לפרטים נוספים:
תל־אביב: 03-622233-4 עדי סאמט
ירושלים: 02-226335-6 יאיר צוברי
חיפה: 04-645333-4 04-682571-2 אריה טל

מתכנן/מתכנת מנוסה

ASSEMBLER, PL/1
CICS MVS

העבודה כוללת ניתוח תיכנון ותכנות.
תנאים מעולים למתאימים.

נא לפנות החל מיום א' טל:
03-202460, 03-285261

למשרד רו"ח חשבון בתל־אביב
דרושים

1. **בוחן — מרכז**
2. **בוחנים**

תנאים עבודה טובים קימת אפשרות להתמחות
טל' 293416-7

דרושים:
1. **סוכן**
2. **מנהל** מחלקת חשמל והרכבה

טלפון 03-344467/8
03-712988

י. קשטן חמרי חשמל בע"מ

★ **הנדסאי/טכנאי למכירת כבלי אלקטרוניקה מכשור ובקרה**

לתאום פגישה נא לפנות
03-613925 03-623854 שלמה

LASER תעשיות לייזר

חברה עתירת מדע המובילה בעולם בפיתוח וייצור סטרות לייזר לרפואה

לאגף הפיתוח דרוש:

הנדסאי אלקטרו-אופטיקה

תאור התפקיד: ★ תכנון וביצוע נסויים במערכות אלקטרו-אופטיות ולייזרים.
כישורים: ★ נסיון של שנתיים לפחות בהפעלת מכשור פיזיקלי מגוון הכולל מערכות לייזר.
★ יכולת עבודה עצמאית.

נא לפנות בכתב־יד תוך ציון שם, טלפון, כתובת, שם המשרה, פרוט קורות חיים ונסיון מקצועי לת.ד. 1736 ת"א עבור מס' 413.
- סודיות מובטחת -
מודעה זו מיועדת לנשים וגברים כאחד.

תעשיות לייזר - קרן אור לקידום האנושות

RAD data communications ltd.

דרוש/ה

מחסנאי/ת

* בוגר קורס מחסנאים טכניים בצה"ל.
* נסיון קודם של שנתיים לפחות במחסן אלקטרוניקה.
* היכרות טובה של רכיבי אלקטרוניקה.
* תושב גוש דן.
* 11 שנות לימוד לפחות • ידיעת אנגלית טובה.

תנאים טובים למתאימים • 5 ימי עבודה 07:30-17.00

נא לפנות למחלקת כח־אדם טל. 03-498811
פניות בכתב נא לשלוח לכתובת: רחוב הנחושת 8, תל־אביב, 96710
כל הפונים יענו ••• סודיות מובטחת

רד תקשורת מחשבים בע"מ... חברה צעירה ודינמית...
אנו מפתחים, מייצרים ומייצאים מוצרים ומערכות בתחום תקשורת מחשבים

Ferrari Ferrari

לאופנת פרארי
דרושים:

★ **גזרן מקצועי** מנוסה בלבד
★ **תופרת דוגמאות**

לטלפן מיום ראשון
03-218991

למפעל תעשייתי גדול במפרץ חיפה
דרוש/ה

עורך דין ללשכה המשפטית

תחומי העיסוק: טפול בנושאי ביטוח וכן ביתר ענפי המשפט האזרחי
נא לפנות בצרוף קורות חיים לת.ד. 4496 חיפה בציון המשרה עורך דין ע"ג המעטפה.

הסתדרות מדיצינית הדסה
אגף הסיעוד

אל: בוגרי בתי הספר לסיעוד בישראל

קח י לך יום חופשה ובוא/י אלינו להיכרות עם מוסדותינו
אנו נקיים "יום פתוח" בביה"ח בעין־כרם ובביה"ח בהר־הצופים, ביום שני, 4.8.86, וביום שני 11.8.86, בין השעות 9.00—13.00
נשמח לקבל אותך ונציע לך השתלבות במרכז הרפואי האוניברסיטאי של "הדסה" בירושלים.

נא התקשר/י טלפונית לאשר השתתפותך. טלפון 02-446072 או 02-446092

דחפון

24 שעות
שרות מודעות טלפוני
של **דחף**
לבעלי כרטיסי אשראי
ויזה, ישראכרט, דיינרס

03-611001

חוזרים לעתונות טובה דבר

DALE.

דייל ישראל תעשיות אלקטרוניקה בע"מ
DALE ISRAEL Electronics Industries Ltd.

למפעלנו בדימונה דרושים

★ **טכנאי/ת אלקטרוניקה**
הכישורים: ידע ונסיון באחזקת ציוד; ידע במחשבים יתרון; רצויה ידיעת השפה האנגלית.

★ **טכנאי/ת לכורנט/ית כימיה או פיסיקה**
הכישורים: רצוי נסיון בתעשייה; רצויה ידיעת השפה האנגלית.

המגורים באזור דימונה.
מועמדים מתאימים יפנו בכתב בציון קורות־חיים ונסיון קודם למחלקת כוח־אדם, רח' האופן 2, אזור התעשייה חולון 58814.
סודיות מובטחת.

העתיד קם ויהי בדימונה.

בי"ח לחולים בגדולה (?)
דרוש

מזכיר/ מרכז משק

המעוניינים יפנו בכתב בצרוף קורות חיים.
ונסיון קודם למזכירות מושב בדולח ד.נ. חוף עזה בכתב יד.

לקיבוץ בית־זרע
דרושה

אחות

רצוי רווקה, עם ניסיון

נא להתקשר ביום 067-55220, בערב 067-55245

דרושים מפיצים להפצת מוצר ביתי אטרקטיבי בקיבוצים

המוצר מתאים לביתו של החבר בקבוץ. לרווקים/ות ולבית המשפחתי הקטן.
בעלי נסיון מוכח בהפצה לחברים בקבוצים ויכולת למתן ערבויות כנגד הסחורות, יפנו בפרטים מלאים לת.ד. 11415 תל־אביב מ. 61113.

אלקול בע"מ
מוצרי גימור לבניה

למפעלנו ברמת־אליהו, ראשל"צ
דרושים

מנהלי עבודה בעלי נסיון בענף המתכת.

אנשי אחזקה בוגרי בי"ס מקצועי, בעלי נסיון במכבשים, (העבודה במשמרות).

אחראי תוצרת גמורה ומשלוחים

לפנות לבני, טל' 03-9611846, 9610863.

מיסודה של מ. אבצוק ושות' בע"מ

דניש

לסניפנו ברמת־גן
דרוש/ה

עובד/ת אחראי/ת ובעל/ת יוזמה

לתפקיד:
* עוזר/ת למנהלת מחי מטבחים.
* עדיפות לבעל/ת רקע בשרטוט וידע באנגלית

נא להתקשר טלפונית 03-739141 לאנקה.

גבור סברינה

למשרדי החברה בנתניה
דרושים

1. **מזכיר/ה למחלקת כח אדם**

* בעלת ידע ונסיון בעבודה בנושאי מנהל ומנגנון * שליטה מלאה בעברית ואנגלית כולל הדפסה * השכלה אקדמאית במדעי החברה או בוגרת קורס מקצועי בנושאי כח אדם — יתרון.
משרה מלאה 5 ימים בשבוע.

* * *

מועמדות תושבות נתניה והסביבה יפנו בכתב לת.ד. 84 נתניה 42100 עבור כח אדם או טלפונית 053-44455 לרחל תורן.

2. **פקיד/ת ייבוא**

בעלת נסיון למשרה מלאה 5 ימים בשבוע.

* * *

מועמדים תושבי נתניה והסביבה יפנו לזהבה כהני, 053-44455.

למפעל תעשייתי בהרצליה ב' דרוש/ה

מנהל/ת חשבונות

הכשורים הדרושים:
- נסיון של 5 שנים.
- ידע ונסיון בכל סוגי העבודות בהנהלת חשבונות (סוג 3)
- ניסיון בהפעלת מערכת הנהלת חשבונות ממוחשבת.
- ידע ונסיון בכל סוגי העבודות בהנהלת חשבונות (סוג 3)
- נסיון בהפעלת מערכת הנהלת חשבונות ממוחשבת.
- חרוצה, דייקנית ובעלת נכונות לעבוד שעות נוספות.
- למשרה מלאה, 6 ימים בשבוע -

נא לפנות בכתב יד בצרוף קורות חיים ונסיון לת.ד. 31296 ת"א "עבור מפעל תעשייתי"
- סודיות מובטחת -

נעורים
סוכנויות ביטוח בע"מ

סוכנות ביטוח בתנופה
דרושים

נציגי מכירות שכירים במשרה מלאה

* בעלי נסיון במכירות ושיווק
* בעלי כושר ניהול משא ומתן
* השכלה תיכונית (רצוי אקדמאית)
* גיל 25—45

מתאים גם לסוכני ביטוח בתחילת דרכם

חוזה אישי, הכנסה גבוהה, הטבות שונות ואפשרויות קידום נרחבות

טל: 03-6801818/7/8

HELENE CURTIS
יופי לך עם הלן קרטיס

דרושות

דיילות יופי ומכירה
לאזור חיפה, רעננה ות"א.

בדבר פרטים לפנות מיום א' לחנה
טל: 03-255763, 218474

דובק בע"מ

למפעלנו בבני־ברק
דרושים

1. **אלקטרונאים תעשייתים.**
* בוגרי בי"ס מקצועי מוכר.
* אנגלית טכנית הכרחית.
* בעלי רשיון כעוזר לחשמלאי
* העבודה ב־2 משמרות.

2. **אנשי אחזקה מכניים**
* בוגרי בי"ס מקצועי מוכר.
* אנגלית טכנית הכרחית.
* העבודה ב־3 משמרות.

3. **מתלמדים למכונות ייצור אוטומטיות.**
* בחורים יוצאי צבא בעלי רקע טכני עם השכלה של 10 שנות לימוד (לפחות).
* העבודה ב־2 משמרות.

על המועמדים להתקשר לטל. מס' 03-784151-5 בין השעות 8.00-13.00 למר זאב אוליזר.

אמל"ע רשת מוסדות חינוך

לבי"ס "אלישבע" פרדס־חנה
דרושים/ות

מורים/ות

* טבע — חטיבת ביניים
* הסטוריה — כולל בגרות

להתקשר טלפונית בשעות הערב: 063-65182

תבורי קריסטל בת־ים

* **הנדסאי מכונות — מכונאי** למחלקת אחזקה נסיון אינו הכרחי.
* **מחסנאי** לעבודה גם למשמרת אחה"צ
* **מכונאי תעשיה** בעל נסיון
* **מרכזנית** לשעות אחה"צ

נא לפנות לטלפון: 063-71985

למשרד רו"ח חשבון גדול
דרוש

מנהל מחלקת בקורת

מועמדים בעלי ידע ונסיון רב במערכות עיבוד נתונים ובדיקתן, ובעלי כושר ניהול צוות עובדים ומו"מ עם לקוחות
יפנו לת.ד. 20370 ת"א 61204

למידושקי
דרוש

טבח

אחראי משמרת
נסיון קודם הכרחי.

סודיות מובטחת
03-5462908

סלון טוקיו SHARP

דרושים

* **פקידה** עם ידע בהנהח"ש
* **קלדניות**
* **פקיד טכני** לקבלת תיקונים

טל' 03-204262-3

סוכן מכירות

למשרדינו ברמת השרון וברמת אביב
בעל נסיון במכירות נדל"ן ובעל רכב וידע בשפות "שקן"
03-426283-7

לחברת שיווק ושרותים לציוד טכני
דרוש

פקיד הזמנות
יבוא ויצוא ומחסנאות

ידיעת השפה האנגלית, ידיעת גרמנית יתרון. נסיון מוכח ביבוא ויצוא, רקע טכני, נסיון במכירות יתרון.

לכתוב בצרוף קורות חיים לת.ד. 2085 ת"א 61020 (עבור דורון)

רק פניות מתאימות ייענו

ביטכונות בע"מ
פיתוח וייצור מכשור אלקטרוני מתקדם לרכב
דרוש

חשמלאי רכב

להתקנת מערכות אלקטרוניות לרכב

לפנות לטל: 03-956060 או בכתב ת.ד. 519 ראשל"צ אזור התעשיה הישן

דרוש/ה

מנהל/ת אולם מכירות ותצוגה

דרישות:
מעל גיל 40
כושר עבודה רב
ידיעת השפה האנגלית
מינימום השכלה תיכונית
נסיון קודם ממושך במכירות
הופעה ייצוגית

לפנות ת.ד. 21107 תל־אביב 61210
סודיות מלאה מובטחת.

הסוכנות היהודית לארץ ישראל
מחלקת החנוך ת.ד. 92 ירושלים

תואר תפקיד

מנהל/ת בית ספר

משרה מס' 86 (ב 232

מקום – קרית יערים (ליד אבו גוש)
תאור תפקיד – נהול בית ספר לחנוך מיוחד לגלאי חטיבת ביניים
כישורים הדרושים:
1. השכלה אקדמאית.
2. תעודת הוראה.
3. נסיון של 10 שנים בהוראה.
4. רצוי נסיון בנהול.
5. נסיון בעבודה בחינוך המיוחד.

דרוג – בדרוג עובדי ההוראה בתוספת גמול בחול
הערה: רצוי מגורים במקום

המועד האחרון להגשת מועמדות: 4 8 86

לחברת שווק מובילה
דרוש

סוכן / מחלק / סדרן

למוצר מוביל ברשתות השווק
גיל: 25—30. מגורים: אזור המרכז
נסיון קודם בשווק יתרון.
עבודה קשה עם שכר הולם.

נא לפנות בכתב לת.ד. 21299 ת"א.

מרכז קהילתי – מתנ"ס תל־מונד
ת.ד. 78, תל־מונד 40600
דרושים

1) **מנהל/ת תהיל"ה להשכלת מבוגרים**
למשרה חלקית אחר־הצהריים
כישורים: ת. הוראה ונסיון חיובי בתחום. מגורים בסביבה.
לפנות בכתב למנהל המתנ"ס.

2) **מורה/מדריכה ל"משפחתון"**
משרה מלאה בימים א'–ה' אחר־הצהריים כולל עזרה בלימודים, העשרה וטיפול בילדים בכיתות א'–ד'.
כישורים: ת. הוראה או השכלה אקדמאית. נשיה טיפולית, מגורים בסביבה. השכר לפי כישורים + גמול.
לפנות בכתב למנהל המתנ"ס ת.ד. 78 תל־מונד 40600

3) **מדריך חבורת זמר**
לחבורת זמר מבוגרים.
לפנות בכתב למיקי רמז תרבות מתנ"ס.

דרושים לגזרה ותיקה בבתים

1. **מנהל עבודה**
עם הבנה בהוכניות. כושר ארגון וניהול צוות עובדים.

2. **גנרים מקצועיים**
להזמנות.

תנאים טובים למתאימים
טלפונים 5514304 או 584268

לסטימצקי בע"מ
דרוש

פקיד/ה להנהלת חשבונות

הידיעות הדרושות:
* ידע בהנהלת חשבונות.
* ידיעת השפה האנגלית מושלמת.

לפנות בטלפון 03-622536 להנהלת חשבונות.

HELENE CURTIS
יופי לך עם הלן קרטיס

דרושה:

כתבנית אנגלית

* ידע בנוסח מכתבים מסחריים.
* נסיון בהפעלת מעבד תמלילים.
* משרה מלאה.
* 5 ימי עבודה בשבוע.

פניות בכתב בלבד לת.ד. 33030 ת"א עבור כתבנית.

חוזרים לעתונות טובה דבר

פרסמת מכונית ? בלוח הכללי	1,648,446 אנשים קוראים את המודעה	מכרת !	הלוח הכללי של "ידיעות אחרונות".

מערכות תיב"מ CAD/CAM SYSTEMS
MICROCAD
חותה על קבוצת כלל
מיקרוקד הינה חברה עתירת ידע העוסקת בפיתוח ושיווק מערכות תיב"מ בארץ ובעולם.
דרושים
מהנדסי "ישומים"
לפעילות בארץ ובחו"ל
★ מהנדסי מכונות/אווירונאוטיקה
★ נסיון בתכנות מכונות N.C
★ מוטיבציה גבוהה
התפקיד דורש נסיעות תכופות וממושכות לחו"ל
נא לפנות בצרוף קורות חיים
ת.ד. 1166 רמת השרון 47100

חיש חרושת ברזל בע"מ
מפרץ חיפה
דרוש:
מינהל ייצור למחלוקת עיבוד פח
חיתוכי גיליוטינה ומלטמה, כיפוף, כבישה ניקוב ועירגול
הכישורים הדרושים:
* מהנדס/הנדסאי (ייצור מכונות)
* נסיון קודם בהפעלת צוות עיבוד פח
* נסיון בהפעלת צוות עובדים
5 ימי עבודה בשבוע - ארוחות במפעל -
נא לפנות בכתב לת.ד. 10157 - מפרץ חיפה
עבור מחלקת כ"א
- סודיות מובטחת -

נעמ"ת
כנות ב"ס תיכון חקלאי
ת.ד. 9 גדרה טלפון
055-74520
דרושים לבית הספר:
* מורים למתמטיקה, אנגלית, מיחשוב ובקרה.
* עובד/ת סוציאלי/ת
לפנימיה: * מרכז תוכניות הדרכה
* אחות כפר
(מוסמכת - מגורים במקום)
* טבח
מועמדים יפנו לרחל בטלפון
055-74933 לקביעת ראיון

עלית
תעשיות מזון בע"מ
חשב שכר
למפעלנו ברמת-גן דרוש חשב שכר
בעל נסיון של 3 שנים לפחות בהכנת משכורות וניכויים.
לפנות בכתב יד לת.ד. 19 ר"ג.
מכונאי אחזקה
למפעלנו בלוד דרוש מכונאי אחזקה
בוגר בי"ס מקצועי, רצוי עם נסיון במכונות אריזה, תושב לוד והסביבה
לפנות בכתב יד לת.ד. 19 ר"ג או טלפונית 08-222778 למר קופילוב

דחפון
שרות מודעות טלפוני של דחף
לבעלי כרטיס אשראי
03-611001

למכון הישראלי ליין ברחובות
דרוש
בוגר הפקולטה לחקלאות
במגמה לבוסתנאות או טכנולוגיה של מזון
ידע בנוזל גפן יתרון אפשרות קידום
טלפון 08-475693/4

האגודה לזכויות האזרח
מחפשת
מנהל/ת כללי/ת
בעל/ת ניסיון או הכשרה בניהול,
כושר התבטאות בכתב ובע"פ, יוזמה,
ניסיון בטיפול בתקציב, תיאום הפעלה ומעקב אחרי ביצוע החלטות.
היקף המשרה ותנאי שכר בהתאם לכישורים.
סודיות מובטחת.

ל. "אלפא פלסטיק" בע"מ
דרושים
מנהלת חשבונות
סוג 3
בעלת 3 שנים נסיון
מנהל שיווק / סוכני מכירות
בעלי נסיון מוכח
אחראי משמרת
לפחות 5 שנים נסיון בחרושת
פועלי ייצור
לעבודה במשמרות
לפרטים נא לפנות
לטלפונים 03-828343, 03-821618

מהנדס כבישים!!!
03-728055

דרוש שותף
לרשת מסעדות ציבוריות באזור ירושלים

הלוח הכללי
ידיעות אחרונות
הטלפונים מצלצלים בשבילך בלוח הכללי

למוסד ציבורי דינמי ומתפתח בירושלים
דרושים:
1) **מהנדס/ת בנין בכיר**
2) **מזכירה בכירה לאגף הטכני**

חיפאי ותושב הצפון!
טלפון וכרטיס אשראי - זה כל מה שדרוש לך כדי למסור מודעה מיידית
הלוח הכללי של ידיעות אחרונות
נצל את המבצע ופרסם מודעתך
בלוח הכללי + כל לוח חיפה והצפון
במחיר 36 ש"ח
707099 - 644125

אגודה אכסניות נוער בישראל
לאכסנית הנוער במצדה
דרוש זוג (מנהל ואם-בית)
מגורים במקום חובה.

לחברה לאמנות בירושלים דרוש/ה
עובד/ת
עם רקע מוכח בציור, לעבודה מעניינת רבת אתגר.
נא לפנות טלפונית 02-723111/2

מחפש עובד ? בלוח הכללי	1,648,446 אנשים קוראים את המודעה	מצאת !!	הלוח הכללי של "ידיעות אחרונות".

לפעמים אתה צריך פרסום. תמיד דחף

ת"א דחף מרכז	ת"א דחף דיזנגוף	ת"א דחף בן יהודה	ת"א דחף אלנבי	לפרסם מודעה! דחף סניפים	חיפה דחף	ירושלים דחף	דחפון 03-611001	ובעוד 50 סניפי דחף בכל רחבי הארץ

דנאל
ויהושע ארידור בע"מ
למחלקה הטכנית בת"א
דרושים:
★ **כרסמי C.N.C**
יוצאי צבא בעלי ניסיון לתקופה ממושכת.
★ **נגרים**
מנוסים, יכולת עבודה עצמאית.
★ **מנהלי חשבונות**
סוג 3, מנוסים לתקופה ממושכת.
★ **רתכי ארגון**
יכולת עבודה עצמאית.
★ **טכנאי שרות למעליות**
עם נסיון לעבודה באזור ת"א.
למחלקה המשרדית בת"א
דרושים:
★ **מעבדות תמלילים**
עברית או אנגלית
★ **כתבניות אנגלית**
★ **כתבנית טלקס-אנגלית**
למחלקה הטכנית בת"א ובאשדוד דרושים:
★ **מסגרים-רתכים**
בוגרי בי"ס מקצועי עם ידע בקריאת שרטוט לבניית מפעלים ואחזקה.
★ **כוני מבלטים**
נסיון קודם הכרחי
★ **עובדי קירור**
עם ניסיון במערכות מיזוג אוויר.
★ **מחסנאים/מפ"טים**
עם ניסיון במפעל ממוחשב.
★ **איש אחזקה מכני**
לטיפול בבעיות פח, מכניקה ופניאומטיקה.
★ **שרברבים**
בעלי ניסיון
★ **טכנאי מיזוג אויר**
למערכות קירור מים.
למתאימים מובטח שכר גבוה. הסעות, ארוחות, ותנאים טובים
דנאל, תל-אביב, וודזון 88, 03-265541, 222266, 240878
דנאל, אשדוד, דוגנין 8, 055-22561, 34777

המדריך לעבודה בארה"ב
במחיר מבצע - לזמן מוגבל!
הכל על: השגת עבודה, ויזה, גרין-קארד, ועוד.
שלח/י 39 ש"ח לת.ד. 4487 חיפה,
לפקודת "משאבי מידע".

אסטרגל בע"מ.
לאגף המכירות - מחלקת אלקטרוניקה
★ **מהנדס אלקטרוניקה**
- בעל נסיון מוכח במכירות, לשיווק רכיבים
★ **הנדסאי/טכנאי**
- צעיר ונמרץ לסיוע במכירת מוצרי המחלקה
לתיאום פגישה נא לפנות טל' 03-623422 / רונית

רוברט הלף ROBERT HALF
חברת המובילה בעולם בהשמת כח-אדם בתחומי מחשבים וחשבונאות
למקצוענים בלבד!!!
★ **מנהלי-חשבונות**
מנוסים, רצוי בהנהלת-חשבונות ממוחשבת, לפרויקטים ארוכי טווח.
★ **קלדניות-מסוף**
בעלות נסיון של 3 שנים לפחות בהכנסת נתוני הנהלת-חשבונות למחשב.
★ **מעבדות תמלילים**
בעלות נסיון על IBM-PC במכונת א'-ב' (רצוי נסיון גם על מעבדי תמלילים אחרים)
תנאים טובים למתאימים, כניסה מידית לתפקידים ומגוון רב של אפשרויות תעסוקה.
אקונטמפס החברה המובילה בע"מ
לעבודה זמנית בענפי החשבונאות והנע"א - ענף של רוברט הלף ישראל בע"מ
אנא התקשרו ללא כל התחייבות או תשלום:
ת"א בן-יהודה 32 בית אל-על, חדר 818.
טלפונים: 03-204711, 03-203423

לסוכנות ביטוח ברחובות
דרושה
מזכירה
עם נסיון בביטוח
על המעוניינות לשלוח בכתב קורות חיים לת.ד. 2172 רחובות
סודיות מובטחת

חב' ביטוח
דרוש/ה
פקיד/ה
למח' כספים
ידע בהנה"ח ואנגלית
לא הכרחי נסיון קודם.
לפנות בכתב "עבור מח' כספים" ת.ד. 11589 ת"א עם פירוט השכלה ורקע

לבית הספר האזורי בקבוץ עין-גדי
דרושים
מורים
לשנת הלימודים הבאה - תשמ"ז
• לשון והבעה - חצי משרה
• כלכלת בית - חצי משרה
• ערבית - חצי משרה
לפרטים נא לפנות לבית הספר האזורי בקבוץ עין-גדי טל. 057-84742 למנהלת בית הספר דניאלה טמלון 057-84841

רציניים!!
גיל 24 ומעלה, בעלי השכלה, שאפתנות ומתחשב אתגר,
אנו נכשירך להיות איש מכירות. הדרכה אישית, בונוס ...
טלפון לראיון 03-683911

קריאה מהנה
בעיתון "לאשה"

דחפון
שרות מודעות טלפוני של דחף
לבעלי כרטיס אשראי
03-611001

למושב תל עדשים
דרוש
מרכז משק
עם נסיון מושבי
065-22693
065-91866

דרוש
מהנדס בנין
לפיקוח באיזור המרכז
משרה חלקית,
שנות נסיון לפחות
053-43237 053-28337

אמזה AMZA בע"מ
CHEMICALS & EQUIPMENT FOR THE METAL FINISHING INDUSTRY
דרושים
1. **מנהל(ת) חשבונות עצמאי(ת)**
2. **מחסנאי**
בעל ניסיון בעבודה עם כימיקלים.
נא לפנות לטל: 03-806182

לחברת פרסום מובילה
מנהל מכירות פרסום
לניהול צוות מכירות, מכירה אישית וניהול אדמיניסטרטיבי של יחידת המכירות

המרכז הרפואי ביילינסון
מציע לך - סטודנט/ית שנה ג'-ד'-ה'
עבודה סיעודית מעניינת ביחידות ובמחלקות המגוונות של בית החולים
המעוניין יפנה לטל. 03-9268206 בין השעות 15.00-7.00

מעריב

הלוח הכללי

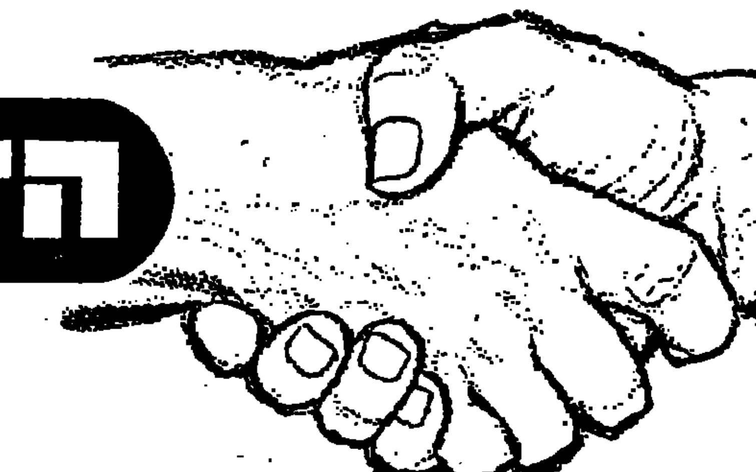

הד כפול ומכופל

דירות

וילות ובתים

• בירושלים במיקום בשלה כבחר קוטג'ים ובניינים .052-443650 03-323562 (#11008)

• באבן־יהודה וילה חדשה בגמר 130,000 דולר בעבודה 053-97447 (#11002) בבית 053-98757

• קריית־אונו למכירה קוטג' בגוש הסמוך 6 חדרים גדולים 215,000 דולר "דיור בכלל" 341587 (#16666)

• בזיכרון־יעקב מהספרה וילה בגל הים, נוף מטבע 063-90018 (#16648)

• ברמת־השרון בגבעת הלבנה, להשכרה וילה ריקה 8 חדרים 03-494857 (#16599)

• בפתח־תקווה בשכונה רו בשטח 4 +2 מחסנים 380+ גברים 60,000 03-914019 (#16523)

• בנבנץ שלי 4 2 כרמשה+ 1 גינת משופץ+ דירת חור בקריית־משה 180,050 452814 (#16438)

• בגבעתיים גמר קוטג' בשטח 215 מ"ר על כל 250 מ"ר קרקע מרכזי בבניה "אמריקה ישראל להשקעות" 03-650281 03-357191 אחה"צ (#16597)

• למכירה בהרצליה בגר קוטג'ים +2 סלון+ חצר 798258 (#16377)

• לרציניים בנאות היוקרתי קוטג'+ גינה +מרתף "אמנות" 5461844 (#16241)

• בנאות־אפקה: קוטג' מוסקע 380 מ"ר בני, 500 מ"ר מגרש. אנגלו־סכסון 424310 422190 (#16189)

• מקסימת וילה להשכרה בשדה 055-32490 (#16142)

• בהרצליה, קוטג' יפהפה, 180 מ"ר לפינוי מיידי 052-541153 (#16899)

• בכפר־סבא גמר קוטג'ים 6 חדרים 03-664681 (#15838)

• בגבעתיים קוטג' 5 חדרים 052-552270 (#15816)

• ביד־אליהו 4½ חדרים +חצר 03-338892 (#15780)

• בהרצליה קוטג' מפואר, 5 חדרים+ 03-664651 (#15615)

• ברמת־השרון קוטג' 4 +מרתף עמודים 052-440684 (#15608)

• בהרצליה פיתוח קוטג'ים בבניה מפוארים +8 03-659053 (#15580)

• ברמת־השרון המערבית במיקום בשלה קוטג' 5 חדרים מיידי 165000 דולר "ישקר" 03-403552/2 03-473490 (#15454)

• בכפר־סבא ברוח התחיה דירות קוטג' +4 5 חדרים בשטח 052444784 (#15195)

• בגני־הרצליה קוטג' 5 חדרים +מרתף מואר, 138,000 דולר 050-22234 (#15207)

• ברמת־השרון, ברחובות השקטים, וילה 03-259314 (#15181)

• בהרצליה פיתוח למכירה פנטהאוז קוטג' 03-232518 (#15120)

• בנחל־אביבים פנטהאוז 6 חדרים 330 מ"ר 330,000 דולר "ישקר" 03-426293 (#15063)

• בהרצליה, וילה ברי"ג, יד שלום 19 500 ב"ר, 220,000 דולר 03-745878 (#14938)

• בראשל"צ במיוחד, פנטהאוז מפואר, 03-959577 (#14895)

• להשכרה וילה 7 נוף לים על־ידי שפיים 052-539160 (#14527)

• בהרצליה־הצעירה להשכרה קוטג' מפואר לשנתיים 052-21824 (#14581)

קבלנים מציעים

• חברת "יהוד" בע"מ בפתח־תקווה בבלעדי דירות 4 חדרים +מרפסת 05-906132 03-905918 03-912068 (#11014)

• בנה אבירים פרוייקט יוקרתי בהרצליה דירות 5 חדרים 03-241166 (#10956)

• במרחבותי רמת־גן רובע יוקרתי ...03-241166 (#10955)

• בראשון־לציון ברחוב שקט 052-32965/6 03-942946 (#16862)

• בכפר־סבא בבניה 5, +5 עלית גג 052-25051 052-34095 (#16659)

• "פרוייקטורינג" בונה בהרצליה 052-458274 052-449831 (#16584)

• בנבנית־אביב ברמת־אביב ג' 4, 5 חדרים 146 מ"ר ... "אפריקה־ישראל להשקעות" 03-658281 (#16504)

• בנאות־אביב, ברמת־אביב ברחוב בבזיל 4½, 5½ חדרים 03-848447 "אפריקה ישראל להשקעות" 03-658281 (#16475)

• דירות מכבות לצרכים בפתח־תקווה 20 "4 חדרים 155 רמת־גן 03-7512285 (#16392)

• "קרית" בונה בגבעתיים בגבעת־הברים 03-257455 8.30-17.00 (#16030)

• בחולון בבבעת־הברים 4 חדרים 454207-8 (#15717)

• הקבוצה לקבלנים דירות 5 דירות ... 510 REALTY MASTIN BROOKLIN DONALD MC N.Y. 21218 USA (#15720)

• "רמט" בונים בחולון, ... 03-281105 (#15106)

• "רמט" בונים: בנחלת־הלב ירושלים, בנתניה, 03-281105 (#15080)

דירות למכירה

(#14683)

ת"א־יפו

דירות למכירה

• ביד־אליהו +4 כ"א+ מחסן חצר 396578 (#10757)

• לרציניים ברמת־אביב ג' 5 מטרים 429799 (#16000)

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• ברמת־ישראל 5 מטרות +גג חצר 358613 (#11805)

• בכיכר־מרינה 4½ גדולה כאחר, 03-295308 (#16780)

• במרכז השקט 4 חדרים 128 מ"ר 03-295305 (#16697)

• בלב ת"א +4 מעלית+ חניה 03-294169 (#16252)

• ביפו, 4 לוקסוס ק"ב+ סלון 45,000 דולר 03-823588 (#16254)

• בנחת־אביבים 4, סקכה מרפסת אנגלו־סכסון 424310 422190 (#16172)

• בנאות־אפקה 4 ק"ב בלי מעלית 424310 422190 (#16177)

• ברמת־אביב ג' 4 גבוה סקה 424310 422190 (#16170)

• חייבת להימכר 4 בנאות־אפקה 03-495820 (#16816)

• לרוצים 2 דירות בפתח־תקווה 03-664651 (#15832)

• ברמת־אביב ג' 4 ברחובות 03-426298 (#15073)

• ברמת־אביב 140,000 דולר 426293 (#15059)

• בבבלי ל' בבניין 5 חדרים 150 מ"ר 125,000 דולר 426293 (#15045)

• בבבלי "זהר" חוצה גבוה 03-247191 (#14935)

• דירות 4+5 בלוקס 03-247191 (#14927)

• 4 + גג ברחוב שקט לייד ריינס 03-621102 03-241392 03-299321 (#14943)

• בנוה־אביבים 4 מקסימה גבוהה 03-423651 (#14881)

• בנות־צעדק בבית פרטי 2 קומות +אפשרות בניה 03398719 (#14866)

• בנאות־אפקה +4 פ"א קל 03-485026 03-857242 (#14756)

• במרכז 4 חדרים 391852 (#14614)

• ברמת־אביב 5 יפהפיה+ תוספת 03-402852 03-299211 (#14597)

• במרכז 5 גבוה מעלית 5461565 5460515 (#14542)

• לרציניים גבעת־צהלה 4 גדולים 03-482644 (#14457)

דירות למכירה 3-3½ חדרים

• בצפון +3 ½ סקכה ומשופצת 178,000 03-265484 (#10992)

• בנאות־אפקה 3½ קומה 5+ מעלית 03-483941 (#16755)

• 3 ק"ב בחולון 118 רמת החייל 496126 (#16265)

• 3 בבזילוף ק"ב סקה בהדמנות 286181 (#16115)

• ביער במצוק 3 חדרים 881553 585344 (#16111)

• יפו מרפסת מטבח אמריקאי 871155 (#15978)

• בבבלי 3½ גדולים 03-443690 (#15901)

• ביפו, 3 מפוארת 36,000 דולר 03-870811 (#15851)

• בבבבל ת"א בגבעתיים 3 57,500 03-659055 (#15740)

• בהזדמנות 3½ בבני ברק 90,000 01-688824 (#15725)

• בצפון היוקרתי 3½ ק"ב חניה 03-216750 (#15425)

• לרציניים בלבד 3 חדרים 100 מ"ר 03-288402 (#15172)

• ליד ריינס 2½ 3 72000 232511 75.000 (#15063)

• למכירה בית פרטי למגורים 3 חדרים 15,000 12.00 (#15026)

• בלעדי לפנין 3 בגגות עורפית 108.000 88.000 (#14995)

• בצפון 3 חדרים 455205 (#14712)

• בהזדמנות בצפון 3 מטופחת 5461565 5460515 (#14536)

• בבבל חדים 3 חדרים 868274 (#14518)

דירות למכירה 2-2½ חדרים

• 2 חדרים בצפון השקט 03-347499 (#16631)

• 2½ בגבעה, סמוך לקריית החוקיה 03-443840 65,000 (#16386)

• יפהפיה בכבר 2½ (1½) 5460583 444575 (#16009)

• בסתיים 2½ ק"ד ובלי ארונות 03-392806 03-589226 (#15448)

• בצפון 2 ק"ב +מעלית 5462734 (#15304)

• בפארק הירקון של אוזורים דירות 5 חדרים בקומה 2 דרום 120,000 630440-1-2 (#15160)

• בטנאסט 2 יפהפיה גבוה 03234537 (#15141)

• בצפון השקט 2 יפהפיה 03-200450-5 (#15052)

דירות למכירה 1-1½ חדרים

• ליד אקסודוס חדר 226053 226863 (#15039)

חן

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• בהזדמנות בקריית־גנים +4 03-809059 (#11060)

• בבבעת־סביון 4 110 מ"ר 341946 (#11048)

• ברמת־גן 3½ ק"ב 765949 (#11030)

• בגבעתיים 4 03-659053 (#11803)

• דירות לאירוסלים 4 חדרים ... 155 03-7512285 (#10925)

• בפתח־תקווה 4 ק"ב 909620 (#10861)

• בהזדמנות 5 חדרים 180 מ"ר 03-363113 (#16840)

• בבבעתיים +4 03-216839 03-749965 (#16721)

• 4, ק"ב +חניה 63,000 03-9231668 03-730253 (#16540)

• ברמת־גן 4 גדולים 03-722083 03-726074 (#16361)

• בגבעתיים ק"ב 03-740068 88,000 (#16314)

• בגבעת־שמואל דירת 3 145 (#16298) 03-716234

• בבבעתיים 4 ק"ב 03-341335 (#16083)

• בפתח־תקווה 4 03-980479 (#16076)

• ברמת "יער" 03-9233788 (#16047)

• בפתח־תקווה 4+ 03-900479 (#16073)

• "קוחה" בונה בגבעתיים 03-257455 8.30-17.00 (#16038)

• פתח־תקווה 3, 4 חדרים 03-664631 (#15839)

• בגבעתיים דירות 4,5 03-664631 (#15837)

• בקריית־הרצוג דירות 4, 3 03-664631 (#15835)

• בקרית־הרצוג 03-791250 (#15723)

• במרכז ר"ג 4 ק"ב 03-728033 (#15616)

• בפ"ת 4 חדשה 03-9324142 (#15518)

• בפתח־תקווה בהזדמנות 03-9228528 (#15471)

• ליקון גיוזא בגבעת־שמואל 5321265 (#15428)

• בבבעת־הברים 4 חדרים 03-5321130 (#15419)

• בקרית מסודרת ק"ב 351425 (#15291)

• בריכה במשם 351425 (#15281)

• בר"ג 4 פ"א 704384 738090 (#15266)

• בבגעתיים 4 03-7510223 (#15230)

• בסברון 5½ 03-7510823 (#15222)

• בפ"ת בפירוא 4½ 9226443 (#15199)

• לאוהבי נוף 4 גדולות 732523 165,000 (#15106)

• בפתח־תקווה 4 חדשה 03-314596 (#15127)

• בר"ג לרציניים 4 232511 881114 (#15027)

• בפ"ת 4 03-987073 (#14798)

• בפ"ת 5 03-9231186 (#14719)

דירות למכירה 3-3½ חדרים

• ביהוד 3 מטרים 568708 (#10981)

• בני־ברק 3 חדרים 03-206555 (#10836)

• ברמת־גן +3 ½ 03-730639 (#16805)

• בגבעת 3 חדרים 65 מ"ר 766622 (#16798)

• בני־ברק 3 03-76382 (#16652)

• בקריית־הרצוג 3 חדרים 786677 (#16562)

• בהזדמנות בפתח־תקווה 3 03-9233895 (#16458)

• 3 מסודרת 251418 (#16374)

• בפ"ת ליד בילינסון +3 03-9233986 (#16218)

• בבני־ברק 3 חדרים 650816 (#16116)

• ברמת־גן 3 גדולים 764885 (#15894)

• בני־ברק 3½ 052-453887 (#15769)

• בגבעתיים 3 770116 (#15604)

• בהזדמנות במרכז 3½ 055-513856 (#15560)

• למכירה ביהוד 3 03-363506 (#15533)

• בקריית 3 03-345853 (#15477)

• 3 בפ"ת 03-917666 46000 (#15444)

• בפתח־תקווה 03-9320378 (#15421)

• במרכז רמת־גן 3 729514 49,000 (#15324)

• בר"ג ביאליק 3½ 788553 735056 (#15278)

• בפ"ת 3 ק"ב 03-905593 (#15265)

• במרכז פתח־תקווה 3 03-914174 (#15136)

• למכירה במרכז רמת־גן 713486 320955 (#15137)

• בהרצליה 5 ק"ה 92.000 05286153 (#15077)

• בפתח־תקווה 03-9231756 (#15038)

• ברמת־גן 3 03-773165 (#15562)

• בהזדמנות 354480 (#14451)

דירות למכירה 2-2½ חדרים

• 2½ במרכז גבעתיים 052-61407 03-412595 (#11084)

• 2½ מסודרת 03-323155 (#10849)

• בפ"ת 2 ½ 9230253 (#10817)

• ברמת־גן 2 03-740276 82,000 (#16808)

• ברמת־גן +2 03-738726 (#16803)

• ברמת־גן 2½ 03-746747 03-7510878 55.000 (#16741)

• בר"ג 2 341308 (#16662)

• ברמת־גן 2½ 763359 46,000 (#16608)

• 2 חדרים 27,000 03-999833 (#16338)

• בגבעתיים 2½ 55,000 03-256183 (#16108)

• 2 +חצי 901886 (#16027)

• בפ"ת 2 24,000 03-916575 (#15704)

• 2 בר"ג 268352 746345 (#15618)

• ברמת־גן +2 761022 (#15289)

• בבבעתיים 2½ 325562 (#15257)

• בפתח־תקווה +2 039223657 33,000 (#15228)

• בהזדמנות 2½ 03-705976 (#14624)

שרון

וילות ובתים

• קוטג' למכירה באבן־יהודה 053-98973 (#15430)

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• בהרצליה הצעירה +4 052-558673 12/87 (#21815)

• בנאות־השרון 4 052-21993 55,000 (#16874)

• בהרצליה 4+ 052-85895 (#16776)

• בהרצליה 4+ 125,000 052-552979 (#16462)

• בהרצליה 4 03-664651 (#15828)

• בהזדמנות בהרצליה 4 052-541318 (#15815)

• ברעננה 5 חדרים 052-34847 (#15664)

• בהרצליה 4 03-231972 052-552477 (#15544)

• ברעננה 150 מ"ר 052-32652 79,000 (#15496)

• 4 ק"ב 052-29542 (#15627)

• בנאות־השרון 5 052-449382 (#15242)

• ברעננה 135 מ"ר 74,000 05226632 (#15147)

• ברעננה 4 15.00 03-481339 03-403943 (#14987)

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• בחולון בנאות־רחל, 4 03-851201 (#16591)

• בהרצליה 3 03-257995 (#16511)

• בבתים +4 597421 (#16286)

• בבתים +4 03-581237 (#16251)

• בחולון 5 03-886869 77,000 (#16259)

• 4 ק"ב 805744 (#16186)

• בחולון 4 03-5515637 (#16148)

• בבתים 4 03-873334 (#16150)

• בחולון +4 03-881553 03-886786 (#16012)

• בבבלי 4 03-875840 03-846523 (#15874)

• בחולון 3½ 112 מ"ר 03-842657 92,000 (#15764)

• בחולון 4 802562 (#15601)

• בחולון 885663 10/1 (#15146)

• בחולון 4 03-5563576 85,000 (#15101)

• בבתים 4½ 115 מ"ר 49,708 54,640 03-869330 (#15833)

• בחולון 4 871226 (#14982)

• בחולון 4 03-881033 (#14901)

• לרציניים בחולון 4 03-886283 78,000 (#14791)

• בחולון 4 894232 (#14685)

• בחולון 4+ 96 (#14644)

• בחולון 4 399599 884389 (#14650)

דירות למכירה 3-3½ חדרים

• בחולון 3+ ½ 03-881301 03-883971 (#15843)

• בת־ים 3 03-581083 03-846523 (#15859)

• בחולון 3 052-425760 (#16679)

• בהרצליה 3 03-257995 (#16501)

• בבתים 1½ 862092 (#16421)

• דירות 3½ 52,000 414255 (#16116)

• בבתים 3½ 03-588934 (#16297)

• בביאליק 2½ 3-5 888178 (#16293)

• בבתים 73 מ"ר 3 03-599392 (#16281)

בת־ים, בני־ברק, רמת־גן...

• בבת־ים בבבר־אילן 3 881553 5510105 (#16872)

• בחולון 3 03-5565495 03-881553 (#16047)

• במכר 3 881553 5561565 (#16046)

• בבתים 3½ 881553 597536 (#16041)

• בחולון 3½ 881553 582338 (#16039)

• בחולון 03-881553 03-886259 (#16028)

• בבתים 4 03-5516632 (#16010)

• בחולון 03-855417 (#15996)

• בחולון 3 03-846525 03-848375

• בבתים 3 03-598186 03-883971 (#15882)

• 3 בבתים 03-838402 03-582276 (#10999)

• בת־ים +3 865216 45,800 (#10822)

• בחולון 3 03-807685 (#16851)

• בהזדמנות 3 5561552 29,000 (#15607)

• 3½ 03-595531 (#15451)

• בהזדמנות +3 5517239 (#15395)

• למכירה בית פרטי 03-807682 (#15186)

• בבתים 2½ 588018 (#15134)

• בבתים 3½ 03-860212 (#15084)

• בבתים 3 03-865126 (#14988)

• בהזדמנות 5512082 (#14964)

• בבתים 3 595318 (#14678)

• בבת־ים 3 43,000 03-5592427 (#14679)

• 3 חדרים 035592667 (#14637)

• בבתים 3 03-591724 (#14549)

• בבתים 3 03-253607 (#14528)

• במרכז 2 +85,000 5564857 (#14431)

דירות למכירה 2-2½ חדרים

• בבתים +2 879081 (#16775)

• +2 פ"א 30,800 596820 (#16606)

• 2½ 789466 (#16602)

• 2½ 865216 36,000 (#16568)

• +2 03-548358 03-657863 (#16414)

• 2½ 03-581891 (#16254)

• +2 03-416769 (#16221)

• 2½ 8515983 (#16187)

• 2½ 03-873334 (#16113)

• 2½ 03-881553 03-351746 (#16107)

• +2½ 03-879107 (#16120)

• ב־כב 2S 03-881553 861390 (#16053)

• +2½ 03-871156 03-888268 (#15980)

• 03-876390 (#15594)

• 2½ 23/11 (#15246)

• 2½ 03-592623 (#15061)

• 2 ½ 593891 (#14585)

דרום

וילות ובתים

• באשדוד וילה ... 055-21077 055-50275 (#15777)

חוזרים

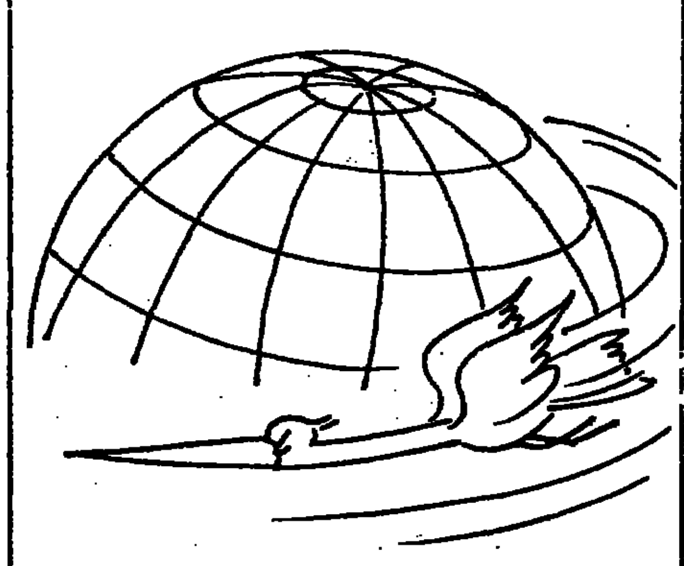

דירות מרוהטות

• שותף/ה לדירה 03-420121 22.80 (#10984)

• בדירה 2½ 724043 (#16879)

• 3 מפואר 03-220645 (#16674)

• סלון 250 03-403914 (#16385)

• 424310 422190 (#16195)

• 451329 (#15738)

• 1½ 02-866786 (#15542)

• 3½ 03-773842 5225 (#15407)

• 2½ 256853 (#15285)

דירות בחוץ־לארץ

• בת"א 3 גדולים 120,000 03-821226 (#16649)

• דירה 03-664566 (#16428)

• 2 גדולים 03-238296 (#16382)

• 2 28,000 03-239830 (#15272)

חדרים מרוהטים

• 843234 (#16158)

• 294067/6 285474 (#15294)

עסקים

• למכירה 1975 03-449892 (#10987)

• למכירה אולם 2084 (#10802)

• למכירה 055-42219 (#16880)

• 03-885263 (#16856)

• 052-78095 03-756728 (#16625)

• 03-480772 03-494938 (#16618)

• 03-287403 03-916075 (#16592)

• 19,000 03-220574 (#16553)

• 053-49787 (#16551)

• 621304 (#16494)

• 59325 3212 (#16489)

• 614846 (#16450)

• 03-7511390 726853 (#16454)

• 03-287769 (#16436)

• 51319 (#16396)

• 03-958945 (#16372)

• 03-612192 7 (#16386)

• 03-442820 100,000 (#16279)

• 61294 29551 (#16248)

• 03-776058 03-755813 (#16226)

• 059-75770 059-77249 (#16808)

ביקוש דירות

• 03-334345 03-219557 (#16872)

• 247211/2/3 743397 (#16208)

• 358564 (#15288)

• 08-463899 (#15236)

• 03-861083 03-652278 (#15168)

דירות בשכירות

• 03-426466 (#10854)

• 865216 (#16561)

• 770783 210 11.30-15.30 (#16532)

• 722370 (#16514)

• 614846 (#16448)

• 052-550714 (#16426)

• 03-359580 (#16375)

• 03-298738 (#16384)

• 03-359580 (#16370)

• 03-9369189 (#16343)

• 03-281878 03-291502 (#16322)

• 887097 614894 (#16275)

• 03-296964 03-293082 (#16240)

• 03-293802 03-296964 (#16243)

• 424310 422190 (#16196)

• 84-429604 470 (#16046)

• 9714749 (#16058)

• 03-980654 (#16021)

• 03-490444 (#15969)

• 03-894959 (#15923)

• 995665 (#15885)

• 903102 (#15768)

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

• לא כרוהטת בשקה 425467 (#15736)

• בשכון 2 חדרים 02-819711 (#15691)

• בבני־ברק 4 454207-8 (#15685)

• בהרצליה 4 052-552818 (#15621)

• בראשל"צ 4 08-460444 08-476292 (#15553)

• בבאר־שבע 4 909418 (#15531)

• חוד חצי 03-719346 10.00 (#15478)

• 08-227822 (#15888)

• במעוז אביב 3 472257 (#15392)

• +2 732444 230 (#15293)

• 3 במרכז 311808 218632 (#15284)

• 1½ 03-246821 (#15278)

• 2½ 03-450252 (#15279)

• 03-475391 03-447152 (#15263)

• 210 03-267595 (#15241)

• 03-477834 03-499188 (#15286)

• 052-543249 (#15159)

• 03-787438 2½ (#15114)

• 03-523756 03-518978 (#14985)

• +2 ½ 731159 (#14889)

• להשכרה 3 חדרים בביאליק 03779691 (#14847)

• 2 315678 (#14850)

• 03-231254 (#14817)

• 052554130 (#14755)

• 03-896228 (#14734)

• 03-223720 (#14594)

• 735372 (#14484)

משרדים

• במבירות +2 3 550 03-612478 (#11058)

• בבנין אבגד יהלום 03-7513251 (#16881)

• בגבעת "גזהדאש" 163 03-246181 03-254246 (#16767)

• להשכרה 400 מ"ר 03-288943 03-292616 (#16678)

• בבית 350 מ"ר 03-292616 03-288943 (#16676)

• בכית 3000 מ"ר 03-292616 03-288943 (#16672)

• למכירה 2 משרדים 052-447891 (#16585)

• משרד 03-225093 (#16517)

• בפת"ח 350 מ"ר 03-296964 03-293002 (#16249)

• להשכרה 120 מ"ר 286181 (#16162)

• 2800 מ"ר 286181 (#16151)

• 03-627111 (#16050)

• 585 מ"ר 700,000 03-659858 (#15737)

• 03-458270 (#15445)

• 1000 מ"ר 492565 231616 (#15388)

• 145 מ"ר 03-485124 03-481539 (#15298)

• 280 מ"ר 03-372169 (#15132)

• 03-252430 (#15032)

• 03-283650 (#14967)

• 03-959577 (#14899)

מבני תעשיה

• 1080 מ"ר 03-658175 (#16866)

• 03-288943 03-292616 (#16669)

• 768374 (#16554)

• 600 מ"ר 03-900479 (#16080)

• 480 מ"ר 052-557198 052-72275 (#15315)

• 1000 1500 3000 מ"ר 03372169 (#15124)

• 03-807831 5,000 -70 (#15041)

מגרשים

• בנתניה 2 מגרשים 053-38202 (#15863)

• 168 03-658211 (#15727)

• 496 מ"ר 03-659053 280,000 (#15698)

• 03-733815 (#15507)

• 08-235769 (#15442)

• 03-847163 (#15280)

• 158,000 03-403532/3 03-473498 (#15806)

הצעות עבודה

• 03-262521 03-216015 (#11063)

• 995600 (#11055)

• 5514620 (#11047)

• 03-604795 (#11010)

• 03-483211 (#10989)

• 117 (#10929)

• 03-813993 (#10843)

• 03-813993 (#10839)

• 03-220172-8 03-248248 391 35 (#10828)

• 03-776188-9 9.00-2 (#10826)

• 03-497969 (#18821)

• 03-496211 (#10815)

• 03-239996 (#10812)

• 03-290257 (#10798)

• 03-653656 (#10792)

• 03-373295 (#10776)

• 03-882247 03-380080 (#10738)

• 2000 724451 (#16854)

• 065-96111 (#16827)

בתי מלאכה

• 03-802092 (#14515)

מוסכים

• 155 03-7512283 (#10958)

• 120 מ"ר 03-594948 03-659038 (#15847)

אולמות

• 155 03-7512283 (#10939)

• 50 14.80-12.00 724833 (#10855)

• 70 03-768185 03-295032 (#16865)

• 168 03-325541 03-611858 (#16383)

• 03-9222457 (#15061)

חנויות

• 155 82 03-229715 (#10986)

• 03-477667 (#16645)

• 35 03-999696 (#16469)

• 220 386181 (#16166)

• 100 03-587461 (#15657)

• 48 886402 (#15317)

• 03-299647 03-202825 (#15133)

• 50 03-481339 13.00 08.30 03-403943 (#14902)

• 03-440125 (#14691)

שונות

• דרוש סבה מקצועי 03-7513912 (#16876)

• 7511587 7514896 (#16824)

• 03-358490 (#16817)

• 43251 61430 (#16811)

• 906959 901597 (#16801)

• 03-332729 (#16785)

• 03-445600 (#16772)

• 150 122 (#16769)

• 03-9527179 (#16753)

• 03-419058 (#16688)

• 913113 (#16658)

• 03-9610888 (#16643)

• 03-5561146/3 (#16656)

• 03-651998 03-653774 (#16627)

• 03-424837 (#16629)

• 03-287817 (#16626)

• 03-282487 (#16617)

• 03-496782 (#16609)

• 03-784886 03-781240 (#16611)

• 03-287817 (#16612)

• 03-438333 (#16581)

• 298475 (#16545)

• 03-283052 (#16520)

• 03-288878 (#16522)

• 03-248883 (#16628)

• 03-333419 (#16508)

• 592223 (#16497)

• 03-283052 (#16496)

• 03-283052 (#16492)

• 03-801565 (#16498)

• 03-283052 (#16484)

• 229633 468569 (#16476)

• 03-824027 (#16465)

• 03-245152 03-226287 (#16417)

• 067-67661 (#16405)

• 15.00 9.00 03-282460 (#16406)

• 03-860432 03-873458 (#16398)

• 941191 (#16399)

• 03-459310 (#16364)

• 03-592638 (#16354)

• 03-262521 449952 228996 (#16340)

• 1500 052-541946 (#16333)

• 03-330881 (#16327)

• 03-296444 (#16329)

• 03-499689 (#16324)

• 03-824821 (#16305)

• 03-830695 (#16298)

• 321418 (#16285)

• 5517038 (#16272)

• 03-7519338-1 (#16274)

• 03-833535 (#16266)

• 03-394084 052-557749 (#16220)

• 03-453312 (#16280)

• 03-204232 (#16252)

• 291827 (#16261)

• 03-661109 662493 (#16250)

• 03-475245 03-475074 (#16235)

• 765483 (#16238)

• 03-299268 (#16222)

ניביט מערכות

לרגל התרחבות חברתנו העוסקת בפיתוח תוכנה, נהול פרוייקטים, שווק מחשבי מיקרו ומיני והוראת מקצועות המחשב

דרושים:

לאזור ירושלים, ת"א והצפון:

1. אנשי מכירות למגזרים מוסדיים, עסקיים/פרטיים
2. אנשי מכירות למגזרים ביתיים
3. מנהל למכללת ניביט (ירושלים, חיפה)
4. מזכירה/פקידה (ירושלים, ת"א)
5. מנהל/טכנאי שרות (ירושלים, חיפה)

נסיון מוכח הכרחי

ירושלים:	חיפה:	ר"ג:
02-221340	04-662596	03-731613

תשמ"אים

גזירה/תפירה

עוזרים

מחסנאים

אוטוביאנקי

שרותי אחות

שליחים

מוכרים/ות

עובדי יהלומים

הנהלת חשבונות

ביקוש עבודה

מכוניות

פועלים/ות

ספרים/ות

אוסטין

נגרים

אופל

עובדי מתכת

אאודי

מכנאים/הנדסאים

נהגים

פקידים/ות

עזרות משפחה

הלוח הכללי | ידיעות אחרונות | הלוח הנפוץ ביותר | דבר ראשון בבוקר

• אסקונה אס.לוקס. 1300 1984 ראשונה 28,000 ק"מ לא בשבת. (#15078) 03-884841
• אסקונה 1983 1300 ראשונה 45,000 ק"מ שמורה (#15049) 03-887427
• קדט 1979 אוטומטית, 4 דלתות+ סטס, צמיגים (#15057) 03-792642
• אסקונה 1984 1300 אס.+ כוונן +ברקס מיכלי (#14902) 052-543549
• קדט 1982 1300+ סטס שמורה (#14989) 03-9220135 9369039
• אופל סניטור אוטומטי 1979 83,000 ק"מ (#14926) 779655
• אופל קדט מרושה 1979 אוטומטית במצב מצוין (#14892) 052-72658
• בהזדמנות אסקונה 1300 1981 שניה אפשרות הלוואה (#14886) 03-9328201
• אסקונה 1600 אוטומטית 82 ראשונה סטס לשנה 05270544 (#14836)
• אסקונה קופה 1983 ראשונה במצב מעולה בשישה (#14803) 03-767470
• אסקונה 1600 1983 אס. אוטוסטי+ כסריאוי כוחשה (#14764) 052-543549
• אופל קורסה 1984 שניה טנה סטס+ מערכת (#14692) 03-948855
• אסקונה 1300 1986 אוטומטית ראשונה 08-222524 ובערב 08-245760 (#14639)
• אסקונה 1300 אס. 1982 במצב מעולה+ תוספות 588294 ובבית 884081 (#14627)
• אסקונה 1981 רגיל במצב מצוין עבודה 5564245 בית 7514419 (#14617)
• אסקונה 81 1600 אוטומטית אפשרות הלוואה 051-27493 051-39022 (#14608)
• לרגל נסיעה אסקונה 1.3 אס 5 לוקס יבוא אישי +תוספות 26,000 ראשונה (#14558) 03-994590
• אופל קדישה 86 +תוספות, 2 דלתות (#14522) 052-453890
• רקורד סטיישן 1981 אוטומטית +מזגן בהוראשונה שמורה (#14496) 052-20148
• בוקסר סי 85 במצב חדש 850 דולר (#14476) 03-741685
• אסקונה 1300 אס 83 אוטומטית סטס שעת מגהרין (#14479) 364137
• בהזדמנות אסקונה 1300 / 1983 שמורה שניה 03-252558 03-784384 (#14472)
• יפהה אסקורי 500 1981 חייבת להמכר (#14464) 857263 ,5591135
• אסקונה 1300 אס. לוקס 1984 19,000 מיוחדת, תוספות 03-723119 (#14432)
• מנטה ספורט 1800 ראשונה 5 1984 הילוכים 736857 (#14442)

אלפא רומיאו 4120

• אלפא 90, 2000 סמ"ק 1986 יפהפיה בהזדמנות 20,000 ק"מ מזגן +רדיו תוספות כל 773848 03-642141 לספר (#10879)
• סוד 1983 מרחיב שמורה ותוספות (#10857) 03-228886 מחירון 36,000
• סוד 1983 ראשונה מיטלי מצויינת בערב 03-427534 (#16795)
• אלפא סוד 83 1.2 ראשונה תוספות (#16665) 03-210357 ,03-786761
• אלפא רומאו ספרינט 1984 15,000 ק"מ, כחושה, לטלפון: 03-9232021 בעבודה- בערב 03-491136 (#16604)
• אלפטנו 1600 יפהפיה 79 ארומה (#16049) 03-998142 03-998581
• סוד 95,000 שניה 1983 מחירון 03-358892 ובשבת 03-355785 (#15979)
• אלפאסוד 1.2 1982 45,000 ק"מ שלישית 053-92536 04-331656 (#15963)
• סוד 1200 1983 יד ראשונה מצוינת בהזדמנות (#15706) 495129

אמריקאיות 4140

ב.מ.וו 4180

ג'יפים 4280

דייהטסו 4260

מיני-מינור 4480

מסחריות 4500

אוטו 4320

מלבס 4340

פורד 4708

סימקה-קרייזלר 4660

פולקסווגן 4680

פיאט 4720

פיז'ו 4740

סיטרואן 4640

סיאט 4620

לנציה 4420

סובארו 4560

מרצדס 4520

סאאב 4440

סוזוקי 4580

טויוטה 4600

רנו 4800

אופנועים וקטנועים 4820

באר-שבע

הצעות עבודה

• משפחת צעירה דרוש/ה בעבר צבא שמירה תיכון באו לחיות אחרת ולהקלה בחברה צעירה בקבוץ לראיונות באר-שבע 057-77361 ביום ראשון 17.00–19.00 בלבד (#16792)

• בחורות לניהול משק בית, אפשרות לינה. לישוב במבשרת ירושלים 03-343974 (#15753)

למשרד שבפאר ביהודה בתל-אביב דרושים

* שמאי אלמנטרי

* כתבנית עברית

נא להתקשר טל. 03-287683

ל-מרקונע בע"מ

דרושים:

מקדם מכירות

בעל נסיון מוכח בציוד חקלאי ומכונות לעבודה קשה בכל רחבי הארץ.

מכונאי אחראי

לעבודה באזור התעשיה חולון (נסיון בטרקטורים הכרחי)

מחסנאי מנוסה

לניהול מחסן החלפים (עדיפות ליודע גרמנית/אנגלית)

לפנות טלפונית: 806735, 03-606707 מיום א'.

רמבו כימיקלים בע"מ

יצרן חומרי ניקוי ואחזקה

דרושים

מקדמי מכירות

לכל חלקי הארץ

(בעלי נסיון)

055-22774 055-21402 ,055-24911

למפעל תעשייתי גדול באשדוד

דרוש

חשמלאי רכב

מנוסה במתח גבוה, לאחזקה שוטפת

* ידיעה טובה באנגלית — חובה
* נסיון באחזקה

לבקש את יהודה מכה אדם בשעות העבודה: 055-32435

בערב בין 19.00—22.00, 03-5565622

לחברת בניה במרכז ת"א

דרושה

מזכירה עברית בכירה

* נסיון של 10 שנים לפחות
* שליטה מלאה בעברית כולל הדפסה
* נכונות לעבודה בשעות נוספות
* תושבות גוש דן בלבד

המשרה לאיוש מיידי!

המתאימות בלבד יפנו לטל. 627800 לענת, החל מיום א', לשם קביעת ראיון.

למפעל מזון

דרוש

טכנולוג מזון

בעל יכולת פיתוח מוצרים ופיקוח איכות

מגורים בצפון הארץ, יתרון

נא לפנות לת.ד. 3171 תל-אביב

לתשלובת אופנה במרכז הארץ

דרוש

מנהל מחלקת גזירה

* ידע בתהליכי גזירה
* נסיון בניהול צוות עובדים

לפנות בכתב בציון קורות חיים ונסיון לת.ד. 4496 ת"א עבור "גזירה".

לחברה גדולה בת"א

דרושה

חברת שליחים אמינה

* דרושים 10 שליחים על קטנועים
* בנוסף — שליחויות רבות לפי קריאה טלפונית.

טל. 03-280191 לדוד

מציעים למכירה

חוגים

בתי-כנסת

מוגבי אויר

צילום

קיט ונופש

דירות

וילות ובתים

דירות למכירה

דירות למכירה 2–2½ חדרים

דירות מרוהטות

עסקים

הצעות עבודה

מכוניות

מציעים למכירה

חיות בית

כלי נגינה

תגיות

דירות

דירות למכירה 2–2½ חדרים

ביקוש דירות

דירות בשכירות

דירות מרוהטות

דירות בדמי-מפתח

עסקים

חניות

משרדים

הצעות עבודה

שבתות

ירושלים

דירות

וילות ובתים

קבלנים מציעים

דירות למכירה

דירות למכירה 4 חדרים ויותר

דירות למכירה 3–3½ חדרים

צילום

קיט ונופש

קראוונים ואוהלים

נרשמו לרישואין

שרותים

בת זוג

בן זוג

הכרויות

שוק המציאות

מלונות

שירותים

מכונות תפירה

מלגזות ושינוע

ריפוד והדרכה

תנורי חימום

בולים

עתיקות

נקיון ואחזקה

אמנות

מחשבים

ציוד בנין

צבעי אמנות

כלי נגינה

מוגבי אויר

הלוואות

תקליטים

תקליטים

וידאו טייפ

ההיטים

מקררים

רוצים לקנות

מערכות קול

מכונות כתיבה

חיות בית

איתור רכב גנוב

ביקוש רכב

בתיים לנהיגה

בתיים ושיעורים

חלפי רכב משומשים

מציעים למכירה

• רוחב, רוקוד, 80 קמה, 24,000 ל"ב 03-914863 (#16352)

• "עיר האופנועים" המכון לתאום מנוע ותיקונים במחשב. מושב שיכנס בימים אלו, ויעזור בכל דרך שהוא. מכירת קניה חלקים ונתנים עבור כל אופנוע יפאני. בקרוב פאזו בגלגלים ממוחשב. איננו לתוך העתיד! גולמב 28 – 26 ת"א 377292 (#14568)

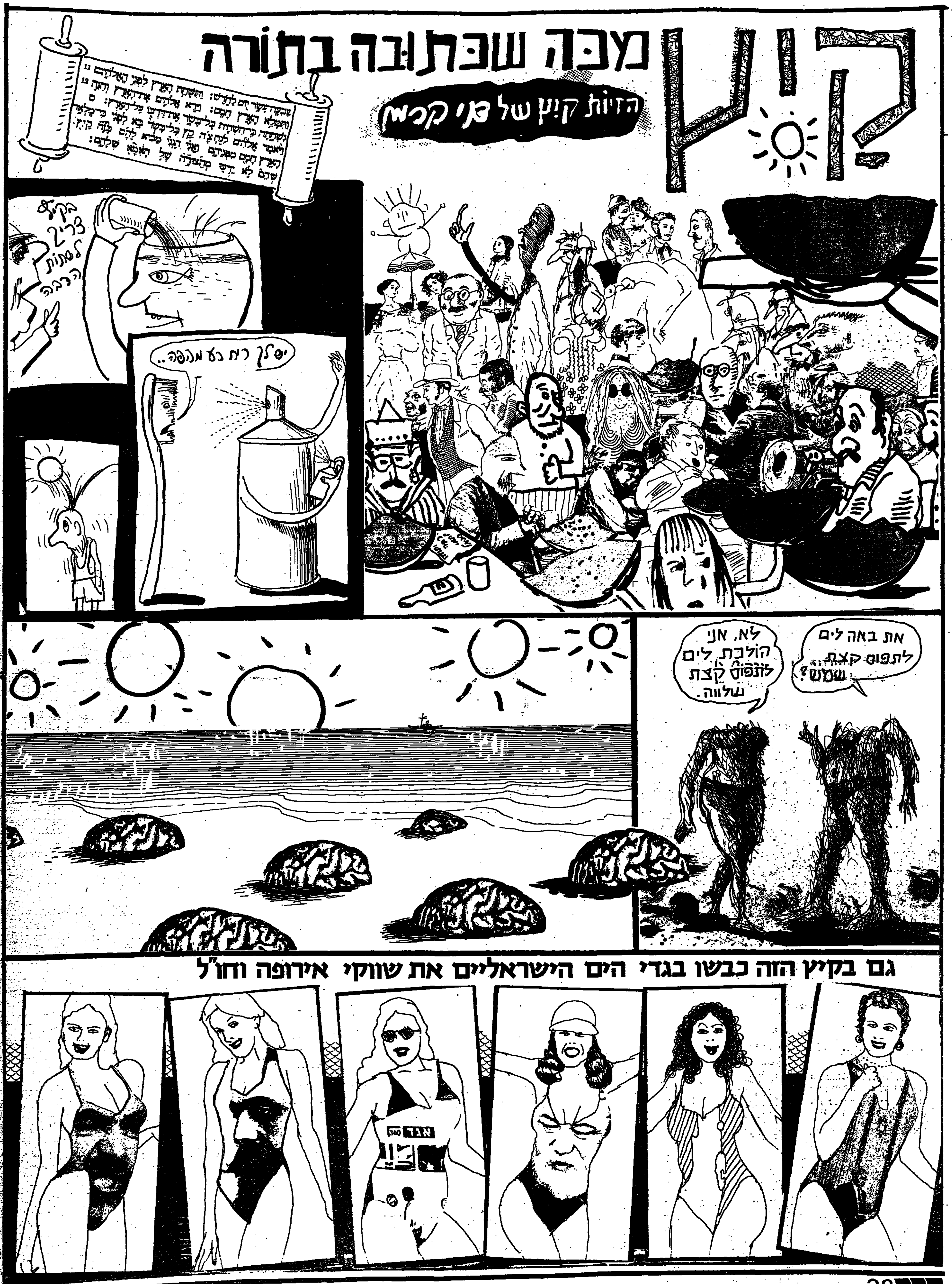
קיץ
מכה שכתובה בתורה
הזיות קיץ של דני קרמן
בקיץ צריך לשתות הרבה
יש לך ריח רע מהפה..
את באה לים לתפוס קצת שמש?
לא, אני הולכת לים לתפוס קצת שלווה.
גם בקיץ הזה כבשו בגדי הים הישראליים את שווקי אירופה וחו"ל